

ORTAÖĞRETİM

EKONOMİ

DERS KİTABI

YAZARLAR

Ayşe ERDOĞAN
Derya BOZKURT
Durdu BOZKURT

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI

....., 2019

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Editör:	Prof. Dr. Hayriye ATİK
Dil Uzmanı:	Saydan KILIÇ
Rehberlik Uzmanı:	İbrahim GÜNGÖR
Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı:	Günay DURUCAN
Program Geliştirme Uzmanı:	Ergül SİRKINTI
Görsel Tasarım Uzmanı:	Abdullah KILIÇ

ISBN 978-975-11-4946-6

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 11.06.2019 gün ve 11026860 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10443977 sayılı yazısı ile birinci defa 2.479 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE

EKONOMİ NEDİR?

EKONOMİ NEDİR?	14
A) EKONOMİK İNSAN	14
B) İHTİYAÇ	15
C) MAL VE HİZMET	19
Ç) FAYDA	21
D) GELİR	22
E) TÜKETİM	24
F) ÜRETİM	28
G) ÜRETİM FAKTÖRLERİ	29
1. Emek (İş Gücü)	29
2. Tabiat (Doğa)	30
3. Sermaye	30
4. Girişimci (Müteşebbis)	30
Ğ) TÜRKİYE’NİN EKONOMİK KAYNAKLARI	33
1. Beşerî Kaynaklar	33
2. Sermaye ve Teknoloji	34
3. Doğal Kaynaklar	36
H) TÜRKİYE’NİN ANA SEKTÖRLERİ	38
1. Tarım	38
2. Sanayi	40
3. Hizmet	42
I) KİTLİK	43
İ) EKONOMİNİN KONUSU VE AMACI	45
1. Ekonominin Tanımı	45
2. Ekonominin Konusu	45
3. Ekonominin Amacı	46
J) EKONOMİK SİSTEMLER	47
K) ATATÜRK’ÜN EKONOMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	50
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	53

2. ÜNİTE

PİYASA MEKANİZMASI: TALEP, ARZ VE FİYAT OLUŞUMU

PİYASA MEKANİZMASI: TALEP, ARZ VE FİYAT OLUŞUMU	60
A) TALEP	60
B) ARZ	64
C) FİYAT VE FİYAT OLUŞUMU	66
Ç) PİYASADA DENGE	67
D) PİYASA YAPISI	68
1. Tam Rekabet	69
2. Eksik Rekabet	70
2.1. Monopol (Tekel) Piyasası	70
2.2. Oligopol Piyasası	70
2.3. Monopolcü (Tekelci) Rekabet Piyasası	71
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	73

3. ÜNİTE

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM ..78	
A) GSMH-MG-GSYİH	78
B) MİLLÎ GELİRİN DAĞILIMI	80
C) MİLLÎ GELİRİN ÜRETİM FAKTÖRLERİ ARASINDA DAĞILIMI	84
1. Rant	84
2. Faiz	85
3. Ücret	85
4. Kâr	85
Ç) MİLLÎ GELİRİN ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRILMASI	86
D) EKONOMİK BÜYÜMENİN KAYNAKLARI	88
E) EKONOMİK BÜYÜME VE GELİŞME	89
F) EKONOMİK BÜYÜME İHTİYACI	90
G) EKONOMİK BÜYÜME-YAŞAM STANDARDI İLİŞKİSİ	90
Ğ) İSTİHDAM VE ÖNEMİ	91
H) TAM İSTİHDAM	92
I) EKSİK İSTİHDAM	93
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	99

4. ÜNİTE

PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON

PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON	104
A) MÜBADELE VE PARANIN TANIMI	104
B) EKONOMİDE PARANIN YERİ, ÖNEMİ VE FONKSİYONLARI.....	108
C) PARA İLE İLGİLİ KURULUŞLAR	110
Ç) BANKALARIN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	112
D) MERKEZ BANKASI	115
E) DÖVİZ PİYASASI	117
F) ENFLASYON	118
1. Enflasyonun Nedenleri	118
2. Enflasyonun Sonuçları	118
3. Enflasyon Türleri	119
4. Enflasyon Endeksleri	121
5. Enflasyondan Korunmak İçin Çareler	123
6. Türkiye’de Enflasyon	124
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	127

5. ÜNİTE

ÖDEMELER DENGESİ, DIŞ TİCARET VE ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

ÖDEMELER DENGESİ, DIŞ TİCARET VE ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR	134
A) ÖDEMELER DENGESİ VE DIŞ TİCARET	134
1. Ödemeler Dengesi (Ödemeler Bilançosu)	135
2. Ödemeler Dengesi Ana Hesapları	135
3. Dış Ticaretin Önemi	137
4. Dış Ticaretin Ülke Ekonomisindeki Etkileri	139
5. Döviz ve Döviz Kuru	143
B) DEVALÜASYON	145
1. Devalüasyonun Nedenleri	146
2. Devalüasyonun Etkileri	146
C) ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR	148
1. Uluslararası Para Fonu (IMF)	148
2. Dünya Bankası	149
3. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	149
4. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)	150
5. Kredi Derecelendirme Kuruluşları (KDK)	151
6. Avrupa Birliği (AB)	151
Ç) TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ	155
1. Türkiye’de AB ile İlgili Gelişmeler	155
2. Gümrük Birliğinin Getirdiği Yükümlülükler	157
3. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) Tam Üyeliği	158
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	161

6. ÜNİTE

TÜRKİYE’NİN GENEL EKONOMİK SORUNLARI

TÜRKİYE’NİN GENEL EKONOMİK SORUNLARI	166
A) YÜKSEK ENFLASYON	166
B) İŞSİZLİK	170
C) VERİM DÜŞÜKLÜĞÜ	173
Ç) GELİR DAĞILIMI BOZUKLUĞU	180
D) UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR	182
E) DİĞER NEDENLER	184
1. Özelleştirme	184
2. Dış Borçlar	186
3. Ödemeler Dengesi Açıkları	187
F) ÇEVRESEL SORUNLAR	189
1. Çevre Kirliliği Nedenleri ve Çevre Korumanın Anlamı..	189
2. Küresel Isınma	192
G) SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME	194
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	200
KISALTMALAR	207
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	209
CEVAP ANAHTARI	217
KAYNAKÇA	221

TANITIM ŞEMASI

1. ÜNİTE EKONOMİ NEDİR?

- A) EKONOMİK İNSAN
- B) İHTİYAC
- C) MAL VE HİZMET
- Ç) FAYDA
- D) GELİR
- E) TÜKETİM
- F) ÜRETİM
- G) ÜRETİM FAKTÖRLERİ
- Ğ) TÜRKİYE'NİN EKONOMİK KAYNAKLARI
- H) TÜRKİYE'NİN ANA SEKTÖRLERİ
- I) KİTLİK
- İ) EKONOMİNİN KONUSU VE AMACI
- J) EKONOMİK SİSTEMLER
- K) ATATÜRK'ÜN EKONOMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Ünite giriş kapağı

Ünite içindeki konular
bu bölümde yer alır.

Sayfa numaraları
bu bölümde yer alır.

13

Öğrencilere verilebilecek
proje çalışması bu bölümde
yer alır.

PROJE ÇALIŞMASI

1. Türkiye'de çevre kirliliğinin ekonomide meydana getirdiği olumsuzluklar ve çözüm yolları
2. ÇEVKO'nun yaptığı çalışmalar
3. İnsanların doğaya zarar vermeden ondan en iyi şekilde yararlanma yolları

Süre: Bir ay

Öğrencilere verilebilecek
performans ödevi bu bölümde
yer alır.

Performans Ödevi

Kapitalist, sosyalist ve karma ekonomik sistemleri araştırarak bir sunu hazırlayınız.

Doktrin, bir bütünlük ve tutarlılık içerisinde geliştirilmiş olan düşüncelerdir. Ekonomik olaylar ve ekonomik faaliyetler, iktisatçılar tarafından geliştirilen doktrinler yardımıyla daha iyi anlaşılır ve açıklanabilir. İktisadi doktrinlere dayanan ekonominin temel sorunlarını çözmeye yönelik uygulamalar ve organizasyonlar bütünlüğüne **ekonomik sistemler** adı verilir. Bu ekonomik sistemler; hangi mallar, nasıl ve kimler için üretilecek şeklindeki temel ekonomik sorulara farklı yollarla cevap bulmaya çalışır.

Çeşitli kaynaklardan alınan
ve konuyu destekleyen güncel
haberler bu bölümde yer alır.

HABER KÖŞESİ

İzmit Körfezi'nde Kirlilik

Kocaeli'nin Darca ilçesinde bir gemiden sızdığı tahmin edilen sifine ve fuel oili temizleme çalışmaları sürüyor.

Deniz yüzeyindeki kirliliği temizleme çalışmaları, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü ile İzmit Atık ve Artıkların Arıtma Yakma ve Değerlendirme AŞ (İZAY-DAS) ekipleri tarafından yürütülüyor.

Ekipler, denize bırakılan pet ve sosis bariyerleri toplayarak su yüzeyindeki kirliliği büyük oranda giderdi. Kayalık alanlardaki atıkların ise daha sonra arındırılacağı belirtildi.

Kaynak: https://www.trthaber.com/tr/news=izmit-korfezinde-kirlilik&news_id=392914&category_id=2

Konuya ilişkin önemli ek bilgiler
bu bölümde yer alır.

Konuya ilişkin okuma metinleri
bu bölümde yer alır.

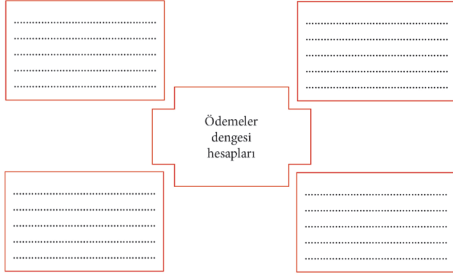
Konuya ilişkin öğrenilen bilgilerin ve kazanılan
becerilerin ölçüldüğü çalışmalar
bu bölümde yer alır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

izleme testi

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Gümrük Birliğinin getirdiği yükümlülükler nelerdir?
2. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik başvurusunun nedenleri nelerdir?
3. Ülkeler dış ticarete neden ihtiyaç duyarlar?
4. Bir ülke kazandıktan daha fazlasını harcıyorsa aradaki farkı hangi yolla kapatmaya çalışır?
5. Uluslararası ekonomik kuruluşları yazınız.
6. Ödemeler dengesi hesaplarını aşağıdaki şemada gösteriniz.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doğru ve anlamlı biçimde tamamlayınız.

1. Yabancı ülke paralarına ve bu para ile ifade edilen ödeme araçlarına .....denir. Yabancı ülke parasının milli para cinsinden fiyatına .....denir.
2. Bir ülkenin ürettiği mallar ve hizmetlerin dış ülkelerdeki alıcılara satışına ..... , başka ülkelerde üretilmiş mal ve hizmetlerin, ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasına ..... denir.
3. .... bir ülkenin bir yıl içerisinde diğer ülkelerle yaptığı mal, hizmet ve sermaye alışverişlerinin kaydını gösteren bir tablodur.
4. .... ülkeler arasında yapılan mal ve hizmet alım satım işlemleridir.
5. Bir yabancı paranın diğer bir yabancı para cinsinden değerini belirten kura, ... denir.

Bilgi Notu

Beş Yıllık Kalkınma Planları

- 1962'de bir yıllığına uygulanan planın gerçekleşmesi üzerine beş yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve ilk kalkınma planı 1963-1967 yılları arasında uygulanmıştır.
- Günümüze kadar 10 kez kalkınma planı hazırlanmış en son plan 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekildedir.
- Beş yıllık kalkınma planının en belirgin özelliği özel kesim yatırımını teşvik etmesidir.
- Devlet imalat sanayisi yatırımlarını azaltarak eldekilerini özelleştirmeye çalışmış, altyapı çalışmalarını hızlandırmıştır.
- Günümüzde ekonominin dış açılımı başlamış, bölgesel ve küresel etkilere açık hale gelmiştir.

OKUMA METNİ

KÜRESEL ISINMANIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Türkiye konumu nedeniyle küresel ısınmanın ana etkilerinden olan tropikal kasırgalar, el-nino ve muson yağışları gibi küresel etkisi çok büyük olan meteorolojik olayların etki sahalarından uzak. Türkiye su kaynaklarının azalması ve artan orman yangınları nedeniyle küresel ısınmanın potansiyel etkileri açısından risk grubu ülkeler arasında yer alıyor.

Deniz sularındaki sıcaklık ve akıntı yönlerinde oluşacak değişimlerle balıkçılığın etkileneceği uzmanlarca öngörülüyor. Ayrıca deniz sularının yükselmesi sonucu kıyı bölgelerimizin sular altında kalma olasılığı da bulunuyor.

Yükseltisi fazla olan bölgeler için öngörülen durumda, dağ zirvelerindeki buzulların kar tutma seviyesi ve süresinin düşeceği ve sıkça çığ meydana geleceği yönünde.

A. ÖDEMELER DENGESİ VE DIŞ TİCARET

Konuya ilişkin alt başlıklar bu bölümde yer alır.

Konu başlığı bu bölümde yer alır.

İlgili konuya merak uyandırmayı, ön bilgileri harekete geçirmeyi, motive etmeyi amaçlayan çalışmalar bu bölümde yer alır.

Öğrencilerin ekonomi ile ilgili bilgilerini artırmaya yönelik kazanımları destekleyen sınıf içinde yapılacak çalışmalar bu bölümde yer alır.

Öğrencilerin sınıf dışında bireysel veya grup hâlinde yapacakları uzun süreli çalışmaları bu bölümde yer alır.

Öğrencilerin gruplar hâlinde veya bireysel olarak ekonomik faaliyetlerle ilgili çalışmaları bu bölümde yer alır.

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

Hazırlık Çalışmaları

1. Millî gelir hakkında bildikleriniz nelerdir? Söyleyiniz.
2. "Türkiye Cumhuriyeti devleti sosyal bir devlettir." sözünden ne anlıyorsunuz?
3. Millî gelir ile ülkenin refah düzeyi arasındaki ilişkiyi belirtiniz.
4. İşsizlik size ne ifade ediyor? Türkiye'nin bütün bölgelerinde işsizlik düzeyleri aynı mıdır?

Ders İçi Etkinlik

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne göre aşağıdaki piramitte kendinize uygun ihtiyaçlar hiyerarşinizi oluşturunuz.

Ders Dışı Etkinlik

Ülkeler neden birbirleriyle ticaret yapma gereği duyar? Sınıfta arkadaşlarımızla tartışınız.

Beyin Fırtınası

Daha çok mal ve hizmet tüketen insan daha çok mutlu olur mu? Neden?

1. ÜNİTE

EKONOMİ NEDİR?

- A) EKONOMİK İNSAN
- B) İHTİYAÇ
- C) MAL VE HİZMET
- Ç) FAYDA
- D) GELİR
- E) TÜKETİM
- F) ÜRETİM
- G) ÜRETİM FAKTÖRLERİ
- Ğ) TÜRKİYE’NİN EKONOMİK KAYNAKLARI
- H) TÜRKİYE’NİN ANA SEKTÖRLERİ
- I) KİTLİK
- İ) EKONOMİNİN KONUSU VE AMACI
- J) EKONOMİK SİSTEMLER
- K) ATATÜRK’ÜN EKONOMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

“Hiçbir medeni devlet yoktur ki ordu ve donanmasından evvel iktisadını düşünmüş olmasın.”
Mustafa Kemal ATATÜRK

EKONOMİ NEDİR?

Hazırlık çalışmaları

1. Gelir ve refah seviyesi arasında nasıl bir bağlantı vardır? Arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Ekonomi denilince aklınıza neler geliyor? Belirtiniz.

A) EKONOMİK İNSAN

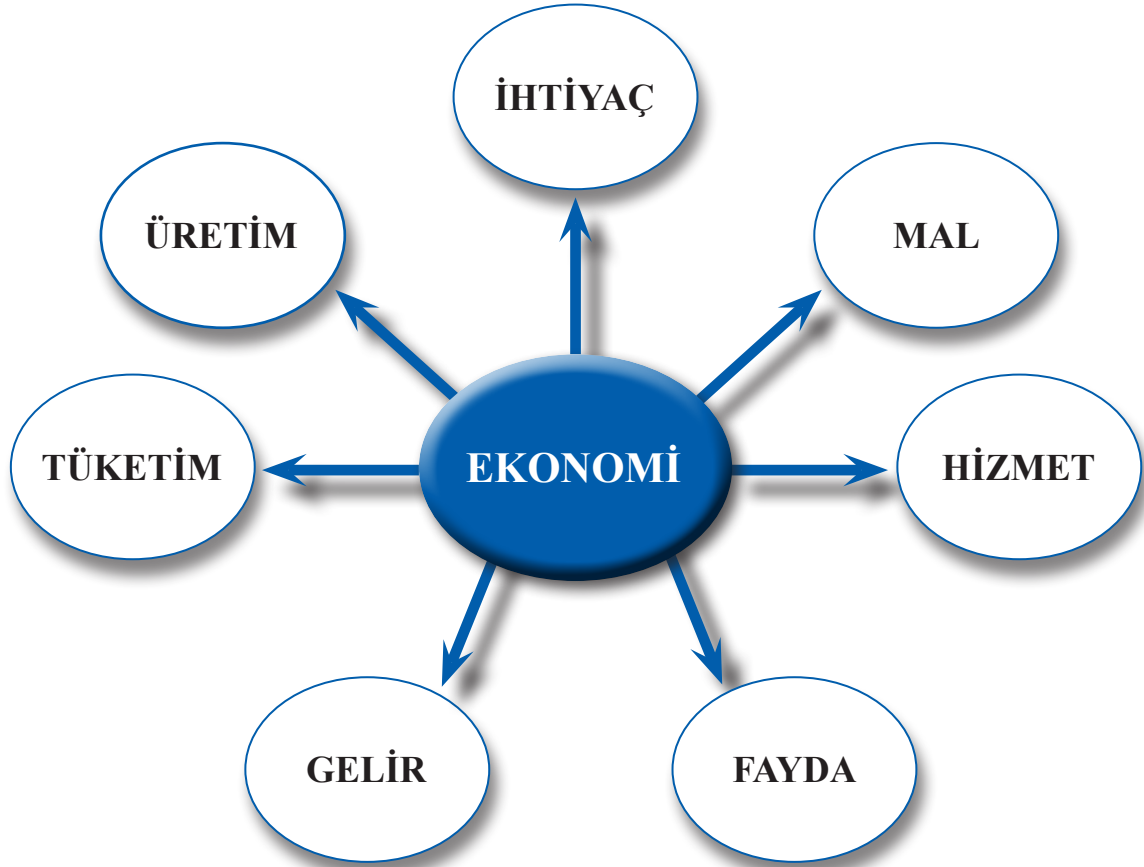
İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için bazı ihtiyaçları vardır. İnsanların ihtiyaçları sınırsızdır. İnsanlar, sınırsız olan bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mal ve hizmet tüketimi yaparlar. Ekonomi bilimi, insanların ne kadar çok mal ve hizmet tüketirlerse kendilerini o kadar mutlu hissedeceklerini varsayar. Ancak insanların tüketmek istediği ve tükettiği ölçüde mutlu olacağı varsayılan bu mal ve hizmetlerin üretimi, eldeki kaynaklarla sınırlıdır. Sorun, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet üretirken sınırlı olan bu kaynakların nasıl kullanılacağıdır. İnsanlar, sahip oldukları bu kıt kaynakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda en etkin şekilde kullanmak zorundadırlar.

Ekonomik insan; ihtiyaçlarının şiddetini ölçebilen, bunları sıraya koyabilen, sağlayacağı faydayı en yüksek düzeye çıkartmak için sahip olduğu imkânları kaynaklara aktarabilen ve tercihlerinde tutarlı olabilen bireydir.

Görsel 1.1: Her birey ihtiyaçlarını karşılamak için harcama yapar.

EKONOMİ BİLİMİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Şekil: 1.1

Beyin Fırtınası

Çok mal ve hizmet tüketmek insanın mutluluğunu artırır mı?
Neden?

B) İHTİYAÇ

Hazırlık Çalışmaları

1. Haftalık ihtiyaçlarınızı önem sırasına göre listeleyiniz.
2. Sahip olduğunuz imkânlar, ihtiyaçlarınızı ne derecede karşılayabiliyor?
3. İhtiyaçlarınız karşılandığında veya karşılanmadığında neler hissedersiniz?

İhtiyaçların karşılanıp karşılanmaması insan davranışlarını etkiler. Bu etkinin nasıl oluştuğu psikoloji biliminin temel konularından birisidir. Bu bilgidен hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Görsel 1.2: Her insanın sevgiye ihtiyacı vardır.

Sizce insanlar neden mutsuz olur?	Sizce insanlar neden mutlu olur?
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Yokluğu hissedilen ve giderilmesi için çaba sarf edilen, giderildiği zaman haz, giderilmediği zaman acı ve üzüntü veren insani duyguya **ihtiyaç** denir.

İnsanlar; yaşamlarını devam ettirebilmek için yemek, içmek, barınmak, giyinmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belirli bir çaba içerisine girerler. Acıktıkları zaman bir şeyler yemek, susadıkları zaman su içmek, üşüdükleri zaman ısınmak, açıkta kaldıkları zaman barınmak, çalışmaktan yoruldukları zaman dinlenmek ve korktukları zaman korunmak isterler. Bunlara daha yüzlercesi eklenebilir. İnsan ihtiyaçlarının bir kısmı zamanında karşılanmazsa “acı hissi” verir ya da “üzüntü” veya “kaygı” duyulmasına yol açar. Bir kısmı ise kendini aynı şiddette hissettirmez fakat karşılandığı zaman “sevinç hissi”, “zevk” veya “gurur” verir.

Tatmin edilen her ihtiyacın peşine yenisinin eklenmesiyle sınırsız ihtiyaç zinciri ortaya çıkar. Teknolojik gelişmeler; bilgi, görgü, alışkanlıklar, zaman ve mekân ihtiyaçlarını çeşitlendirir.

İnsan ihtiyaçlarının temel özelliklerinden bazıları:

1. İhtiyaçlar sınırsız ve sürekli. İnsanın gidermek zorunda olduğu, gidermeyi arzu ettiği çok sayıda ihtiyacı vardır. Üstelik bu ihtiyaçlar sürekli artma eğilimindedir. Beslenme, barınma gibi.

2. İhtiyaçların şiddeti tatmin edildikçe azalır. Bu eğilim, özellikle beslenme gibi zorunlu ihtiyaçlarda daha da belirgindir. Susayan bir insanın birinci bardak suya olan ihtiyacının, ikinci bardak suya olan ihtiyacından daha fazla olması gibi.
3. İhtiyaçları gidermeye yarayan mallar birbirinin yerine geçebilir. İhtiyaçların bir başka özelliği, bir bölümünün tatmin edilmesi ile diğer bir bölümünün tatmininden vazgeçilmesidir. İnsanlar sinemaya gitmek yerine, futbol maçına giderek boş zamanlarını değerlendirebilirler. Ayrıca insanlar, aynı ihtiyacı belirli bir mal yerine başka bir mal ile tatmin yoluna da gidebilirler. Zeytinyağı yerine ayçiçeği yağının kullanılması gibi.
4. İhtiyaçlar sürekli artma eğilimindedir. Bu artma eğilimi toplumların içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik duruma göre değişir. Ekonomik gelişmelerdeki artışla insanların normal cep telefonlarından akıllı telefonlara yönelmesi gibi.
5. İhtiyaçlar, kesin bir sınır olmamakla birlikte zorunlu, sosyal-kültürel ve lüks ihtiyaçlar olarak da gruplandırılabilir. Çünkü her insanın ihtiyaca verdiği önem farklıdır. Kimi için zorunlu olan bir ihtiyaç bir başkası için lüks ihtiyaç grubuna girebilir.

İhtiyaçların sınıflandırılması:

1. Zorunlu ihtiyaçlar, insanların yaşamlarını sürdürebilmesi için mutlaka tatmin etmek durumunda oldukları ihtiyaçlardır. Beslenme, giyinme, uyuma gibi.
2. Sosyal-kültürel ihtiyaçlar, karşılanması yaşamsal olmayan ancak tatmin edildikçe haz veren ihtiyaçlardır. Kitap okuma, sinema ya da tiyatroya gitme gibi.
3. Lüks ihtiyaçlar ise zorunlu ve kültürel ihtiyaçlarını yeterince karşılayan insanların duydukları ihtiyaçlardır. Yat, özel uçak gibi araçlara sahip olmak gibi.

Ders İçi Etkinlik

İhtiyaçların zorunlu, sosyal-kültürel ve lüks ihtiyaç şeklinde ayrımı; toplumdan topluma, zamandan zamana ve çeşitli gelir gruplarına göre farklılık gösterir. Aşağıda zorunlu, kültürel ve lüks ihtiyaçlarla ilgili bazı görseller yer almaktadır. Bu görsellerden hareketle aşağıdaki bölümleri doldurunuz.

Görsel 1.3: Zorunlu ihtiyaçlar

Görsel 1.4: Sosyal-kültürel ihtiyaçlar

Görsel 1.5: Lüks ihtiyaçlar

1. ....
2. ....
3. ....

1. ....
2. ....
3. ....

1. ....
2. ....
3. ....

Görsel 1.6: Abraham Maslow

İhtiyaçlar, ABD’li psikolog Abraham Maslow (İbrahim Maslov) tarafından ortaya konan bir teoriyle beş gruba ayrılmıştır.

“Maslow Teorisi” ya da “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi” teorisine göre insanlar, belli kategorilerdeki ihtiyaçlarını karşılamalarıyla kendi içlerinde bir hiyerarşi oluşturan daha üst ihtiyaçları tatmin etme arayışına girer (Şekil: 1.2).

Maslow’un kişilik kategorileri, kendi aralarında bir dizilim oluşturur ve her ihtiyaç kategorisine bir kişilik gelişim düzeyi karşılık gelir. Bir kişi, bir kategorideki ihtiyaçları tam olarak gidermeden bir üst düzeydeki ihtiyaç kategorisine dolayısıyla kişilik gelişim düzeyine geçemez.

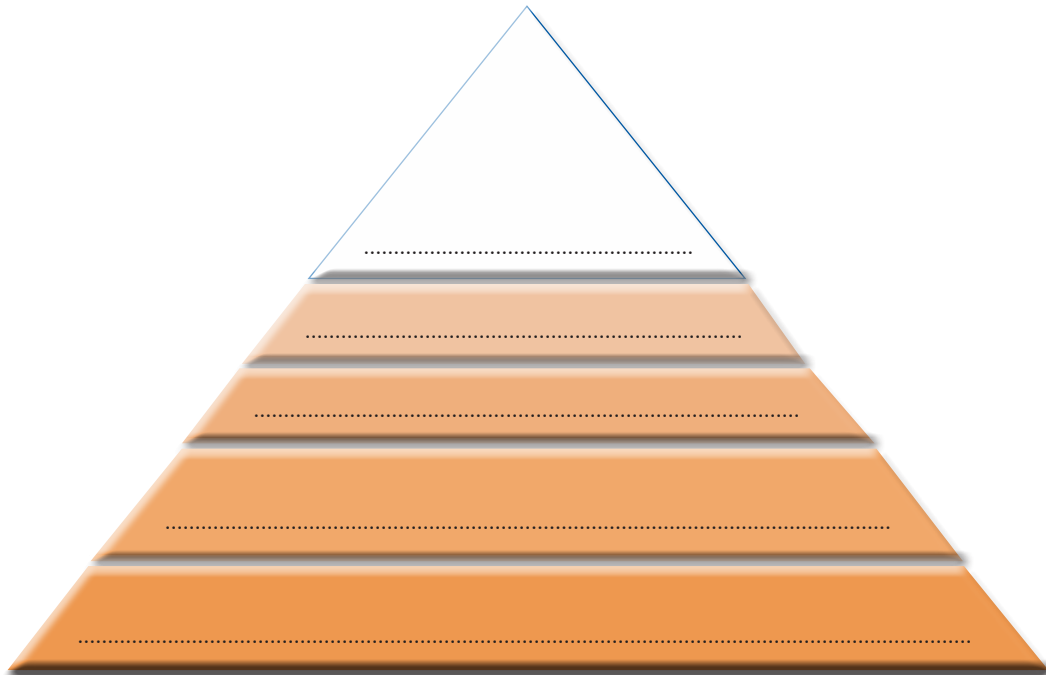

Şekil: 1.2 Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Ders İçi Etkinlik

Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ne göre aşağıdaki piramitte kendinize uygun ihtiyaçlar hiyerarşinizi oluşturunuz.

Hazırlık Çalışmaları

1. “Mal” ve “hizmet ” kavramlarından ne anlıyorsunuz?
2. Çevrenizde ne tür hizmetler verilmektedir? Söleyiniz.
3. Mal ve hizmet arasındaki farklılıklar nelerdir? Araştırınız.
4. Ekonomik anlamda “fayda” denilince ne anlıyorsunuz?

Mal

İnsanların maddi ihtiyaçlarını gideren ve fiziksel özelliğe sahip olan varlıklara **mal** denir. Örneğin otomobil, ekmek, muz vb. malları çeşitli gruplarda sınıflandırmak mümkündür.

Görsel 1.7: Dayanıklı tüketim malları

a) Malların Kıtlık Derecesine Göre: Kıt olmayan ve bu sebeple bir ödemede bulunmadığımız mallara **serbest mal** denir. Bunlardan bazıları ihtiyaçlarımız açısından yaşamsaldır. Teneffüs ettiğimiz hava, aldığımız güneş ışığı gibi. Ancak bu mallar dışındaki mallar kıttır. İhtiyaçları karşılamak için belirli bir çaba gösterilen ve fiyatı olan mallara ise **ekonomik mal (kıt mal)** denir. Bilgisayar, benzin, şeker gibi.

b) Malların Dayanıklılığına Göre: Ekonomik malları, kullanılış süreleri göz önünde tutularak dayanıklı ve dayanıksız mallar diye iki gruba ayırmak mümkündür. Buzdolabı, çamaşır makinesi, radyo ve televizyon gibi uzun süre kullanılanlara **dayanıklı mallar**; çabuk bozulabilen yiyecek, içecek maddelerine **dayanıksız mallar** denir. Elma, muz, portakal gibi.

c) İhtiyaçları Karşılama Durumuna Göre: Kıt malları, insan ihtiyaçlarını doğrudan ya da dolaylı karşılamalarına göre gruplamak da mümkündür. İhtiyaçları doğrudan doğruya karşılayabilen mallara **tüketim malları** denir. Ekmek, peynir, bisiklet gibi. İhtiyaçları ancak dolaylı olarak karşılamaya yarayan mallara ise **üretim malı** veya **ara mal** denir. Pamuk, pamuk ipliği, dokuma tezgâhı, torna makinesi, ham demir gibi.

İktisat teorisinde mal kavramı, hizmeti de içerisinde alacak şekilde kullanılmakla birlikte birbirinden farklı özelliklere sahiptir.

Mal ve Hizmetlerin Ayırıcı Özellikleri

Mallar	Hizmetler
Elle tutulabilir (Somut).	Elle tutulamaz (Soyut).
Tüketiciyle bire bir ilişki düşüktür.	Tüketiciyle bire bir ilişki çok yüksektir.
Mallar üretilirken ve tüketiciye sunulurken tüketicilerin katılımı azdır.	Hizmet tüketiciye sunulurken çok yoğun bir tüketici katılımı vardır.
Tüketim geciktirilebilir.	Tüketim geciktirilemez.
Depolanabilir.	Depolanamaz.
Kalitesini ölçmek kolaydır.	Kalitesini ölçmek zordur.

Ç) FAYDA

Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını tatmin etme (giderme) özelliğine **fayda** denir. Fayda, temelde psikolojik bir kavramdır. İnsan; sevdiği, hoşlandığı şeylerden zevk alırken sevmediği, hoşlanmadığı şeylerden de acı ve üzüntü duyar.

Mal ve hizmetlerin ihtiyaçları karşılamakta kullanılması; bir yandan ihtiyacın şiddetini azaltır, öte yandan her birimden sağlanan faydanın azalmasına yol açar.

Faydanın Özellikleri

1. Bir malın faydasını, giderdiği ihtiyacın çeşidi değil şiddeti belirler. O hâlde bir malın elimizdeki miktarı arttıkça faydası azalacak demektir. Çünkü o malın miktarı arttıkça karşıladığı ihtiyacın şiddeti azalır.
2. Fayda subjektiftir. İnsanlar, malları faydalı olduğu için tüketirler. Bir malın faydası bireyden bireye değişir. Örneğin bir basketbolcu için çok faydalı olan basketbol oynamak, basketbol oynamasını bilmeyen birisi için faydalı olmayabilir. Hatta aynı kişi için aynı mal ve hizmetin faydası, değişik zamanlarda bile farklı olabilmektedir.

Görsel 1.9: Su, insan için faydalıdır.

Aşağıdaki görselden yararlanarak mal ile fayda arasındaki ilişkiyi belirtiniz.

Görsel 1.10: Bir malın faydasını ihtiyacın şiddeti belirler.

D) GELİR

Çevrenizdeki insanların gelir kaynakları nelerdir? Açıklayınız.

Belirli bir dönemde üretime katılmanın karşılığı olarak kişi ve kuruluşların elde ettikleri para ile ifade edilebilen değerlere **gelir** denir. Gelirin elde edildiği dönem; gün, hafta, ay veya yıl olabilir. Kişisel olarak yıllık gelir; bir yıl içinde rant, ücret, faiz ve kâr adı altında elde edilen para veya para ile ifade edilen düzenlilik ve süreklilik gösteren değerlerin toplamıdır. İşletme açısından gelir ise aynı dönemde firmanın ürettiği mal ve hizmet satışlarından elde edilen bedellerin toplamıdır. İşletmeler ayrıca faiz, kira vb. gelirler de elde edebilir.

Gelir düzeyindeki farklılıklar yaşam kalitesini nasıl etkiler? Tartışınız.

Görsel 1.11: İnsanlar, gelirleri arttıkça tasarrufa yönelirler.

Gelirin Özellikleri

- Gelir, para ile ifade edilir.
- Gelir, üretime katılmanın karşılığıdır. Üretime katkı olmaksızın elde edilen para, gelir değildir. Bir kişiye bırakılan miras gibi.
- Gelir, kişilerin satın alma gücünü artırır. Gelir arttıkça satın alma gücü de yükselir. Bu nedenle toplumda az ve yüksek gelirliler olmak üzere farklı satın alma gücüne sahip gelir grupları vardır.
- Gelir de düzenli ve sürekli. Bir ailenin o yılki geliri ile geçmiş ve gelecek yılki gelirleri arasında bir ilgi ve bağlantı vardır.
- Gelir hem tüketimi hem de tasarrufu etkileyen başlıca faktördür. Gelir arttıkça satın alma gücü artar. Bu durum tüketimi teşvik eder. Gelir arttığında tüketim artar, gelir azaldığında ise tüketim azalır. Gelir arttıkça tasarruf imkânları da artar. Tasarruf, gelirin harcanmaması ve tüketiminin ertelenmesidir. Bir aile veya kişi, belirli bir dönemde elde ettiği geliri aynı dönemde tüketiyorsa tasarruf yapmıyor demektir.

Ders İçi Etkinlik

Gelir tanımından yola çıkarak gelirin özelliklerini, aşağıdaki şekil üzerine yazarak gösteriniz.

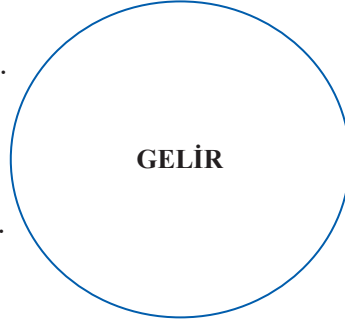
1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

Şekil: 1.4

Beyin Fırtınası

Tasarruf yapmak için gelirinizi harcarken nelere dikkat etmelisiniz?

E) TÜKETİM

Ders Dışı Etkinlik

Tüketici olarak haklarınızı öğrenmek için çevrenizdeki tüketici derneklerine giderek bu derneklerin çalışmaları hakkında bilgi toplayınız. Bu bilgileri sınıfta paylaşınız.

1. Bilinçli tüketici nasıl olmalıdır? Tartışınız.
2. Satın aldığınız ürünün bozuk çıkması durumunda ne yaparsınız?

Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılmasına **tüketim** denir. İnsanlar daha iyi yaşamak ve daha yüksek bir refah düzeyine ulaşmak için çalışırlar. Bu durum tüketimi artırır. Tüketimin, ekonomi biliminde ve günlük dildeki anlamları farklıdır. Günlük dilde tüketim denildiğinde, bir şeyin -kim tarafından hangi amaçla olursa olsun- kullanılarak yok edilmesi anlaşılır. Tüketim, nihai tüketim ve endüstriyel tüketim olmak üzere ikiye ayrılır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satın aldıkları mal ve hizmetlere **nihai tüketim** denir. Yeni bir mal üretmek için alınan mallara ise **endüstriyel tüketim** denir. Örneğin bir ailenin aldığı un, nihai tüketim iken bir makarna fabrikasının aldığı un, endüstriyel tüketimdir.

İhtiyaçları karşılamak için satın alınan mal ve hizmetlere yapılan harcamalara **tüketim harcamaları** denir. Kişilerin gelirleri arttıkça tüketim harcamalarının çeşidi değişir.

Tüketim harcamaları ekonomide iki önemli fonksiyona sahiptir:

1. Tüketim düzeyi, yaşam standardının göstergesidir.
2. Tüketim harcamalarının düzenli ve sürekli olması yatırımları teşvik eder.

Görsel 1.12: İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için harcama yaparlar.

Bilinçli bir tüketici, satın aldığı ürünlerin üzerindeki işaretlerin anlamlarını bilir. Siz de satın aldığınız ürünlerin üzerinde bulunan aşağıdaki işaretlerin anlamlarını yazınız.

İşaretler	Anlamları
	Geri Dönüşüm
	
	
	
	

OKUMA METNİ

Bilinçli Tüketici Kimdir?

- Mal ve hizmet satın alırken temel ihtiyaçlarını ön planda tutan ve yaptığı her alışverişte fiş ve faturasını alan,
- Bilgi sahibi olmadığı firmadan alışveriş yapmayan; satın alacağı mal ve hizmetlerin kaliteli, güvenli, ucuz ve sağlıklı olması konusunda birden çok firma ya da mağazaya girerek araştırmada bulunan ve karşılaştırma yapan,
- Firmaların güvenilir ve tüketici haklarına saygılı olmasına dikkat eden,
- Hakkını bilen, arayan, savunan,
- Çevreye karşı duyarlı olan, ülkesini ve dünyanın her köşesini kendi evi gibi düşünen,
- Her çeşit savurganlık ve israfın karşısında olan,
- Tüketici haklarının yerleştirilmesi ve savunulabilmesinin ancak tüketicilerin birliği, organize olmaları ve örgütlenmeleriyle sağlanabileceğine inanan,
- Tüketimin nesnesi değil öznesi olduğunu düşünen,
- Reklamların etkisinde kalarak yanlış davranış göstermeyen ve yanlış karar vermeyen,
- Kaliteli yerli malı satın alan ve tüketen,
- Alışveriş yaparken aile ve ülke ekonomisine yararı ön planda tutan kişi bilinçli tüketicidir.

Kaynak: <http://www.tuketicihaklari.org.tr/sikcasorulansorular/sss01.html>

TÜKETİCİ SORUNLARI İÇİN NEREYE BAŞVURULUR?

Satın aldığınız mal/hizmete ilişkin uyuşmazlığınız;

- Mal/hizmette bulunan ayıba ilişkin ise,
- Satıcı/sağlayıcı ile imzalamış olduğunuz sözleşmede yer alan haksız şartlara ilişkin ise,
- Taksitle satın aldığınız mal/hizmet için erken ödemede bulunmanız hâlinde yapılması gereken erken ödeme indiriminin hiç yapılmaması veya yanlış yapılmasına ilişkin ise,
- Ön ödemeli olarak satın aldığınız malın zamanında ve gereği gibi teslim edilmemesine ilişkin ise,
- Banka veya tüketici finans kuruluşu ile imzalamış olduğunuz kredi sözleşmesini erken kapatmanıza rağmen gerekli olan faiz indiriminin yapılamaması veya yanlış yapılması veya sözleşme hükümlerinin ölçsüz derecede aleyhinize olmasına ilişkin ise,
- İmzalamış olduğunuz abonelik sözleşmesine ilişkin ise,
- İş yeri dışında kurulan sözleşmeler kapsamında aldığınız mal/hizmete ilişkin 14 gün içerisinde cayma hakkınızı kullanmanıza rağmen satıcı veya sağlayıcının ilk yedi gün içerisinde sizden para veya kıymetli evrak alınması yasak olduğu hâlde aldığı para veya kıymetli evrakın iadesi veya iptaline ilişkin ise uyuşmazlığınızın çözümlenmesi için uyuşmazlık bedelini de dikkate alarak ikamet ettiğiniz yerdeki veya mal/hizmeti satın aldığınız yerdeki Ticaret İl Müdürlüğü ve Kaymakamlık bünyesinde yer alan Tüketici Hakem Heyeti-ne veya Tüketici Mahkemesine başvurmanız gerekecektir.

Eğer uyuşmazlığınız;

- Satın aldığınız malla birlikte size garanti belgesi, Türkçe tanıtma ve kullanma kılavuzu verilmemesine ilişkin ise,
- Kanun'da yazılı düzenlenmesi ve bir nüshasının tarafınıza verilmesi gerekli olan sözleşmenin size verilmemesine ilişkin ise,
- Satın aldığınız mal/hizmetin etiket fiyatı ile kasa fiyatı arasında fark varsa ve sizin aleyhinize olan uygulanması durumunda gerekli idari işlemlerin yapılması için bulunduğunuz ilin Valiliğinde yer alan Ticaret İl Müdürlüğüne başvurmanız gerekmektedir.

Kaynak: <http://tuketicigtb.govtr/tuketici-sikayetleri/tuketici-sorunlari>

1. Çevrenizde hangi alanlarda üretim yapılmaktadır?
Araştırmız.
2. Çevrenizde hangi sanayi işletmeleri bulunmaktadır?
Araştırmız.

Hazırlık Çalışmaları

1. Üretimin hangi anlamlara geldiğini söyleyiniz.
2. “Doğal kaynakların hızla tükenmesi, gelecekte insanlığı önemli sorunlarla karşı karşıya bırakacaktır.” tezinin doğruluğunu tartışınız.

İhtiyaçları karşılamak için kullanılan mal ve hizmetleri meydana getirmek, bir fayda sağlamak veya var olan faydayı artırmak amacıyla yapılan her türlü faaliyete **üretim** denir.

Ekonomik faaliyetlerin temeli ve zenginliğin kaynağı üretimdir. İnsan yaşamının, dolayısıyla toplumsal yaşamın en önemli bölümünü üretim faaliyetleri oluşturur. Çiftçinin buğday üretmesi, otomobilin imal edilmesi, ilaç endüstrisinde ilaç üretiminin yapılması üretime örnektir. Mevcut malların yapılarının değiştirilerek yeni mamul bir mal meydana getirilmesi de üretim olarak kabul edilmektedir. Buğdaydan ekmek elde etmek ya da pasta yapmak bir üretim faaliyeti olarak kabul edilmektedir. Mevcut mala yeni bir şekil ve görünüm kazandırmak da üretimdir. Doktorun, öğretmenin, muhasebecinin hizmeti de üretime örnektir.

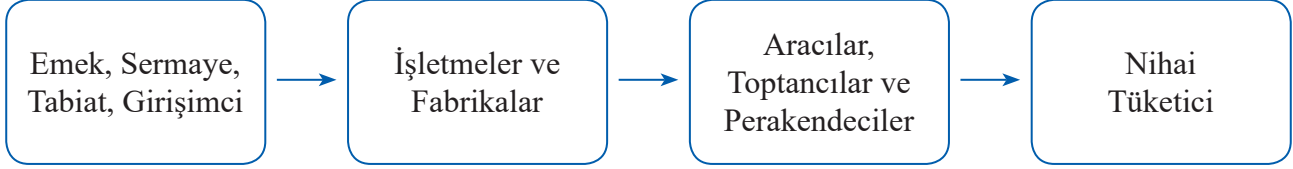
Üretim faaliyetinin amacı, kaynakların etkin biçimde kullanılmasıyla birlikte insanların ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri üretmektir. Üretim; yeryüzünden, denizlerden ve atmosferden çıkarılan ham ya da temel maddeleri tüketiciler için uygun bir yer ve zamanda, tüketicilere fayda ve tatmin sağlayıcı biçimlere dönüştürme sürecidir.

Görsel 1.13: Üretim insan ihtiyaçlarını karşılar.

Malın, fabrikadan en son tüketiciye ulaşmaya kadar geçirdiği aşamalar üretimi oluşturur. Üretimde amaç, insan ihtiyaçlarının karşılanması veya tatmin edilmesidir. Bu nedenle mal ve hizmetlerin üretilmesi dışında depolanması, taşınması ve satılması da insan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olduğu için üretim faaliyeti kapsamına girmektedir. Bu açıdan üretim, “insan ihtiyaçlarını gideren mal ve hizmetleri elde etmek amacıyla yapılan her türlü çaba veya faaliyet” olarak da tanımlanabilir.

Üretim Sürecinin Aşamaları

Görsel 1.14: Üretim süreci

G) ÜRETİM FAKTÖRLERİ

Üretim faktörleri, üretimde kullanılan unsurlara verilen genel addır. Üretim faktörleri; doğa, emek, sermaye ve girişimcidir. Üretim faktörleri belirli bir getiri için kullanılmaktadır. Emeğin getirisi ücret, tabiatın (doğa) getirisi rant, sermayenin getirisi faiz, girişimcinin getirisi ise kârdir.

1. Emek (İş Gücü): Üretim faaliyetine dâhil edilen insan gücüne **emek** denir. Emek, faydalı bir mal ve hizmet üretmek amacı ile planlı bir şekilde yapılan fiziksel veya zihinsel faaliyettir. Örneğin bir çocuğun oyun oynamak amacıyla toprağı kazması ile çiftçinin toprağı kazması farklıdır. İnsanın gerek fiziki gerekse zihinsel gücü, üretimin temel unsurunu oluşturur. Ders anlatan bir öğretmenle madende çalışan bir işçi, üretime emekleri oranında katkı sağlar. Emek, insanın sunduğu bir kaynak olmasıyla diğer faktörlerden ayrılır ve belirli bir süre için ayrılan zamanla ölçülür.

Görsel 1.15: İnsan emeği üretimin en önemli unsurlarındandır.

Emek, ülkede çalışma çağındaki (15-64 yaş aralığı) insanların oluşturduğu kesimdir. Bu kesim, belirlenmiş iş saatleri içerisinde çalışır. Emek, işe uygunluk bakımından vasıflı ve vasıfsız emek olarak ikiye ayrılır. Emek, işe uygunluk bakımından vasıflı ve vasıfsız emek olarak ikiye ayrılır. Eğitimi, deneyimi mesleki açıdan işe uygun olanlara **vasıflı emek**; mesleki eğitim gerektirmeyen işlerde çalışanlara da **vasıfsız emek** denir. Emeğin her alanda verimliliğini artırmak, onu eğitmekle mümkündür. Bu nedenle eğitim, istihdam edilen kişilerin ve-

rimli çalışmalarını için önemli bir unsurdur.

2. Tabiat (Doğa): Üzerinde üretim yapılan arazi, toprak, orman, yer altı zenginlikleri, güneş enerjisi, akarsular, göller ve denizlerin tamamına **tabiat** denir. Tabiat, üretimin esas ve temel faktörüdür. Tabiatın en önemli unsuru topraktır.

Tabiat, üretim faktörü ve kuruluş yeri bakımından önemlidir. İşletmeler, tabiat faktörü olmadan üretim yapamaz. Fakat bu faktörün sahip olduğu önem, her üretim faaliyetinde farklılık gösterir. Tarımsal üretimde arazinin büyüklüğü, toprağın yapısı, verimliliği ve iklim koşulları önem taşırken turizm sektöründe ise güneş, deniz ve kum gibi faktörler önem taşır.

3. Sermaye: Üretimde kullanılan emek faktörüne yardımcı olan ve onun verimliliğini artıran üretilmiş araçlardır. İnsanlar tarafından üretilen ve üretim faaliyetlerini kolaylaştıran her türlü araç, alet, makine, yol, baraj, köprü ve bina sermaye olarak tanımlanmaktadır. Doğal kaynakların dışında kalan her türlü maddi araçlar **sermaye** olarak adlandırılır.

Sermayenin Sınıflandırılması

Sabit Sermaye: Üretimde kullanılan, kolay yıpranmayan ve yok olmayan bina, tesis, makine, donatım, araç ve gereçlerin tamamıdır.

Değişken Sermaye: Üretim işlemi sonucunda yapısını değiştiren veya tamamen yok olan ham madde ve enerji kaynakları (kömür, petrol) gibi mallardır.

Bir ülkede sermaye stokunun yüksek olması, ülkenin üretim gücünün yüksek olması demektir. Bu açıdan sermaye birikimi arzu edilen bir durumdur. Çünkü zenginlik ve verimlilik işarettir. Sermaye; kısa zamanda daha çok, daha kaliteli ve daha ucuz üretime imkân verir. Bu nedenle her ülke, sermaye birikimini özendirilmeye çalışır. Sermaye birikimi tasarruflara bağlıdır. Ekonomilerde tasarrufun iki kaynağı vardır.

İsteğe Bağlı Tasarruf: Kişilerin kendi istekleriyle (altın, para, hisse senedi, tahvil ve döviz) yaptıkları birikimlerdir.

Mecburi Tasarruf: Emeklilik ve sosyal güvenlik kuruluşları kesintileri ile tüm vergiler mecburi tasarruf özelliğine sahip kesintilerdir.

4. Girişimci (Müteşebbis): Bir işi düşünen, planlayan, en etkin şekilde yürüten; emek, sermaye ve tabiat gibi diğer üretim faktörlerini en uygun biçimde birleştirerek halkın eğilimlerine ve tercihlerine göre üretimi organize ederek riski üstlenen üretim faktörüdür. Girişimci, gerçek kişi olabileceği gibi şirket ya da kamu kuruluşu gibi tüzel kişiler de olabilir.

Girişimci, mal ve hizmet üretmek üzere kâr elde etme ya da zarar etme riskini göze alarak sahip olduğu sermayeyi yatırıma dönüştüren kişidir.

Girişimcinin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- a) Üretim faktörlerini (tabiat, emek, sermaye) bir araya getirir.
- b) Üretim ve organizasyonu gerçekleştirir.
- c) Risk üstlenir.
- ç) Kâr amaçlar.

Girişimci, sahip olduğu işletmesini doğrudan doğruya kendisi idare edebileceği gibi işletme yönetimini profesyonel kişilere de devredebilir.

Büyük yatırımların gerçekleştirildiği şirketlerde iyi eğitim görmüş yöneticilere her zaman ihtiyaç vardır. Girişimcilik, ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasının temel taşıdır.

Üretim faktörü olarak kabul edilen bir diğer kaynak da teknolojidir. Bir mal veya hizmetin üretimi için gerekli bilgi, organizasyon ve tekniklerin bütününe **teknoloji** denir. Daha geniş tanımıyla teknoloji, üretimle ilgili bilgileri kapsar. Bu bilgiler bilimsel bilgi, mühendislik bilgisi veya işletim becerisi olarak sıralanabilir. Diğer taraftan teknoloji, organizasyonu ve tekniği içerir. Makineler, aletler ve diğer ekipmanlar ile bunların işletim kurallarını, bakım onarım ve eğitim gibi yardımcı faaliyetlerini de kapsar. Teknoloji, üretimle ilgili bilginin gerçek hayatta kullanılmasını ifade eden tekniklerin bütünüdür.

Teknolojinin emeğin niteliğine etkileri vardır. Emek açısından yeni teknolojilere dayalı çalışma sisteminde yer edinebilmek ve işsiz kalmamak için özel yetenek, bilgi ve becerilere sahip olmak gerekmektedir. Emeğin verimliliği özellikle teknik yeniliklerin uygulanması ile artar. Örneğin iki saatte yapılacak bir işin bir saatte yapılması ile emeğin verimi artırılır.

Günümüzde giderek küreselleşen pazarlarda işletmeler, yoğun rekabet koşulları altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu gelişmeler sonucunda üreticiler, rekabet üstünlüğü sağlayabilmek için çok çeşitli ürünleri hızlı bir şekilde uygun maliyet ile istenilen kalitede üretmek ve piyasaya sürmek durumundadır. Rekabet avantajını geliştirme isteği, işletmelerin yüksek teknolojiye yönelmelerinin önemli bir nedenidir. Böylece işletmeler, tüketici taleplerini daha hızlı ve daha kaliteli mamullerle karşılama olanağına ve piyasalarda yüksek pazar oranına sahip olabilmektedir.

Bilişim alanındaki gelişmeler, bilgi toplumuna geçişin yaşandığı günümüzde teknolojinin önemini artırmıştır. İleri üretim teknolojileri; tasarım aşamasındaki bilgisayar kullanımından, üretim aşamasında kullanılan tezgâh ve teçhizatın entegrasyonuna kadar olan tüm aşamalarda kullanılan teknolojileri kapsar. İleri imalat teknolojileri kullanan işletmeler, bu sistemleri kurabilmek için önemli yatırımlar yapar.

Günümüz küresel rekabet ortamında ileri imalat teknolojilerinin işletmelere en önemli katkısı işletmelerin rekabet güçlerini artırmasıdır. Aynı zamanda işletmelerin yeni teknolojiyi uygulamaları hem ürün çeşitlemesi hem de yeni iş düşünceleri için fırsatlar sunmaktadır.

Aşağıdaki kavramları tanımlarıyla eşleştiriniz.

TABIAT	Üretimde kullanılan insan gücü
EMEK	Emeğin verimliliğini artıran her türlü araç ve gerecin tamamı
SERMAYE	Üzerinde üretim yapılan arazi, toprak, yer altı zenginlikleri, akarsular, göller ve denizler
GİRİŞİMCİ	Kâr elde etmek amacıyla riski göze alan; toprak, emek ve sermayeyi bir araya getirerek üretim faaliyetlerini organize eden kişi
EKONOMİK İNSAN	İnsan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin elde edilmesi amacıyla yapılan çalışmalar
İHTİYAÇ	İhtiyaçları gidermeye yarayan her türlü araç
MAL	Bir mal ve hizmetin insan ihtiyaçlarını karşılama özelliği
HİZMET	Sahip olduğu kaynakları kendi ihtiyaçları doğrultusunda en etkin şekilde kullanan insan
FAYDA	Belirli bir dönem içerisinde, üretime katılmanın sonucunda elde edilen para
GELİR	Yokluğu hissedilen; giderildiğinde mutluluk, giderilmediğinde acı ve üzüntü veren şey
TÜKETİM	İnsan ihtiyaçlarını karşılayabilen ve maddi olmayan her türde çalışma
ÜRETİM	Malların insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılması

1. Beşerî Kaynaklar

Bir ülkenin ekonomik potansiyelini ve büyüklüğünü gösteren kriterlerin başında o ülkenin beşerî kaynağı olan nüfus gelmektedir. Beşerî kaynaklar incelenirken belli bir bölgede yaşayan insan sayısı, nüfus yoğunluğu, teknoloji, insanların sahip oldukları doğal kaynaklar ve kültür düzeyleri dikkate alınır. Ekonomik açıdan nüfus kavramını ortaya koyarken nüfusun birçok özelliğinin bilinmesi gerekir.

Görsel 1.16: Türkiye, beşerî kaynaklar açısından zengin bir ülkedir.

Tablo 1.1: Türkiye’de Nüfus Dağılımı 2017

Yaş Aralığı	Toplam Nüfusa Oranı
0-14 yaş	%23,6
15-64 yaş	%67,9
65 yaş ve üzeri	%8,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 1.2 : Türkiye’nin Nüfusu, Artış Hızı ve Dağılımı 2017

Türkiye nüfusu	80.810.515
Nüfus artış hızı	%12,3
İl ve ilçe merkezlerindeki nüfus	75.988.615
Köy ve belde nüfusu	4.821.900
Çalışan nüfus	31.831.358
Tarım	%19,4
Sanayi	%19,1
Hizmet	%54,1
İnşaat	%7,4
Öğrenci nüfusu	
İlkokul-Ortaokul	11.149.693
Ortaöğretim	5.849.970
Yükseköğretim	7.560.371
Ortalama ömür	78
Türkiye’de ortalanca yaş	31.07

Kaynak: TÜİK

Tablo 1.1 ve 1.2’de görüldüğü gibi 2017 yılı itibarıyla Türkiye nüfusu 80.810.515’tir. Nüfus artış hızı %12,3’tür. Türkiye nüfusunun büyük bölümü 15-64 yaş grubunda yer alır. Yetişkinlerden sonra oranı en fazla olan grup 0-14 yaş arasındaki çocuklardır. Bu bilgiler, Türkiye nüfusunun genç olduğunu gösterir. Çalışan nüfus 31.831.358’dir. Türkiye’de çalışanların sadece %19,1’i sanayi sektöründe, %54,1’i hizmet sektöründe, %19,4’ü tarım sektöründe ve %7,4’ü inşaat sektöründe çalışmaktadır. Buna göre Türkiye’de nüfusun önemli bir bölümü hizmet sektöründe çalışmaktadır.

2. Sermaye ve Teknoloji

Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin ve zenginliklerinin göstergelerinden bir diğeri de sermaye birikimidir. Her türlü altyapı ile birlikte üretimde kullanılan makine, teçhizat, elektrik santralleri, barajlar, fabrikalar ve yetişmiş insan gücü sermaye olarak kabul edilir. Sermayenin bolluğu, üretimi daha verimli hâle getirir. Her türlü altyapı yatırımı ve modern teknolojinin kullanılması ile ülkenin üretim düzeyi artar. Türkiye; üniversiteleri, araştırma kurumları, gelişen sanayisi ve teknoloji düzeyi yanında yetişmiş insan gücüyle bilim ve teknoloji alanında önemli gelişmeler göstermektedir.

1963 yılında kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK) bilim ve teknoloji politikalarının gelişimine katkı sağlamıştır.

TÜBİTAK; araştırmalara destek sağlayan, bilim ve teknoloji politikalarını belirleyen oluşumdur. Ar-Ge, bilimsel ve teknik bilgi birikimini artırmak amacıyla yürütülen sistematik çalışmalardır.

TÜBİTAK’ın faaliyet alanları:

- Türkiye’nin bilim, teknoloji ve yenilik (BTY) politikalarının oluşturulmasında hükûmete destek olmak,
- BTY araştırmalarını desteklemek ve özendirmek,
- BTY araştırmaları yapmak,
- BTY için gerekli insan kaynağının gelişmesini desteklemek,
- Uluslararası BTY iş birliklerini oluşturmak ve yönetmek,
- Toplumun genelinde BTY kültürünün gelişmesini ve yerleşmesini desteklemek ve özendirmek,
- BTY altyapısının gelişmesine katkı sağlamak,
- BTY bilgilerine erişimi kolaylaştırmaktır.

Görsel 1.17: Teknoloji ve yaşam

Görsel 1.18: Tübitak logosu

Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını gerçekleştirebilmesi; özellikle sanayi, sağlık ve eğitim sektörlerindeki beşerî sermaye birikimini artırıcı tedbirler alması ile mümkün olacaktır. Bu sektörlere yatırım yapılması, bir taraftan üretim için gereken fiziki sermaye stokunu artırırken diğer taraftan da bilgi ve teknoloji üretimine katkı sağlayacak beşerî sermayenin niteliğini iyileştirecektir.

Teknoloji, en genel anlamıyla bilimsel bilginin kuvvete ve eyleme dönüşmüş şekli olarak tanımlanmaktadır. Teknoloji insan hayatında şu değişiklikleri ortaya çıkarır:

1. Teknoloji, daha düşük maliyetle daha fazla mal üretme imkânı sağlamaktadır. Bu, toplumların hayat standardını yükseltmenin başlıca aracıdır. Otomotiv sanayindeki ve inşaat sektöründeki gelişmeler, ev araç gereçlerindeki çeşitliliğin artması gibi.
2. Ulaştırma ve haberleşmede teknoloji sayesinde gerçekleşen devrimler, yeni yaklaşımları ve sosyal etkileşimleri artırmıştır. Hızlı tren, metro, akıllı telefon, bilgisayar, LCD televizyon gibi.
3. Özellikle zaman ve mekânla ilgili kavramlar, teknoloji sayesinde değişime uğramış; "hız" ve "hareket" kavramları geçmiştekinden daha fazla öneme sahip olmuştur.

Görsel 1.19: Bilişim alanındaki gelişmeler

Görsel 1.20: Teknoloji, üretim ve gelişim

Teknoloji, ekonomik gelişmenin en kritik üretim faktörlerinden birisidir. Bilgiyi teknolojiye dönüştürebilen ülkeler, ürettikleri teknolojik malları tüm dünya genelinde satabilmektedir. Diğer ürünleri üretilen satan ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek gelirler elde etmektedir. Teknolojik ürünlerin fiyatları, diğer mallara göre özellikle tarımsal ürün fiyatlarına göre daha yüksektir. Bu yüzden teknolojik ürünlerin ülke içerisinde üretilmesine önem verilmelidir.

3. Doğal Kaynaklar

İnsan toplulukları, belirli bir coğrafyada yaşar. İklim koşulları, akarsular ve yer altı zenginlikleri toplumun ekonomik yaşamı açısından önemlidir. Toprak, bitki, hayvan, madenler, hava, güneş ışınları ile insanı ve çevresini etkileyen her şey doğal yapıyı oluşturur. Doğada bulunan bütün varlıkları doğal kaynak olarak kabul etmek mümkündür. Türkiye'nin, coğrafi alan kullanımına ilişkin veriler, Tablo 1.3'te verilmiştir.

Tablo 1.3: Türkiye'nin Doğal Kaynakları 2017

Yüz ölçümü	785.347 km ²
Kıyı uzunluğu	8.333 km
Göl ve baraj alanı	13.977 km ²
Orman alanları	22.300.000 hektar
Tarım alanları	38.380.000 hektar

Kaynak: TÜİK

Toprak, Türkiye'nin doğal kaynakları arasındadır. Türkiye'de yararlanılan toprakların en büyük bölümü tarla alanlarıdır. Tarla alanları dışında sırasıyla otlaklar, çayırlar, ormanlar, bağlar, zeytinlikler ve sebze bahçelerinin kapladığı alanlar gelir.

Ülkemizde ekilip dikilebilen toprakların alanı, günümüzde artmıştır. Fakat otlak ve çayırların alanı azalmıştır. Hayvanların beslenme alanı olan otlak ve çayırların büyük bölümü, tarla ve bahçe hâline getirilmiştir. Nüfusumuzu besleyebilmek için topraklarımızın verimini arttırmak ve daha çok ürün almak zorundayız. Türkiye'nin büyük bölümü kurak ve yarı kurak iklimin etkisindedir. Bu durum, tarımsal üretimde su ihtiyacını büyük ölçüde artırmaktadır. Tarımın yağışlara bağlı olarak yapıldığı ülkemizde, yağış düzensizliği önemli bir sorundur. Bu nedenle, sulama çalışmalarına önem verilmektedir.

Türkiye'nin iklimi ağaç yetişmesine uygun olduğu hâlde orman alanları yeterli değildir. Oysa iklim ve toprak şartları dikkate alındığında orman alanlarının ülkemizin yüz ölçümünün %70'ini oluşturması gerekirdi. Bu durum, tabiatın elverişli olmasına rağmen orman alanlarının büyük ölçüde yok edildiğini ortaya koymaktadır.

Görsel 1.21: Türkiye doğal kaynaklar açısından zengindir.

Dünyada, günümüzde yaklaşık 90 çeşit madenin üretimi yapılmaktayken ülkemizde 60 civarında madenin üretimi yapılmaktadır. MTA (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü) verilerine göre dünyada 132 ülke arasında toplam maden üretim değeri itibarıyla 28'inci sırada yer alan ülkemiz, maden çeşitliliği açısından ise 10'uncu sıradadır.

Başlıca madenlerimiz; demir, bakır, boksit, bor mineralleri, kükürt, zımpara taşı, barit ve tuzdur. Ayrıca metalik olmayan; mermer, kaolin, lüle taşı, oltu taşı gibi maden yatakları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra odun, kömür, petrol, elektrik, güneş, jeotermal, rüzgâr, doğal gaz gibi enerji türlerinden de yararlanılmaktadır.

Ülkemizin dünya üzerindeki konumu, ulaşım açısından son derece elverişlidir. Ülkemiz, çok eskiden beri ana yolların geçtiği bölgededir. Bu olumlu özelliklerin yanı sıra tabiattan kaynaklanan ve ulaşımı zorlaştıran bazı engeller de söz konusudur.

Sonuçta ülkemizde tabiat, üretim faktörü olarak büyük önem taşır. Yüzey şekilleri, ülkenin konumu, iklimi, toprağı, maden ve enerji kaynaklarıyla tabiat; ülkemizin ekonomik koşulları üzerinde büyük ölçüde etkili olmaktadır.

H) TÜRKİYE’NİN ANA SEKTÖRLERİ

1. Tarım

Tabiat üzerinde her türlü bitki ve hayvan yetiştirme faaliyetlerinin bütününe **tarım** denir. Tarımın alt sektörleri şunlardır:

- Çiftçilik
- Hayvancılık
- Su ürünleri
- Ormancılık

Görsel 1.22: Çiftçilik

Görsel 1.23: Hayvancılık

Görsel 1.24: Su ürünleri

Görsel 1.25: Ormancılık

Türkiye, önemli tarım potansiyeline sahip bir ülkedir. Sayfa 39’daki Tablo 1.4’te görüldüğü gibi ülke topraklarındaki tarım alanlarının payı 2013 yılında 38.428.000 hektar iken 2017 yılında 37.997.000 hektara düşmüş ve bu oran %46,33’e inmiştir. Orman alanlarımızın payı da 2013 yılında 21.678.000 hektar iken 2017 yılında 22.300.000 hektara yükselmiş ve bu oran %27,20’ye çıkmıştır. İklim ve toprak farklılığından dolayı yetiştirilen ürün çeşidi oldukça fazladır. Tarla alanlarının büyük bir kısmı, tahıl yetiştirmek için kullanılmaktadır. Tahıllar içinde en çok ekimi yapılan ürün buğdaydır.

Tablo 1.5’te görüldüğü gibi 2013 yılında tarım, balıkçılık ve ormancılık alanlarının üretim değeri 121.709.079 TL iken 2017 yılında 164.138.250 TL’ye yükselmiştir. Gelişen teknolojiyle birlikte bu üretim değerlerinin hızla artması hedeflenmektedir.

Tablo 1.4: Türkiye’de Tarım ve Orman Alanları (Bin Hektar)

Yıllar	Toplam Tarım Alanı	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürün Alanı		Sebze Bahçeleri	Meyveler İçecekler Baharatlar Bitkiler	Bağlar	Zeytin Ağaçlarının Kapladığı Alan	Çayır Mera Arazisi	Ormanlar
		Ekilen	Nadas						
2013	38428	15618	4148	808	1937	469	826	14618	21678
2014	38560	15798	4108	804	1945	467	826	14618	21678
2015	38566	15798	4114	809	3284	470	380	14618	21678
2016	38328	15575	3998	804	2048	435	846	14618	22343
2017	37997	15532	3697	798	3348	431	848	14618	22300

Kaynak: TÜİK

Tablo 1.5: Türkiye’de Tarım, Balıkçılık, Ormancılık Üretim Değeri (Bin TL)

Yıllar	Tarım, Balıkçılık ve Ormancılık
2013	121.709.079
2014	134.724.745
2015	161.447.917
2016	161.304.618
2017	164.138.250

Kaynak: TÜİK

Bilgi Notu

Türkiye Topraklarından Yararlanma Oranları

Topraklarımızdan faydalanma oranı daha çok iklim ve yer şekillerinin özelliklerine bağlıdır. Ülkemizdeki yüksek dağlık kesimler geniş alan kaplar. Dik yamaçlar çoktur. Buralarda topraktan faydalanma oranı çok kısıtlıdır. Buna göre ülkemiz arazisinin %36’sı ekili dikili alan, %32’si çayır ve otlak, %26’sı orman ve %6’sı diğer alanlardır (yerleşim birimleri, tarıma elverişsiz çıplak kayalıklar gibi). Topraklarımız daha çok Karadeniz Bölgesi’nde bağlık, bahçelik ve ormanlık alanlar; Ege ve Akdeniz’de endüstriyel bitki alanları ve ormanlıklar, Marmara’da endüstriyel bitki alanları ve tarım arazisi, iç kesimlerde de tarım alanları ve otlak alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölge Yüz Ölçümüne Göre Ekili ve Dikili Alanların % Oranları,

1. Marmara Bölgesi : %30
2. İç Anadolu Bölgesi : %27
3. Ege Bölgesi : %24
4. Güneydoğu Anadolu Bölgesi : %20
5. Akdeniz Bölgesi : %18
6. Karadeniz Bölgesi : %16
7. Doğu Anadolu Bölgesi : %10’dur.

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr/egitim/ekonomik/turkiye-de-tarim.htm>/20.12.2016

2. Sanayi

Toprakta ve toprak altından elde edilen ham maddeler, sanayi faaliyetleri sonucu tüketime elverişli mallar hâline dönüşerek pazara sunulur. Bu anlamda sanayi, işlenmemiş (ham) veya yarı işlenmiş ürünlerin fabrika ve imalathanelerde işlenerek kullanılır hâle dönüşmesidir. Ham maddenin kullanılır mal hâline dönüşmesinde sanayinin basit şekli olan el tezgâhından, atölye veya imalathanelere ve büyük sanayi tesislerine (fabrikalara) kadar çok farklı büyüklükte tesisler kullanılır. Sanayinin kurulup gelişmesi için bir tesise gereksinim olduğu gibi ham maddeyi işleyecek iş gücü (işçi) ve enerjiye de gereksinim vardır. Ayrıca bir tesisin kurulabilmesi için sermayeye, mamul malın alınıp satıldığı pazara ve malın tüketim alanına ulaşması için ulaşım sistemlerine ihtiyaç duyulur.

Büyük Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesinden bu yana dünya üzerinde yer alan her ülke, kendi ham maddesini işleyebilecek düzeye gelmek için çaba sarf etmektedir. Batı ülkelerinin büyük kısmı sanayileşme sürecini tamamlamış ve ekonomik bakımdan gelişmiş ülkeler konumuna gelmiştir. Türkiye gibi bazı ülkeler ise henüz sanayileşme sürecinde olup ekonomik bakımdan kalkınmakta olan ülkeler grubunda yer alır. Ülkemizin son yıllarda ihraç ettiği ürünlerin %80'inin sanayi ürünlerinden oluşması; besin ve dokuma sanayisinden, çeşitli makinelerden gemiye kadar birçok ürün üretmesi, sanayileşme sürecinde önemli bir mesafe aldığını gösterir.

Sanayinin Kuruluşunda Etkili Olan Faktörler

• Ham Madde

Ülkemiz, sanayide kullanılan ham madde kaynakları bakımından oldukça zengindir. Yer altı kaynaklarından demir, krom, bakır, çinko rezervleri gibi metal madenler; bor tuzları, çimento ham maddeleri, deniz ve göl sularımızdaki tuz ve sodyum sülfat gibi metalik olmayan madenler örnek gösterilebilir. Diğer taraftan orman ürünleri, tarımsal ve hayvansal ürünler gibi yer üstü kaynakları da ülkemizde büyük çeşitlilik gösterir. Dokuma sanayisinin ana ham maddesi pamuk ve yapağı; şeker sanayisinin ham maddesi şeker pancarı; çay sanayisinin ham maddesi yaş çay; tütün mamullerinin ham maddesi olan tütün; gıda endüstrisinin ham maddesi un; sebze, meyve ve çeşitli hayvansal ürünler; kâğıt ve selüloz sanayisinin ham maddesi olarak da orman ürünleri gibi.

Enerji

Sanayinin en önemli kuruluş faktörlerinden biri de enerji kaynaklarıdır. Sanayi tesislerinin çalışması, aydınlatma, ısınma ve ulaşımın sağlanması büyük ölçüde enerjiye dayanmaktadır. Enerji, ülkelerin kalkınmasında önemli bir güç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirtilirken ürettikleri ve tükettikleri enerji miktarları da göz önünde bulundurulmaktadır.

Enerji kaynakları, yenilenemeyen ve yenilenebilen kaynaklar olarak iki grupta toplanır. Yenilenemeyen enerji kaynakları taş kömürü, linyit, petrol ve doğal gazdan oluşan fosil yakıtlar ile nükleer enerji gibi rezervi sınırlı olan ve tükendiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Yenilenebilen enerji kaynakları ise güneş, rüzgâr, su ve jeotermal enerjiden oluşan ve kendi kendilerini yenileyebilen kaynaklardır.

Görsel 1.26: Yenilenebilir enerji kaynakları

Türkiye, enerji kaynakları bakımından yeterli potansiyele sahip bir ülkedir. Petrol ve taş kömürü yetersizliğine karşın linyit rezervleri bakımından oldukça zengindir.

Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli de zengin ve çeşitli olup ülke içinde kömürden sonra ikinci en büyük enerji kaynağı grubudur. Türkiye'deki yenilenebilir enerji kaynakları; hidrolik enerji, biyokütle, rüzgâr, biyogaz, jeotermik ve güneş enerjisidir.

- **İş Gücü**

Sanayide üretim ne kadar makineleşse de nitelikli iş gücüne her zaman gereksinim duyulur. Ülke nüfusunun sürekli artması ve genç nüfusun fazla olması, Türkiye'yi iş gücü bakımından zengin bir konuma getirmektedir. Diğer taraftan Cumhuriyet'in ilk yıllarında nitelikli iş gücü bulamayan sanayi tesisleri için günümüzde bu sorun ortadan kalkmıştır. Üniversitelerin mühendislik bölümlerinden mezun olan gençler, sanayinin hemen her dalında çalışabilecek nitelikli teknik personel açığını kapatmaktadır. Ayrıca ara iş gücü gereksinimi de çeşitli teknik lise ve yüksekokullar vasıtasıyla karşılanmaktadır.

- **Sermaye**

Sanayinin kuruluş koşullarından biri olan sermaye, ülkemizde çeşitli biçimlerde karşılanır. Bu bakımdan çimento, şeker ve dokuma sanayimiz büyük ölçüde millî sermaye ile kurulmuştur. Demir çelik, çinko, kurşun, boksit tesisleri gibi metalürji fabrikaları; uzun vadeli dış kredi kaynaklarından yararlanılarak faaliyete geçirilmiştir. Otomotiv ve uçak sanayimiz ise yabancı sermaye ortaklığı ile daha aktif hâle gelmiştir.

- **Ulaşım ve Pazar**

İnsanların ya da üretilen mal ve hizmetlerin bir yerden başka bir yere taşınmasına **ulaşım** veya **ulaştırma** denir. Ülkemizde 1950'den sonra ulaşım yollarının sıklaşması ve ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıyla sanayi ve ticarete büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Türkiye'nin hemen her yerine kara yolları ile ulaşım mümkündür. Demir yolu taşımacılığı, kara yolu taşımacılığına göre daha ekonomiktir. Tamamlanan ve yapımı devam eden hızlı ve yüksek hızlı demir yolu projeleriyle kent-

Görsel 1.27: Önemli hizmet sektörlerinden ulaşım

ler arasında günübirlik seyahat yapılabilir hâle gelmiştir. Modern yükleme ve boşaltma yapabilen, gerekli araç gereçle donanmış limanlarımız ve ihtiyacı karşılayacak ticaret filomuz vardır. Özellikle tır filomuz oldukça gelişmiş bir düzeydedir. Bu nedenle milletlerarası pazarlara ham madde veya yarı mamul madde gönderilmesinde herhangi bir problem kalmamıştır.

Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de hava yolu her geçen gün daha gelişmektedir. Ülkemizin bir çok ilinde hava limanları bulunmaktadır. THY yanında diğer özel kuruluşlarında çalışmaya başlaması hava yolu ile taşınan yolcu sayısının artmasına neden olmuştur. Hava yolu ile ulaşımın diğer ulaşım sistemlerine göre avantajı daha güvenli olması ve zaman açısından ekonomik olmasıdır.

3. Hizmet

Tarım, sanayi ve inşaat sektörünün dışında yer alan bütün sektörler hizmet sektörü içerisine girer. Bu hizmet sektörleri;

1. Bankacılık
2. Pazarlama
3. Reklam
4. Ulaşım
5. Turizm
6. Sigortacılık
7. Eğitim
8. İletişim
9. Haberleşme olarak sıralanabilir.

Görsel 1.28: Hizmet sektörü

Günümüzde hizmet sektörünün gelişmesi, ekonomik kalkınmanın (gelişmenin) önemli göstergelerinden biridir. Her ülkede ekonomik gelişme devam ettikçe hizmet sektörünün toplam istihdam ve toplam üretimdeki (millî gelirdeki) payı da artmaktadır. Türkiye ekonomisindeki hizmet tüketimi artmakta ve hizmet fiyatları hızla yükselmektedir. Hizmet sektörü, yıllar itibarıyla istihdam artışının gözlendiği bir sektördür. 2017 yılında hizmet sektörünün toplam istihdamdaki payı %54,1'e ulaşmıştır.

Türkiye'de hizmet sektörüne genel olarak bakıldığında demir yolları ve deniz yolları taşımacılığının yeteri kadar gelişmediği, ulaşım hizmetlerinin kara yollarında yoğunlaştığı görülmektedir. İnşaat, bankacılık ve sigorta şirketleri gibi diğer hizmet işletmeleri her yıl gelişmektedir. Ülkemizin ayrıca büyük bir turizm potansiyeli de vardır. Çünkü doğal zenginlikleri ve güzellikleri, ülkemizi turizm açısından avantajlı hâle getirmektedir. Ayrıca sahip olduğumuz tarihî eserlerin zenginliği, turizmin gelişmesine uygun ortam hazırlamaktadır. Örneğin 2011 yılında Türkiye'ye yaklaşık 36 milyon turist gelmiştir. Bu rakam 2017 yılında 32,4 milyon seviyelerindedir. Turizm sektöründe istihdam edilen çalışan sayısı 2017 yılında bir milyon kişiyi aşmış, 2017 yılında turizm sektöründen elde edilen gelir ise 26 milyar 283 milyon 656 bin dolar olmuştur. Türkiye, ülkeye gelen turist sayısı bakımından dünyada 2017 yılında 6. sırada yer almaktadır. Bu örnekler ülkemizde hizmet sektörünün ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

1. Aşağıdaki tabloda verilen örneklerden yararlanarak sektörlerle ilgili meslekleri boş bırakılan sütunlara yazınız.

Tarım	Sanayi	Hizmet
Çiftçi	Kaynakçı	Öğretmen
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

2. Aşağıdaki tabloda verilen işletmelerin hangi sektöre ait olduğunu karşlarına yazınız.

Turizm şirketi		
Tekstil fabrikası		
Mandıra		
Seyahat acentesi		
Lokanta		
Giyim mağazası		
Süt fabrikası		
Fırın		

I) KITLIK

Ekonomide kıt kaynakların verimli kullanımı ile ilgili bir araştırma yapınız. Elde ettiğiniz sonuçları sınıf panosuna asınız.

1. “Vakit nakittir.” atasözünden yola çıkarak bir günlük zaman diliminizi en etkin biçimde nasıl değerlendirdiğinizi, sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Mal ve hizmet satın alırken neleri dikkate alırsınız? Sınıfta açıklayınız.

Bütün mal ve hizmetlerin üretimini sağlayan kaynakların sınırlı olmasından dolayı bireylerin, tüm ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mal ve hizmet bulunmamaktadır. Bu kaynaklar; emek, doğal kaynak ve sermayedir. Ekonomide mal ve hizmet üretiminin sınırlı kalmasına neden olan bu kaynaklara **kıt kaynaklar** denir. Kıt kaynaklarla üretilen mallar da kıt mallardır. Ancak ekonomideki kıt kelimesi yokluğu ve fakirliği değil tüm bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada sınırlı olması durumunu ifade eder. Örneğin bol miktarda bulunan hatta yeterli alıcısı olmadığı için fiyatları düşen domates kıt maldır. Çünkü ona sahip olmak için bir bedel ödemek gerekir.

Eğer bir mal tüm toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda olsa o zaman o malın fiyatı olmayacaktır. Ona sahip olmak isteyenler bir bedel ödemek zorunda kalmayacaktır.

İnsanların kıtlıkla savaşırken yenmeleri gereken güçlükleri ve çözüm aramaları gereken ekonomik sorunları üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar:

1. Eldeki kıt kaynakların tam kullanımını sağlamak,
2. Bu kaynakları en etkin biçimde kullanmak,
3. Eldeki kaynak miktarını artırmaya ve kullanılan üretim teknolojisini geliştirmeye çalışmaktır.

Görsel 1.29: Kıt kaynaklar

Beyin Fırtınası

Türkiye'deki kıt kaynakların ülke ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığını araştırınız. Kıt kaynakların verimli kullanımını sınıf içerisinde tartışınız.

Ders Dışı Etkinlik

Tarıma elverişli arazilere sanayi tesislerinin kurulması, ülkemiz açısından hangi olumsuzluklara sebep olur?

Bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynaklar, o ülkedeki insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar yeterli değilse kıt olan bu kaynakların tamamının üretime katılması ve kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

İ) EKONOMİNİN KONUSU VE AMACI

1. Ekonominin Tanımı

Ekonomi, sınırsız olan insan ihtiyaçlarını karşılamak ve maddi refahı artırmak amacıyla kıt kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını inceleyen bilim dalıdır. Ekonomi, inceleme alanına giren olayları çözmeye ve bu olayların prensiplerini ortaya koymaya çalışır. Bunu yaparken toplumun sosyal yapısı, örf ve âdetleri, hukuk kuralları ve yönetim biçiminin iyi bilinmesi zorunluluğu vardır. İnsanların ve toplumun davranış ve kararları, ekonomi bilimini yakından ilgilendirir. Ekonomi bu yönüyle hukuk, tarih, antropoloji, psikoloji, sosyoloji, mantık ve felsefe ile yakından ilgilidir.

2. Ekonominin Konusu

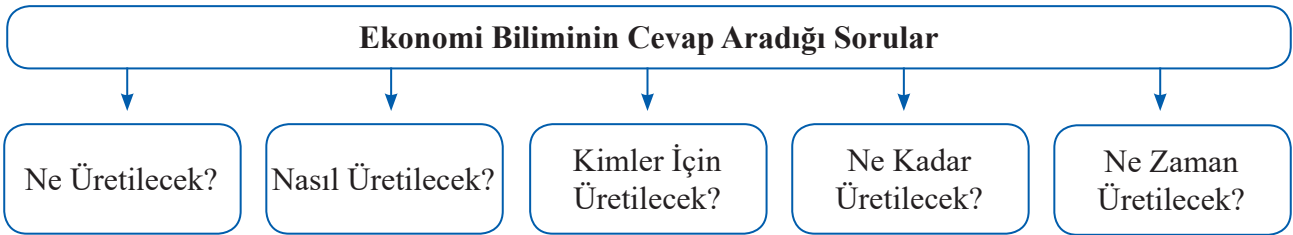
Günümüzde insanların ihtiyaçları çoktur ve hızla artma eğilimindedir. Çeşitli ihtiyaçları karşılayacak kaynaklar kıt olduğundan bu kaynakların elde edilmesi, birçok ekonomik faaliyeti zorunlu kılmaktadır. Bu faaliyetler, ekonomi biliminin konusunu teşkil eder.

İnsan ihtiyaçlarının sonsuz olması ve kaynakların ihtiyaçlara oranla sınırlı olması, insanları çeşitli seçenekler arasında bir tercih yapmak zorunda bırakır. Bu nedenle ekonomi bir tercih bilimidir de denilebilir.

Ekonominin konusunu “çeşitli mal ve hizmetlerin nasıl üretildiğinin ve bunların ihtiyaç sahipleri arasında ne şekilde değiştirilip üretim faktörlerine ne yolda bölündüğünün açıklanmasıdır.” şeklinde ifade etmek mümkündür.

Tüketim, bölüşüm, değişim ve üretim ekonominin ilgilendiği konuların temel başlıklarıdır.

Ekonomi bilimi, sınırlı kaynakların mal ve hizmet üretiminde kullanılmalari ile ilgili temel sorulara cevap arar.

Ekonomi bilimi, ilk olarak ne üretileceği sorusuna cevap verir. Bu soru, kaynakların sınırlılığı ve tercihler gibi kavramlarla ilgilidir.

İkinci soru, üretimine karar verilen mal ve hizmetlerin nasıl üretileceğidir. Yani üretimde nasıl bir teknoloji kullanılacaktır. Bu soru, üretim yönteminin seçimi ile ilgilidir. Halının evde veya fabrikada üretimi gibi.

Üçüncü soru, malların kimin için üretileceği ile ilgilidir. Ürünün kadın, erkek, çocuk, genç veya yaşlı tüketiciler için üretilmesi gibi.

Dördüncü soru, her bir maldan ne miktarda üretileceğinin belirlenmesi ile ilgilidir. Ton, adet, metre gibi.

Beşinci soru, mal ve hizmete olan talebin zamanına göre üretim yapılması ile ilgilidir. Mevsim ihtiyaçlarına göre kıyafet üretilmesi gibi.

Görsel 1.30: Ekonomi bilimi, sınırlı kaynakların mal ve hizmet üretiminde kullanılması ile ilgili temel sorulara cevap arar.

3. Ekonominin Amacı

Ekonomi biliminin amacı, ele aldığı alanda meydana gelen olaylarla ilgili neden sonuç ilişkilerini bulmak ve bilimsel kurallar hâlinde ortaya koymaktır. Ekonomi sosyal bir bilimdir. Bu nedenle ortaya koyduğu kurallar, tabiat bilimlerindeki kadar kesin değildir. Fakat gerçekleşme ihtimali oldukça yüksektir. Örneğin bir malın fiyatı yükseldiğinde o mala tüketicilerin daha az istek duyacakları ekonomik bir kuraldır. Ama bunun tersi bir davranışta bulunan tüketiciler de olabilir. Bunun için ekonomi, genel eğilimlere mümkün olduğu kadar doğru yaklaşarak ekonomik kurallar ortaya koyar.

Ekonomi biliminin başlıca amaçları:

1. Sınırlı üretim faktörlerini, sınırsız insan ihtiyaçları arasında dağıtmak,
2. Ekonomik kalkınmayı sağlayarak toplumun refahını artırmak,
3. Diğer disiplinlerden (bilim dallarından) yararlanarak ekonomik problemlere çözüm bulmaktır.

Ekonomi bilimi; yaşadığımız dünyayı maddi değerlerin arz ve talebini, bunların sebep ve sonuçlarını (kıtlığı, bolluğu, açlığı, tokluğu, zenginliği, sefaleti, istihdamı, işsizliği) anlamamıza yardım eder. Ekonomi bilimi; hayatta daha etkin ve verimli olmamıza, var olmamızın yollarını öğrenmemize, sınırlı imkânlarımızla sınırsız ihtiyaçlarımızı en iyi şekilde karşılamamıza yardım eder.

Kaynakların etkin kullanımı

Kaynakların en verimli şekilde “tam olarak” kullanılması

Adil gelir dağılımı

Gelirin üretim faktörleri ve kişiler arasındaki dengeli dağılımı

Büyüme

Ekonomideki üretim kapasitesinin artırılması, dolayısıyla daha fazla mal ve hizmet üretilmesi

İstikrar

Üretim ve fiyatlardaki dalgalanmaların kontrol altında olması

İç ve dış borçlardan kaçınmak

Bütçe fazlası harcamalar ve dış ticaret açıkları, iç ve dış borçlanmalara neden olur. Devletin iç ve dış borçlarının artması, ekonomik hedeflerden uzaklaşması

J) EKONOMİK SİSTEMLER

Hazırlık Çalışmaları

1. Atatürk’ün, ülkemizde ekonomik gelişmeyi sağlamak için neler yapılması gerektiği konusundaki düşüncelerini söyleyiniz.
2. Atatürk’ün, “İktisadi hayatımızda devlet ve fert, birbirinin rakibi değil tamamlayıcısıdır.” sözünden ne anlıyorsunuz?

Performans Ödevi

Kapitalist, sosyalist ve karma ekonomik sistemleri araştırınız. Bir sunum hazırlayınız.

Doktrin, bir bütünlük ve tutarlılık içerisinde geliştirilmiş olan düşüncelerdir. Ekonomik olaylar ve ekonomik faaliyetler, iktisatçılar tarafından geliştirilen doktrinler yardımıyla daha iyi anlaşılır ve açıklanabilir. İktisadi doktrinlere dayanan ekonominin temel sorunlarını çözmeye yönelik uygulamalar ve organizasyonlar bütünlüğüne **ekonomik sistemler** denir. Bu ekonomik sistemler; hangi mallar, nasıl ve kimler için üretilecek şeklindeki temel ekonomik sorulara farklı yollarla cevap bulmaya çalışır.

Görsel 1.31: Adam SMITH

Geçmişten günümüze uygulanmış ve uygulanmakta olan başlıca ekonomik sistemler şunlardır.

1. Kapitalist Sistem

Kapitalist sistem, uzun bir tarihsel süreçten geçerek ortaya çıkmıştır. Yeni kıtaların bulunuşu ve buralardan değerli madenlerin akışı sonucunda gelişen parasal ekonomi, para bolluğunun meydana getirdiği yüksek fiyatlar ve bu fiyatların etkilediği ticaret; kapitalist sistemin başlangıcı olan ticari kapitalizmi ortaya çıkarmıştır. **Kapitalizm**, özel teşebbüse ve piyasa serbestliğine dayanan üretim sistemi olarak tanımlandığı gibi özel mülkiyete üretimin maksimum kâr sağlayabilmesi ve iktisadi hürriyete dayanan bir piyasa ekonomisi olarak da tanımlanır. Günümüzde çoğu ülkede “kapitalizm” uygulanmaktadır. ABD, Almanya, İngiltere gibi.

Kapitalist sistemde, toplumun refahının sağlanmasında fertler ön plandadır. Fertlerin menfaatleri sağlanırsa toplumun da refaha ereceği varsayılmaktadır. Dolayısıyla fertlerin çıkarları daima ön plandadır.

Kapitalizm, klasik iktisatçılarla başlamıştır. Kapitalizme en önemli katkıyı, klasik iktisatçılardan Adam SMITH (Edim Simit) yapmıştır. Smith’e göre toplumun ekonomik sorunlarını çözmenin en iyi yolu, devlet müdahalesi olmadan toplumun kendi hâline bırakılmasıdır.

2. Sosyalist Sistem

Sosyalizm, üretim araçlarının kamulaştırıldığı ve ekonomik faaliyetlerin merkezî planlama teşkilatı tarafından düzenlendiği ekonomik bir sistemdir.

Sosyalist düşünce sisteminin temel inançları ve ilkeleri, kapitalizme zıt bir hayat felsefesini yansıtır. Sosyalist bir yapıda temel amaç toplumun refahını sağlamaktır. Bu bakımdan sosyalizmin kapitalizmden bir farkı yoktur. Ancak toplumun refahının sağlanmasında kapitalist sistemde fertler ön planda iken sosyalist sistemde toplum ön plandadır. Sosyalist sistem, toplumun menfaatleri sağlandığında fertlerin de refaha ereceği varsayımından hareket eder.

Sosyalist düşünceye göre insanların mutlu olması ve toplumun tümüyle hızlı bir gelişme imkânına kavuşması kapitalist düşünce içinde mümkün değildir. Sosyalistlere göre kapitalist düzende sadece bir kesim yani sermayeye sahip olan azınlık, emeği istismar ederek refaha ulaşabilir. İşçiler ise düşük ücretle ve ağır şartlar altında çalışmaya ya da işsizliğe mahkûm edilmiştir. Yine sosyalist düşünceyi savunanlara göre kapitalist sistem içinde kaynakların tam ve etkin çalışması, sosyal adalete uygun gelir dağılımını ve hızlı bir ekonomik büyümeyi sağlayamaz.

Sosyalizm, 1917 Sovyet Devrimi sonrasında çeşitli ülkelerde uygulanmıştır. Ancak bu uygulamalara bakıldığında tek bir sosyalizmden bahsetmek mümkün değildir. Günümüzde sosyalizm Küba, Vietnam ve Kuzey Kore’de uygulanmaktadır.

3. Karma Sistem

Karma ekonomi, ekonomik faaliyetlerde hem devletin hem de özel teşebbüsün birlikte yer aldığı ekonomik sistemdir. Ulusal savunma gibi hizmetler sadece devlet tarafından sunulabildiğinden gelişmiş ekonomilerin bir çoğunda devlet, ekonomik faaliyetlerin bir kısmına iştirak etmektedir. Bununla birlikte özel teşebbüsün ağırlıkta olduğu birçok ülkede kamu faaliyetleri de geniş bir alana sahiptir. Bazı karma ekonomilerde, birçok endüstride büyük oranda kamu payı bulunmaktadır. Ulaşım ve belediye hizmetleri buna örnektir. Bazı ülkelerde ise devletin gözetimi altında özel sektör monopollerine izin verilmektedir. Böyle bir durumda devletin katkısı sembolik düzeyde kalmaktadır. Diğer bir kamu faaliyeti de özel sektörle iş birliği içinde, devlet planlama teşkilatının yol göstericiliği altında yatırım ve üretim amaçlarının belirlenmesidir. Böyle bir çerçevede ekonomik faaliyetler, özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilirken devlet de ekonomide belirlenen önceliklere göre kontrol görevini yerine getirmektedir. Daha açık bir ifadeyle karma ekonomik sistem içinde devlet, kamu sektörü için emredici ve özel sektör için yol gösterici bir rol oynamaktadır.

Sosyalist prensiplerin yürürlükte olduğu sistemler hariç, genel olarak her ülkede “karma ekonomi” sistemi geçerli durumdadır. Bununla beraber ekonominin “karma” olan derecesi ülkeler arasında önemli farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler; altyapı yatırımlarının yetersizliği, özel teşebbüsün eksik kapasiteyle çalışmayı tercih etmesi ve kalkınma programlarında kilit rol oynayabilecek projelerin özel sektöre benimsenmemesi gibi nedenlerle kamu teşebbüslerini daha büyük oranda devreye sokma ihtiyacı duymaktadır.

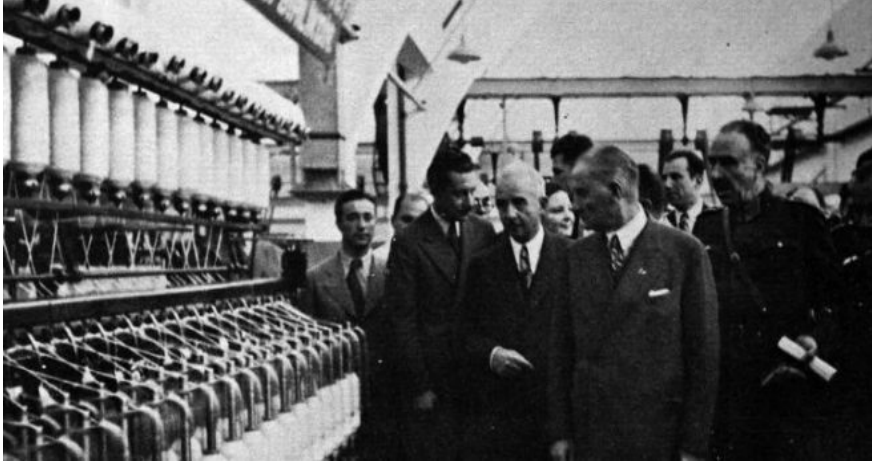
Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki tabloya ekonomik sistemleri birbirinden ayıran temel farklılıkları yazınız.

Kapitalist Sistem	Sosyalist Sistem	Karma Sistem
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

K) ATATÜRK'ÜN EKONOMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Görsel 1.32: Atatürk, İzmir İktisat Kongresinde

“Bir ulusun hayatıyla doğrudan doğruya ilgili olan ekonomisi, çöküşünün de yükselişinin de nedenidir. Zamanımız bir iktisat çağıdır. Kılıç kullanan kol yorulur ama saban kullanan kol yorulmaz, her gün daha çok güçlenir ve toprağına daha iyi sahip olur. Osmanlı İmparatorluğu her şeyden önce sabanın karşısında yenildi. Kılıçla zafer kazananlar er geç yerlerini sabanla zafer kazananlara bırakmak zorunda kalırlar. Ulusal egemenlik, iktisadî egemenlikle birleştirilmelidir. Yoksa kazanılan askerî ve siyasi başarılarından olumlu sonuçlar elde edilemez.”

Mustafa Kemal ATATÜRK
(1923 İzmir İktisat Kongresi)

Atatürk'ün “karma ekonomi düzeni” olarak ders kitaplarımıza giren ancak bu kavramdan daha geniş içerikte olan iktisadi düşünceleri ve benimsediği iktisadi prensipler, çağdaş kalkınma politikası ve stratejilerine yön vermiştir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin örnek alabileceği önemli bir ekonomik model oluşturmuştur. Atatürk'ün henüz İstiklâl Savaşı'nın tozu toprağı ortadan kalkmadan söylediği “...Askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsun iktisadî zaferlerle taçlandırılmazlarsa kazanılan zaferler yaşayamaz, kısa zamanda söner.” sözü ekonomiye ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923'te toplandı. İzmir İktisat Kongresinde yeni Türkiye'nin ekonomik sorunları tartışıldı. Bu kritik devrede, ekonomik sorunları düzenlemek için kararlar alan İzmir İktisat Kongresinde savaşlardan yorgun çıkan halka, ekonomik olarak yön vermek ve harap olan yurdu kalkındırmak için yapılması gerekenleri tespit etmek amaçlanıyordu. İzmir İktisat Kongresi sonunda, kongreye katılanlar oy birliği ile Misak-ı İktisadi'yi kabul etti. Bu dönemde ekonominin sahip oldukları ve olmadıkları belirlendi. Ekonomik hedefler tayin edildi ve karma ekonomi modelinin temelleri atıldı.

1923-1933 yılları arasında yapılan çalışmalar:

a) Tarım Alanında

- Aşar vergisi kaldırıldı (1925).
- Ziraat Bankası çiftçiye kredi vermekle görevlendirildi.
- Tarım konusunda çiftçiye rehber olacak elemanların yetiştirilmesi için Ziraat Yüksek Enstitüsü kuruldu.

- Makineli tarım özendirildi.
- Topraksız köylüye toprak verecek toprak reformu çıkarıldı (1929).

b) Sanayi Alanında

- 1926'da Teşvik-i Sanayii Kanunu çıkarıldı.
- 1933'te beş yıllık kalkınma planının hazırlanmasıyla ekonomide planlı döneme geçildi.
- Önceden açılan Uşak Şeker Fabrikasının yanı sıra Kayseri, Malatya ve Bursa'da tekstil, Beykoz'da deri, Paşabahçe'de cam, İzmit'te kâğıt fabrikaları açıldı.
- 1931'de ağır sanayiye geçilmesiyle Karabük Demir-Çelik fabrikaları kuruldu.
- MTA ve Etibank'ın kurulmasıyla maden, petrol arama ve işletme çalışmaları hızlandı.

c) Ticaret Alanında

- Tüccara kredi vermek maksadıyla Türkiye İş Bankası kuruldu. Ticaret özendirildi.
- 1926'da Kabotaj Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla denizlerimizde gemi işletme, avlanma vb.nin Türkiye'ye ait olduğu belirtildi. Ulaştırma, demir yolları, kara yolları, deniz yolları, bayındırlık gibi alanlarda da millî hakimiyeti ve bütünlüğü sağlayacak gelişmelere önem verildi.

ç) Sağlık Alanında

Sağlık Alanında ise Halkçılık ilkesi doğrultusunda önemli adımlar atıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanındaki en büyük sıkıntı olan sıtma ve verem hastalıklarına karşı etkin mücadele için hastaneler yapıldı.

Atatürk sonrası dönemde ülkemizin karşı karşıya kaldığı ekonomik sıkıntıların, iktisadi ilkelere göz ardı edilmesi sonucunda meydana geldiği görülecektir. Bunun yanında Atatürk'ün iktisat anlayışını ve ülke ekonomisini ilgilendiren konulardaki görüşlerini çeşitli doktrin akımlarına bağlamaya çalışmak yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü Atatürk, görüşlerini hiçbir zaman doktrinlerle sınırlamamıştır. Yeni akımlara kendisi kaynak olmuş ve sadece iktisadi değil birçok alanda Türkiye Cumhuriyeti'ne bir yön çizmiştir. İktisadi alanda çizdiği yönün ana esasını ise ekonomik bağımsızlık ve ekonomik istikrar prensipleri oluşturmuştur. Bunun nasıl gerçekleşeceğini de kendi dönemindeki uygulamalarıyla bizzat göstermiştir. Atatürk, ülkelerin yükselmesinde iktisadi koşulların kesin bir rol oynadığını söyleyen bir devlet adamıdır ki İstiklâl Savaşı'nı izleyen günlerde askerî zaferleri iktisadi zaferlerin izlemesi gerektiğini kesin bir direktif olarak ifade etmiştir. Atatürk'ün iktisat siyasetindeki ana hedef ise hiç kuşkusuz ekonomik kalkınmadır. Ancak bu kalkınmanın dış borçla, karşılıksız para basılarak, ekonomik bağımsızlığı terk ederek ve ekonomik dengeleri gözetmeden gerçekleştirilmeye çalışılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Zaten Atatürk döneminde bu tür uygulamalara gidilmediğini görmekteyiz. Atatürk, özellikle para değerinin istikrarına büyük önem vermiştir. Sorumluluk yılları boyunca enflasyon eğilimlerine karşı durmuş ne Kurtuluş Savaşı'nda ne de savaş sonrasında karşılıksız para basılmasına izin vermemiştir. Atatürk'ün bedenen aramızdan ayrılışına kadar Türkiye'de enflasyon problemi yaşanmamıştır.

<https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der62m1.pdf/11.10.2018>

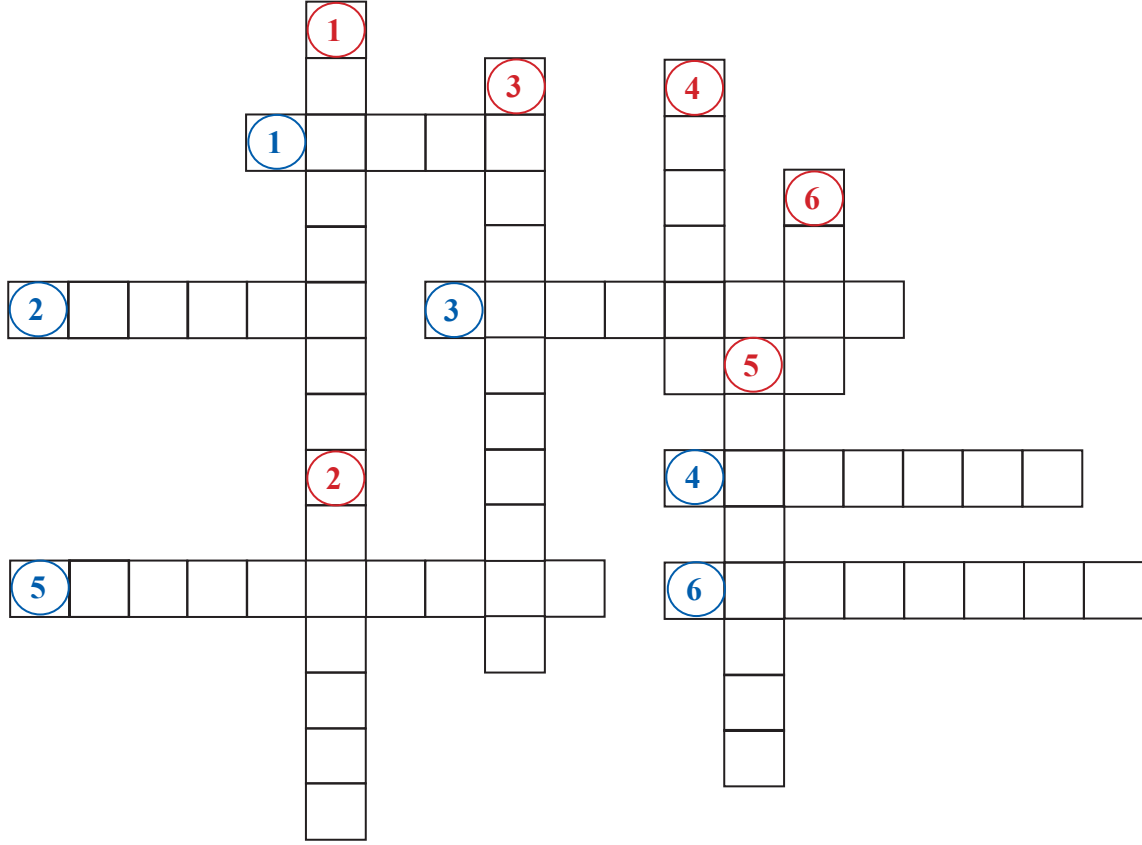
Ders İçi Etkinlik

Atatürk ilkelerinden hangisi ekonomiyle doğrudan ilgilidir? Sınıfta arkadaşlarınıza söyleyiniz.

Bu ünite de öğrendiklerinizi pekiştirmek amacıyla aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

SOLDAN SAĞA

1. Üretimde kullanılan insan gücü
2. Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarını giderme özelliği
3. Yokluğu hissedilen; giderilince mutluluk, giderilmediğinde üzüntü veren
4. İnsan ihtiyaçlarını karşılayan malların, hizmetlerin yapımı
5. Merkezî planlamaya dayalı fiyatlar sistemi. Devlet otoritesine dayalı ekonomik sistem
6. Sınırlı kaynakların, sınırsız ihtiyaçlara dağıtımındaki tercihleri inceleyen bilim

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Bir şeyin gerçekleşmesi ve bir işin başarılabilmesi için gerekli her türlü maddi ve manevi değer
2. Üzerinde üretim yapılan yer altı ve yer üstü zenginlikleri
3. Kişisel inançlara ve insan haklarına dayanan; mülkiyet, sözleşme ve bireysel haklara önem veren ekonomik sistem
4. Belirli bir dönemde üretime katılmanın karşılığı olarak verilen para
5. İhtiyaçları karşılamak amacıyla mal ve hizmetlerden yararlanma
6. İhtiyaçları gidermeye yarayan her türlü vasıta

Ekonomi bilimi, Sermaye, Kaynak, Doktrin, İhtiyaç, Üretim, Tüketim, Girişimcilik, Ekonomik insan

A) Yukarıdaki terimleri aşağıda verilen tanımların altındaki noktalı yerlere doğru olarak yazınız.

a) Mal ve hizmet üretiminde kullanılan, doğa ya da insanlar tarafından sağlanan tüm araçlar	b) İnsanların ihtiyaçlarını dolaylı ya da doğrudan karşılayacak mal ve hizmetler meydana getirme çabası
.....	.....
c) İş gücü, sermaye ve toprağın üretken bir yapıya dönüştürülmesi	ç) İnsanların ihtiyaçlarının daha fazla karşılanması için eldeki sınırlı kaynakların ve imkânların kullanılış biçimlerini araştıran bilim dalı
.....	.....
d) Doğada bulunmayan, insan güç ve zekâsının sonradan yarattığı üretim faktörü	e) Bir bütünlük ve tutarlılık içerisinde geliştirilmiş olan düşünceler
.....	.....
f) Tatmin edildiğinde haz ve doyum, tatmin edilmediğinde acı ve üzüntü veren duygu	g) Mal ve hizmetlerin insan ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla kullanılması
.....	.....

B) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Ekonomi bilimi insanların hangi faaliyetlerini inceler? Açıklayınız.
2. Günlük dildeki fayda sözcüğünü ekonomideki anlamından farklı bir anlamda kullanınız. Fayda sözcüğünün bu iki anlamı arasında ne gibi bir fark vardır? Açıklayınız.
3. İhtiyaçlar hangi faktörlere göre değişir?
4. İnsanların gelirleri ile harcamaları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

C) Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerleri, yandaki kavramları kullanarak doğru ve anlamlı biçimde tamamlayınız.

1. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayan ve maddi olmayan her türdeki faydalı çalışmaya ..... denir.	fayda gelir
2. İhtiyaca oranla çok bol olan ve bir bedel ödemedi kolayca elde edilen mallara ..... denir.	serbest mal hizmet
3. .... üretime katılmanın karşılığıdır.	tüketim
4. Tüketilen mal miktarı arttıkça ..... azalır.	üretim

Ç) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D” yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	Kapitalist sistem, sınırsız mülkiyet hakkına dayalı bireysel görüşü ifade eder.		
2	Karma ekonominin dayandığı temel varsayım, merkezî otoritedir.		
3	Tarım, doğal şartlardan etkilenen riskli bir sektördür.		
4	Kıt olan mallar mübadele edilebilir.		
5	Güneş ışığı, ekonomik bir mal değildir.		

D) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Kapitalist sistemde, ekonomideki “Ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl, kimin için üretilcek?” sorularının cevabını aşağıdakilerden hangisinin vermesi gerekir?

A) Piyasa B) Devlet C) Siyasi otorite D) Merkezî planlama E) Sivil toplum örgütleri

2. Aşağıdakilerden hangisi hizmet sektöründe değildir?

A) Ulaşım B) Eğitim C) Sağlık D) Çiftçilik E) Turizm

3. 1. Devlet müdahalesi

2. Merkezî otorite

3. Özel mülkiyet

4. Kamu mülkiyeti

5. Serbest rekabet

Yukarıda Sosyalist sistem görüşü ile ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangisi ya da hangileri aşağıdaki seçeneklerde doğru verilmiştir?

A) 1 ve 2 B) 3 ve 4 C) 1, 2 ve 4 D) Yalnız 2 E) 2 ve 5

I. ÜNİTE
ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Ekonomi nedir?” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz.

Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	DERECELER		
	Evet	Kısmen	Hayır
İhtiyaç kavramını örneklerle açıklarım.			
Mal, hizmet, fayda arasındaki ilişkiyi söylerim.			
Gelir düzeylerini ve gelir düzeyindeki farklılıkları, ihtiyaçla gelir ilişkisini açıklarım.			
Tüketici olarak haklarımı bilirim.			
Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine yakın çevremden örnekler veririm.			
Üretimin önemini açıklar ve üretim faktörlerini sayarım.			
Ülkemizin ekonomik kaynaklarını belirtirim.			
Ekonominin tanımını yapar, temel hedeflerinin neler olduğunu belirtirim.			
Ekonomik sistemleri bilirim, ekonomik sistemlerin aralarındaki farklılıkları ortaya koyarım.			

1. ÜNİTE: PROJE ÇALIŞMASI

Seçilebilecek Konular

1. Türkiye'nin beşerî, doğal, sermaye ve teknolojik kaynakları
  2. Türkiye'nin kaynaklarının coğrafi bölgelere göre dağılımı
  3. Kaynakları etkin bir biçimde kullanabilmek ve ekonomiyi daha verimli hâle getirebilmek için alınması gereken tedbirler
  4. Doğal kaynakların geliştirilmesi ve daha verimli hâle getirilmesi için alınması gereken tedbirler
- Not: Bu konular dışında bir konuyu da belirleyebilirsiniz.

Süre: İki ay

Çalışma İçeriğinde Yer Alması Gereken Konu Başlıkları

1. Projenin adı (1-15 sözcük olmalıdır.)
2. Projenin konusu (Konu, açık ve net bir biçimde ifade edilmiş olmalıdır.)
3. Proje çalışması içinde belirlenen durumun ya da sorunun ayrıntılı biçimde tanımlanması (Bu konudaki projenin amacı belirtilmekle birlikte durum ya da sorun net biçimde açıklanmalıdır.)
4. Geliştirme sürecinin açıklanması (Bu aşamada toplam bilgilerden yola çıkarak bir ürün ortaya koymaya yönelik ya da öneriler geliştirmeye dönük yapılanlar 7-15 sayfa arasında anlatılmalıdır.)
5. Sonuç ve öneriler
6. Kaynakça

Proje Hazırlanırken İzlenecek Basamaklar

1. **Basamak:** Bu aşamada, seçmeyi düşündüğünüz konuyu araştırıp araştırmayacağınıza ve konu ile ilgili kaynaklara ne düzeyde ulaşacağınıza ilişkin inceleme yaparak konu seçimine hazırlık yapınız. Araştırmayı düşündüğünüz konuyu öğretmeniniz ile paylaşıp ondan konu belirlemede yardım alınız.
2. **Basamak:** Bir önceki basamakta yaptığınız işlemler sonucunda belirlediğiniz konunun önemini, neden bu konuyu seçtiğinizi, hazırlayacağınız proje sonucunda neye ulaşmak istediğinizi belirleyiniz.
3. **Basamak:** Seçtiğiniz konu ile ilgili yeterli bilgiye ulaşmak amacıyla gerekli kaynaklara ulaşınız. Bu kaynaklar; kütüphane, genel ağ, TV, radyo ve konu ile ilgili kaynak kişilerdir.
4. **Basamak:** Bir önceki basamakta ulaştığınız tüm kaynaklardan elde ettiğiniz bilgilerden faydalanarak oluşturduğunuz bilgileri metne dönüştürünüz (7-15 sayfa arası).
5. **Basamak:** Ulaştığınız kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri değerlendirerek çözüm önerileri üretiniz. Bu çözüm önerilerini belirleme nedenlerinizi ortaya koyunuz.
6. **Basamak:** Çalışmalarınızı rapor hâline dönüştürünüz.
7. **Basamak:** Raporu; resimler, gazete haberleri, kendi çizimleriniz, tablo, grafik ve istatistiklerle destekleyerek poster hâline dönüştürünüz.
8. **Basamak:** Çalışmalarınızın sunumunu yapınız.

PROJE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Projenin Adı :
Öğrencinin
Adı ve Soyadı :
Sınıfı :
Numarası :

GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	DERECELER				
	Zayıf	Kabul Edilebilir	Orta	İyi	Çok İyi
	1	2	3	4	5
1. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Proje amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma					
Belirlenen konunun önemini ortaya koyma					
Hazırlanan proje sonunda ne tür sonuçlara ulaşılmak istendiğini ortaya koyma					
TOPLAM					
2. PROJENİN İÇERİĞİ					
Proje konusunda bilimsel açıdan doğru bilgiler aktarma					
Toplanan bilgileri analiz etme					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Yapılan çalışmanın orijinal olmasına özen gösterme					
Yapılan çıkarımların nedenlerini ortaya koyma					
Yapılan çalışmada eleştirel düşünme becerisini gösterme					
Hazırlanan raporu; görseller, gazete haberleri, çizimler, tablo, grafik ve istatistiklerle destekleme					
Metne aktarılan tüm bilgilerde Türkçeyi doğru biçimde kullanma					
Yararlanılan kaynakları rapora yansıtma					
TOPLAM					
3. SUNUM YAPMA					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunumu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunumda akıcı bir dil ve beden dili kullanma					
Sorulara cevap verme					
Verilen sürede sunumu yapma					
Sunum sırasında Türkçeyi doğru biçimde kullanma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

2. ÜNİTE

PİYASA MEKANİZMASI: TALEP, ARZ VE FİYAT OLUŞUMU

- A) TALEP
- B) ARZ
- C) FİYAT VE FİYAT OLUŞUMU
- Ç) PİYASADA DENGE
- D) PİYASA YAPISI

“İstediyini değil, sana gerekeni al, istemediğin şeyin fiyatı pek az bile olsa yine senin için pahalıdır.”
Marcus Porcio CATO (Markus Porço GATO)

PİYASA MEKANİZMASI: TALEP, ARZ VE FİYAT OLUŞUMU

Hazırlık Çalışmaları

1. Fiyatların düşmesi ya da yükselmesi tüketim harcamalarını nasıl etkiler?
2. Kırmızı et fiyatları yükseldiğinde beyaz et satışı nasıl etkilenir?
3. Vergi oranlarında yapılan değişiklikler otomobil satışlarını etkiler mi?
4. İşletmeler, bir malın fiyatı düştüğünde piyasaya daha fazla mal sürmek istemezler. Sebeplerini belirtiniz.

A) TALEP

Ders İçi Etkinlik

1. İhtiyaç duyduğunuz malları satın alırken öncelikleriniz nelerdir? Tartışınız.
2. Domatesin, yazın 1 TL'den kışın ise 4 TL'den satılmasının sebepleri sizce nelerdir?

Talep: Belirli bir sürede, belirli bir piyasada, belirli bir fiyatta kişinin satın alma isteği ve geliyle satın alabileceği mal ve hizmet miktarıdır.

Toplumda yaşayan insanların birçok ihtiyacı vardır. İnsanlar, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın alabilmek için belirli bir satın alma gücüne sahip olmak zorundadır. Herkes iyi bir ev, iyi bir otomobil vb. pek çok şeye sahip olmak ister. Çoğu zaman bu ihtiyaçlar, fiyatların yüksek olmasından dolayı karşılanamaz. Ancak kişinin sadece istek ve arzusu talep anlamına gelmez. Ekonomik anlamda bir talep olabilmesi için istek ve ihtiyaç ile birlikte satın alma gücüne de sahip olunması gerekir.

Talebin özellikleri:

1. Belirli bir piyasanın bulunması,
2. Belirli bir zaman veya dönem içinde oluşması,
3. Satın alma isteğinin var olması,
4. Satın alma gücünün bulunmasıdır.

Talebe Etki Eden Faktörler

- 1. Mal ve Hizmetlerin Fiyatı:** Üreticiler, üretim maliyetlerinin üzerine bir miktar kâr payı koyarak satış fiyatını oluştururlar. Mal ve hizmetin satış fiyatının yüksek olması talebin düşmesine, düşük olması talebin artmasına neden olur.
- 2. Tüketicilerin Gelir Seviyeleri:** Tüketicilerin gelir seviyesi yükseldiğinde mal ve hizmet taleplerinde artış, düştüğünde ise azalma görülür.
- 3. İhtiyaçların Şiddet Derecesi:** İhtiyaçların şiddet derecesinin az ya da çok olması talep kararını etkiler. Genel olarak zorunlu ihtiyaçlar zorunlu olmayan ihtiyaçlarla karşılaştırıldıklarında, zorunlu ihtiyaçların daha şiddetli olduğu görülür.
- 4. Nüfus:** Nüfusun büyüklüğü ve yapısı talebi etkiler. Örneğin çocuk nüfusunun çok olması oyuncak sektöründeki talebi artırır.
- 5. Diğer Malların Fiyatları:** Fiyatı diğerine göre daha yüksek olan ürünün yerine ikame edilebilecek (o ürünün yerini tutabilecek) başka bir ürün varsa tüketiciler, taleplerini genellikle bu ürünlere yönlendirir.
- 6. Kişilerin Alışkanlıkları ve Tercihleri:** Kişilerin alışkanlıkları, bir ürüne olan talebin belirlenmesinde önemlidir. Yaşanan bölge ve iklim koşulları istek ve tercihleri etkiler.

Tüketicilerin geleceğe ilişkin beklentileri de tüketici davranışlarını etkiler. Örneğin gelecekte bir malın fiyatının yükseleceğinin beklenmesi; tüketicileri, o malı önceden satın almaya teşvik edecektir. Tüketiciler benzer şekilde, ileride ucuzlayacağına inandıkları mal ve hizmetlerin alımını erteleyeceklerdir.

Bir maldan ne kadar talep edileceği, o malın piyasa fiyatının etkisi altındadır. Örneğin konut fiyatları yükselirse binalara olan talep azalır. Malın fiyatı ile satın alma isteği arasında ters orantı vardır. Malın piyasadaki fiyatı yükseldiğinde talebi azalır. Fiyatı düşen malın ise talebi artar. Buna **talep kanunu** denir.

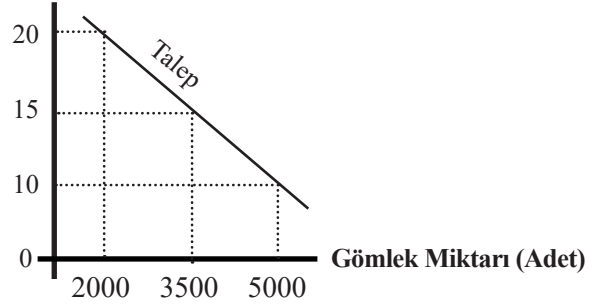
Görsel 2.1: Bir malın fiyatı düştükçe o mala olan talep artar.

Gömlek fiyatı ile talep edilen gömlek miktarı arasındaki ilişkiyi gösteren tablo ve grafik aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Yıllık Gömlek Talebi

Gömlek Fiyatları (TL)	Gömlek Talebi (Adet)
10	5000
15	3500
20	2000

Gömlek Fiyatı (TL)

Grafik 2.1: Gömlek Talebi

Tablo 2.1’de ve Grafik 2.1’de yıllık gömlek talebi verilmiştir. Gömlek fiyatları ile satın alınan miktarlar arasında ters yönde bir ilişki söz konusudur. Fiyatlar düştüğünde satın alınan gömlek miktarı artarken fiyatlar yükseldiğinde satın alınan gömlek miktarı azalır.

Talep kanununa göre yüksek fiyat düzeyinde mal miktarının azalması iki temel etkiye bağlıdır. Bunlar ikame ve gelir etkileridir.

İkame Etkisi: Bir malın talebini etkileyen unsurlardan biri, o malla yakın ilişkili malların (ikame mallar) fiyatlarıdır. Tüketiciler, bir malın fiyatı yükseldiğinde bu malın yerine fiyatı düşük ve bu malla yakın ilişkili malları tercih ederler. Bu davranış, fiyatı yükselen malın alımını azaltır. Buna **ikame etkisi** denir. Örneğin kırmızı et fiyatları yükseldiğinde beyaz ete olan talep artıyorsa kırmızı et ve beyaz et; zeytinyağının fiyatı yükseldiğinde ayçiçeği yağına olan talep artıyorsa zeytinyağı ve ayçiçeği yağı birbirine rakip olan (ikame) mallardır.

Gelir Etkisi: Bir malın fiyatı arttığında kişilerin geliri sabit kalıyorsa satın alma gücü azalır. Çünkü aynı gelire bu maldan daha az satın alma gerçekleşecektir. Örneğin üç adet yaş pasta alan tüketici, yaş pasta fiyatları arttığında geliri artmayıp sabit kalırsa iki yaş pasta alacaktır.

Gelir ve ikame etkileri sadece malın fiyatı yükseldiği zaman değil, malın fiyatı düştüğü zaman da görülür. Talebi etkileyen diğer faktörler sabitken tüketicinin gelirinde meydana gelecek olan bir değişme, fiyat düzeyleri değişmese bile tüketicinin talep ettiği mal ve hizmet miktarını değiştirecektir. Tüketicinin gelirinde meydana gelen bir artış normal malların talebinde de artışa yol açacaktır. Tersine, tüketici gelirinde bir azalma ise normal malların talebinde azalmaya yol açacaktır. Örneğin et fiyatları sabitken tüketici gelirindeki artış et talebini arttırırken tüketici gelirinde bir azalma, et talebini azaltacaktır.

İkame ve gelir etkileri dışında, tüketicilerin alışkanlıkları ve tercihleri ile nüfus ve nüfusun yapısı da talep üzerinde etkilidir. Bireylerin bir malı diğerine oranla ne ölçüde tercih ettikleri, fiyat ne olursa olsun talep miktarını etkileyecektir. Zaman içinde tüketici tercihlerindeki değişme de talebi etkileyecektir. Örneğin konserveler yerine taze sebzelerin tercih edilmesi, konserve talebini düşürürken taze sebze talebini arttıracaktır.

Belirli bir mala olan talebi belirleyen etkenlerden bir diğeri, nüfus ve nüfusun yapısıdır. Nüfus ile kastedilen, belirli bir malı tercih eden tüketicilerin sayısıdır. Malı ya da hizmeti tercih eden tüketici

sayısının (nüfusun) artması, malın talebini artıracaktır. Aynı zamanda nüfusun yapısı da önemlidir. Genç nüfus, gençlerin tükettiği ürünlere dönük talebi artıracaktır.

Bazı mal ve hizmetler vardır ki bunların fiyatlarında meydana gelecek olan bir değişme, diğer malın talebinin değişmesine neden olur. İlişkili mallardan birinin fiyatında düşüş meydana geldiğinde diğer malın talebi artıyorsa bu mallara **tamamlayıcı mallar** denir. Örneğin benzin fiyatları yükseldiğinde benzin talebi düşerken otomobil talebi de düşüyorsa bu iki mal (benzin ve otomobil) tamamlayıcı mallardır.

Ders İçi Etkinlik

1. Malların fiyatları, tüketimi nasıl etkiler? Fiyatlar insanların alım gücünü aştığı zaman insanlar, bu malı almaktan vazgeçerler mi? Düşüncelerinizi belirtiniz.
2. İhtiyacınız olan bir malı alırken nelere dikkat edersiniz? Aşağıdaki tabloda yer alan ölçütleri, öncelik sırasına göre numaralandırınız.

Öncelik Sırası	Ölçütler
	Malın fiyatı
	Malın kalitesi
	Malın markası
	Moda
	Malın satıldığı mağaza

Görsel 2.2: Kırmızı et ve beyaz et birbirine rakip olan (ikame) mallardır.

B) ARZ

Arz, mal ve hizmetlerin belirli bir fiyat karşılığında müşteriye sunulmasıdır. Belirli bir piyasada, belirli bir zamanda, belirli bir fiyattan satılmak istenilen miktar arz miktarıdır. İşletmeler, yükselen fiyatlardan yararlanmak için arz ettikleri miktarı artırmaya çalışırken fiyatların düşmesi durumunda arz miktarını azaltır.

Arzın oluşabilmesi için;

1. Belirli bir piyasa,
2. Belirli bir zaman,
3. Belirli bir fiyat olmalıdır.

Görsel 2.3: Üreticiler ürünlerini yüksek fiyattan satmak ister.

Arza Etki Eden Faktörler

1. Malın Piyasa Fiyatı: Fiyatı artan malın arzı yükselir. Fiyatı azalan malın arzı düşer.

2. Malın Maliyet Şartları: Malı temin etmek veya üretmek için yapılan masraflar fazla ise arz azalır. Masraflar düşük ise arz artar.

3. Üretimde Kullanılan Teknoloji: Mal üretimi, yeni teknoloji ile verimli şekilde yapılıyorsa o malın arzı yüksek olur.

4. Diğer Malların Fiyatları: Bir malın fiyatı aynı kalırken başka malların fiyatlarında artış olursa onları üretmek ve pazarlamak daha kârlı hâle gelecektir.

5. İleriye Dönük Fiyat Beklentileri: Bir malın fiyatının gelecekte azalması bekleniyorsa daha fazla arz edilir. Fiyatının artması bekleniyorsa daha az arz edilecektir.

Kendinizi bir girişimci olarak düşününüz. Tüketicie arz etmek üzere tekstil üretiminde bulunurken hangi kriterleri dikkate alırsınız? Aşağıda verilen kriterleri, öncelik sırasına göre numaralandırınız.

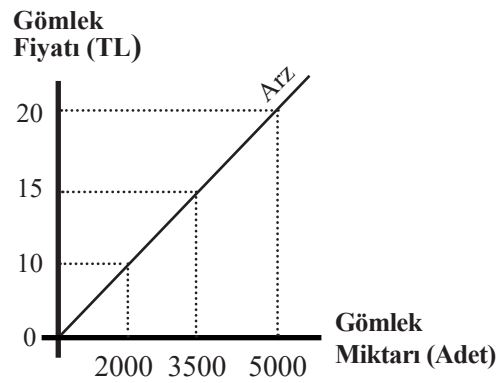
Öncelik Sırası	Kriterler
	Malın fiyatı
	Malın kalitesi
	Tüketici tercihleri
	Moda
	Malın satılacağı mağaza
	Tüketicinin alım gücü
	Kâr
	Reklam ve tanıtım
	Maliyet

Fiyatlarla arz miktarları arasında olan doğru orantıya **arz kanunu** denir. Bu kanuna göre fiyatların yükselmesi, arzı olumlu yönde etkileyerek arz miktarını yükseltir. Fiyatların düşmesi ise arz üzerinde olumsuz etki göstererek arz miktarını azaltır. Bir malın arz miktarını belirleyen en önemli faktör, o malın piyasada hangi fiyattan satılacağıdır.

Gömlek fiyatı ile arz edilen gömlek miktarı arasındaki ilişkiyi gösteren tablo ve grafik aşağıda verilmiştir.

Tablo 2.2: Bir İşletmenin Yıllık Gömlek Arz Miktarı

Gömlek Fiyatları (TL)	Gömlek Arzı (Adet)
10	2000
15	3500
20	5000

Grafik 2.2: Gömlek Arzı

Tablo 2.2 ve Grafik 2.2’de bir işletmenin, değişen gömlek fiyatları karşısında gömlek arzını nasıl düzenlediği görülmektedir. Gömlek arzı, fiyatlar yükseldiği için artış göstermektedir. Çünkü fiyatlar arttıkça işletmenin satış geliri ve kârı artacaktır.

Fiyat oluşumunu etkileyen faktörler

1. Arz
2. Talep
3. Kişilerin gelir düzeyleri
4. İkame mallar
5. Kişilerin alışkanlıkları
6. Maliyet şartları
7. Rekabet olarak sıralanabilir.

Görsel 2.5: Üreticiler, tüketicilerin tercih ettikleri malları üretir ve piyasaya sürer.

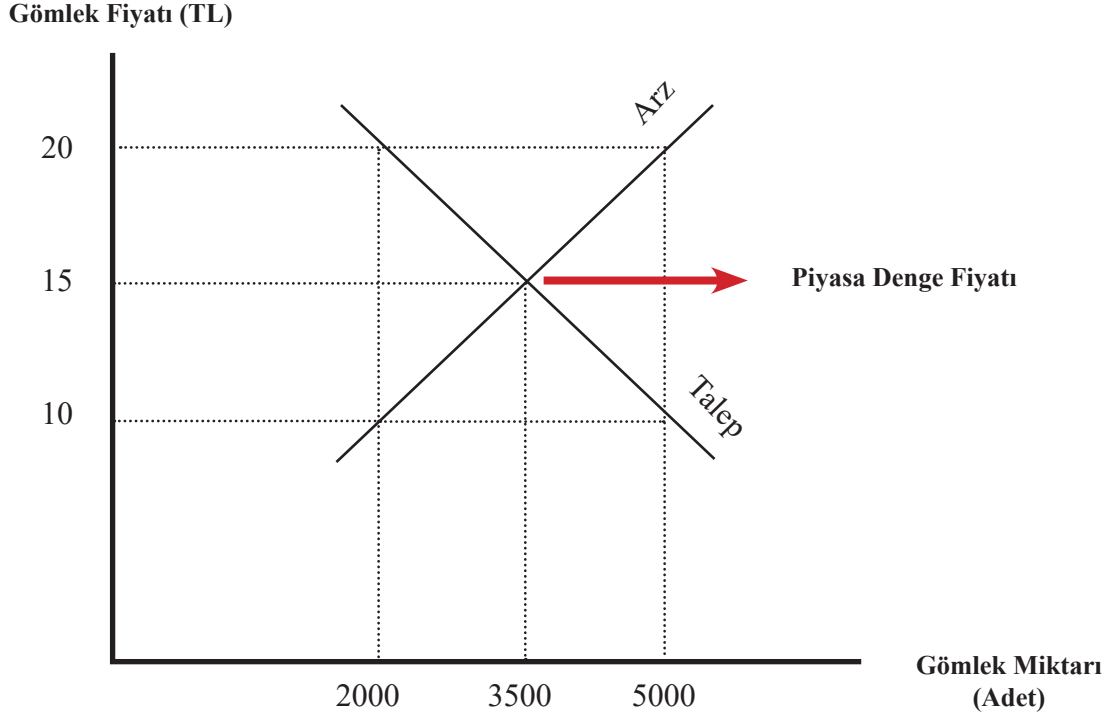
Ç) PİYASADA DENGE

Fiyat mekanizmasının meydana gelebilmesi arz ve talebe bağlıdır. Talep eğrisi, tüketicilerin farklı fiyat düzeyinde satın almaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarını oluşturur. Arz eğrisi ise farklı fiyat düzeylerinde üreticilerin satmaya hazır oldukları mal ve hizmet miktarından oluşur.

Ekonomide karar verici gruplar birbirinden farklıdır. İşte üretici ve tüketici kararlarının nasıl olacağı sorunu piyasada çözümlenir. Arz ve talebin karşılıklı etkileşimi sonucu, piyasa dengesi (denge fiyatı ve miktarı) belirlenir.

Tablo 2.3: Bir İşletmenin Yıllık Gömlek Arz ve Talep Miktarları

Gömlek Fiyatları (TL)	Yıllık Gömlek Talebi (Adet)	Yıllık Gömlek Arzı (Adet)
10	5000	2000
15	3000	3000
20	2000	5000

Grafik 2.3: Piyasa Denge Fiyatının Belirlenmesi

Tablo 2.3 ve Grafik 2.3'te görüldüğü gibi gömlek fiyatı 10 TL iken gömlek talebi 5000 adet olacaktır. Bu fiyat düzeyini yetersiz bulan üreticiler, 2000 adet gömlek sunacaktır. Talep fazlalığı nedeniyle gömlek fiyatları bu kez 15 TL'ye çıkacaktır. Yükselen bu fiyatlar, talep kuralı gereğince gömlek talebini 3500 adede kadar düşürecektir. Diğer yandan yükselen fiyatlar, arzı teşvik edecek ve 3500 adet arz düzeyi oluşacaktır. Bu durumda arz ve talep eşitlenmiş olacaktır. Piyasada arz ve talebi eşitleyen fiyat düzeyine **piyasa denge fiyatı** denir. Yukarıdaki grafiğe göre denge fiyatı 15 TL'dir. Denge durumunun ne kadar süreceği, fiyat dışı diğer faktörlere ve firma davranışlarına bağlıdır. Fiyat artışının devam etmesi durumunda talep azalacağı ve arz yükseleceği için denge fiyatından uzaklaşacaktır. Böylece arz fazlalığı oluşacaktır.

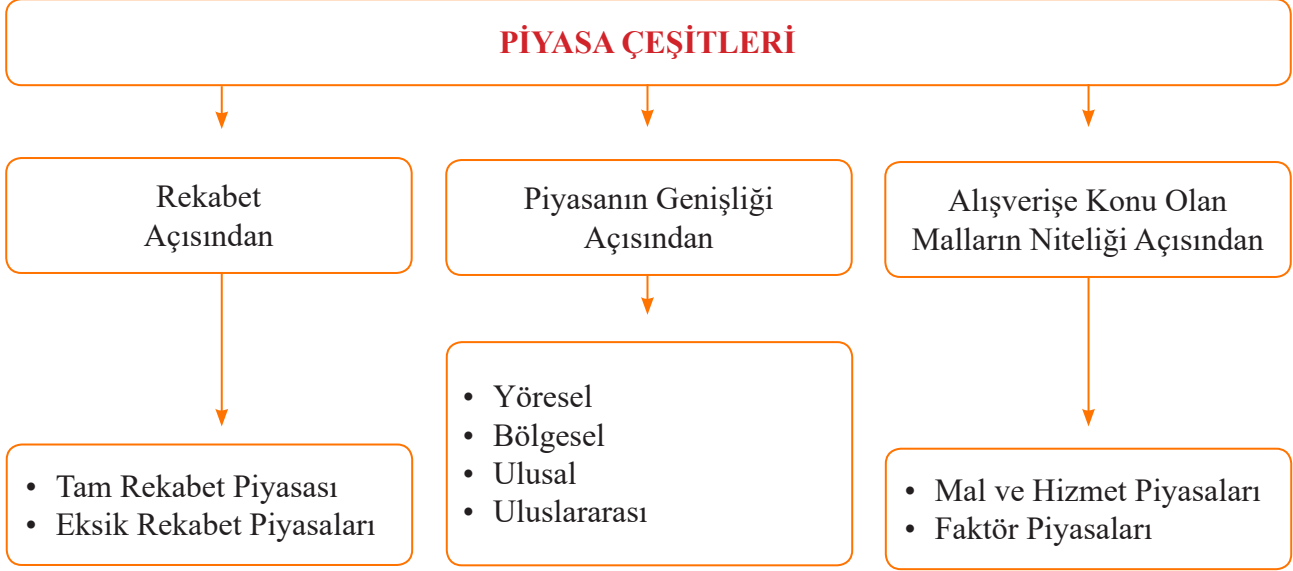
D) PİYASA YAPISI

Günlük yaşantıda, "pazar" denildiğinde insanların aklına ilk önce meyve, sebze gibi gıda maddeleri ile bazı giyim ve hediyelik eşyaların alınıp satıldığı yer gelir. Şehirlerdeki semt pazarları gibi. Ekonomide pazarın (piyasanın) çok daha genel anlamı vardır. **Piyasa**; alıcı ve satıcıları bir araya getiren, onların bilgi alışverişinde bulunup iş yapmalarını (bir şeyler alıp satmalarını) sağlayan bir düzenlemedir. Örneğin dünya petrol piyasası, petrol alıcı ve satıcılarının fiyatlarla ilgili bilgiler temin ettikleri ve bu bilgiler

Görsel 2.6: Ekonomide pazar

çerçevesinde petrol alıp sattıkları bir düzenlemedir. Bu konudaki anlaşmalar daha çok telefon ve genel ağ gibi modern iletişim araçları aracılığıyla yapılmaktadır. Artık günümüzde teknolojik gelişmeler, mal arz ve talep edenlerin belirli bir yerde karşılaşmaları zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır.

Yukarıdaki şemaya göre piyasalar üç farklı kritere göre gruplanmaktadır. Bunlar rekabetin gerçekleşip gerçekleşmemesi, piyasanın genişliği ve alışverişe konu olan malların nitelikleridir.

Rekabet Açısından Piyasa Çeşitleri

1. Tam Rekabet

Bu piyasada çok sayıda alıcı ve satıcı vardır. Piyasaya giriş ve çıkış serbesttir. Tüm satıcılar ve alıcılar, aynı türden (benzer) mallar üzerinde işlem yapmaktadır. Bir alıcı, aynı ürünü herhangi bir satıcıdan alabileceğini bilir. Bütün işlemler açık olarak yapılır.

Tam rekabetin varlığı aşağıdaki koşullara bağlıdır:

- 1.1. Piyasada çok sayıda alıcı ve satıcı vardır. Tek bir üreticinin bireysel davranışlarıyla piyasa fiyatını etkilemesi mümkün değildir.
- 1.2. Mallar kalite bakımından homojendir. Yani bir malın bütün birimleri, eş kalitededir. Buğday, kömür, şeker, petrol, yumurta, süt gibi. Oysa bisküvi, diş macunu, televizyon gibi mallar markalarına göre farklı niteliktedir ya da öyle zannedilir.
- 1.3. Alıcı ya da satıcıların piyasaya giriş çıkışları serbesttir. Buğday, kömür, yumurta, kitap vb. malların satıldığı piyasalar gibi. Üretim faktörleri, çeşitli firma ve endüstriler arasında serbestçe hareket edebilir. Hiçbir sendikal ya da mesleki örgüt bunu engelleyemez.
- 1.4. Tüketiciler, malların kalite ve fiyatı konusunda eksiksiz bilgiye sahiptir. Böylece malın yalnızca bilgisizlik sebebiyle farklı fiyatlarda satılması imkânsızdır. Bu koşula **piyasanın şeffaflığı** denir.
- 1.5. Alıcılar belli bir satıcıyı, satıcılar belli bir alıcıyı tercih etmez. Böylece piyasada hiç kimsenin özel bir durumu olmaz, herkes bağımsız bir biçimde alışveriş yapabilir.

2. Eksik Rekabet

Tam rekabetin var olabilmesi için mutlaka bulunması gereken koşullardan birinin, birkaçının ya da tümünün aksaması durumunda oluşan piyasadır. Gerçek hayatta, esas itibarıyla eksik rekabet piyasaları bulunur. Çünkü çeşitli sebeplerden tam rekabet piyasası koşulları gerçekleşmez yani aksar.

Eksik rekabet piyasası “satıcılar yönünden” ve “alıcılar yönünden” olmak üzere iki gruptaki piyasa türlerinden oluşur.

Görsel 2.7: Rekabet iki ya da daha çok işletme veya grup arasında olabilir.

Tablo 2.4: Eksik Rekabet Piyasası Türleri

Satıcılar Yönünden	Alıcılar Yönünden
1. Monopol Piyasası (Tek satıcı, çok sayıda alıcı)	1. Monopson Piyasası (Tek alıcı, çok sayıda satıcı)
2. Oligopol piyasası (Az sayıda satıcı, çok sayıda alıcı) <ul style="list-style-type: none"> Düopol piyasası (İki satıcı, çok sayıda alıcı) Tripol piyasası (Üç satıcı, çok sayıda alıcı)	2. Oligopson piyasası (Az sayıda alıcı, çok sayıda satıcı) <ul style="list-style-type: none"> Düopson Piyasası (İki alıcı, çok sayıda satıcı) Triopson Piyasası (Üç alıcı, çok sayıda satıcı)
3. Monopolcü Rekabet Piyasası (Çok satıcı, çok alıcı)	

Tablo 2.4’te yer alan eksik rekabet piyasası türlerinden en yaygın olanlar; monopol, oligopol ve monopolcü rekabet piyasalarıdır. Bu arada nadiren de olsa diğer piyasalara rastlamak mümkündür. Düopol ve tripol piyasaları, oligopol piyasasının özel şekilleridir.

Satıcılar Yönünden Eksik Rekabet Piyasaları

2.1. Monopol (Tekel) Piyasası: Tek satıcı ve çok alıcının bulunduğu piyasadır. Buna göre tek satıcı firma fiyatı belirleyecek, alıcılar ise bu fiyatı kabul edecektir. Piyasaya yeni firmaların girmesi, oldukça etkili engellerle kısıtlanır. Bu engeller; yasal, teknolojik ve ekonomik olabilir. Örneğin ülkemizde demir yolu taşımacılığı sadece devlet tarafından yapılmaktadır.

2.2. Oligopol Piyasası: Bir mal veya hizmet piyasasında satıcılar az, bunun yanı sıra alıcılar çok sayıda ise bu tür piyasalara **oligopol piyasası** denir. Bu tür piyasalarda firmalar, homojen veya farklılaştırılmış ürünler satar ve piyasaya girişi kısıtlayan önemli engeller vardır. Oligopol piyasasında faaliyette bulunan az sayıda büyük firmanın, karşılıklı olarak birbirleriyle bağımlılık ilişkisi içerisinde oldukları varsayılır. Firmalardan birisinin üretim ve satış konusunda alacağı karar, diğer firmaların da kararlarını etkilemektedir. Şeker, çimento, deterjan, otomobil ve çelik piyasaları gibi.

Oligopol piyasasının düopol ve tripol olarak adlandırılan iki özel şekli bulunur.

- **Düopol Piyasası:** Düopol piyasasında sadece iki satıcı bulunur. Örneğin bir ilde şehirlerarası ulaşımı sağlayan sadece iki firma bulunabilir. Söz konusu ildeki tüm müşteriler, bu iki firmadan birini tercih etmek durumundadır.
- **Tripol Piyasası:** Tripol piyasasında sadece üç satıcı bulunur. Eğer düopol piyasasındaki firma sayısı üçe yükselirse tripol piyasası ortaya çıkar.

2.3. Monopolcü (Tekelci) Rekabet Piyasası: Farklılaşmış bir malı satan çok sayıda firmanın bulunduğu piyasadır. Piyasada firmaların çok sayıda olması piyasanın rekabetçi, ürettiği malın homojen bir mal yerine farklılaştırılmış bir mal olması da monopolcü özelliğini gösterir. Bu piyasada bulunan firmalar genelde aynı sınıf ürünü üretmelerine rağmen her ürün, diğer firmaların ürünlerinden farklı bazı özelliklere sahiptir. Ayakkabı ve hazır giyim piyasası gibi.

Görsel 2.8: Ayakkabı piyasası, monopolcü (tekelci) rekabet piyasasına örnektir.

Alıcılar Yönünden Eksik Rekabet Piyasaları

1. Monopson Piyasası: En önemli özelliği tek alıcı olmasıdır. Bazen piyasaya giriş, alıcılar açısından kısıtlanabilir. Bu durumda genellikle devlet, tek alıcı olarak ortaya çıkabilir. Haşhaş kapsülünü sadece devletin satın alması gibi.

2. Oligopson Piyasası: Bu piyasada az sayıda alıcı bulunur. Yine piyasaya girişin alıcılar açısından sınırlandırılması sonunda ortaya çıkar. Özellikle bazı tarımsal ürünlerin ve değerli madenlerin piyasaları, bu piyasa türüne örnek verilebilir. Çoğu zaman bir kamu kurumu ile birlikte devletin izin verdiği diğer tek bir alıcı bu piyasada bulunur. Oligopsonun özel türleri; düopson ve triopsondur.

- **Düopson Piyasası:** Düopson piyasasında iki alıcı, çok sayıda satıcı bulunur. Örneğin bazı bölgelerde çiftçilerin ürettikleri ürünleri toptan alan ve pazarlayan alıcılar vardır. Eğer bir bölgedeki çok sayıda üreticinin ürettiği ürünü satın alan sadece iki alıcı varsa düopson piyasası, üç alıcı varsa triopson piyasası söz konusudur.
- **Triopson Piyasası:** Üç alıcı, çok sayıda satıcının olduğu piyasa türüdür.

Piyasanın Genişliği Açısından Piyasa Çeşitleri

Piyasalar genişliğine göre yöresel (yerel), bölgesel, ulusal ve uluslararası olmak üzere dört gruba ayrılır.

Bazı mal ve hizmetler sadece belirli bir yörede (il, ilçe) satışa sunulur. Böyle bir durumda yerel ya da yöresel piyasa söz konusudur. Örneğin A firması ürettiği unlu mamulleri sadece bir ilde pazarlıyorsa adı geçen mamuller için sadece yerel bir piyasadandır bahsedilebilir.

A firması ürettiği mamulleri sadece İç Anadolu Bölgesi'nde pazarlıyorsa bölgesel bir piyasadandır söz edebiliriz. Aynı firmanın ürettiği mamulleri Türkiye'de pazarlaması hâlinde ulusal bir piyasadandır, başka ülkelere de pazarlaması hâlinde uluslararası bir piyasadandır söz edilir.

Alışverişe Konu Olan Malların Niteliği Açısından Piyasa Çeşitleri

Mal ve hizmet piyasaları; herhangi bir piyasada alışverişe konu olan unsur, mal ve hizmet olabileceği gibi üretim faktörü de olabilir. Alışverişe konu olan unsur mal ise mal piyasalarından, hizmet ise hizmet piyasalarından söz edilir. Örneğin unlu mamuller piyasası, mal piyasası için örnek teşkil ederken bankacılık sektörü hizmet piyasası için örnek teşkil etmektedir.

Alışverişe konu olan mallar üretim faktörleri de olabilir. Emek piyasası, üretim faktörleri piyasası için verilebilecek en güzel örnektir. Bu piyasada emek arz edenler ile emek talep edenler bir araya gelir.

Görsel 2.9: Piyasalar, alıcı ve satıcıların birbirleri ile iletişim içinde oldukları yerlerdir.

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. “Firma, talep miktarına göre fiyat tespit eder.” sözünü açıklayınız.
2. Talebi belirleyen faktörler nelerdir?
3. Piyasaları, alıcıların ve satıcıların durumuna göre sınıflandırınız.
4. Arz nedir? Özelliklerini sıralayınız.

B) Aşağıda verilen cümlelerdeki noktalı yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Piyasada arz ve talebi eşitleyen fiyat düzeyine ..... denir.
2. Bir mal veya hizmetin, bir biriminin mübadele (değişim) değerine ..... denir.
3. Tekel piyasası, piyasada tek ..... fakat çok ..... bulunduğu piyasa şeklidir.

C) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	Fiyatı yükselen mal daha az miktarda, fiyatı düşen mal ise daha çok miktarda satın alınır.		
2	Benzin fiyatlarının yükselmesi, otomobil satışlarını artırır.		
3	Ekmek fiyatlarının artması, ekmeğe olan talebi etkilemez.		

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Üretim teknolojilerindeki gelişimler bir ürünün arzını nasıl etkiler?

- A) Arzı artırır.
- B) Arzı azaltır.
- C) Arz üzerinde etkili değildir.
- D) Talep üzerinde etkili değildir.
- E) Yalnızca talebi etkiler.

2. Türkiye’de Devlet Demir Yollarının yürüttüğü ulaştırma hizmeti aşağıdaki seçeneklerin hangisinde ifade edilmiştir?

- A) Monopol
- B) Oligopol
- C) Monopolcü Rekabet
- D) Tam Rekabet Piyasası
- E) Duopol

3. 1. Belirli bir piyasa
2. Belirli bir zaman
3. Satın alma isteği
4. Satın alma gücünün olmaması

Yukarıda talebin özellikleri ile ilgili kavramlar verilmiştir. Bu kavramlardan hangisi ya da hangileri aşağıdaki seçeneklerde doğru verilmiştir?

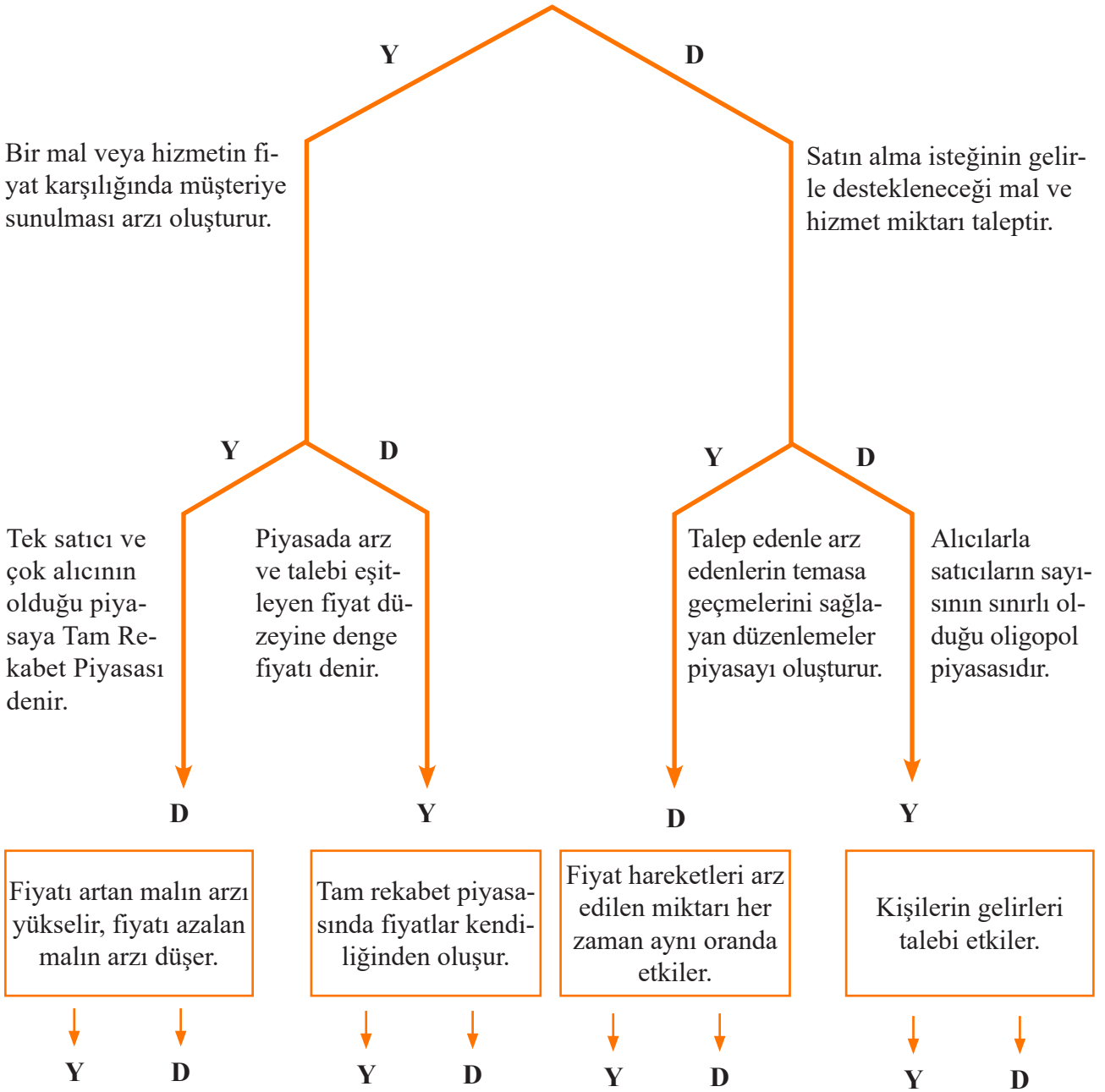
- A) 1 ve 2
- B) 2, 3 ve 4
- C) 1, 2 ve 3
- D) Yalnız 2
- E) 1 ve 3

Öğrendiklerimizi Pekiştirelim

D) Aşağıda birbiriyle bağlantılı cümleler içeren bir tanılayıcı etkinlik verilmiştir. Bu etkinlikteki cümlelerin doğru “D” ya da yanlış “Y” olduğuna karar veriniz. İlgili ok yönünde ilerleyiniz. Her bir cevap sonraki aşamayı etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplarla farklı yollardan sekiz değişik çıkış noktasına ulaşabilirsiniz. Doğru çıkışı bulunuz.

Bir mal veya hizmetin, bir biriminin değişim değeri fiyattır.

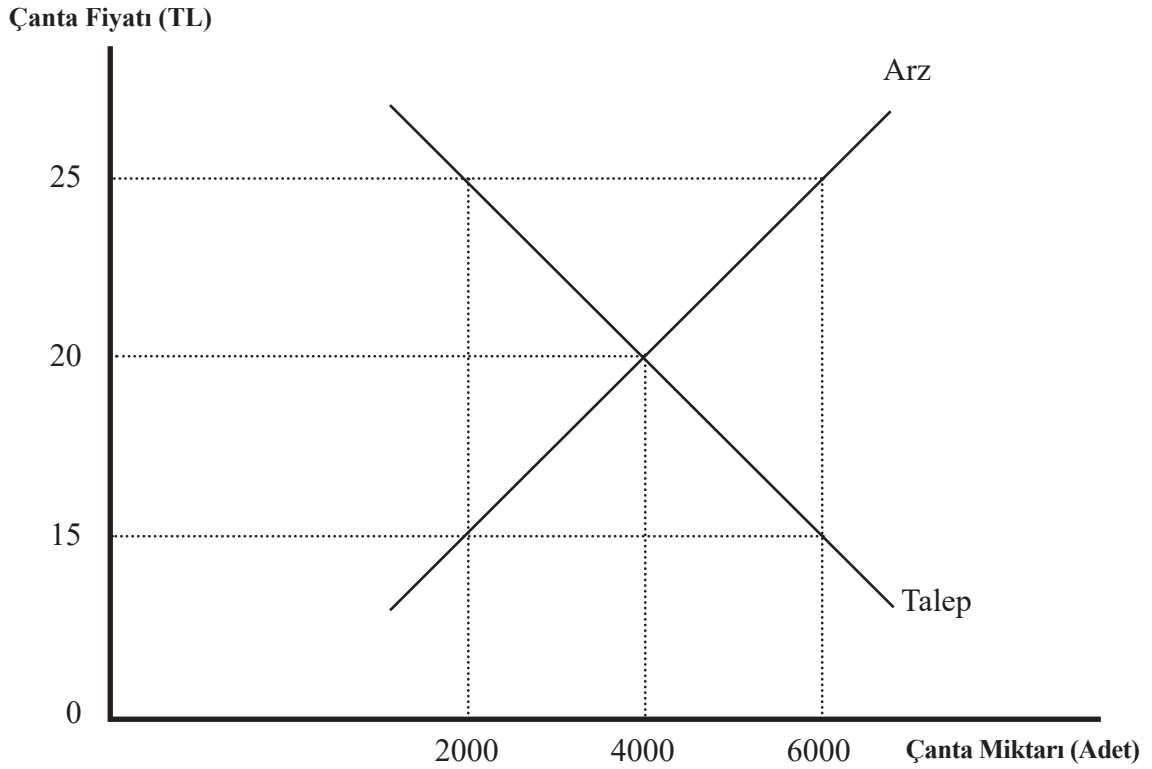

Aşağıdaki tabloda yıllık çanta arz ve talep miktarı ile fiyat değişimleri verilmiştir.

Çanta Fiyatı (TL)	Yıllık Çanta Talebi	Yıllık Çanta Arzı
15	6000	2000
20	4000	4000
25	2000	6000

Piyasa Fiyatının Toplam Arz ve Toplam Talebe Göre Belirlenmesi

E) Yukarıdaki grafiğe göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Piyasa denge fiyatı nerede oluşmuştur?
2. Fiyatlar düştükçe o mala olan talep artmaktadır. Grafiğe göre çanta alıcısı hangi fiyatı tercih eder?
3. Fiyatlar yükseldikçe o mala olan arz miktarı artmaktadır. Arzı gerçekleştiren çanta satıcıları için hangi arz noktası daha kârlıdır?

2. ÜNİTE
ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Piyasa Mekanizması: Talep, Arz ve Fiyat Oluşumu” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz. Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	DERECELER		
	Evet	Kısmen	Hayır
Arz ve talep kavramlarını açıklar, bunlara etki eden faktörleri söylerim.			
Fiyatı tanımlar, fiyat oluşumunu etkileyen faktörleri açıklarım.			
Piyasa denge fiyatını grafik kullanarak gösteririm.			
Piyasa çeşitleri arasındaki farklılıkları söylerim.			

3. ÜNİTE

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

- A) GSMH-MG-GSYİH
- B) MİLLÎ GELİRİN DAĞILIMI
- C) MİLLÎ GELİRİN ÜRETİM FAKTÖRLERİ ARASINDA DAĞILIMI
- Ç) MİLLÎ GELİRİN ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRILMASI
- D) EKONOMİK BÜYÜMENİN KAYNAKLARI
- E) EKONOMİK BÜYÜME VE GELİŞME
- F) EKONOMİK BÜYÜME İHTİYACI
- G) EKONOMİK BÜYÜME-YAŞAM STANDARDI İLİŞKİSİ
- Ğ) İSTİHDAM VE ÖNEMİ
- H) TAM İSTİHDAM
- I) EKSİK İSTİHDAM

*“Ekonomik kalkınma; Türkiye’nin hür, bağımsız, daima daha kuvvetli, daima daha müreffeh Türkiye idealinin belkemiğidir.”
Mustafa Kemal ATATÜRK*

MİLLÎ GELİR, EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

Hazırlık Çalışmaları

1. Millî gelir hakkında bildikleriniz nelerdir? Söyleyiniz.
2. “Türkiye Cumhuriyeti devleti sosyal bir devlettir.” sözünden ne anlıyorsunuz?
3. Millî gelir ile ülkenin refah düzeyi arasındaki ilişkiyi belirtiniz.
4. İşsizlik size ne ifade ediyor? Türkiye’nin bütün bölgelerinde işsizlik düzeyleri aynı mıdır?

A) GSMH-MG-GSYİH

Ders İçi Etkinlik

Ülkeler millî gelir hesaplamalarına neden ihtiyaç duyar?
Arkadaşlarınızla tartışınız.

Toplumunu oluşturan kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir gelire sahip olmaları, elde ettikleri gelirlerle mal ve hizmet satın almaları gerekir. Kişiler ücret, faiz ve kira gelirleri şeklinde gelir elde eder. Firmalar da üretim faktörlerini, mal ve hizmet üretmek için bir araya getirerek satın alır veya kiralar. Ekonomik faaliyetlerin gelişmişliği ve çeşitliliği, ülkenin ekonomik yapısının düzeyini gösterir.

Millî gelir, ekonomide bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı olarak ifade edilir. Geniş anlamda ise bir ekonomide, söz konusu dönemde üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesidir. Genel olarak bu şekilde tanımlanan millî gelir, aşağıda belirtilen farklı kavramlarla da ifade edilir. Nasıl ki bir ailenin geliri, refah seviyesinin bir ölçüsü ise aynı şekilde millî gelir de toplumun refah seviyesini gösteren bir ölçüdür.

Millî Gelirle İlgili Temel Kavramlar

GSYİH (Gayrisafi Yurt İçi Hasıla)	Belirli bir zaman içerisinde, bir ülkede üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değeridir.
GSMH (Gayrisafi Millî Hasıla)	GSYİH'ye bir ülke vatandaşlarının yurt dışından ülkeye gönderdikleri döviz kazancının eklenmesi ve o ülkede çalışan yabancıların kendi ülkelerine gönderdikleri kazancın çıkarılması ile elde edilen değerdir.
SMH (Safi Millî Hasıla)	Ekonomide mal ve hizmet üretiminin gerçekleştirilmesini sağlayan makine ve teçhizat, belirli bir dönemde kullanılmaktan aşınır ve yıpranır (amortisman). Bu aşınma ve eskime değerinin GSMH'den düşülmesi ile SMH bulunur.
MG (Millî Gelir)	SMH'den vasıtalı (dolaylı) vergilerin (KDV vb.) çıkarılması ile ekonomide üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam net değeri bulunur.

Üretim Yöntemi ile Gelirin Hesaplanması

Üretim yönteminin hareket noktası, bir ülkede bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değerlerinin hesaplanmasıdır. Üretim yöntemi ile millî gelir hesaplanırken ülkede bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin parasal değerlerinin toplanmasıyla gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) bulunur. Buna da diğer ülkelerle yapılan alışverişin net bakiyesi (artı veya eksi olarak) eklenerek gayrisafi millî hasıla (GSMH) elde edilir. GSMH'den amortismanların çıkarılmasıyla safi millî hasıla (SMH) bulunur. SMH'den de vasıtali vergilerin çıkarılmasıyla millî gelire (MG) ulaşılır. Bu mal ve hizmetlerin fiyatları, o yılın piyasalarından elde edilir. Hesaplama aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

$$\begin{aligned} & \text{Tarımsal Üretim} + \text{Sanayi Üretimi} + \text{Hizmet Üretimi} = \text{GSYİH (Gayrisafi Yurt İçi Hasıla)} \\ & \text{GSYİH} + \text{Net Dış Âlem Faktör Gelirleri} = \text{GSMH (Gayrisafi Millî Hasıla)} \\ & \text{GSMH} - \text{Amortisman} = \text{SMH (Safi Millî Hasıla)} \\ & \text{SMH} - \text{Vasıtali Vergi} = \text{MG (Millî Gelir)} \end{aligned}$$

Görsel 3.1: Millî gelir artışı refah artışının temel göstergesidir.

Ders İçi Etkinlik

1. Çevrenizdeki kişilerin gelirlerinden yola çıkarak gelirler arasındaki farklılıkların nedenlerini araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıf panosuna asınız.
2. İlinizin millî gelirden aldığı payı araştırınız. Çevre illerle iliniz arasındaki millî gelir farklılığının sebeplerini söyleyiniz.

Bir ülkede veya toplumda belirli bir dönem içerisinde yaratılan gelir, bireyler veya üretim faktörleri arasında dağılım gösterir.

Millî gelir dağılımı, kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımı olmak üzere iki kısma ayrılır.

- **Kişisel Gelir Dağılımı (Kişi Başına Düşen Millî Gelir)**

Bir ekonomide elde edilen gelirin aile ya da tüketiciler arasındaki dağılımına **kişisel gelir dağılımı** denir. Toplam millî gelirin ülke nüfusuna bölünmesiyle kişi başına düşen millî gelir elde edilir. Kişisel gelir dağılımı ile toplumun refah düzeyinin ölçülmesi hedeflenir.

Az gelişmiş ülkelere göre kişi başına düşen millî gelir, gelişmiş ülkelere göre çok düşüktür.

Tablo 3.1: Türkiye’de 2006 ve 2017 Yılları Arasında GSYİH ve Kişi Başına Düşen Millî Gelir

Yıllar	GSYİH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen Millî Gelir (Dolar)
2006	758.391	7.586
2007	758.391	9.240
2008	843.178	10.438
2009	957.559	8.559
2010	1.098.799	10.022
2011	1.297.713	10.466
2012	1.416.798	10.497
2013	1.567.289	10.818
2014	1.748.168	10.404
2015	2.237.530	9.261
2016	2.590.517	10.807
2017	3.104.907	10.597

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de ise Tablo 3.1’de görüldüğü gibi kişi başına düşen millî gelir, artan bir seyir izlemektedir. 2006 yılında 7.586 dolar olan millî gelir, aradan geçen on yılda 1,4 kat büyümüştür. 2008 yılında 10.438 dolar olan kişi başına düşen gelir, 2009 yılında 8.559 dolara gerilemiştir. Bu gerilemenin nedeni, 2008 yılında dünya ekonomisinde ortaya çıkan küresel finansal krizdir. Bu düşüşten sonra izlenen ekonomik politikaların bir sonucu olarak millî gelir, yeniden yükselişe geçmiş ve 2010 yılından itibaren artmıştır. 2015 yılında 9.261 dolar olan kişi başına düşen millî gelir, 2017 yılında 10.597 dolara yükselmiştir.

Yıllar içindeki artma ve azalmalardan sonra 2010 yılında 1.098.799 milyon TL olarak gerçekleşen GSYİH'nin 2017 yılında 3.104.907 milyon TL olduğu görülmüştür.

• Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Üretim faktörlerinin üretimden aldıkları paylara **fonksiyonel gelir dağılımı** denir. Gelirin hangi üretim hizmeti karşılığında elde edildiği önemlidir. Gelir bölüşümü; toprağın rant geliri, sermaye sahibinin faiz geliri, girişimcinin kâr geliri ve emeğin ücret geliri şeklinde gerçekleşir. Ancak bu paylaşım eşit oranlarda olmaz. Ekonomilerin yapısına ve izledikleri ekonomik politikalara göre farklılıklar gösterir.

Ders İçi Etkinlik

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda aşağıdaki terimleri tanımlarıyla eşleştiriniz.

Rant

Emeğin üretimden aldığı pay

Ücret

Sermaye faktörünün üretime katılması sonucu aldığı pay

Faiz

Girişimcinin üretimden aldığı pay

Kâr

Tabiat faktörünün üretimden aldığı pay

Millî gelirin, kişisel ve fonksiyonel dağılımının yanında sektörel ve bölgesel dağılımı da vardır.

• Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı; bir ülkenin millî gelirinin tarım, sanayi, hizmet ve inşaat sektörleri gibi ana sektörler arasındaki dağılımıdır. Türkiye’de Tablo 3.2’de görüldüğü gibi 2016-2017 yılları arasındaki verilere göre millî gelirden en büyük payı hizmet sektörü almıştır.

Tablo 3.2: Sektörlerin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları 2016-2017 (%)

Sektörler	2016	2017
Tarım	6,1	4,7
Sanayi	19,7	17,9
İnşaat	8,8	8,9
Hizmet	53,2	54,1
Vergi-Sübvansiyon	11,9	14,4

Kaynak: TÜİK

Bu sektörü sanayi ve tarım sektörleri izlemiştir. 2016 yılında GSYİH içinde tarım sektörünün payı %6,1 iken 2017’de bu oran %4,7’ye düşmüştür. Aynı dönemde sanayinin payı %19,7’den %17,9’a düşmüş; inşaatın payı %8,8’den %8,9’a yükselmiş; hizmetin payı ise %53,5’ten %54,1’e yükselmiştir.

• Bölgesel Dağılım

Bölgesel dağılım, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanların ulusal gelirden ne oranda pay aldıklarını gösterir. Bu dağılım, bölgeler arasındaki farkların ortaya konulmasında kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bölgesel gelir dağılımı, gelişmekte olan ülkelere oranla daha dengeli olmaktadır. Doğal olarak ülkenin sahip olduğu büyüklük, bölgeler arasında iklim ve arazi özelliklerinin farklılığı ve sosyolojik özellikler de gelir dağılımında etkili olmaktadır.

Bölgeler arasındaki sosyoekonomik dengesizlikler geniş anlamda; bölgeler arasında tarım, sanayi, ticaret, hizmet, haberleşme, ulaştırma, sağlık, eğitim, demografik ve sosyal göstergeler bakımından farklılıklar olmasından kaynaklanmaktadır. Bütün bu farklılıkların ortaya çıkardığı sonuçlar bölgeler arasında gelir dağılımının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle gelir dağılımındaki dengesizliklerin tek başına ele alınmaması, buna neden olan sosyoekonomik etmenlerin ortaya konulması ve çözüm yollarının buna göre araştırılması gerekmektedir.

Bölgelere göre kişi başına GSYİH incelendiği zaman Marmara Bölgesi kişi başına GSYİH'den en büyük payı alırken bu bölgemizi, ikinci en büyük payı alan İç Anadolu Bölgesi izlemektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ise bölgeler bazında kişi başına GSYİH'den en düşük payı almaktadır. Bu nedenle az gelişmiş bölgelere özel kalkınma programları uygulanmakta, özel sektör yatırımları teşvik edilmekte, bölgeler arası dengesizlik giderilmeye çalışılmaktadır.

Kaynak: TÜİK

Görsel 3.2: GSYİH'nin bölgesel dağılımı

Ders İçi Etkinlik

Bölgelerimizin millî gelirden aldıkları paya olumlu ve olumsuz yönde etki eden faktörleri yazınız.

Bölgelerimiz	Millî Geliri Olumlu Yönde Etkileyen Faktörler	Millî Geliri Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler
Marmara Bölgesi	....	....
İç Anadolu Bölgesi	....	....
Akdeniz Bölgesi	....	....
Ege Bölgesi	....	....
Doğu Anadolu Bölgesi	....	....
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	....	....

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki çizelgeye yaşadığınız ilin millî gelirden aldığı paya olumlu ve olumsuz yönde etki eden faktörleri yazınız.

Yaşadığımız İl	Millî Geliri Olumlu Yönde Etkileyen Faktörler	Millî Geliri Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler
.....	....	....

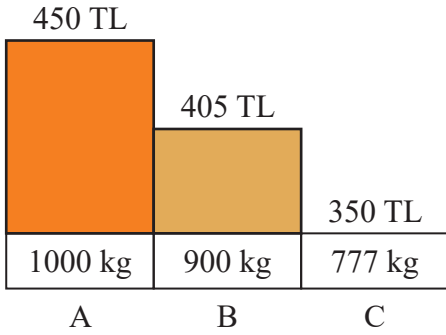
C) MİLLÎ GELİRİN ÜRETİM FAKTÖRLERİ ARASINDA DAĞILIMI

1. Rant

Millî gelirin fonksiyonel açıdan dağılımında da ifade edildiği gibi rant, tabiat faktörünün üretimdeki payıdır. Arzı sabit olan toprak ve diğer doğal kaynakların var olması, insan çabalarına bağlı olmadığı için sermayeden farklıdır. Toprak arzı (miktarı), toprak talebiyle sınırlı olduğu için toprağın kullanılması karşılığında belli bir bedel ödenmesi gerekir. İşte bu bedele genel olarak **rant (kira)** denir. Toprak önemli bir üretim faktörüdür.

Rant çeşitleri olarak; diferansiyel rant, mevki rantı, maden rantı ve şehir rantını sayabiliriz.

- **Diferansiyel Rant:** Topraklar arasındaki kalite farklarından doğan ranta (fark bedeli) **diferansiyel rant** denir. Örneğin mısır üretiminde bir dekar arazide yapılan masrafların toplamı 350 TL ve 1 kg mısır satış fiyatı 45 kuruş olsun. A, B ve C gibi aynı büyüklükteki üç toprak parçasının verimlilikleri sırasıyla 1000, 900, ve 777 kg olsun. (Aşağıdaki şekilde görülen renkli alanlar A ve B topraklarını işletenlere kalan ranttır.)

$$A'nın rantı 1000 \times 0,45 = 450 - 350 = 100 \text{ TL}$$

$$B'nin rantı 900 \times 0,45 = 405 - 350 = 55 \text{ TL}$$

$$C'nin rantı 777 \times 0,45 = 350 - 350 = 0 \text{ (rant yok)}$$

C toprağının rantı yoktur. Çünkü bu toprak en verimsiz toprak olup üretim maliyeti, satış gelirine eşittir.

- **Mevki Rantı:** Bu rant, tarım topraklarının pazar yerine farklı uzaklıkta olmasından kaynaklanmaktadır. Verimi eşit olan toprakların üretim maliyeti de eşit olarak alınsa pazara yakın olan toprak, taşıma masraflarının düşük olması nedeniyle daha yüksek rant getirecektir. Pazara uzak olan işletmenin rantı da düşük olacaktır. Örneğin çiçek ve süt üretiminde pazara yakın olan üretim yerleri mevki rantı açısından avantajlıdır.
- **Maden Rantı:** Bir madenin değişik alanlarda farklı maliyetle üretilip aynı fiyatla satılmasına **maden rantı** denir. Ancak yüzeye daha yakın olan madenin üretiminde araç gerecin daha az kullanılması, işçilik giderleri ve elektrik gibi harcamaların azalması nedeniyle üretim maliyetleri düşecektir. Ege Bölgesi'nde çıkartılan altın madeni ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde çıkartılan altın madenin üretim maliyetleri farklı ancak satış fiyatları aynıdır.
- **Şehir Rantı:** Şehirler büyüdükçe ve şehirlerin nüfusları arttıkça iş merkezleri ve oturma bölgelerinde arsa bedelleri ile kiralari hızla artar. Şehrin değişik yerlerindeki konut ve iş yeri kiralalarının farklı olmasından şehir rantı meydana gelir. Örneğin aynı büyüklükte ve aynı konfordaki bir evin farklı semtlerde farklı kira getirisine sahip olması şehirlerde sık rastlanan bir olgudur.

2. Faiz

Çağdaş ekonomilerde, üretimde sermayenin (bina, makine, teçhizat vb.) önemi ve payı giderek artış göstermektedir. Bunun nedeni, sermaye gerektiren üretim yöntemlerinin yaygınlaşmasıdır. Sermayenin öneminin artması, onu kullanmanın karşılığında ödenen bedeli de önemli hâle getirmiştir. Belirli bir sermayenin belirli bir süre kullanılmasının karşılığı olarak ödenen bedele **faiz** denir. Faiz sermayenin fiyatıdır. Faiz sayesinde sermayenin en verimli olduğu yerde kullanılması sağlanır. Faiz, yüzde (%) olarak ifade edilir ve genellikle yıllık olarak hesaplanır. Faizin iki işlevi vardır. Biri, ödünç para veren kimselere çalışmadan bir gelir sağlamak diğeri de sermaye kullanımının verimli olmasını temin etmektir.

3. Ücret

Ücret, üretime emeği ile katkıda bulunan kişilerin, bu katkı karşılığında üretimden aldıkları payın para ile ifadesidir. Ücret, üretim faktörü olan emeğin gelirdir. Bütün çalışanlar aynı ücreti almazlar. Ücretler arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıkların nedenlerinden biri; işçilerin nitelikleri arasındaki farklılıklar, ikincisi ise işlerin nitelikleri arasındaki farklılıklar.

Gerçek yaşamda yapılan birçok ödeme ücret olarak adlandırılır. Örneğin alınan primler, komisyonlar ve aylık maaşlar hep ücret olarak nitelendirilir. Ancak iktisatçıların analizlerinde kullanmayı tercih ettikleri ücret oranı, saat başına, günlük, haftalık veya aylık ücretlerdir. Bu kapsamda iktisatta tanımlanan iki farklı ücret kavramı vardır. Bunlar parasal ve reel ücretlerdir. Parasal ücret, işçilerin çalışmaları karşılığı saat başına, günlük, haftalık veya aylık olarak aldıkları para miktarını gösterir. Örneğin saat başına 20 TL olarak işçiye yapılan ödeme, parasal ücrettir. Buna karşılık reel ücret, bir kişinin parasal ücreti ile satın alabileceği mal ve hizmet miktarını gösterir. Yani reel ücret, parasal ücretin satın alma gücünün bir göstergesidir. Dolayısıyla bir kişinin reel ücreti, elde ettiği parasal ücreti ile satın alabileceği mal ve hizmet fiyatlarına bağlıdır. Eğer bir kişinin parasal ücreti sabitken kişinin satın alabileceği mal ve hizmet fiyatları artarsa o kişinin reel geliri düşer.

Toplumun yakından ilgilendiği konulardan biri de asgari ücrettir. Asgari ücret, işçinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek en az ücret düzeyi demektir. Asgari Ücret Yönetmeliği'nde asgari ücret; "İşçilere, normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını, günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir." şeklinde tanımlanmaktadır. Yine Anayasa'nın 55. maddesine göre devlete "çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alma" görevi verilmiştir. Ülkemizde asgari ücret yılda bir kez belirlenir ve yıl boyunca uygulanır.

4. Kâr

Girişimcinin (müteşebbis), üretim sonunda aldığı paya **kâr** denir. Kâr, diğer üretim faktörlerinin payı olan ücret, faiz ve rant ödendikten sonra girişimciye kalan tutardır. Kârın oluşması malın satış fiyatına bağlıdır. Kârı hesaplayabilmek için malın satış fiyatı ve maliyet masraflarının belirlenmesi gerekir.

Girişimciler üretim için gerekli faktörleri kiralayabildikleri gibi bunların bir kısmına, hatta tamamına sahip olabilirler. Bu durumda girişimcilerin, üretim faaliyetlerinde kendi emek, toprak ve sermayelerini kullandıklarında üretim faktörlerinin payı olan ücret, rant ve faizi toplam gelirlerinden çıkarmaları gerekir.

Ç) MİLLÎ GELİRİN ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye’de Millî Gelir

Türkiye’nin millî geliri, ekonomik gelişmeye paralel olarak artış göstermektedir.1927’den bu yana gerçekleşen millî gelir verileri ekonominin büyüdüğünü ve geliştiğini göstermektedir. Millî gelirdeki artışların cari fiyatlarla değil de sabit fiyatlarla ölçülmesi daha gerçekçi olmaktadır. Millî gelir hesaplanırken hesabı yapılan yıl fiyatları esas alınmıyorsa buna **cari fiyatlarla millî gelir** denir. Bu hesaplamalarda temel olarak seçilen bir yılın fiyatları kullanılıyorsa sabit fiyatlarla hesaplanan millî gelirden söz edilir.

Tablo 3.3: Türkiye’de Nüfus, GSYİH ve Kişi Başına Düşen Millî Gelir

Yıllar	Nüfus (Bin)	Cari fiyatlarla		
		GSYİH (Milyar TL)	Kişi Başına Düşen GSMH (TL)	Kişi Başına Düşen GSMH (Dolar)
2010	73.003	1.160.1	15.891	10.022
2011	73.950	1.394.4	18.855	10.466
2012	74.855	1.569.6	20.968	10.497
2013	76.667	1.809.7	23.604	10.822
2014	76.903	2.044.4	26.584	10.404
2015	78.741	2.338.6	29.699	9.261
2016	79.814	2.608.5	32.682	10.807
2017	80.810	3.104.9	38.620	10.597

Kaynak: TÜİK

2010-2017 yılları arasında Türkiye’de GSYİH 1.160.1 milyar TL’den 3.104.9 milyar TL’ye yükselmiştir. TL bazında kişi başına düşen millî gelir 15.891 TL’den 38.620 TL’ye yükselirken kişi başına düşen millî gelir dolar bazında 10.022 dolardan 10.597 dolara yükselmiştir.

Bugüne kadar edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, millî gelirin dağılım şekli Tablo 3.4’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Millî Gelirin Dağılım Şekli

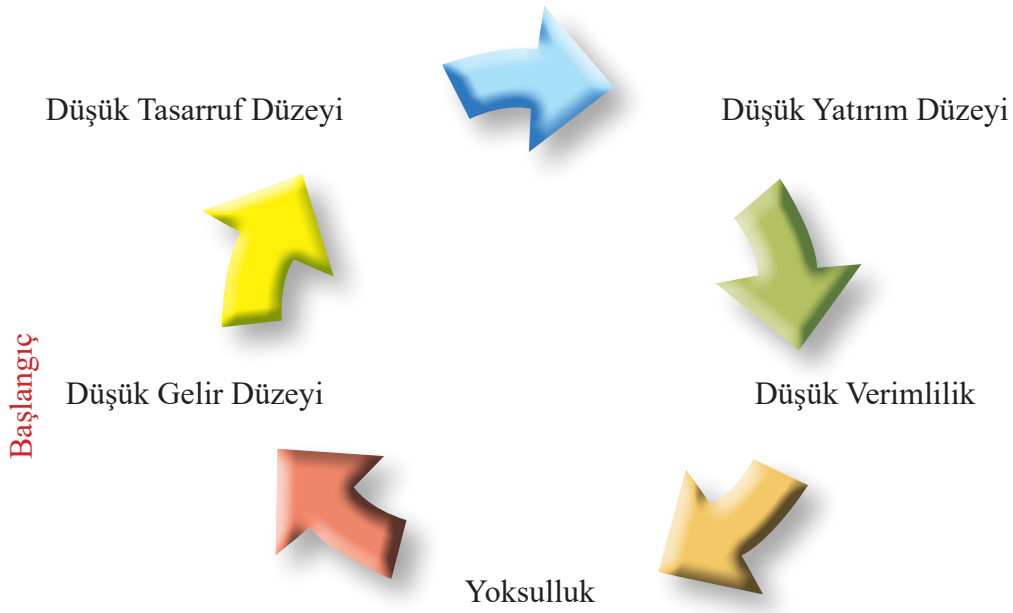
Kişisel	Kişi Başına Düşen Millî Gelir			
	Rant	Faiz	Ücret	Kâr
Fonksiyonel	Tarım	Sanayi	Hizmet	İnşaat
Sektörel	Coğrafi Bölgeler Arası Dağılım			
Bölgesel				

Ülkeler Arası Millî Gelir

Az gelişmişliğin; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel sebepleri vardır. Az gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen millî gelir düşüktür. Az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bu duruma **yoksulluğun kısır döngüsü** denir.

Bunun nedeni başlangıçtaki düşük gelir, düşük tasarruf ve düşük yatırım düzeyindeki bir az gelişmiş ülkenin tüm çabalarına karşın süreç içerisinde yine benzer bir düşük gelir, düşük tasarruf, düşük yatırım ve düşük gelir düzeyinde kalacağı şeklinde kısır bir döngüden kaynaklanır.

Yoksulluğun Kısır Döngüsü

Tablo 3.5: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Millî Gelir 2017

ÜLKE ADI	Hollanda	Danimarka	Almanya	Belçika	Fransa	Slovakya	Letonya	Macaristan	Türkiye
Kişi Başına Düşen Millî Gelir (Dolar)	52.890	50.800	50.743	47.840	44.200	23.500	15.403	13.460	10.597

Kaynak: TÜİK

Tablo 3.5'te yer alan AB ülkelerinde kişi başına gelir 13.460 dolar ve 52.890 dolar arasında değişmektedir. Bu ülkelerle karşılaştığımızda Türkiye'de 2017 yılı itibarıyla kişi başına gelir 10.597 dolardır.

a) Gelişmemiş Ülkelerin Göstergeleri

1. Sermaye birikimi yetersizdir.
2. Tasarruf yetersizdir.
3. Nüfus artış hızı yüksektir.
4. Beslenme yetersizdir.
5. Sanayi yok denecek kadar azdır. Teknoloji dışa bağımlıdır.
6. İhracat az olup çoğunlukla tarım ürünlerine dayanır.
7. Çocuk ölüm oranı yüksek olup ortalama ömür kısadır.
8. Altyapı yatırımları gelişmemiştir.
9. Okuma yazma oranı düşüktür.

b) Gelişmiş Ülkelerin Göstergeleri

1. Sermaye birikimi fazladır.
2. Tasarruf imkânları fazladır.
3. Nüfus artış hızı düşüktür.
4. Sanayi ve teknoloji gelişmiştir.
5. İhracat fazla olup genellikle sanayi ve teknoloji ürünleridir.
6. Yaşam standardı yüksektir.
7. Altyapı yatırımları tamamlanmıştır.
8. Okuma yazma oranı yüksektir.

D) EKONOMİK BÜYÜMENİN KAYNAKLARI

Ekonomik büyüme zaman içinde, mal ve hizmet üretimi miktarında artış olmasıdır. Ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için yatırımların artması gerekir. Daha fazla yatırım yapılabilmesi de tasarrufların artırılmasına bağlıdır. Bir ülkede tasarruf oranı ne kadar büyükse yatırım oranı da o kadar büyük olur. Ayrıca atıl olarak bekletilen yastık altı döviz ve altın tasarruflarının da ekonomiye kazandırılması gerekir. Ekonomik büyümenin sağlanması için takip edilmesi gereken yollar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Üretim Faktörlerinin Verimlilik Artışı

Daha fazla iş bölümüne gidilmesi, daha büyük ölçekli üretime geçilmesi ya da sermaye mallarının daha etkin kullanımı üretim faktörlerinin verimliliğini artırır.

Üretim Faktörlerinin Stoklarının Artışı

Eksik kapasitede kullanılan üretim faktörlerinin yüksek kapasiteye çıkarılmasıdır. Fabrikaların çalışma kapasitelerinin yükseltilmesi gibi.

Teknolojik Değişme

Daha fazla sermaye, gelişmiş teknoloji, daha iyi eğitilmiş insan gücü, modern işletmecilik teknikleri kullanılarak büyümeye kaynak yaratılır.

E) EKONOMİK BÜYÜME VE GELİŞME

Ekonomik büyüme kavramı az gelişmiş bir ekonominin gelişmiş bir ekonomi hâline dönüştürülmesine yönelik girişimlerin tamamını içerisine alır. Ekonomik büyüme, üretim kapasitesinin dolayısıyla millî gelirin artmasıdır. Bir ülkede kişi başına düşen millî gelir yıldan yıla artıyorsa o ülke ekonomisinin büyüdüğünü söyleyebiliriz. Ekonomik büyüme, yıllık büyüme artış oranı adı ile sayısal olarak ifade edilir. Örneğin bir ülkede millî gelir bir önceki yıldan bir sonraki yıla %4,5 artıyorsa bu rakam o ülkenin yıllık ekonomik büyüme hızıdır.

Tablo 3.6: Türkiye’de Ekonomik Büyüme Oranları

Yıllar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Büyüme Oranı %	-4,8	9,2	8,5	2,2	3,9	2,9	4,0	2,9	7,4

Kaynak: TÜİK

Tablo 3.6’da Türkiye’nin 2009-2017 yılları arasındaki yıllık büyüme oranları görülmektedir. 2009 yılında dünya ekonomisinde ortaya çıkan finansal krizin sonucunda Türkiye’de ekonomik daralma %-4,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında %9,2 büyüme oranıyla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2011 yılı itibarıyla uluslararası sermaye koşulları gelişmekte olan ülkelerin aleyhine değişmiştir. Bunun sonucunda Türkiye’nin de dâhil olduğu birçok gelişmekte olan ülkede sermaye çıkışları yaşanmıştır.

2011 yılından sonra büyüme oranlarında düşüş yaşamış ancak 2014 yılından itibaren yeni bir toparlanma dönemine giren ülkemizde ekonomik büyüme oranı %2,9 iken 2015 yılında %4,0 seviyesine yükselmiştir. 2016 yılında ise %2,9 seviyesine tekrar düşmüştür. 2017 yılında büyüme oranı %7,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ekonomik gelişme; kişi başına düşen gelirdeki artış oranının yanında ülkenin ekonomik, toplumsal, kültürel yapısının da olumlu olarak değişmesini içine alır. Ekonomik gelişme içinde olan ülkelerde üretim faktörlerinin kullanım oranları artar. Sanayi ve teknolojinin ihracattaki payı ile birlikte ülkenin toplumsal, sosyal, kültürel yapısında olumlu değişimler meydana gelir.

Görsel 3.3: Ekonomik gelişme ile kişilerin yaşam düzeyleri yükselir.

Ekonomik büyüme ve ekonomik gelişme kavramları arasındaki farklılıkları aşağıdaki boşluklara yazınız.

Ekonomik Büyüme	Ekonomik Gelişme
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

F) EKONOMİK BÜYÜME İHTİYACI

Bir ülkede, ekonomide büyüme olmadığı zaman toplum fakirleşir ve toplumun refah seviyesi düşer. Sanayi ve teknoloji etkinliği azalarak sermaye stoğunda erime ve azalma meydana gelir. Dolayısıyla kişi başına düşen millî gelir azalarak insanların gelir seviyesi gittikçe düşeceğinden kişiler tasarrufa imkân bulamazlar. Sermaye ve teknoloji de yenilenmediğinden diğer ülkelerle rekabet edebilme imkânı kalmayacaktır.

Ülke insanların daha iyi yaşama seviyesine ulaşabilmesi için sosyoekonomik, kültürel problemlerin ortadan kaldırılması ve refah düzeyinin yükseltilebilmesi için ülkelerin ekonomik büyümeye ihtiyaçları vardır.

G) EKONOMİK BÜYÜME-YAŞAM STANDARDI İLİŞKİSİ

Ekonomik büyüme, toplumun tüm bireyleri için yaşam standardının yükseltilmesi demektir. Ekonomik büyüme, bir ülkedeki yıllık millî gelir artışını ifade eder. Ülke vatandaşlarının her yıl, bir önceki yıla göre daha fazla mal ve hizmet satın alacağını, bir başka deyişle yaşam standardındaki değişme ve gelişmeyi gösterir.

Her ülke, vatandaşlarının yaşam standardını yükseltmek için daha yüksek büyüme hızını hedeflemek zorundadır. Kişi başına düşen millî gelir, millî gelirin dağılımı ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri; bir ekonomideki yaşam standardının en önemli göstergeleri olarak kullanılır.

Görsel 3.4: Ülkelerin ekonomik büyümeye ihtiyacı vardır.

Ekonomik büyüme sonucu kişi başına düşen millî gelirin artması; kültür, eğlence ve buna benzer bazı mal ve hizmetlere olan talebi artırır. Bununla beraber harcamalar artar. Dünya görüşü ve yaşam biçimi hızla değişen halk, çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olacaktır. Büyüme ve gelişme ülkenin tüm faktörlerini etkiler. Ekonomik büyüme sonucunda ülkeler kalkınır.

Ğ) İSTİHDAM VE ÖNEMİ

Görsel 3.5: İstihdam edilen bireyler

Ders Dışı Etkinlik

Ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesi ve kalkınabilmesi için istihdam düzeyinin yükseltilmesinin önemini araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfta tartışınız.

Bir ekonomik kavram olarak istihdam üretim faktörlerinin üretimde kullanılarak gelir elde edilmesidir. Dar anlamda ise istihdam emeğin çalıştırılması (istihdam edilmesi) olarak tanımlanmaktadır. Çünkü emeğin çalıştırılması diğer üretim faktörlerinin de kullanılmasına bağlıdır. İş gücü çalıştırmak isteyen işverenin aynı zamanda iş yerine, makineye, ham maddeye de sahip olması gerekir. Bütün bunlar diğer üretim faktörlerini oluşturur. Bir ülkenin ürettiği mal ve hizmet miktarı o ülkenin çalıştırabildiği üretim faktörleri miktarına bağlıdır.

Türkiye’de istihdamın yoğun olduğu sektörler hizmet, tarım, sanayi ve inşaat olarak sıralanmaktadır. İstihdam için ülke nüfusu ve bu nüfus içerisindeki çalışabilecek yaş ve yetenekteki insan sayısı önemlidir. Türkiye’de 2017 yılında istihdam edilen insan sayısı 28 milyon 189 bin kişi, istihdam oranı ise %47,1 olarak gerçekleşmiştir.

H) TAM İSTİHDAM

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tümü çalışıyor ve üretime katılıyorsa bu ekonominin, tam istihdam durumunda olduğu ya da tam istihdama ulaştığı söylenebilir. Tam istihdamın gerçekleşmiş olduğu bir ekonomide mevcut çalışma koşullarında ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm emek sahipleri iş bulabildiği gibi ülkenin mevcut sermaye malları stoğu ve tabiat faktörü de tamamen üretime katılmış durumdadır. Böylece ekonominin mevcut üretim potansiyelinden tamamen yararlanılmakta ve atıl (boşta, çalışmayan) kapasite bulunmamaktadır.

Bir ekonominin üreteceği mal ve hizmet miktarı, üretimde kullanılan faktörlerin büyüklüğüne bağlı olarak değişir. Mevcut kaynaklarla en yüksek üretimi sağlamak üretimde etkinliği ifade eder.

Ülkelerde her zaman, işsizlik söz konusu olduğundan yüzde yüz tam istihdamdan bahsedilemez. Ancak tam istihdama ne kadar yaklaşırsa işsizlik sorunu o kadar çözülmüş, üretim ve millî gelir de aynı oranda artmış olur.

Görsel 3.6: Tam istihdam, ülkede mevcut iş gücü kaynaklarının ekonomik anlamda en verimli şekilde kullanılmasıdır.

I) EKSİK İSTİHDAM

Eksik İstihdam: Üretim faktörlerinin üretime tam kapasiteyle katılmamasıdır. Bunun nedeni talep yetersizliğidir. Malların bir kısmı satılmıyor, stoklar artıyorsa ekonomide talep azlığından söz edilir. Bu durumda müteşebbisler talep edildiği kadar mal üretecek, üretim hacmini daraltacaklardır. Mal üretiminin azalması bir kısım iş gücünün işsiz kalması demektir. Bu da bildiğimiz gibi eksik istihdamdır. Eksik istihdam, iş gücünün işsiz olmayıp kendi yeteneğine uygun bir iş bulamayıp yeteneğinin altında bir iş yerinde çalışmaya razı olmasıdır.

Haftada beş gün çalışmak istediği hâlde, iş bulamayan bir kişinin haftada üç gün çalışması ve mühendisin kendisine uygun iş bulamadığından büro memuru olarak çalışması eksik istihdama örnek verilebilir.

Eksik istihdamın, üretim faktörlerinin tam kullanılmaması sonucunda eksik üretimde olduğu gibi ekonomiye olumsuz etkileri olmaktadır.

İşsizlik: Tam istihdamın gerçekleşmemesi durumunda işsizlik söz konusudur. Mevcut ücret seviyesinde çalışma şartlarına razı olduğu hâlde, iş bulamama durumu, işsizlik olarak nitelendirilir. Bir ekonomide her zaman işsizler mevcut olacaktır. Bunun sebebi işten çıkarmalar, iş yerinin kapanması vb.dir.

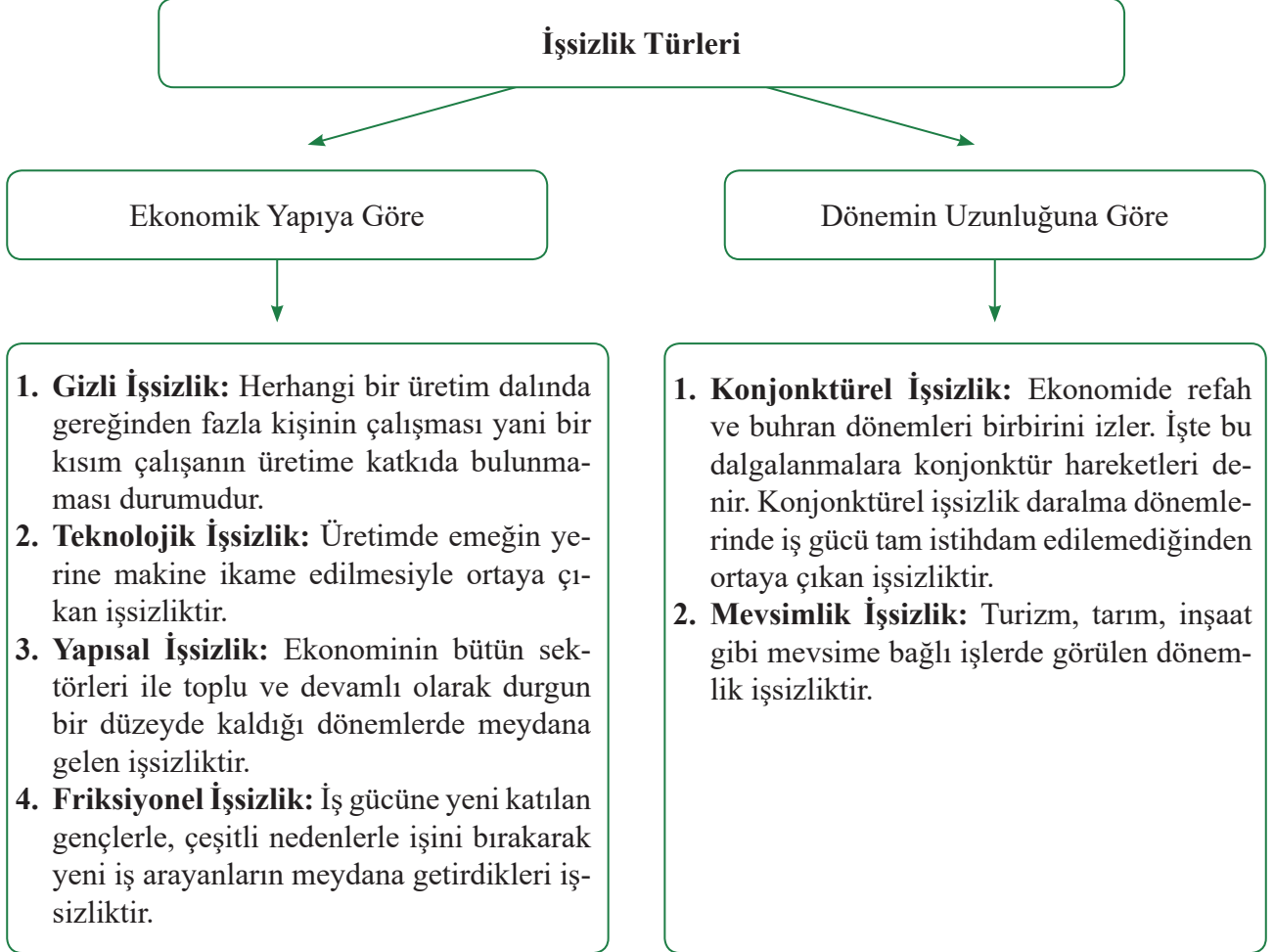
Tablo 3.7’de 2013-2017 yılları arasında, Türkiye’de aylara göre işsizlik oranları dağılımı ve işsizlik oranları görülmektedir. Yıllar itibarıyla işsizlik oranı artış göstermiştir.

Tablo 3.7: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranları (%)

Aylar	2013	2014	2015	2016	2017
Ocak	8,7	9,2	10,3	10,1	11,8
Şubat	8,6	9,1	10,2	10,0	11,6
Mart	8,7	9,2	10,1	9,9	11,5
Nisan	8,8	9,3	9,9	9,9	11,1
Mayıs	9,0	9,6	10,2	10,4	11,1
Haziran	9,0	10,0	10,4	11,0	11,0
Temmuz	9,3	10,4	10,4	11,2	11,1
Ağustos	9,4	10,4	10,4	11,4	10,7
Eylül	9,5	10,6	10,4	11,3	10,6
Ekim	9,3	10,6	10,5	11,7	10,3
Kasım	9,3	10,3	10,4	11,8	10,1
Aralık	9,1	10,4	10,3	12,0	9,9
Yıllık Ortalama	9,1	9,9	10,3	10,9	10,9

Kaynak: TÜİK

Türkiye'deki aylık işsizlik oranı; 2013 yılında %8,6 ve %9,5 arasında, 2014 yılında ise %9,1 ve %10,6 arasında değişmiştir. 2013 yılında Türkiye'de işsizliğin en düşük olduğu ay şubat iken 2014 yılında da işsizliğin en düşük olduğu ayın şubat olduğu görülmektedir. 2015 yılında işsizlik oranı %10,3 iken 2016 ve 2017 yıllarında ortalama işsizlik oranı %10,9 civarında seyretmiştir.

Günümüzde işsizlik sorunu, ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte önemini korumaktadır. Bu durum yalnız az gelişmiş ülkelerin değil sanayileşmiş ülkelerin de ortak sorunudur. İşsizlik, ekonomik sorun olmanın ötesinde toplumsal ve kişisel yönleri de olan bir olgudur. Çalışma istek ve gücünde olan insanların işsiz kalmaları mevcut ekonomik yapının bir kusurudur. Bu, işsizliğin toplumsal yönüdür.

İşsizlikten doğan iki büyük sorun vardır. İşsizlik ilk olarak işsiz kalan kişilerin; yararsız, istenmeyen insan olduğu duygusuna kapılmalarına sebep olur. İkinci olarak ise insanların yaşamına korkuyu, kaygıyı, endişeyi getirir.

İşsizliğin ekonomik, toplumsal ve kişisel etkilerini azaltmanın tek yolu, işsizlik oranını mümkün olduğunca düşürmektir. Dünya devletleri bu amaç için büyük bir mücadele içerisinde. İşsiz insan sayısının azalması ile maddi ve manevi yönden toplumun refahı artar. Bunun sonucunda tatmin olan birey, kişisel ve toplumsal gelişime daha çok eğilebilir.

İşsizlikle mücadelenin bir diğer yolu da girişimciliğin teşvik edilmesidir. Girişimci, ülke ekonomisindeki gelişmeleri yakından takip ederek işletmesinin amaçlarını bu doğrultuda belirlemelidir. Yeni girişimler yeni iş alanları oluşturur. Bu durum işsizliği azaltır. Bir ülke ne kadar zengin kaynaklara sahip olursa olsun bunlar yeni girişimlerle üretime dönüştürülmedikçe bir anlam ifade etmez.

Ders İçi Etkinlik

Kendinizi; Devlet Başkanı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı, Meslek Örgütü Başkanı, İşveren Sendikası Başkanı, İş Adamı olarak düşününüz. Ülkemizde işsizliği önlemek için yapacağınız üç çalışmayı aşağıda ilgili bölümlere yazınız.

Devlet Başkanı	1 .....
	2 .....
	3 .....
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı	1 .....
	2 .....
	3 .....
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı	1 .....
	2 .....
	3 .....
İşveren Sendikası Başkanı	1 .....
	2 .....
	3 .....
İş Adamı	1 .....
	2 .....
	3 .....

İşsizliğin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Önlem ve Öneriler

Bir toplumun huzuru ve refahı, onu oluşturan bireylerin huzuruna ve geleceğe yönelik umuduna bağlıdır. İşsizliğin etkileri kalıcıdır. Toplumdaki bütün bireyler fedakârlıklara adil olarak katılmıyorsa birtakım insanlar üst düzeyde bir yaşam tarzını sürdürürken diğerleri yoksullaşıyorsa işsizliğin verdiği hasar daha da ağır hâle gelir.

Türkiye’de işsizlik sorunu giderek büyümekte ve toplumsal sorun hâline gelmektedir. Bu nedenle işsizliğin çözümü için gerçekçi tedbirler alınmalı, ülkede verimlilik artırılmalı, tüketicilere bir takım imkânlar sağlanmalı ve talep canlandırılmalıdır. Aynı şekilde alınacak tedbirlerle ihracata yönelik sektörler desteklenmeli, özellikle döviz girdisi sağlayabilecek olan otomobil, tekstil, inşaat gibi sektörler destek sağlanmalıdır. Kamu harcamaları artırılmalı, altyapı, demir yolları ve kara yolları gibi sektörler yatırım yapılmalıdır.

Türkiye’de işsizliğin daha yüksek boyutlara ulaşmaması için büyümeyi destekleyici politikaların devamı şarttır. Mali politikalarla birlikte vergi politikaları yeniden oluşturulmalıdır. Teknik ve teknoloji yenilenmelerine kaynak bulunmalı, yabancı sermaye teşvik edilmeli, ortak yatırımlar ve iş birliği desteklenmelidir. Bankacılık sektörü canlandırılmalıdır. İş güvenliği ile ilgili yasalar daha iyi işler hâle getirilmelidir. Çalışanların hakları korunmalı, meslek edindirme, beceri kursları açılmalı, mesleki ve teknik eğitime gereken önem verilmelidir.

Ders İçi Etkinlik

Türkiye’de, işsizliğin ekonomik ve sosyal açıdan meydana getirdiği sorunları aşağıdaki ilgili kutucuklara yazınız.

Ekonomik Sorunlar

1 .....
2 .....
3 .....
4 .....

Sosyal Sorunlar

1 .....
2 .....
3 .....
4 .....

Ders Dışı Etkinlik

97 ve 98. sayfalarda bulunan görüşme formunu kullanarak çevrenizdeki işsiz kişilerin, niçin işsiz olduğunu kendileriyle görüşerek araştırınız.

ÖRNEK GÖRÜŞME FORMU

Tarihi: .../.../201...

Adınız : .....

Soyadınız : .....

Kişisel Bilgiler

A) Medeni Durumunuz : Evli Bekar

B) Cinsiyetiniz : .....

C) Yaşınız : .....

Ç) Eğitim Durumunuz : İlköğretim Ortaöğretim Yükseköğretim
 Yüksek Lisans Doktora

1. Mesleğiniz nedir?

.....

2. Şu anda çalışıyor musunuz?

.....

3. En son hangi işte çalıştınız?

.....

4. Mesleğinizle ilgili yeterli eğitim aldınız mı?

.....

5. İş bulabilmek için hangi çalışmaları yaptınız?

.....

6. Kendi işinizi kurmayı düşündünüz mü?

.....

7. Asgari ücretli olarak çalışmayı düşündünüz mü?

.....

8. İyi bir işin özellikleri neler olmalıdır?

.....

.....

.....

.....

9. Ülkemizde iş hayatındaki en önemli üç sorun sizce nelerdir?

1. ....

2. ....

3. ....

10. Bir kişinin sürekli ve iyi bir gelir elde edebileceği bir işte çalışabilmesi için gerekli şartlar nelerdir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

11. İşçi ve işveren arasındaki ilişki sizce nasıl olmalıdır?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Ülkemizdeki iş imkânlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

13. Kişinin eğitim düzeyi ile iş bulabilme imkânı arasında nasıl bir bağlantı vardır?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Sizce işsiz kalmanın temel sebebi nedir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Gayrisafi yurt içi hasıla ile gayrisafi millî hasıla arasındaki fark nedir?
2. Ülkemizde, ekonominin yıllık büyüme hızını etkileyen faktörler nelerdir?
3. Farklı millî gelire sahip iki ülkenin ekonomik özelliklerini karşılaştırınız.
4. Ekonomik büyüme ile yaşam standardı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
5. Türkiye’de gizli işsizlik en çok hangi iş kollarında görülmektedir?
6. İstihdam nedir? Bölgeler arası istihdam dengesizliğinin sebepleri nelerdir?
7. Aşağıdaki kutucuklara bir ülkede üretim kapasitesinin dolayısıyla millî gelirinin artmasına ne ad verildiğini yazınız.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doğru ifadelerle tamamlayınız.

1. .... bir ülkede, bir yıl içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin para ile ifade edilen tutarıdır.
2. Kişinin, mevcut ücret seviyesine ve çalışma şartlarına razı olduğu hâlde, iş bulamaması durumuna ..... denir.

C) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	Teknolojik işsizlik, emek yerine makinelerin kullanılmasıyla ortaya çıkan işsizliktir.		
2	Sektörel gelir dağılımı; gelirin tarım, sanayi ve hizmet gibi üç temel sektör arasında dağılımı anlamına gelir.		
3	Konjonktürel işsizlik, geçici bir zaman dilimi içinde işsiz kalma durumudur.		
4	Ekonomik büyüme ile yaşam standardı arasında bir ilişki vardır.		

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Bir iş yerinde dört işçi ile verimli bir üretim yapılırken bu iş kolunda dokuz işçi çalışmaktadır. Bu işsizlik çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Mevsimlik işsizlik   B) Konjonktürel işsizlik   C) Teknolojik işsizlik
D) Gizli işsizlik   E) Yapısal işsizlik
2. Pamuk hasat zamanı, Güneydoğu Anadolu’dan Adana’ya gelen işçiler, kış aylarında işsiz kalmaktadır. Bu işsizlik çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Gizli işsizlik   B) Mevsimlik işsizlik   C) Yapısal işsizlik
D) Konjonktürel işsizlik   E) Teknolojik işsizlik

3. Ekonomide “mevcut üretim faktörlerinin sadece bir kısmının üretime katılması”nı ifade eden terim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tam istihdam B) Eksik istihdam C) Aşırı istihdam D) Ekonomik büyüme E) İş gücü

4. 1. Üretim faktörlerinde verimliliğin yetersizliği

2. Eksik kapasitede kullanılan üretim faktörlerinin, üretimde yüksek kapasitede kullanılması

3. Üretim faktörlerinin, üretimde daha fazla miktarda kullanılması

Yukarıda ekonomik büyümenin kaynakları ile ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangisi ya da hangileri aşağıdaki seçeneklerde doğru verilmiştir?

- A) 2 ve 3 B) 1, 2 ve 3 C) Yalnız 1 D) Yalnız 3 E) 1 ve 2

D) Bir ülkedeki millî gelirin artması insanların yaşam standardını nasıl etkiler? Düşüncelerinizi aşağıdaki boşluklara yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

E) Aşağıdaki tabloda Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin 2017 yılına ait kişi başına düşen millî gelir tutarları verilmiştir. Türkiye'nin millî gelirini verilen diğer ülkelerle karşılaştırarak düşüncelerinizi yazınız.

Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Millî Gelir 2017

ÜLKE ADI	Hollanda	Danimarka	Almanya	Belçika	Fransa	Slovakya	Letonya	Macaristan	Türkiye
Kişi Başına Düşen Millî Gelir (Dolar)	52.890	50.800	50.743	47.840	44.200	23.500	15.403	13.460	10.597

Kaynak: TÜİK

.....

.....

.....

.....

.....

3. ÜNİTE

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Millî Gelir, Ekonomik Büyüme ve İstihdam” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz. Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Millî geliri ve millî gelire ilgili temel kavramları açıklarım.					
Millî gelirin kişisel ve fonksiyonel (üretim faktörleri) dağılımını örneklerle açıklarım.					
Ekonomik büyümenin kaynaklarını sıralarım.					
Teknolojik gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini örneklendiririm.					
Ekonomik büyüme ile yaşam standardı arasındaki ilişkiyi ortaya koyarım.					
İstihdamın ekonomideki yerini ve önemini örneklerle açıklarım.					
İşsizliğin, ekonomik ve toplumsal sonuçlarını açıklarım.					
İşsizliğin önlenmesi için alınması gereken önlemlerle ilgili öneriler sunarım.					

4. ÜNİTE

PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON

- A) MÜBADELE VE PARANIN TANIMI
- B) EKONOMİDE PARANIN YERİ, ÖNEMİ VE FONKSİYONLARI
- C) PARA İLE İLGİLİ KURULUŞLAR
- Ç) BANKALARIN GÖREV VE SORUMLULUKLARI
- D) MERKEZ BANKASI
- E) DÖVİZ PİYASASI
- F) ENFLASYON

“Bir milletin parasını kontrol eden o milleti de kontrol eder.”
James Abram GARFIELD (Ceyms Eybirm Garfiyld)

PARA, BANKACILIK VE ENFLASYON

Hazırlık Çalışmaları

1. İnsanlık tarihinde para ilk kez ne zaman kullanılmıştır? Söyleyiniz.
2. Paranın insan yaşamındaki yeri ve önemi nedir? Belirtiniz.
3. Günümüzde para yerine kullanılan ödeme araçları nelerdir? Belirtiniz.

A) MÜBADELE VE PARANIN TANIMI

Ders İçi Etkinlik

1. Paranın olmadığını varsayınız. Değer açısından birbirinden farklı iki malı (pirinç, ayakkabı gibi) mübadele açısından karşılaştırmamız.
2. Karşılaştırma sırasında ne gibi güçlüklerle karşılaştınız? Bu güçlüklerden yola çıkarak paranın önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Para denildiğinde aklımıza öncelikle mal ve hizmet alışverişinde kullanılan kâğıt ve madenî paralar gelir. Aslında para, mal ya da hizmet karşılığı bir ödeme aracı olarak kullanılan herhangi bir nesnedir. **Para**, insanların mal ve hizmet satın almak veya satmak için kullandıkları genel bir değişim aracı olarak da tanımlanabilir. Günümüzde para daha çok; kâğıt para, madenî para ve kaydi paradan oluşur. Para denildiğinde yalnızca banknot ve ufaklık madenî paralar anlaşılmalıdır. Bankalardaki vadesiz mevduat da istenildiği zaman nakde çevrilerek veya üzerine çek yazılarak ödemelerde kullanıldığı için para olarak kabul edilmektedir. Ancak teknolojinin gelişimi ile birlikte ödeme aracı olarak kullandığımız kredi kartı, çek, seyahat çeki ve çeşitli firmalara ait ödeme kartlarını da para tanımı içinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu açıklamalardan sonra para, satın alma gücünü ifade eden her şey olarak da tanımlanabilir. Ayrıca **para**; bir toplumda değişim ve ödeme aracı olarak kullanılan, genel kabul gören ve kendi dışındaki tüm ekonomik varlıkların değerini ölçmeye yarayan, devletçe bastırılan, üzerinde itibari değeri yazılı kâğıt ya da metal ödeme aracıdır.

Para, ekonomik hayatın işleyişinde büyük bir öneme sahiptir. Mübadelenin (değişim-trampa) yapılmasında sağladığı kolaylık sebebiyle kullanımı yaygınlaşmış ve günümüzün ekonomik yaşayışında vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Paranın kullanılmadığı dönemlerde bir malın doğrudan doğruya diğer bir malla mübadelesi yani trampa söz konusu idi. Ancak bu durum birtakım sorunları da beraberinde getiriyordu. Mübadele edilen mal miktarının oranı her malın diğerine nazaran değerini ifade ettiğinden trampanın gerçekleşebilmesi, taraflardan her birinin alacağı malın vereceği maldan daha faydalı olduğuna inanmasıyla mümkün oluyordu. Diğer yandan trampa edilecek mallar, kolay-

Görsel 4.1: Trampa (takas)

lıkla bölünemediğinden bu mallar arasında kolaylıkla kıymet eşitliği sağlanamıyordu. Bu durum ise mübadeleyi zorlaştırıyordu. Bu zorluğu gidermek için üçüncü bir mal (hayvan derisi, tuz, buğday, inci daha sonraları da madenler gibi) ödeme vasıtası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yani madenler paranın fonksiyonlarını görmüş, para, yer ve zaman açısından farklı şekillerde ortaya çıkmıştır.

Çeşitli madenlerden yapılmış paralar (demir, kalay, bakır, vb.) yakın tarihe kadar kullanılmıştır. Değerli madenler olan altın, gümüş banknot ile kâğıt para, çeşitli senet ve bonolarla ufaklık paralar daha sonra kullanılmaya başlanmıştır.

Bir nesnenin para olarak kabul edilebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Para yalnızca değişim aracı olarak değil hesap birimi ve tasarruf aracı olarak da kullanılmaktadır. Bir nesnenin para olarak kabul edilebilmesi için gereken özellikler şunlardır:

Homojenlik özelliği: Paranın kolay tanınması ve yapıldığı maddenin her yerinin aynı değerde olması gerekir.

Bozulmama, taşımaya elverişli olma ve zaman içinde değerini koruma özelliği: Bu özellik trampanın zorluklarını ortadan kaldırır. Aynı zamanda paranın tasarruf edilebilmesini de sağlar.

Bölünebilirlik özelliği: Ticarete konu olan malların en küçük birimini de kavrayacak özellikte olması demektir. Bu özellik aynı zamanda hesap birimi olması özelliğini de anlatır.

Taklit edilememe özelliği: Günümüzde paralara taklit edilememe özelliğini kazandırmak için paralarda özel kâğıt, filigran ve metal şerit kullanılmaktadır. Kredi kartları ve çeklerde ise özel baskı teknikleri kullanılmaktadır.

Ders Dışı Etkinlik

Görsel 4.2: Lidya parası

1. Tarih ders kitabına bakınız. İnceleme konusu para olan bilim dalının hangisi olduğunu araştırarak öğreniniz.
2. TCMB'nin genel ağ sitesini inceleyiniz. Türkiye'de kullanılmış olan paraların tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu evreleri araştırınız. Bu konuda bir sunum hazırlayınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.3: Eski para

Görsel 4.4: Eski para

İlkel toplumlarda ticaret, trampa (takas) kısaca bir mal veya hizmetin başka bir mal veya hizmetle değişimi şeklindeydi. İnsanlar, istedikleri malları kendi ürettikleri mallar ile değiştirmede güçlüklerle karşılaştılar ve zaman içinde bir değişim aracı olarak parayı keşfettiler. Eski toplumlarda her ne kadar pirinç, buğday, tuz, koyun, yün ve tütün gibi bazı mallar para görevini yerine getirmiş olsa da bugün anladığımız şekilde ilk paralar bakır, gümüş ve altından yapılan ve geniş bir kullanım alanı olan madenî paralardı. Özellikle gümüş ve altından yapılan madenî paraların belirlenmiş ağırlıkları ve üzerlerinde de parayı bastıran otoritenin damgası bulunurdu. İlk madeni paralar MÖ 7. yüzyılda Lidya’da basıldı. Lidya’dan sonra eski Yunan şehirlerinde ve Roma İmparatorluğu’nda da madenî para basımı ve kullanımı önemli bir yer tuttu. Giderek madenî para basımı ve kullanımı dünyanın birçok ülkesinde yaygınlaştı.

Bilgi Notu

Tarihteki ilk madenî paranın basım yerinin Anadolu olması özellikle uygarlık gelişiminin göstergesi olarak oldukça önemlidir. Anadolu bu üstünlüğünü sürekli devam ettirmiştir. Dünyanın ilk büyük darphanesi Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul Simkeşhane’de kurulmuştur.

Ders İçi Etkinlik

Paranın kullanıldığı modern ekonomilerle mübadelenin para kullanılmadan yapıldığı ekonomileri karşılaştırınız. Sonuçlarınızı aşağıdaki tabloya yazınız.

Paranın Kullanıldığı Modern Ekonomilerde Görülen Kolaylıklar	Paranın Kullanılmadığı (Trampa) Ekonomilerde Karşılaşılan Zorluklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

TCMB'nin genel ağ sitesinden Sanal Müze'yi ziyaret ediniz. Paranın tarihçesi hakkında bilgi edinerek bilgilerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Türkiye’de Paranın Gelişimi

Tanzimat Dönemi’nde 1844 yılında gerçekleştirilen para reformu ile temel para birimleri olarak Osmanlı lirası (altın, gümüş, mecdiye, kuruş) belirlendi. Kâğıt para yani banknot basma yetkisi de Osmanlı Bankasına verildi.

XIX. yy. sonlarına doğru gümüşün dünya piyasalarında değer yitirmesine paralel olarak gümüş mecdiyelerin yanında bakır mecdiyeler de basılmaya başlandı. Bu durum ikili para yapısına yol açtı. Bunun sonucunda para sistemi devletin denetimi dışına çıktı.

I. Dünya Savaşı sırasında hükûmet, kâğıt para çıkarma yetkisini üzerine aldı. Cumhuriyet’in ilanı ve 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kurulması ile birlikte para arzı da tam olarak denetim altına alındı. Ülkemizde hâlen para politikasını belirleyen kurum Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasıdır.

Görsel 4.5: Türk Lirasının gelişimi

B) EKONOMİDE PARANIN YERİ, ÖNEMİ VE FONKSİYONLARI

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki kavramları ilgili tanımlarla eşleştiriniz.

MEVDUAT

Bir ülkede para basmaya yetkili kuruluşlar tarafından çıkartılan, altın karşılığı bulunmayan ve değeri, üzerinde yazılı miktara eşit olan para.

KÂĞIT PARA

Sürelili ya da süresiz, karşılıklı ya da karşılıksız olarak bankaya yatırılan para, döviz veya kıymetli madenlere verilen isim.

BANKA PARASI (KAYDI PARA)

Bankalar tarafından kredi işlemleri sonucunda vadesiz mevduat şeklinde yaratılan para.

Para, mübadelenin yol açtığı zorlukları ortadan kaldırmak için ortaya çıkarılmıştır. Çünkü para mübadeleyi kolaylaştırmakta ve mübadeleye hız kazandırmaktadır. Bu nedenle para herkes tarafından kabul görmüş bir mübadele aracıdır. Para aynı zamanda faydalı olduğu için ekonomik bir maldır. Ancak tüketim veya yatırım malı olmayıp özel bir duruma sahiptir. Para, nihai bir tüketim malı gibi tüketilerek ihtiyacı gidermeye yaramaz ancak tüm tüketim mallarını satın almaya yarar.

Para herkesin kabul ettiği bir mübadele aracıdır. Para faydalı olduğu için ekonomik bir maldır. Ancak tüketim veya yatırım malı olmayıp özel bir duruma sahiptir. Paranın faydası fonksiyonlarından doğmaktadır.

Paranın üç önemli fonksiyonu vardır:

1. Para Bir Değişim Aracıdır: Paraya sahip olan kişi istediği mal ya da hizmeti, istediği zaman, istediği yerden ve istediği kişilerden pratik olarak başka hiçbir şeye gerek duymaksızın satın alır. Bu durumda para iş görme amacıyla talep edilir. Paranın bu fonksiyonunu yerine getirebilmesi için onun genel kabul görmesi gerekir. Aslında parayı diğer mallardan ayıran önemli bir özellik, paranın genel kabul görmesi yani toplumdaki herkes tarafından tereddütsüz kabul edilmesidir. Para sadece alışverişte değil her çeşit ödemede ve borçların kapatılmasında da kabul görür.

2. Para Bir Değer Ölçüsü Birimidir: Paranın bu fonksiyonu ikinci derecede bir fonksiyondur ve değişim aracı olma fonksiyonunun bir sonucudur. Paranın kıymet ölçüsü olma fonksiyonu ikinci derecede bir fonksiyon olmasına rağmen son derecede önemli bir fonksiyondur. Çünkü insanların mallara verdikleri göreceli önem olan kıymet, para birimi ile ifade edilir ve fiyat olarak tanımlanır. Mal ya da hizmetlerin kıymetlerinin para ile ifade edilebilmesi kişinin ekonomik hesaplarını ve tercihlerini yapmasını kolaylaştırmaktadır.

Ancak paranın kıymet ölçüsü olma özelliği biraz farklıdır. Çünkü para; metre, litre, kilogram gibi fiziki bir ölçü birimi değildir. Bir yandan kıymet, metafizik (soyut) bir kavramdır öte yandan paranın kendi kıymeti de sabit değildir. Zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Yani paranın kendi kıymeti de göreceli olduğu için sabit ve sürekli değildir. Paranın değeri fiyatların genel düzeyine bağlıdır. Fiyatların genel düzeyinin sabit olması ise dünyanın hemen her ülkesi için geçerli bir durum değildir. Bütün bu zorluklara rağmen para, mübadele için vazgeçilmez bir araçtır. Günümüzde bir mal ya da hizmetin kıymetini ölçebilecek paradan başka bir araç da bulunmamaktadır.

3. Para Bir Tasarruf veya Doğal Birikim Aracıdır: Ekonomide tasarruf son derece önemli bir olaydır. Genel anlamı ile **tasarruf**, ihtiyaç fazlası olan malların gerektiğinde kullanılmak ya da değiştirilmek üzere biriktirilmesi demektir. Mal biriktirerek de tasarruf yapmak mümkündür. Ancak bu durumda biriktirilen malların fiziki niteliklerinin bozulması, eskimesi ve değerlerini kaybetmesi riski daima vardır. Ayrıca bu biriktirilmiş malların istenilen zamanda istenilen bir mal ya da hizmetle mübadele edilmesi de çoğu kez mümkün olmaz. Buna karşılık para, istenilen zamanda istenilen mal ve hizmetle mübadele edilebilir. Ayrıca paranın biriktirilmesi sırasında yukarıda sözü edilen risklerin hiçbirisiyle karşılaşmaz. İşte bu durum paraya iyi bir tasarruf aracı olma özelliğini kazandırmıştır.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki ifadelerde paranın özellikleri ve fonksiyonları sıralanmıştır. İfadelerin yan tarafındaki kutucuklara ilgili özellik ve fonksiyonları uygun şekilde yerleştiriniz.

1. Homojenlik

2. Değer ölçüsü birimi

3. Bozulmama

4. Taşımaya elverişlilik

5. Bölünebilirlik

6. Taklit edilememe

7. Paranın değerini koruma

8. Değişim aracı

Paranın Fonksiyonları

.....
.....
.....
.....

Paranın Özellikleri

.....
.....
.....
.....

Türkiye'deki para ile ilgili kuruluşları (SPK, BDDK, TMSF, BIST, TVF) genel ağıdan araştırınız. Bu kuruluşları tanıtan bir sunum hazırlayınız. Bu sunumu sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.6: Sermaye Piyasası Kurulu logosu

1. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Sermaye Piyasası Kurulu, 1982 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuştur. Ancak bu kanun 06.12.2012 tarihinde 6362 sayılı SPK Kanunu ile değişmiş, SPK'nin görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur. Son olarak 02.07.2018 tarihinde 703 Sayılı KHK kapsamında 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda yapılan değişiklikle Sermaye Piyasası Kurulu başkanı, ikinci başkanı, başkan vekili ve üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilir. Merkezi Ankara'da olan kurulun İstanbul'da da bir temsilciliği bulunmaktadır.

SPK'nin Temel Görevleri

- Sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını,
- Tasarruf sahiplerinin yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını sağlamaktır.

SPK; kanun, yönetmelik ve tebliğlerle düzenlemeler yaparak piyasaların gözetim ve denetimini sağlar. Sermaye piyasasının düzenli ve verimli işleyebilmesi için çeşitli kurumlarla birlikte faaliyet göstermektedir.

2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

1999 yılında, bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinde sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması kararlaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bu gelişmeler sonucunda Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiştir.

BDDK'nin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda BDDK'nin görevleri; kanun ve ilgili diğer mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin

bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik olarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

- Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak,
- Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,
- Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası mali, iktisadi ve mesleki teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,
- Kanunla verilen diğer görevleri yapmaktır.

3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Mevduat sigortası sistemi, mevduatın korunmasına ilişkin günümüze kadar oluşturulan kurumların en gelişmişidir. TMSF 22 Temmuz 1983 tarihinde 70 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname çerçevesinde kurulmuştur. TMSF 5411 sayılı Kanun ve ilgili hükümler çerçevesinde görevine devam eder. Sistem; mevduat sahibi, mevduatı kabul eden banka ve mevduatı sigorta altına alan kurum arasında işlemektedir. Sigortayı yapan kurum bu işlem karşılığında belirli bir tutarda prim tahsil eder. Kurum, mevduatın yatırıldığı bankanın ilgili mevzuatta yazılı olan hükümler çerçevesinde mevduat sahibinin mevduatını geri ödeyememesi durumunda devreye girer. Mevduat sahibi ya da sahiplerine sigorta kapsamına aldığı tutar kadar mevduatı öder. Ödediği tutarları geri almak üzere de ödeme güçlüğüne düşen banka hakkında yasal süreci başlatır. Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak, bankacılık sisteminin güven ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla tasarruf mevduatını ve katılım fonlarını sigortalar ve kendisine devredilen bankaları ve varlıkları en iyi şekilde çözümler. TMSF'nin işlevi, kural dışı hareketlerin maliyetinin topluma yüklenmesine engel olmaktır.

Denetlemeler sonucunda; BDDK tarafından bankanın faaliyet izninin kaldırılmasını takiben TMSF, bankanın yönetim ve denetimini devralarak iflas ve tasfiye işlemlerini gerçekleştirir.

4. Borsa İstanbul (BIST)

Menkul kıymet; tahvil ve hisse senetleri gibi sermaye piyasası ve menkul değer borsalarında alınıp satılabilen, sahibine bir gelir sağlayan, taşınır nitelikteki uzun vadeli değerler veya kıymetli evraktır. Menkul kıymetlerin alınıp satıldığı yerler de “menkul kıymetler” borsalarıdır. Daha önce İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) olan adı, 3 Nisan 2013 tarihinde Borsa İstanbul (BIST) olarak değiştirilmiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası (VOB) ve İstanbul Altın Borsası (İAB) birleştirilmiştir. Sermaye piyasasında borsaları tek

Görsel 4.7: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu logosu

çatı altında toplayan Borsa İstanbul, esas sözleşmesinin Sermaye Piyasası Kurulunca hazırlanıp ilgili Bakanın onayı sonrasında doğrudan tescil ve ilan edilmesiyle faaliyet izni almıştır. Bu bağlamda 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na dayanılarak kurulan Borsa İstanbul, kurulduğu günden bu yana Türk sermaye piyasalarının ve Türkiye ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. BIST, özel hukuk tüzel kişiliğine haizdir. Borsa İstanbul yetkili olduğu konu ve alanlarda kendi iç düzenlemelerini yapabilmektedir.

BIST'in Görev ve Yetkileri

- Kanuni gerekler yerine getirilerek para, kambiyo ve kıymetli maden ve taşlar ile vadeli işlemlerle ilgili piyasalar açmak,
- Borsada işlem görebilecek menkul kıymetler için türlerine göre menkul kıymetler pazarları oluşturmak,
- Borsada pazarların çalışma gün ve saatlerini belirlemek ve borsa bülteninde ilan etmek,
- Borsa pazarlarında yapılan işlemler sonucunda oluşan fiyatları ve bu fiyatlardan yapılan toplam işlem miktarlarını seans bitiminde ilan etmek,
- Borsada yapılan alım satım işlemlerinin güven ve istikrar içinde, serbest rekabet şartları altında kolayca ve düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak,
- Borsada olağan dışı olumsuz gelişmelerin meydana gelmesi hâlinde gerekli önlemleri almaktır.

Dünyanın En Büyük Beş Borsası

New York Borsası (ABD), Nasdaq Borsası (ABD), Tokyo Menkul Kıymetler Borsası (Japonya), Londra Menkul Kıymetler Borsası (İngiltere) ve Hollanda Menkul Kıymetler Borsasıdır.

5. Türkiye Varlık Fonu Yönetimi AŞ (TVF)

Türkiye Varlık Fonu Yönetimi AŞ, 26 Ağustos 2016 tarihinde kurulmuştur. Türkiye Varlık Fonu; 1 No.lu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığına bağlı, profesyonel yönetim ilkelere göre yönetilen, özel hukuk hükümlerine tabi bir anonim şirket yapısındadır. TVF; ülkemizin ekonomik istikrarının arttırılması ve kalkınmasına katkı sağlamak, yurt içinde kamuya ait varlıkları daha etkin ve verimli bir şekilde yönetmek, mevcut kamuya ait varlıkları ekonomiye kazandırmak, dış kaynak temin etmek, stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara iştirak etmek için kurulmuştur. Bünyesindeki kamu şirketleri ve hisseleri olan kuruluşlara örnek olarak Türk Hava Yolları, Türk Telekom, Ziraat Bankası, Halkbank, Türkiye Petrolleri, BOTAŞ ve PTT'yi verebiliriz.

Ç) BANKALARIN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Hazırlık Çalışmaları

1. Sizce bankaların görevleri nelerdir? Belirtiniz.
2. Çevrenizdeki bankalardan birine gidiniz. Yetkililerden yaptıkları iş ve işlemler hakkında bilgi ediniz.

Ders Dışı Etkinlik

Para ile ilgili kuruluşlar hakkında bilgi toplayınız. Bu kuruluşlarla ilgili edindiğiniz bilgileri ve basında yer alan haberleri sınıf panosunda sergileyiniz.

Ziraat Bankası

HALKBANK

Görsel 4.8: Ziraat Bankası logosu

Görsel 4.9: Halk Bankası logosu

Bankalar; mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde kredi işlemlerinde kullanan veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da vermek olan ekonomik kuruluşlardır. En yaygın tanımı ile **bankalar** faizle veya faizsiz olarak para alıp veren; kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve bunun dışındaki diğer ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluşlardır.

Bankaların faaliyetlerini yürütürken başvurdukları kaynaklar vardır. Bu kaynakların en önemlilerinden biri, öz sermayeleridir. Bu tutar devletçe belirlenmiştir. Başvurulan diğer bir kaynak da mevduattır. **Mevduat**, daha önce belirlenmiş bir süre sonunda veya istenildiğinde çekilmek üzere bankalara belirli bir faiz karşılığı beklentisiyle ya da faiz karşılığı beklenmeden yatırılan paralardır. Banka, bu para için mevduat sahiplerine vadesine göre önceden belirlenmiş bir faiz öder. Bankalara mevduatını emanet eden kişi ve kuruluşlara göre mevduatlar; tasarruf mevduatı, ticari mevduat, resmî mevduat ve bankalar arası mevduat olarak sınıflandırılabilir.

Bankalar para ticareti yapan kuruluşlardır. Temel işlevleri mevduat toplamak ve kredi açmaktır. **Kredi**, bankaların belirli bir süre için geri verme vaadi ile faiz karşılığında kişi ya da kuruluşlara verdiği paradır. Kredi, güvene dayanan bir işlemdir. Kredi işleminde borçlu, aldığı parayı faizi ile birlikte belirlenen süreçte öder.

Krediler; kısa, orta ve uzun vadeli olabilir. Kısa vadeli krediler en fazla bir yıl için verilir. Orta vadeli kredilerin süresi genellikle bir ila beş yıldır. Uzun vadeli krediler ise genellikle beş yıl ve daha fazla vadeyle verilir.

Ülkelerin sanayi ve ticaret alanındaki gelişiminin tabii sonucu olarak ortaya çıkan bankalar, bugün ekonominin vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir. Yüklendikleri görevlerle ekonomiyi yönlendiren bankalar, millî ve uluslararası düzeyde büyük öneme sahip finansal kuruluşlardır.

Bankaların Görevleri

Bankaların kuruluş amaçlarına göre çeşitli faaliyetleri olmasına rağmen yerine getirdikleri temel görevleri şöyle sıralanabilir:

1. Aracılık: Bankalar tasarruf olan kişi ve kuruluşlardan mevduat alarak topladıkları fonları, kredi olarak talep eden kişi ve kuruluşlara aktarmada aracılık eder.

2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama: Bankacılık sistemi, para transferi yapma görevi ile ulusal ve uluslararası düzeyde kaynaklara akıcılık sağlar. Yani paranın

ihtiyacı olmayanlardan ihtiyacı olanlara bir süreliğine aktarılması işlevini görür.

3. Kişilerin ve Kurumların Sahip Oldukları Maddi Varlıkların Rasyonel Bir Biçimde Kullanımını Sağlama: Halkın maddi varlıklarının kullanım biçimi üzerinde, bankacılık kesiminin oluşturduğu faiz seçenekleri, gelir imkânları, vade farkları ve nakit akışı kolaylıklarının önemli rolü vardır.

Görsel 4.10: Bankalar para ile ilgili kuruluşlardır.

4. Kaynak Kullanımlarını İyileştirme: Bankalar ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilmek için; topladıkları kaynakları belirli yörelere, sektörlerle ve kişilere aktararak ülke kaynaklarının dağılımını da yönlendirir.

5. Kısa Süreli Fonları Uzun Süreli Fonlar Hâline Dönüştürme: Kişilerin kısa süreli ve sahip oldukları küçük miktardaki fonlarını toplayan bankalar, bunları ekonomide uzun süreli fonlar hâline dönüştürür ve böylelikle de yatırımlara finans sağlar.

6. Kaydi Para veya Banka Parası Yaratma: Ülke ekonomisinin büyümesi, işlemlerin artması, kâğıt paranın hacim ve dolaşım hızının yetersiz kalması sonucunda bu yetersizlik ve eksiklik; **kaydi para** denilen “banka parası” kavramının çağdaş anlamda kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Günümüzde elektronik bankacılığın gelişmesi ile ekonomide banknot ve çeklerin daha az dolaştığı, ödemelerin yaygın olarak bankalarda hesaptan hesaba aktarma yolu ile yapıldığı ekonomik düzene geçiş gerçekleşmiştir.

7. Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme: Bankacılık sistemi; geliştirdiği, uyguladığı çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri (finansal kiralama, faktoring gibi finansman teknikleri, teminat mektupları, belgeler karşılığında ödeme, akreditif) ile ulusal ve uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunur.

8. Para Politikasının Etkinliğini Artırma: Bir ekonomide etkili bir para politikasının izlenebilmesi için gelişmiş bankacılık sisteminin varlığı gereklidir.

9. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme: Bankacılık sistemi, izlediği kredilendirme politikası ile ekonomide gelir ve servet dağılımını etkiler.

10. Diğer Bankacılık Hizmetleri: Havale, eft, fatura gibi iş ve işlemleri yapar.

Bankaların Sorumlulukları

1. Müşterilerinin Kimliklerini Tespit Etme Zorunluluğu: Bankacılık kanunu kara paranın aklanmasını önlemek amacıyla bankaların müşterilerinin açık kimliğini tespit etme zorunluluğu vardır. Böylece kara paranın bankalar aracılığıyla yasallaşması engellenmektedir. Kimliğin belirlenmesi parayı yatıranın kim olduğunu açıkça gösterebileceğinden kara paranın aklanmasıyla görevli yetkili kuruluşlarca bunun kökeninin araştırılabilmesini mümkün kılacaktır. Bu sebepten bankaların; kimliğini ve vergi kimlik numarasını belgeleyemeyen müşterilerin adına mevduat, kredi ve her ne adla olursa olsun hesap açmaları, sözleşme düzenlemeleri, havale ve kambiyo hizmetleriyle diğer bankacılık ve mali hizmetleri vermeleri yasaktır.

2. Müşterilerin Haklarına İlişkin Esaslar: Bankalar, müşterilerinin verilen hizmetlerden kaynaklanan her türlü sorularına cevap verecek bir sistem kurmak ve bu sistemle ilgili olarak müşterilerini bilgilendirmek zorundadırlar. Bankalar ile bireysel müşteriler arasında, bankaların faaliyet konularına ilişkin olarak yapılacak sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgari unsurlar Türkiye Bankalar Birliği tarafından belirlenmiştir. Bankalar, müşterileriyle imzaladıkları sözleşmelerin onaylı bir örneğini mutlaka, yaptıkları diğer işlemlere ilişkin her türlü belgenin bir örneğini talepleri üzerine müşterilerine vermek zorundadır.

3. Banka ve Çalışanlarının Sır Saklama Sorumluluğu: Bankalar güvenilir bir kurum olmaları gerektiği düşüncesiyle müşterilerinin sırlarını başkalarına açıklamamak durumundadır. 5411 sayılı

Bankacılık Kanunu'nun 73. maddesine göre banka mensupları ile diğer çalışanlar, sıfat ve görevleri dolayısıyla müşterilerine ait sırları bu Kanun'a ve özel kanunlarına göre yetkili olanlardan başkalarına açıklayamaz ve kendilerinin veya başkalarının yararına kullanamaz. Kurumun dışarıdan destek hizmeti aldığı kişi ve kuruluşlar ile bunların çalışanları da bu hükme tabidir. Bu yükümlülük görevden ayrıldıktan sonra da devam eder.

D) MERKEZ BANKASI

Türk Bankacılık Sistemi; T.C. Merkez Bankası (TCMB), ticaret, kalkınma ve yatırım bankalarından oluşur. Merkez Bankası, hükümetin para arzını kontrol etmekte en önemli aracıdır. Merkez Bankası aynı zamanda hükümetle bankalar arasındaki ilişkiyi de sağlar. **Merkez Bankası**, bir ülkede para ve kredi politikalarını yürütmekle görevli temel bankadır. Kimi zaman "Bankaların Bankası" olarak da adlandırılan Merkez Bankası, devlet adına para basma işlevini (emisyon) de üstlenmektedir.

Merkez Bankasının Görev ve Yetkileri

- Banknot basmak ve paranın dolaşımını sağlamak.
- Devletin veznedarlık görevini yapmak.
- Mali ve iktisadi konularda devletin danışmanlığını yapmak.
- Ticari bankaların para rezervlerini (mevduat sahiplerine güvence sağlamak ve mali kesimde oluşabilecek panikleri önlemek amacı ile ticari bankalara ait, merkez bankasında tutmakta oldukları mevduat) muhafaza etmek.
- Bankaların mevduatları dolayısıyla ayıracakları karşılıkları ve bunlara uygulanacak faiz oranlarını tespit etmek.
- Ülkenin uluslararası ödeme araçlarının koruyuculuğunu yapmak.
- Kredi işlemlerini düzenlemek ve denetlemek.
- Para piyasalarında istikrarı sağlamak.
- Para ve kur politikalarını belirlemek.
- Reeskont ve avans işlemlerini yapmak.
- Ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek.
- Bankalardaki mevduatın vade türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemek.
- Olağanüstü hâllerde ve TMSF kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda belirleyeceği usul ve esaslar doğrultusunda bu fona avans vermek.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Görsel 4.11: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası logosu

Ders İçi Etkinlik

Bankaların ve Merkez Bankasının görevlerinden bazıları:

1. Aracılık,
2. Kaynaklara akıcılık sağlamak,
3. Banknot basma ve paranın dolaşımını sağlamak,
4. Kaynak kullanımlarını iyileştirmek,
5. Devletin veznedarlık görevini yapmak,
6. Kısa süreli fonları, uzun süreli fonlar hâline dönüştürmek,
7. Kaydi para veya banka parası yaratmak,
8. Mali ve iktisadi konularda devletin danışmanlığını yapmak,
9. Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirmek,
10. Ticari bankaların para rezervlerini muhafaza etmek,
11. Para politikasının etkinliğini artırmak,
12. Gelir ve servet dağılımını etkilemektir.

Yukarıdaki ifadelerde bankaların ve Merkez Bankasının görevleri sıralanmıştır. Aşağıdaki kutucuklara ilgili bankaların görevlerine ait numaraları yazınız.

Bankaların Görevleri	Merkez Bankasının Görevleri
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Merkez Bankasının Ekonomideki Yeri ve Önemi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 30 Haziran 1930 tarihinde kurulmuştur. TCMB günümüzde fiyat istikrarının sağlanması için enflasyon hedeflemesine dayanan para politikası uygulamaktadır. Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler.

Merkez Bankası, ülkede var olan para piyasası politikalarının oluşturulması ve yürütülmesi ile fiyat istikrarının sağlanması ve gerekli tüm denetimlerin gerçekleştirilmesi amacıyla faaliyet gösteren bir kurumdur. Bu açıdan Merkez Bankasının ekonomideki yeri çok önemlidir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, devlet adına banknot çıkarmak suretiyle devlet adına para hareketlerini düzenleme yetkisine sahiptir. Madenî paralar ise hazinenin sorumluluğunda darp-haneye bastırılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kontrolü ile piyasaya sürülür.

Merkez Bankasının ekonomiye destek verdiği noktalardan biri para piyasalarında istikrarın sağlanmasında yarattığı etkidir. Merkez Bankası, ülkenin para sistemini kontrol altına alarak ekonomik istikrarın devamlılığını sağlar. Bu doğrultuda para ve kredi arzını, maliyet ve elde edilebilirlik durumunu düzenleyerek ekonomik anlamda başarıyı amaçlar. Ayrıca tasarruf sahiplerinin ve yatırımcıların güven duyacağı kurumların bulunduğu bir ortam için gerekli düzenlemeleri yaparak fon-yatı-

rım dağılımını dengelemeye çalışan bir kurumdur. Bunun yanı sıra enflasyonu, işsizliği ve ekonomik gerilemeleri önlemede etkilidir.

Merkez Bankası; ülkede faaliyet gösteren banka ve benzeri finansal kuruluşlara kredilendirilme, likidite sağlama ve bankacılık rezervlerini kontrol etme gibi kaynak sağlar. Aynı zamanda denetleme, gerekli ekonomik durumlarda faiz ve mevduat faiz oranlarında değişikliğe gitme gibi faaliyetlerde bulunur. Bu açıdan ülkenin ekonomisinde yer alan finansal araçların düzenli ve istikrarlı çalışmasına da büyük oranda destek sağlar.

Ders Dışı Etkinlik

Merkez Bankasının genel ağ sitesinden “Geçmişten Geleceğe TCMB Belgeseli”ni izleyiniz. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

E) DÖVİZ PİYASASI

Hazırlık Çalışmaları

1. Sizce dövizin ülke ekonomisindeki önemi nedir?
2. Yakın çevrenizde bulunan bir döviz bürosuna gidiniz. Bu büroların işlevleri konusunda bilgi toplayınız.

Yabancı ülkelerin paralarına genel terim olarak **döviz** denir. **Döviz piyasaları**, yabancı paraların alınıp satıldığı ya da bir ulusal paranın başka bir paraya dönüştürülmesine imkân veren kurumsal yapılardır. Döviz piyasalarına günümüzde foreks piyasaları da denmektedir. **Foreks**, bir ülkenin para birimi ile başka bir ülkenin para birimi arasındaki değişim oranından faydalanılarak döviz ticaretinin yapıldığı uluslararası piyasaların tamamını ifade eder. Foreks piyasası, yatırımcılarına kaldıraçlı işlem (çift yönlü işlem) yapma imkânı sunan dünyanın en büyük pazarlarından biridir. Alıcılar, döviz taleplerini bu piyasalardan karşılarlar. Satıcılar da dövizlerini bu piyasada satarlar. Alıcılar mal ve hizmet ithal etmek ya da dış yatırım yapmak isteyen, bu amaçla döviz talep eden kimselerdir. Satıcılar da tam tersine mal ve hizmet ihracından yurt dışından sermaye ithal edip döviz kazanan ve bu dövizleri arz ederek ulusal para talep eden kişilerdir. Alıcılar, döviz ihtiyaçlarını; bu piyasada yer alan ticari bankalardan, döviz ticareti yapan mali kurumlardan, uluslararası ticaretle uğraşan şirketlerden, aracı kuruluşlar, sigorta şirketleri gibi banka olmayan mali kurumlardan ve merkez bankalarından karşılarlar. Satıcılar da dövizlerini bu kurumlara satarlar.

Dünyanın neresinde bulunursa bulunsunlar, döviz işlemi yapan kurumlar en hızlı haberleşme araçlarıyla sürekli bir iletişim içindedir. Bilgisayarla haberleşmenin gerçekleştiği günümüzde bütün dünya piyasalarındaki gelişmeleri aynı anda izleme imkânı vardır. Dolayısıyla bir piyasadaki fiyat gelişmelerinden anında öteki piyasalar haberdar olmakta ve böylece piyasalar arasında bütünlük sağlanmaktadır.

Görsel 4.12: Döviz yabancı ülke parasıdır.

*“Lüks, zengini yıkar ve fakirlerin sefaletini bir kat daha artırır.”
Denis DIDEROT (Dönü Dideği)*

F) ENFLASYON

Hazırlık Çalışmaları

● Enflasyon hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.

Enflasyon kelime anlamıyla şişme, kabarma, genişlemedir. Enflasyonun ekonomideki karşılığı ise günlük yaşantıda çok fazla kullandığımız mal ve hizmetlerin fiyatlar genel seviyesindeki sürekli yükselme ve para değerinin düşmesi olarak anlaşılmaktadır. Mal ve hizmetlerin fiyatları zaman içerisinde artabilir veya azalabilir. Enflasyon, sadece bazı malların fiyatlarının sürekli artması ya da tüm malların fiyatlarının bir kez artması değildir. Örneğin aylık enflasyon oranının %1 olması, o ay içinde fiyatlar genel seviyesinin bir önceki aya göre %1 oranında arttığını gösterir. Yıllık enflasyonun %30 olması da fiyatların bir önceki yıla göre ortalama %30 oranında arttığını gösterir. Bir önceki yıl 200 TL'ye alınan bir malın o yıl ancak 260 TL'ye alınabileceğini ifade eder.

Enflasyon; fiyatlar genel seviyesinin sürekli ve hızlı olarak yükselmesi, para arzındaki artışlar, ücretlerdeki artışlar, para değerindeki düşmeler olarak tanımlanabilir. Elimize geçen para miktarının artmasına karşılık bu paranın alım gücünde yani mal ve hizmet miktarında azalma meydana gelmesidir.

1. Enflasyonun Nedenleri

Enflasyon, ekonomilerde istenmeyen bir olgudur. Enflasyon, kaynakları kıt olan ve nüfusu fazla olan ülkelerde daha fazla görülür. Çünkü kıt olan kaynakların daha fazla tüketiciye paylaşılması önemli bir sorundur. Enflasyonla mücadelede başarı sağlayabilmek için enflasyonun nedenlerini bilmek yerinde olacaktır:

- Ülkeye karşılıksız olarak dış piyasalardan giren para, altın ve döviz miktarının artması,
- Ülkedeki toplam harcamaların toplam gelirlerden daha fazla olması,
- Üretim miktarının çeşitli nedenlerle azalması,
- Üretim faktörlerinin fiyatlarındaki artışların fazla olması,
- Tedavüldeki para arzının üretim ve verimlilik artış oranından fazla artması,
- Teknolojik yenilikler, yapısal bozukluklar veya yetersizlikler,
- Kamu harcamalarının artması,
- Tasarruf imkânlarının yetersiz olması,
- Üretim yeterli seviyede olmaması ve verim düzeyinin düşmesi,
- Dış borçların artması gibi.

2. Enflasyonun Sonuçları

Enflasyon olayının, enflasyon hızının büyüklüğüne göre bir ekonomide meydana getirdiği ekonomik ve sosyal birtakım sonuçları vardır.

2.1. Enflasyonun Ekonomik Sonuçları: Hızlı fiyat artışları üreticiyi elde edeceği kârdan, tüketiciyi ise ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum eder. Üretim faaliyetine katılan tüketicinin geliri düşerken alacağı malların fiyatı artar. Enflasyonun sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Üretim yapmak cazibesini yitirir. Üreticiler ellerindeki fazla nakdi kolay para kazanmak amacıyla emlak, altın veya dövizde yatırırlar. Bu da finansal piyasalarda dalgalanmalara yol açar.
- Enflasyon nedeniyle ülke içi fiyatların artması, döviz kurlarında gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde ithal mallarının daha ucuz hâle gelmesine ve ihracat mallarının fiyatlarının yükselmesine neden olur. Böylece ithalat artarken ihracat azalır ve ödemeler dengesi bozulur.
- Enflasyonist ortam, yarattığı belirsizlikle ülkenin diğer ülkelerle rekabet edebilme gücünü zayıflatır.
- Bütçe açığı fazla artacağından giderleri karşılamak için dış borçlanma artar.

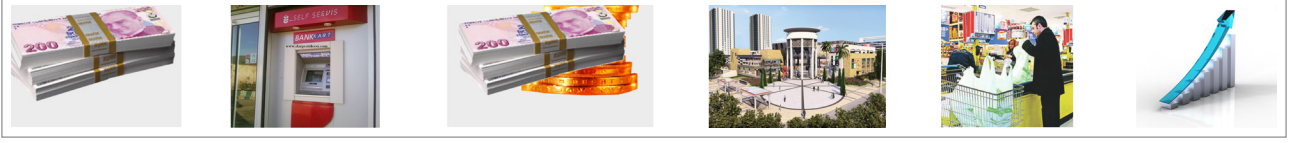
2.2. Enflasyonun Sosyal Sonuçları: Enflasyon, ekonomik sonuçların yanında toplumun ekonomik düzenini bozan sosyal sonuçları da beraberinde getirir.

- Refah düzeyi gittikçe düşer.
- Kişilerin tasarruf eğilimleri azalır.
- Maaş ve ücret gibi sabit gelirlerdeki artış, enflasyonun çok gerisinde kalır.
- Yatırımların azalması işsizliği ve yoksulluğu artırarak çeşitli olumsuzluklara neden olabilir.
- Borçlular daha kârlı duruma geçer.
- Bunların sonucunda toplumda gelir dağılımı bozulur. Genelde sabit gelirlilerin gelirindeki artış oranı enflasyon oranından az, serbest meslek sahiplerinin gelirindeki artış oranı enflasyon oranından fazla olma eğilimi gösterir. Böylece eşitlik ve sosyal adaletten uzak, huzursuz ve sağlıksız bir toplum oluşur. Uzun süre yüksek seviyelerde seyreden enflasyon, sosyal ve ahlaki değer yargılarının çökmesine yol açar.

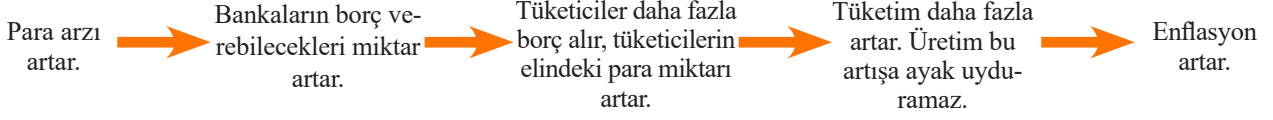
3. Enflasyon Türleri

Ortaya çıkışına neden olan etkenlere göre enflasyon; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu ve fiyat enflasyonu olarak üçe ayrılır.

3.1. Talep Enflasyonu: Üretilen mal ve hizmetler, tüketici talebini karşılayamadığı zaman talep artışından dolayı fiyatlar artar. Mal ve hizmet talep eden tüketicilerin çeşitli sebeplerle mala yönelmeleri ve aşırı talebin yeterli arz miktarıyla karşılanamaması sonucu fiyatlar yükselir. Talep enflasyonunda ana sebep aşırı taleptir. Talep enflasyonu üretimi artırıcı tedbirler veya toplam talebi azaltıcı tedbirler alınmasıyla çözümlenebilir.

Görsel 4.13: Talep enflasyonu

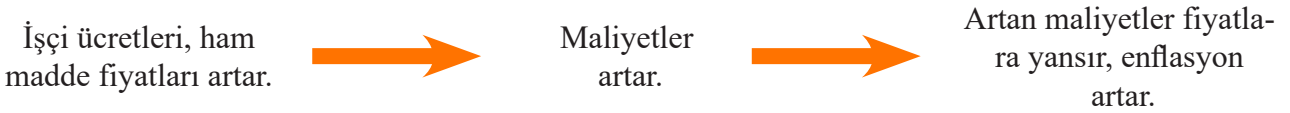

3.2. Maliyet Enflasyonu: Herhangi bir nedenle üretimde kullanılan kaynakların fiyat artışları; üretim maliyetlerinin yükselmesine, maliyetlerin artması ürün fiyatlarında artışa neden olacaktır. Fiyat artışları ise toplam talebin azalmasına neden olacaktır. Talep düşüşü piyasalarda durgunluğa neden olur. Enflasyon ile ekonomik durgunluğun aynı anda yaşanmasına **stagflasyon** denir.

Maliyet enflasyonuna yol açan etkenler; iş gücüne ihtiyacın artması sonucu işçi ücretlerinin ve maliyetlerinin yükselmesi, firmaların vergi yükünün artması, ham madde fiyatlarındaki artışların üretim maliyetlerini artırarak fiyatların genel seviyesini yükseltmesi, petrol ya da ithal edilen ve üretimde kullanılan makinelerin fiyatlarının yükselmesi ve bunun üretilen malların fiyatlarını artırmasıdır.

Görsel 4.14: Maliyet enflasyonu

Ücretler dışında diğer bir maliyet unsuru da dış ticareti kısmak amacıyla gümrük vergilerinin yükseltilmesidir. Bu şekilde gümrük oranları artan ithal malları üretimde kullanıldığında maliyetler yükselir. Yükselen maliyetler de fiyatlara yansır. Üretimi ilgilendiren yurt içi vergilerin yükseltilmesi de benzer sonuçlar verir. Ayrıca enflasyona dair beklentiler de enflasyonu etkileyen önemli bir unsurdur. Beklentiler enflasyonun artmayacağı yönünde olduğu sürece talep ve maliyet enflasyonu artışı devam etmez. Bunun aksine bir beklenti olduğu sürece davranışlar buna göre şekillenir ve enflasyon artar.

3.3. Fiyat Enflasyonu: Mal ve hizmetlerin fiyatlarında meydana gelen yükselmenin diğer bir nedeni de piyasada rekabetin azalmasıyla birlikte firmaların kârlarını artırma düşüncesinden kaynaklanır ve bundan dolayı kâr enflasyonu olarak da adlandırılır. Özellikle monopol ve oligopol piyasalarda fiyatlar, malları üreten firmalar tarafından belirlendiği için fiyat enflasyonu yaşanır.

3.4. Diğer Enflasyon Türleri: Yukarıda sayılan enflasyon türlerinin yanı sıra kronik enflasyon, sürünen enflasyon, yapısal enflasyon ve hiper enflasyon gibi enflasyon türleri de vardır.

- **Kronik enflasyon;** paranın satın alma gücünde kaydedilen düşüş derecesidir. Fiyat hareketleri genellikle yükseliş yönünde fakat düzensizdir.

- **Sürünen enflasyon**; mal ve hizmet fiyatlarının yavaş ve sürekli olarak yükselmesi olarak ifade edilir. Ekonomide büyümeye yardımcı olur.
- **Yapısal enflasyon** genellikle az gelişmiş ülkelerde görülür. Özellikle talepte meydana gelen değişimlere cevap verilemeyen durumlarda ortaya çıkar.
- **Hiper enflasyon**, dörtlü enflasyon olarak adlandırılır. Paranın değerini kaybettiği en şiddetli enflasyon biçimidir. Tarihte çoğunlukla savaş sırasında ya da sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu durum yeni bir para biriminin kurulmasını zorunlu hâle getirmiştir.

4. Enflasyon Endeksleri

Her ülkede enflasyon oranını belirlemek için çeşitli ürünlerin aylık fiyat değişimleri baz alınır. Bu ürünlerin bazıları ekmek, yumurta, balık, su faturası, halı, ilaç, benzin, fındık içi, kazaktır. Enflasyon oranını belirlemede ertesi ay aynı ürünlerin fiyat değişimleri (endeksleri) bir önceki aya göre hesaplanır.

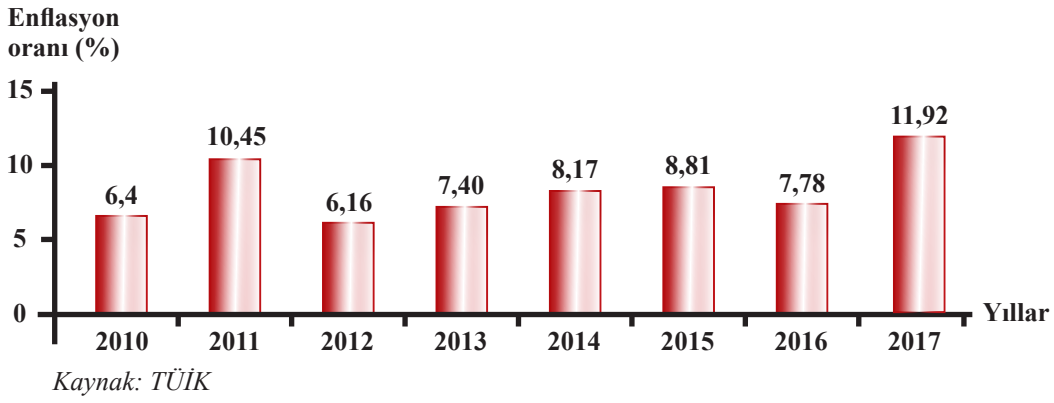
Fiyat endeksinin amacı, fiyatlarda ortaya çıkan ortalama değişikliği ölçmektir. Fiyat endeksinin her fiyat değişimini içermesi mümkün değildir. Dolayısıyla fiyatları derleyenler, ortalama bir ailenin harcamasını içerecek şekilde mallardan temsili bir örnekleme oluşturur. Bu malların fiyatlarındaki değişimleri izlerler. Ülkemizde en çok kullanılan ürün fiyat endeksleri, TÜFE ve ÜFE'dir. Türkiye'de fiyat endekslerini hazırlayan kurum Türkiye İstatistik Kurumudur (TÜİK).

4.1. Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE): Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hesaplanan tüketici fiyatları endeksi, hane halkı tüketim harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin belirli zaman aralıklarında fiyat değişmelerini göstermektedir.

Tüketici fiyatları endeksinin amacı; hane halkı tarafından belirli bir ihtiyacı karşılamak amacıyla satın alınan mal ve hizmetlerin, fiyatlar genel seviyesindeki değişimini ölçmektir. Fakat piyasadaki tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarının izlenmesi imkânı olmadığı için hane halkının yaptığı tüketim harcamaları içinde en fazla paya sahip mal ve hizmetler kapsama alınır. Tüketim harcamalarının, amacına göre sınıflandırılmasıyla (gıda harcamaları, giyim harcamaları, sağlık harcamaları, ulaştırma harcamaları vb.) herhangi bir mal ve hizmet grubunun değerlendirme dışı kalmaması sağlanır. Daha sonra her bir grubu temsil eden mal ve hizmetler, tüketilme ağırlığına göre büyükten küçüğe sıralanır ve belirli bir ağırlıktan yukarı değer alan (örneğin 1/1000) mal ve hizmetler endeks kapsamına alınır.

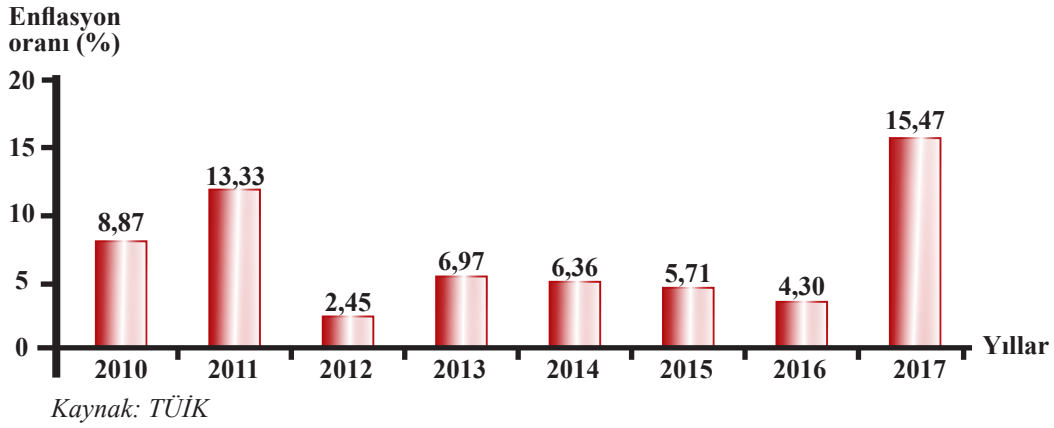
Görsel 4.15: Fiyat endeksi, fiyatlarda ortaya çıkan ortalama değişikliği ölçer.

Grafik 4.1: Ülkemizde Yıllara Göre Enflasyon Oranları (TÜFE, %)

Grafik 4.1'de 2010-2017 yılları arasındaki TÜFE oranları yer almaktadır. 2010'da %6,4 olan TÜFE değeri 2011 yılında %10,45 değerine yükselmiştir. 2012 yılında %6,16'ya düşen TÜFE değeri bu yıldan itibaren yükselmeye başlamış ve 2017 yılında %11,92'ye ulaşmıştır.

4.2. Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE): Tarım, imalat, sanayi, madencilik ve enerji sektörlerinde üretimi yapılan malların, üretici tarafından yurt içi peşin satış fiyatlarındaki değişimleri göstermektedir.

Grafik 4.2: Ülkemizde Yıllara Göre Enflasyon Oranları (ÜFE, %)

Grafik 4.2'de 2010-2017 yılları arasındaki ÜFE oranları yer almaktadır. 2010'da %8,87 olan ÜFE değeri 2011 yılında %13,33 değerine yükselmiştir. 2012 yılında %2,45'e düşen ÜFE değeri, 2015 yılında ise yeniden yükselmiş ve %5,71'e ulaşmıştır. 2017 yılında ise ÜFE %15,47 olarak gerçekleşmiştir.

Görsel 4.16: Türkiye İstatistik Kurumu logosu

TÜİK'in genel ağ sitesinde TÜFE, ÜFE, fiyat istatistikleri ve satın alma gücü paritelerini inceleyiniz. Siteden elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Enflasyondan Korunmak İçin Çareler

Enflasyonu ortadan kaldırmak ve durdurmak basit veya tek yönlü önlemlerle mümkün olmaz. Enflasyona karşı uygulanacak politikaların bir bütünlük ve uyum içerisinde olması gerekir. Aksi takdirde enflasyonla mücadelede başarılı olmak mümkün değildir.

Enflasyonist baskıyı azaltmanın yolu, para politikaları (yüksek faiz oranları ve düşük banka kredileri) ve mali politikalarla (yüksek vergiler

Görsel 4.17: Türkiye İstatistik Kurumu binası

ve hükümet harcamalarını azaltmak aracılığıyla) toplam parasal talebin düzeyini düşürmektir. Bu dengesizliği ortadan kaldıracak bazı tedbirler arasında fiyat artışlarını azaltacak ve üretimi artıracak kararlar gelir. Bunun amacı, ekonomideki fiyat istikrarını sağlamakla beraber toplum ve ekonomi üzerindeki enflasyonun meydana getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmaktır.

Enflasyonla mücadele konusunda uygulanacak tedbirleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Tasarrufları Artırmak: Devlet tarafından tasarrufları artırıcı ve özendirici tedbirler uygulanabilir. Tasarruf mevduatına verilen faizlerin yükseltilmesi gibi. Tasarruflar her türlü vergiden muaf tutulabilir. Devlet tahvil çıkararak satın alma gücünü piyasadan çekebilir. Bu şekilde tasarruflar artırılabilir.

b) Taksitli Satışları Kısıtmak: Toplam talep üzerinde caydırıcı etki meydana getirmek amacıyla tüketim kredileri sınırlandırılabilir. Bu sayede halkın tüketim hızı düşürülebilir.

c) Para Arzını Merkez Bankasının Aracılığıyla Daraltmaya Çalışmak: Bunun için piyasaya özellikle de bankalara borçlanılır. Reeskont kazançlarını düşürerek bu yoldan para arzını denetler. Bankaların kasa ihtiyat oranlarını yükseltir. Banka kredilerini sınırlandırmış olur.

ç) Reeskont Oranlarını Belirlemek: Kişi ve firmalar ellerindeki senetlerin karşılığını vadesinden önce iskonto ettirir. Bankalar da senedin vadesini faiz oranını göz önüne alarak giderlerini de ekleyerek o günkü değerini hesaplar, müşterisine öder. Halk arasında buna **senet kırdırma** denir. Bankalar kendileri de daha sonra bu senetleri Merkez Bankasına kırdırır. Buna **reeskont** denir.

d) Maliye Politikası Çerçevesinde Mevcut Vergileri Artırmak: Kamu harcamaları kısıtlanabilir. Bütçe disiplin altına alınarak daraltılabilir. Talebi kısıtlamaya yönelik tedbirler alınabilir.

Hükümetler doğrudan kontrol ile fiyatların, gelirlerin ve kaynak kullanımının denetimini yaparlar. Hükümetler bu amaçla yasalar çıkarır, ödemeler ve fiyatlar üzerinde denetim oluşturma girişimlerinde bulunur. Aynı zamanda faiz oranını artırarak yatırım ve tüketim harcamalarında azalmayı sağlar. Bu harcamalardaki azalmalar, toplam talepte bir azalmaya bu da ekonomi üzerindeki enflasyonist baskının azalmasına neden olacaktır. Stagflasyon durumunda para politikası daha çok firmaların maliyetlerini azaltıcı ve üretimi artırıcı şekilde olmalıdır. Bu uygulamayla firmalara üretimlerini artırmak ve yeni yatırımlar yapmak için düşük faizli krediler sağlanmalıdır. Enflasyonu önleyebilmek için öncelikle enflasyona neden olan yapısal sorunların çözülmesi gerekir. Bunun için devletin, firmaların ve tüketicilerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekir.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda enflasyonla mücadelede devlete, firma ve tüketicilere düşen görevlerden bazıları verilmiştir. Bu görevlerin başındaki kutucuklara; devlete ait ise “D”, firmalara ait ise “F”, tüketicilere ait ise “T” yazınız. Bir seçeneğe birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.

		Uygun para politikası izlenmelidir.
		Ücret artışları, üretim ve verimdeki artışlar oranında yapılmalıdır.
		Bilinçli tüketici olmalı, alışveriş kurallarını bilmelidir.
		Gelirler ve giderleri arasındaki fark fazla olmamalıdır.
		Verim artırıcı tedbirler alınırken aşırı kâr yapılmamalıdır.
		Gelir ve gider dengesi kurulmalı, aşırı tüketim ve gösterişe yönelik tüketime yönelinmemelidir.
		Gereksiz personel çalıştırılmamalıdır.
		Vergiler gerçeği yansıtmalı ve zamanında ödenmelidir.
		Tasarruf yapmaya çalışmalıdır.
		Verimsiz yatırımlara yer verilmemelidir.
		Döviz darboğazına düşülmemeli, ihracatı artırmak amacıyla devalüasyona gidilmemelidir.
		Kamu kuruluşlarının zararları Hazine'den karşılanmamalıdır.
		Kamu harcamaları gereksiz artırılmamalıdır.
		Rekabete ayak uydurulmalıdır.

6. Türkiye’de Enflasyon

Fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi anlamına gelen enflasyon, Türkiye’de ilk kez 1939’da ortaya çıkmıştır. Enflasyon 1970’li yıllara kadar düşük seviyelerde devam etmiştir. 1970-1977 döneminde enflasyon oranı yükselmiştir. Tek haneli rakamlardan çift haneli rakamlara ulaşmıştır. 1970’teki

devalüasyon ve petrol fiyatlarının 1970'li yıllardan itibaren sürekli artması, yapılan ara ve yatırım malları ithalatının pahalılaşmasına neden olmuştur. Bu durum enflasyondaki artışın temelini oluşturmuştur. Türkiye ekonomisi 1978'de ise ağır bir ekonomik krizin içerisine girmiştir.

Türkiye, ekonomik krizden çıkmak amacıyla 24 Ocak 1980 tarihinde IMF ile istikrar programını imzalamıştır. Bu istikrar programı, öncelikle enflasyon ve ödemeler dengesi güçlükleri ile mücadele için hazırlanmıştır. 24 Ocak 1980 istikrar programının etkileri 1981-1988 yılları arasında görülmüştür. İlk üç yılda enflasyonun önemli ölçüde aşağı çekildiği görülmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin uluslararası rekabet gücü artmıştır. Ülke ekonomisi, 1982 yılından itibaren ihracata dayalı bir büyüme kaydetmiştir. Büyük ölçüde kontrol altına alınan enflasyon, 1984 yılından itibaren yeniden yükselmeye başlamıştır.

Türkiye 1989'da ekonomi politikaları açısından yeni bir döneme girmiştir. Ekonomik büyüme hemen hemen durma noktasına gelmiştir. 1980 yılı hariç 1960 yılından beri enflasyon oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1993'te Türkiye tarihinin en yüksek dış ticaret açığı verilmesi, cari işlemler açığının önceki yıllara göre hızla artmasına neden olmuştur.

1999 Aralık ayında IMF ile üç yıllık stand-by (sitend bay) anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan istikrar programının tek hedefi, kalıcı bir reel ekonomik büyümeyi sağlamak ve enflasyonu tek haneli rakamlara indirmektir. Türkiye, 2001'de yaşanan ekonomik kriz sonrasında da bu programı uygulamıştır. Bütçe açıklarının yüksek değerleri koruduğu dönemde bile enflasyonun düşürülmesinde sağlanan başarı ile enflasyon, 2004 yılında tek haneli olarak gerçekleşmiştir.

Ders Dışı Etkinlik

TCMB'nin genel ağ sitesinin Yayınlar/Görsel kütüphane/ videolar bölümünden "Türkiye'de Enflasyonun Tarihi" videosunu izleyiniz. Buradan hareketle öğrendiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.18: Türk Lirası simgesi

Aşağıda verilen kavramlarla tanımları eşleştiriniz. Kavramların başındaki kutucuklara ilgili tanımların rakamlarını yazınız.

☐ STAGFLASYON	1. Devletçe bastırılan, üzerindeki yazılı değerine göre satın alma gücü olan ve herkes tarafından kabul gören bir mübadele aracı.
☐ MEVDUAT	2. Fiyatlar genel düzeyinin sürekli ve hızlı olarak yükselmesi.
☐ DÖVİZ PİYASASI	3. Hane halkının tüketim harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin fiyatlarında, belirli zaman aralıklarında değişmeler.
☐ TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSİ (TÜFE)	4. Bir mal veya hizmetin başka bir mal ve hizmetle değişimi.
☐ ENFLASYON	5. Merkez Bankasının devlet adına para basması.
☐ PARA	6. Ulusal paraların birbirlerine dönüştürülmesini sağlayan piyasa.
☐ TAKAS	7. Fiyat artışlarının makul bir düzeyde tutulması.
☐ ÜRETİCİ FİYAT ENDEKSİ (ÜFE)	8. Halkın bankalara yatırdığı paralar.
☐ FİYAT İSTİKRARI	9. Tarım, imalat, sanayi, madencilik ve enerji sektörlerinde üretimi yapılan malların üretici tarafından yurt içi peşin satış fiyatlarındaki değişmeler.
☐ EMİSYON	10. Bir ekonominin aynı anda hem durgunluk hem enflasyon içinde bulunması.

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Parayı tanımlayınız ve paranın fonksiyonlarını sıralayınız.
2. Enflasyon nedir? Enflasyonun ortaya çıkmasındaki başlıca nedenleri sıralayınız.
3. Hükûmetler, enflasyonu neden kontrol altına almaya çalışırlar?
4. Para ile ilgili kuruluşlar nelerdir?
5. Bankaların yaptıkları hizmetler nelerdir?

B) Aşağıda verilen cümlelerdeki noktalı yerleri, doğru ve anlamlı biçimde tamamlayınız.

1. Malların insanlar arasında el değiştirmesine ..... denir.
2. Paranın en önemli fonksiyonu ..... olmasıdır.
3. Borsada işlem görebilecek menkul kıymetler için türlerine göre menkul kıymetler pazarları oluşturmak ..... görevidir.
4. .... devlet adına banknot çıkarmak suretiyle para hareketlerini düzenleme yetkisine sahiptir.
5. Ortaya çıkışına neden olan etkenler göz önüne alındığında enflasyon; ..... ve ..... diye ikiye ayrılır.
6. .... hane halkı tüketim harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin belirli zaman aralıklarında fiyatlarındaki değişimleri gösterir.
7. Enflasyonla mücadelede gelir ve gider dengesini kurmak, aşırı ve gösterişe yönelik tüketime yönelmemek ..... görevleri arasında yer alır.
8. Kâğıt paralar ..... tarafından tedavüle çıkarıldığı hâlde madenî paralar ..... tarafından basılır.

C) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	Para; bir toplumda değişim ve ödeme aracı olarak kullanılan ve genel kabul gören, kendi dışındaki tüm ekonomik varlıkların değerini ölçmeye yarayan bir araçtır.		
2	Sermaye piyasasının düzenli ve verimli işleyebilmesi için çeşitli kurumlar birlikte faaliyet gösterir.		
3	Banknot basmak, paranın dolaşımını sağlamak ve devletin veznedarlık görevini yapmak bankaların yaptıkları hizmetler arasında yer alır.		
4	Menkul kıymetlerin alınıp satıldığı yerlere menkul kıymetler borsası denir.		

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. 1. Taş
2. Boncuk
3. Bitki Parçaları
4. Tütün
5. Banknot

Yukarıda verilen ifadelerden hangileri ilk çağlarda para olarak kullanılmıştır?

- A) 1, 2 ve 4   B) 1, 2 ve 5   C) 1, 3 ve 5   D) 1, 2, 3 ve 4   E) 2, 3, 4 ve 5

2. Aşağıdakilerden hangisi paranın özelliklerinden değildir?

- A) Taklit edilememe
- B) Değerini koruma
- C) Değişim aracı olma
- D) Taşımaya elverişli olma
- E) Bölünebilirlik

3. “Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli önlemleri alır.” Bu ifade aşağıdaki kuruluşlardan hangisinin görevidir?

- A) SPK   B) BDDK   C) TMSF   D) BİST   E) MEB

4. 1. Refah düzeyi gittikçe düşer.
2. Gelir dağılımındaki adalet ortadan kalkar.
3. Diğer ülkelerle rekabet edebilme gücü artar.
4. Paradan kaçış ve mala hücum olur.
5. Kişilerin tasarruf eğilimleri azalır.

Yukarıdaki enflasyonist ortamla ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangileri doğrudur?

- A) 1, 2 ve 3   B) 1, 4 ve 5   C) 2, 4 ve 5   D) 1, 2, 4 ve 5   E) 1, 3, 4 ve 5

5. Ulusal paraların birbirlerine dönüştürülmelerini sağlayan piyasa aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bankalar Piyasası
- B) Aracı Kurumlar Piyasası
- C) Menkul Kıymetler Piyasası
- D) Döviz Piyasası
- E) Sermaye Piyasası

6. Aşağıdakilerden hangisi Borsa İstanbul'un görev ve yetkilerinden biri değildir?

- A) Borsada yapılan alım satım işlerini düzenlemek
- B) Borsada olağan dışı durumlarda gerekli önlemleri almak
- C) Menkul kıymetler için türlerine göre pazarlar oluşturmak
- D) Ulusal ve uluslararası ticareti geliştirmek
- E) Borsada yapılan alım satım işlemlerini güvenli bir şekilde yürütmek

7. Aşağıdakilerden hangisi enflasyonun nedenlerinden biri değildir?

- A) Ülkedeki toplam giderin toplam gelirden fazla olması
- B) Kişilerin tasarruf eğilimlerinin artması
- C) Üretim miktarının azalması
- D) Kamu harcamalarının artması
- E) Üretim faktörlerinin fiyatlarının artması

8. 1. Tasarrufu artırmak

2. Taksitli satışları artırmak

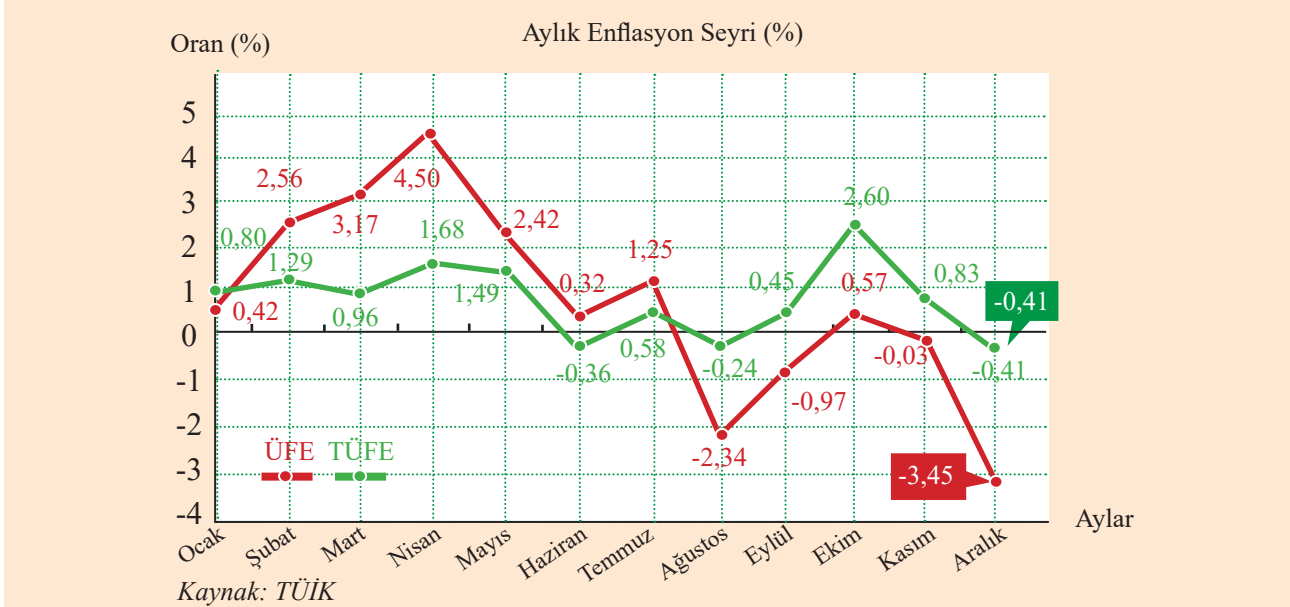
3. Para arzını Merkez Bankası aracılığıyla daraltmak

Yukarıdaki uygulamalardan hangileri enflasyonla mücadele konusunda alınan tedbirler arasındadır?

- A) 1
- B) 2
- C) 1 ve 2
- D) 2 ve 3
- E) 1 ve 3

9. Aşağıdakilerden hangisi Merkez Bankasının görev ve yetkilerinden biri değildir?

- A) Maliye politikası çerçevesinde mevcut vergileri artırmak
- B) Banknot basmak ve para dolaşımını sağlamak
- C) Para piyasalarında istikrar sağlamak
- D) Ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek
- E) Ülkenin uluslararası ödeme araçlarının koruyuculuğunu yapmak

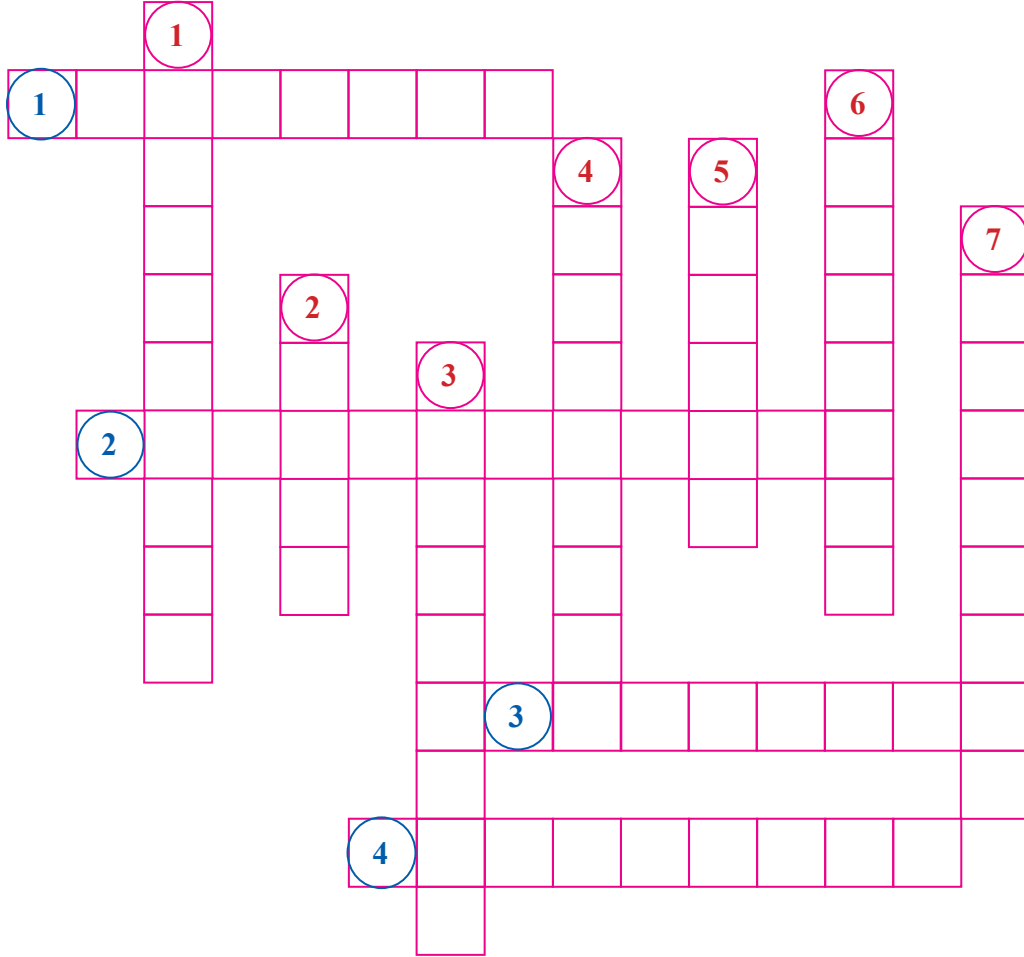

D) Yukarıdaki grafiği inceleyiniz. Grafiğe göre aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	ÜFE en yüksek nisan ayında gerçekleşmiştir.		
2	TÜFE en yüksek ekim ayında gerçekleşmiştir.		
3	ÜFE miktarında en düşük seviye ağustos ayında gerçekleşmiştir.		
4	TÜFE miktarında en fazla artış ekim ayında gerçekleşmiştir.		
5	ÜFE miktarında en çok düşüş haziran ayından sonra gerçekleşmiştir.		
6	ÜFE nisan ve haziran aylarında düşüş süreci yaşamıştır.		
7	ÜFE miktarı ağustos, eylül ve aralık aylarında (-) seviyeye düşmüştür.		
8	En çok hayat pahalılığı ekim ayında gerçekleşmiştir.		

Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

SOLDAN SAĞA

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Paranın en önemli fonksiyonu.
2. Ekonomilerin aynı anda hem durgunluk hem enflasyon içinde bulunması.
3. Merkez Bankası tarafından devlet adına para basma işlevi.
4. Bankaların görevlerinden biri.

1. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli ve önemli bir şekilde yükselmesi.
2. Devletçe bastırılan, üzerinde itibari değeri yazılı kâğıt ya da madenî ödeme aracı.
3. Kâğıt paraların içinde bulunan ve ancak aydınlığa tutulunca görülen çizgi, resim ya da yazı şekilleri.
4. Bir mal veya hizmetin başka bir mal veya hizmetle değiştirilmesi.
5. İlk defa madenî parayı kullananlar.
6. Merkez Bankası tarafından çıkarılan kâğıt paralar.
7. Bankalar tarafından iskonto edilmiş senetlerin Merkez Bankası tarafından yeniden iskonto edilmesi.

4. ÜNİTE

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Para, Bankacılık ve Enflasyon” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz.

Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	Hiç katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Tamamen katılıyorum.
Mübadele ve para kavramlarını açıklarım.					
Paranın tarihsel gelişimini açıklarım.					
Ekonomide paranın yerini, önemini ve fonksiyonlarını örneklerle açıklarım.					
Para ile ilgili kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarını açıklarım.					
Merkez Bankasının ekonomideki yeri ve önemini açıklarım.					
Döviz piyasasını açıklarım.					
Enflasyon kavramını açıklarım, enflasyon türlerini belirtirim.					
Enflasyon endekslerinin TÜFE ve ÜFE farklılıklarını açıklarım.					
Ekonomik sistem içerisinde enflasyonun yol açtığı etkileri ortaya koyarım.					
Enflasyondan korunmak için alınması gereken önlemlerle ilgili öneriler geliştiririm.					

5. ÜNİTE

ÖDEMELER DENGESİ, DIŞ TİCARET VE ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

- A) ÖDEMELER DENGESİ VE DIŞ TİCARET
- B) DEVALÜASYON
- C) ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR
- Ç) TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

“Ekonomisi zayıf bir millet, yoksulluktan ve düşkünlükten kurtulamaz; güçlü bir uygarlığa, kalkınma ve mutluluğa kavuşamaz; toplumsal ve siyasal yıkımlardan kaçamaz.”
Mustafa Kemal ATATÜRK

ÖDEMELER DENGESİ, DIŞ TİCARET VE ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

Hazırlık Çalışmaları

1. İhtiyaçlarımızı karşıladığımız malların hangileri yurt dışından gelmektedir? Söyleyiniz.
2. Dış ticaretin ülke ekonomisi açısından önemini belirtiniz.
3. Günümüzde dış ticarete gelişmiş ülkeler hakkında araştırma yapınız. Sonuçları sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 5.1: Dış ticaret, ülkelerin en önemli gelir kaynaklarından birisidir.

A) ÖDEMELER DENGESİ VE DIŞ TİCARET

Ders İçi Etkinlik

**Ülkeler neden birbirleriyle ticaret yapma gereği duyar?
Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.**

Uluslararası ekonomik ilişkiler; mal, hizmet ve faktör hareketleri biçiminde görülür. Herhangi bir ülkenin diğer ülkeler ile bu tür ilişkilere girmeksizin ekonomik kalkınması mümkün olamaz. Ülke, üretim hacmini genişletebilmek için bir başka ülkeden yatırım malı, ara malı, ham madde satın almak ve teknoloji transferi yapmak zorundadır.

Bunları gerçekleştirebilmek için ülkenin yeterli döviz birikimine sahip olması gerekir. Bu birikim ise diğer ülkeler ile ekonomik ilişkiler kurularak sağlanabilir. Ülke ihracat ve turizm sektörlerini teşvik edecek ya da borçlanacaktır. Ödemeler dengesi (ödemeler bilançosu), bir ülkenin dış dünya ile olan ekonomik ilişkilerinin sistematik kayıdır. Ödemeler dengesinin olumlu olması demek uluslararası ekonomik işlemlerin o ülke için olumlu yönde (döviz kazandırıcı şekilde) değişmesi demektir.

1. Ödemeler Dengesi (Ödemeler Bilançosu)

Ülkenin ödemeler dengesi, bir evin yıllık gelir ve giderlerine benzetilebilir. Ailenin çalışması sonucu elde ettiği gelir, evin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin alımına harcanır. Bir ev, gelirinin tümünü harcarken ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsa ödemeler dengesi tam dengede bulunan bir ülke ile aynı özelliği gösterir. Eğer aile gelirinden daha fazlasını harcarsa ödemeler dengesi açığı var demektir. Eğer bu evin geliri giderinden fazla ise ödemeler dengesi fazlası var demektir.

Ödemeler dengesi, ülkenin belirli bir süre içinde (genellikle bir yıl) diğer ülkelerle yaptığı ekonomik işlemleri gösteren bir hesap cetvelidir. Bu işlemler sonucu ülkelere giren dövizler, ülkelerin ekonomilerine olumlu (+) katkı sağlarken çıkan dövizler ise ülke ekonomilerini olumsuz (-) yönde etkiler.

Ödemeler dengesi; ülkenin mal, hizmet ve sermaye akımları bağlamında dış dünyadan sağladığı gelirlerin, yaptığı ödemelere eşit olup olmadığını gösterir. Bir ülke kazandığından daha fazlasını harcıyorsa aradaki farkın başka ülkelere borç alınması veya önceden kazanılmış dövizlerin kullanılması yoluyla karşılanması mümkündür. Bu dengenin açık veya fazla vermesi, millî gelir seviyesi, büyüme hızı, fiyatların genel seviyesi gibi makro ekonomik büyüklükleri önemli ölçüde etkiler. Ödemeler dengesi; cari işlemler, sermaye hareketleri, rezerv hareketleri ile net hata ve noksandan oluşur.

2. Ödemeler Dengesi Ana Hesapları

a) Cari İşlemler: Bir ülkenin mal ve hizmet ihracat ve ithalatını gösterir. Bunun yanında görünmeyen kalemler olarak;

- Dış turizm gelirleri,
- Yabancıların kâr transferi (yabancı şirketlerin yatırımlar sonucu elde ettikleri kârların transferi),
- Dış borç faiz ödemeleri,
- İşçilerin döviz transferi (yurt dışında çalışan işçilerin ülkeye getirdikleri dövizler),

Görsel 5.2: Ödemeler dengesi

Görsel 5.3: Ödemeler bilançosu önemli bir ekonomik göstergedir.

- Diğer görünmeyen kalemler (ülkenin kara, deniz, hava yollarının dış hatlarda taşıdığı yolcu ve yük miktarı karşılığı yaptıkları tahsilat ile yabancı işletmelerce taşınan yolcu ve yüklere ait navlun ödemeleri) sayılabilir.

b) Sermaye Hareketleri: Özel kuruluşlar veya kamu kuruluşları tarafından bir ülkeden diğer bir ülkeye gerçekleştirilen uzun veya kısa süreli sermaye ithalini veya ihracını temsil eder. Sermaye hareketi, bir ülkede yerleşik kişi veya kuruluşun bir başka ülkede yabancı sermaye yatırımı yapması veya bu ülkeye mali kaynak aktarması şeklinde görülür. Ülkeye sermaye girişi pozitif, ülkeden sermaye çıkışı ise negatif değer taşır.

c) Rezerv Hareketleri: Ülkenin altın ve döviz rezervlerindeki değişimleri gösterir. Ödemeler bilançosundaki cari işlemler ve sermaye hareketleriyle birlikte ele alındığında bunlar ekonominin genel dengesini oluşturur. Eğer ekonominin genel dengesinde bir açık ya da fazla söz konusu ise bu fark, rezerv hareketleri hesabıyla denkleştirilir.

Resmî rezervler, gerektiğinde kullanılmak üzere Merkez Bankası tarafından tutulan uluslararası ödeme araçlarıdır. Merkez Bankası bu araçları döviz piyasasına müdahale etme amacıyla kullanır. Merkez Bankasının müdahale nedeni, ekonomideki cari işlemler ile sermaye işlemlerinin sonucunda ortaya çıkan dengesizlikleri düzeltmektir.

ç) Net Hata ve Noksan (İstatistiksel Farklar) Hesabı: Bu hesap tek bir kalemdir ve denge sağlamak için kullanılır. Dengenin gerçekleştirilememesi nedenleri arasında ithalat ve ihracat ile ilgili yanlış bilgiler, kaçakçılık, eksik bilgiler, unutmalar, malların ülkeye giriş çıkışının farklı bilanço dönemlerine rastlaması vb. sayılabilir.

Bilgi Notu

Ödemeler dengesi, geniş anlamıyla, bir ekonomide yerleşik kişilerin diğer ekonomilerde yerleşik kişiler (yurtdışında yerleşikler) ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik kayıtlarını elde etmek üzere hazırlanan istatistiksel bir rapordur. Ödemeler Dengesi istatistiklerinin toplanmasına ilişkin uluslararası standartlar, Uluslararası Para Fonunun (IMF) üye ülkelere yol gösterici olarak hazırladığı Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu El Kitabı'nda yer almaktadır. Bu doküman, aynı zamanda ödemeler dengesi istatistiklerini ülkeler bazında karşılaştırmaya da olanak tanır.

Türkiye'nin Ödemeler Dengesi İstatistikleri ise, IMF'nin 2009 yılında yayımladığı yukarıda sözü edilen el kitabı temel alınarak toplanmakta ve her ay düzenli olarak yayınlanmaktadır.

Veriler zaman serisi olarak Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)'de yayımlanmaktadır.

Kaynak : <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri>

Bir ülke;

- İhracatı teşvik etmekte,
- İthalatı önleyici tedbirler almakta,
- Turizm yatırımlarını desteklemekte,
- Dış ülkelere borç para almaktadır.

Bu ülke için aşağıdaki yargılardan doğru olanlarını işaretleyiniz.

☐	Gelişmiş bir ülkedir.
☐	Gelişmekte olan bir ülkedir.
☐	İhracatı ithalatından daha fazladır.
☐	Yabancı sermayenin yatırım yapmasına gerek duymaz.
☐	Tasarrufu teşvik eder ve kemer sıkma politikaları uygular.
☐	Dışarıdan iş gücü alan bir ülkedir.

A ülkesinin yıllık mal ihracatı 150 milyon dolar, mal ithalatı ise 95 milyon dolardır. B ülkesinin yıllık mal ihracatı 105 milyon dolar, mal ithalatı ise 127 milyon dolardır. Buna göre A ve B ülkesinin ödemeler bilançosu hakkında aşağıdaki verilerin doğru veya yanlış olduğunu ilgili bölüme işaretleyerek belirtiniz.

Veriler	D	Y
A ülkesinin dış ticaret dengesi 55 milyon dolardır.	☐	☐
A ülkesinin dış ticaret açığı vardır.	☐	☐
B ülkesinin dış ticaret dengesi 232 milyon dolardır.	☐	☐
B ülkesinin dış ticaret fazlası vardır.	☐	☐

3. Dış Ticaretin Önemi

Ülkelerin birbirleriyle yapmış oldukları mal ve hizmet alışverişine **dış ticaret** denir. Günümüzde ülkeler mal, hizmet ve sermaye akışı şeklinde ekonomik ilişkilerde bulunur. Bunun nedeni ise dış ticaretin (ithalat-ihracat) taraflara fayda sağlama potansiyeli taşımasıdır.

Görsel 5.4: Enerji, dış ticarete önemli bir kaynaktır.

Dış ticaret, uluslararası alanda çok eskiden beri başvurulmuş ekonomik bir ilişkidir. İhtiyaçların çokluğu ve çeşitliliği insanların birbirleriyle mübadele ilişkisi kurmasına yol açmıştır. Ülkeler de birbirleriyle çeşitli sebeplerle ticaret yapar.

Dış ticaret kendi içinde ikiye ayrılır: ithalat ve ihracat. Bunun yanı sıra transit ticaret de vardır. Toplumlar ürettiklerini pazarlamak, üretmediklerini ise yurt dışından ithal etmek durumunda kalırlar. Dünya pazarında geniş bir şekilde yer alan ihracat ve ithalat kavramları, ülke ekonomisinin gidişatını belirleyen önemli iki olgudur.

Ülkelerin, yurt dışından mal satın almalarına **ithalat** denir. Ürettikleri ürünleri yurt dışına pazarlamalarına ise **ihracat** denir. Bu iki olgu dış ticareti tamamlayan önemli unsurlardır. Örneğin doğal gazın boru hatlarıyla başka ülkelere taşınması ve karşılığında da o ülkelere ihtiyaç duyulan malların alınması, aynı şekilde petrol üreten ülkelerin petrolerini satarak ihtiyaç duydukları diğer malları ithal etmeleri ve ihtiyaçlarını gidermeleri hep ticaret yoluyla olur.

Ders Dışı Etkinlik

Ülkeler her türlü mal ve hizmeti ihraç ya da ithal edemezler. Ülkelerin bazı ürünleri ithal ve ihraç etmeleri yasaktır. Aşağıdaki noktalı yerlere ithalatı ve ihracatı yasak olan ürünleri araştırarak yazınız.

İthalatı Yasak Olan Ürünler	İhracatı Yasak Olan Ürünler
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Uluslararası ticareti gerekli kılan diğer bir unsur da mal ve hizmetlerin üretimindeki fiyat farklılıklarıdır. Her ülke, diğer ülkelere göre bazı malları nispeten ucuza diğer bazı malları ise nispeten pahalıya üretir. Bazı malları ise hiç üretmez. Ülkelerin ucuza ürettikleri malların bir kısmını ihraç etmeleri, karşılığında pahalıya ürettikleri malları daha ucuza üretebilecek başka ülkelere satın almaları, onlara önemli kazançlar sağlar ve refah düzeylerini artırır.

Uluslararası ticaretin bir başka sebebi, bazı ülkelerin belirli malların üretiminde uzmanlaşmış olmasıdır. Bazı mallar bazı ülkelere iyi kalitede ve ucuza üretilmektedir. Örneğin Japonya’da elektronik eşya çok ileri teknoloji ile üretildiği için ucuz, Türkiye’de ise nispeten pahalıdır. Buna karşılık tarım ürünleri doğal kaynakların bol olmasından Türkiye’de ucuz Japonya’da ise bu kaynakların kıtlığından oldukça pahalıdır.

Görsel 5.5: Dış ticaret, malların ve sermayenin ulusal sınırların dışına akışıyla ilgilidir.

4. Dış Ticaretin Ülke Ekonomisindeki Etkileri

Ülkeler arasında yapılan mal ve hizmet alım satım işlemleri dış ticaret olarak adlandırılır. Dış ticaret hem ekonomik hem de siyasi açıdan önem arz eden bir konudur. Ekonomik açıdan gelişmiş olan ülkeler, diğer ülkelere daha fazla mal ve hizmet ihraç eder ve gelirlerini arttırmaya çalışırlar. Diğer taraftan, mal ve hizmet ihracı ile gelirleri artan ülkeler dünya siyasetinde daha güçlü bir konum elde ederler. Bir ülkede mal ve hizmet satımından elde edilen gelirlerin, mal ve hizmet ithali için yapılan ödemelerden büyük olması dış ticaret fazlasının varlığını gösterir.

Gelişmiş ekonomilerde mal ve hizmet satımından elde edilen gelirler, mal ve hizmet ithali için ödenen miktarlardan büyük olduğu için dış ticaret fazlası ortaya çıkar. Cari işlemler hesabının önemli kalemlerinden biri olan hizmetler dengesi, genel olarak Türkiye lehine fazla vermektedir. 2017 yılının üçüncü çeyreğinde, hizmetler dengesi 2,686 milyon ABD doları fazla vermiştir. Türkiye, hizmetler hesabı alt kalemleri olan navlun, sigortacılık ve finansal hizmetlerde genel olarak açık vermekte; taşımacılık, turizm ve inşaat hizmetlerinde ise fazla vermektedir.

1. Türkiye'nin yıllar itibarıyla ihracat ve ekonomik büyüme istatistiklerini araştırınız. Araştırma sonuçlarını sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Türkiye'nin dış ticaretinin açık veya fazla vermesinin ülke ekonomisi açısından etkilerini araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Ekonomik büyüme, ülkelerin dış ticaret hacmini etkiler. Büyüme sonucunda dış ticaret artar veya azalır. Bazı özel durumlarda da sabit kalır. Büyüme, dolayısıyla dış ticaret hacmindeki değişimler büyümenin hangi sektörde ortaya çıktığına ve talep koşullarındaki değişimlere bağlıdır. Eğer büyüme, ihracat kesimine yönelik ise ülkenin dış ticaret hacmi genişleyecektir. Çünkü ülke bu durumda daha fazla mal satmak daha az mal satın almak isteyecektir. Aksine, ithalat ikamesi endüstrilerinde ortaya çıkan büyüme ise dış ticaret hacmini daraltır. Bunun nedeni ise dışarıdan daha az mal satın alınmak istenmesidir.

Türkiye'nin dış ticaretinde son yıllarda önemli gelişmeler olmasına rağmen dış alımı satımından fazladır. Yani ülkemizde dış ticaret açığı vardır. Ödemeler dengesi açıklarından kaynaklanan sorunları gidermek için dış ticaret politikaları uygulanır. Dış ticaret politikası; dış ticareti desteklemek veya bazı durumlarda engellemek amacıyla devletin almış olduğu önlemlerdir. Bu politikaların amacı; üretimi ve millî geliri artırmak, mevcut kaynakları en uygun şekilde kullanmak, artan üretim ve geliri adil paylaşmaktır. Dış ticaret açığının kapatılması için devlet, ithalatı kısıtlayıcı ve ihracatı teşvik edici işlemleri özendirir. Yerli üretimi, uluslararası rekabetten koruma amacıyla o malların ithalatını sınırlandırır. İstihdamın artırılması için ithalatı kısıtlamayı öngören dış ticaret politikasının izlenmesiyle talep, yerli üretime kaydırılmakta ve sonuç olarak istihdam seviyesi yükseltilmektedir.

Bilgi Notu

İthalat İkamesi: Daha önce yurt dışından ithal edilmekte olan malların uygulanan dış ticaret kısıtlamaları ve bazı özendirici önlemlerle ülke içerisinde üretilmesi esasıdır.

Görsel 5.6: İthalat ikamesi (İnsansız hava aracı, Anka)

Türkiye'nin dışarıdan satın aldığı ürünlerin başında petrol ve endüstri ürünleri gelir. Türkiye'nin dış alımında endüstri malları, ham petrol, makineler, kimyasal maddeler, fosfat, demir-çelik, kâğıt, plastik maddeler ve yapay gübre başta gelen ürünlerdir. Tablo 5.1'de görüldüğü gibi Türkiye bu tür dış alım yaparak dış ticarete önemli bir paya sahip olmuş ve aktifliğini göstermiştir.

Tablo 5.1: Başlıca İthalat Ürünlerimiz

İthal Ürünlerimiz	2017 Yılı (Milyon Dolar)
Ham petrol	25.766*
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	37.194
Makineler	27.164
Elektrikli makine ve cihazlar	21.152
Motorlu kara taşıtları	17.428
Demir-çelik	16.761
Plastik maddeler	13.265
Alüminyum	3.469
Organik kimyasal ürünler	5.387
Eczacılık ürünleri	4.449

Kaynak: TÜİK

*Ham petrol ithalat değeri ton olarak verilmiştir.

Türkiye, ithalatının yarısından fazlasını (%53) tablo 5.2'de yer alan 10 ülke ile gerçekleştirmiştir. Bu ülkeler içinde Çin ilk sırada gelmektedir.

Tablo 5.2: Türkiye'nin İthalat Yaptığı İlk On Ülke (2017 Yılı)

Ülkeler	Milyon Dolar	Pay (%)
Çin	23.370	10,0
Almanya	21.302	9,1
Rusya Federasyonu	19.513	8,3
ABD	11.947	5,1
İtalya	11.306	4,8
Fransa	8.070	3,5
İran	7.492	3,2
İsviçre	6.899	3,0
G. Kore	6.608	2,8
İngiltere	6.548	2,8

Kaynak: TÜİK

Tablo 5.3: Türkiye'nin İhracat Yaptığı İlk On Ürün (2017 Yılı)

İhraç Ürünlerimiz	2017 Yılı (Milyon Dolar)
Motorlu kara taşıtları	23.946
Makine	13.830
Demir-çelik	8.097
Elektrik-elektronik	8.238
Örme giyim	8.849
Kıymetli taşlar-metaller	10.879
Mineral yakıtlar yağlar	4.325
Demir-çelik ürünleri	5.602
Örme olmayan giyim	5.950
Plastik ve mamulleri	5.476

Kaynak: TÜİK

Dünya ekonomisinde ihracat önemli bir paya sahiptir. Türkiye aynı zamanda dış satım yani ihracat yapan bir ülkedir. Türkiye'nin dışarıya sattıkları yani ihraç ettikleri arasında tarım ürünleri ve madenler önem taşır. Ancak dış ticarete, madenlerin payı endüstrinin gelişmesine bağlı olarak azalmıştır. Pamuk, tütün, fındık, kuru üzüm, baklagiller, şeker, halı, kilim ve hazır giyim ürünleri başlıca dış satım ürünleridir. Türkiye, dış ticaretteki bu potansiyeli ile gelişmekte ve dünya ticaretinde aktif rol oynayabilecek bir ülke olduğunu kanıtlamaktadır. İhraç edilen ürünler arasında tarım ürünleri önemli bir yer tutar.

Tablo 5.4: Türkiye'nin İhracat Yaptığı İlk On Ülke (2017 Yılı)

Ülkeler	Milyon Dolar	Pay (%)
Almanya	15.124	9,6
İngiltere	9.608	6,1
BAE	9.183	5,8
Irak	9.056	5,8
ABD	8.654	5,5
İtalya	8.475	5,4
Fransa	6.585	4,2
İspanya	6.307	4,0
Hollanda	3.862	2,5
İsrail	3.409	2,2

Kaynak: TÜİK

Tablo 5.4'te görüldüğü gibi Türkiye, ihracatının yarıdan fazlasını (%51,1) tabloda yer alan 10 ülke ile gerçekleştirmiştir. Bu ülkeler içinde Almanya ilk sırada gelmektedir. Bu ülkelerin yarıdan fazlası AB (Avrupa Birliği) üyesidir.

Ülkemizin ithal ettiği mallar, dış ülkelere önemli ölçüde sermaye çıkışlarına sebep olmaktadır. Bu da Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu mallara olan bağımlılığı yok etmek için sizce hangi önlemler alınmalıdır? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

5. Döviz ve Döviz Kuru

Aşağıdaki tabloda yer alan dövizlerin, o günkü kur cinsinden değerlerini araştırarak yazınız.

Tarih: .../.../20...		
Döviz Cinsi	Döviz Miktarı	(TL) Karşılığı
Avro (EUR)	1	
Dolar (USD)	1	
Japon Yeni (JPY)	100	
İngiliz Sterlini (GBP)	1	

Yabancı ülke paralarına ve bu para ile ifade edilen ödeme araçlarına **döviz** denir. Ancak teknik yönden nakit şeklinde olan eldeki paraya **efektif**, nakde dönüştürülebilir herhangi bir araç şeklinde olanlara da (banka havalesi, ödeme emri, döviz poliçeleri, mevduat sertifikaları, seyahat çekleri vb.) **döviz** denir.

Günümüzde özellikle Türkiye açısından en önemli yabancı paralar, ABD doları ve avrodur. **Döviz kuru** ise yabancı bir ülke parasının millî para cinsinden fiyatıdır. Döviz kuru, iki ulusal para arasındaki değişim oranı olarak da tanımlanabilir. Ülkemizde döviz kurları 1 birim yabancı paranın Türk lirası karşılığı olarak ilan edilmektedir. 1 dolar = 4,92 TL (31.07.2018 itibarıyla) gibi. Bu tür gösterime **direkt kotasyon** (1 dolar karşılığı ulusal para miktarı ve bir ulusal para biriminin değiştirildiği dolar miktarı) denir.

Görsel 5.7: Konvertibilite

Konvertibilite; ulusal paranın döviz piyasasında serbestçe alınıp satılabilmesini (yani başka paralara serbestçe çevrilebilmesini) ve uluslararası ekonomik işlemlerde kullanılmasını ifade eder. Bu özelliklere sahip olan paralara **konvertibl paralar** denir. Serbest kur sisteminin uygulanması, ulusal paraların kolayca birbirlerine dönüştürülebilmesini gerektirir.

1980’li yıllardan sonra serbest kur sistemine geçme girişimlerinde bulunan Türkiye, ulusal parasının yani TL’nin konvertibl para olduğunu açıklamıştır. Ancak bir ulusal paranın gerçek anlamda konvertibl sayılabilmesi için ilgili hükûmetin bu şekilde kendi ulusal parasını, tek taraflı konvertibl ilan etmesi yetmez. Önemli bazı şartların olması gerekir. Bunların başında, parası konvertibl ilan edilen ülkenin ulusal ekonomisinin istikrarlı, işsizlik ve kronik dış açık ve kamu kesimi açığı gibi ekonomik sorunları bulunmayan bir ekonomi olması; buna bağlı olarak da ulusal parasının dış ödemelerde genel kabul gören bir para olması gerekir. Böyle bir konvertibilite gücüne sahip ve uluslararası ödemelerde genel kabul gören çok az sayıda ulusal para vardır. Buna örnek olarak ABD doları, avro ve Japon yeni gösterilebilir. Döviz kuru, döviz piyasasında belirlenir. Döviz piyasası, bir ülkenin millî parasının yabancı ülkelerin paraları ile değiştirildiği (dövizin alınıp satıldığı) bir piyasadır.

Döviz kuru, bu piyasada döviz arzı ve döviz talebine göre her gün ve hatta anlık olarak değişebilir. Dolar dışında iki farklı ulusal para arasındaki değişim oranının, dolar kurları üzerinden hesaplanmasıyla bulunan kura **çapraz kur** denir. Örneğin Türkiye’de 1 dolar 3 TL ve 1 dolar 2 avro ise avronun TL’ye göre çapraz kuru 1 avro 1,5 TL’dir.

Bir ülke parasının yabancı bir ülke parası karşısındaki değerine ise **parite** denir. Bir ülkede döviz ile ilgili işlem yapanlar, kurlarını genellikle dolar cinsinden ifade ederler.

Ders Dışı Etkinlik

Çapraz Kur: “Bir yabancı paranın diğer bir yabancı para cinsinden değerini belirten kurdur.” Aşağıdaki tabloda yer alan para birimlerinin çapraz kurunu yazınız.

Tarih: .../.../20...					
Döviz Cinsi	1 Türk Lirası	1 Euro	1 ABD Doları	100 Japon Yeni	1 İngiliz Sterlini
1 Türk Lirası					
1 Euro					
1 ABD Doları					
100 Japon Yeni					
1 İngiliz Sterlini					

Ders Dışı Etkinlik

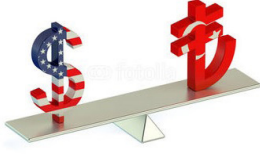

Parası konvertibl olan ülkeler aynı zamanda dünya ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Bunun sebeplerini araştırınız.

B) DEVALÜASYON

Devalüasyon: Millî paranın değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesidir. Devalüasyon bir hükûmet kararıdır. Örneğin 1 doların Türk lirası karşılığı 2.27 TL iken devletin bu değeri, 2.85 TL'ye çıkarması devalüasyondur. Millî para, bu değişiklik sonucunda dolara bağlı diğer yabancı paralar karşısında da devalüe edilmiş olacaktır.

Bir ülke parası enflasyon sonucunda iç ve dış değerini kaybeder. Bu durum, birçok ekonomik zorluğu beraberinde getirir. Bu nedenle hükûmetler bu durumu düzeltmek için paralarının dış değerlerinde yani diğer ülke paralarına olan oranında bir düşürme yapma yoluna giderler. Çünkü ülkenin ürünlerinin dış piyasalarda fiyatları artmıştır. Ayrıca o ülkenin ithalat sorunu ortaya çıkmıştır. Bu durumun devam etmesi ekonomi için oldukça zararlıdır. Yani daralan ihracat karşısında malların birikmesi, bir taraftan üreticiyi zarara soktuğu gibi ithalat açısından da tüketiciler sıkıntıya girecek ve denge bozulacaktır. Tekrar ekonomik dengeyi sağlamak amacıyla paranın dış değerini daha istikrarlı bir duruma sokmak ve ihracat ile ithalatın yeniden ayarlanma imkânını vermek için devalüasyona gidilir.

Görsel 5.8: Devalüasyon

Devalüasyon, ihracatı nasıl artırır?

Döviz kuru örneğin 1 dolar = 1.50 TL iken herhangi bir ihraç malının birim fiyatı 1 dolar yani 1.50 TL olsun. Türkiye bir birim ihraç malı karşılığında 1 dolar kazanır. %50 oranında devalüasyon yapıldığında 1 dolar = 2.25 TL olur. Yani malın fiyatı da yabancılar için %50 ucuzlamış olur. Bundan sonra 1 dolar karşılığında bir buçuk birim ihraç malı satılacaktır.

1. Devalüasyonun Nedenleri

Devalüasyonun başlıca nedenleri şunlardır:

- Devalüasyon özellikle sabit kur sistemi için geçerlidir. Bu sistemde yerli paranın yabancı paralar karşısındaki değeri, hükümet tarafından belirlenir. Devalüasyon da hükümet kararıyla ve aniden yapılır. Devalüasyon, dış ticaret politikasının bir aracı olarak ihracatı artırmak ve ithalatı kıstak için uygulanacağı gibi enflasyon nedeniyle oluşan iç ve dış fiyat seviyesi farkını ve dolayısıyla ödemeler dengesi açığını kapatmakta da kullanılır. Devalüasyon sonucunda yerli paranın yabancı paralar karşısında değerinin düşmesi ile ithal malların fiyatı artar ve talep azalması yoluyla da ithalatı azalır. Bu sırada ihraç edilen malların fiyatı ise düşer ve yurt dışı talebin de oluşmasıyla ihracat artar. Böylece ithal giderlerinin azalması ve ihraç gelirlerinin artması ile dış açık kapanır.
- Hükümetleri devalüasyon yapmaya iten diğer önemli neden ise enflasyondur. Enflasyon sonucu fiyatların artması, yerli ürünlerin pahalılaşması demektir. Eğer döviz kuru sabit tutulursa ihraç malları pahalılaşacak ve ihracat azalacaktır. Bunun yanı sıra ithal malları ise ucuzlayacak ve ithalat artacaktır. Bu durumda ödemeler dengesi açığı da büyüyecektir. İşte devalüasyon yoluyla bu duruma engel olunmaya çalışılmaktadır.

Devalüasyonun önemli iki özelliği vardır:

- Ödemeler dengesi açığını kapatmak için başvurulabilecek en genel uygulamadır.
- Fiyat mekanizmasına en az müdahaleyi gerektiren bir uygulamadır.

2. Devalüasyonun Etkileri

Devalüasyonun Ekonomi Üzerindeki Olumlu Etkileri	Devalüasyonun Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkileri
<ul style="list-style-type: none"> Dış ticaret üzerinde tasarruf sağlayıcı etki yaratır. İthalata, rakip endüstrilere yönelik iç talep artar. Yabancı paranın yurt içi satın alma gücü artacağı için yabancı sermaye girişi artar. 	<ul style="list-style-type: none"> Devalüasyon, özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranında artışlara neden olur. Zira sanayileşme sürecini tamamlamamış ülkelerde ham madde yönünden dışa bağımlılık vardır. İthalatın pahalılaşması sonucu maliyetler artacağı için yurt içi piyasadaki fiyatlar da artar. Ülkenin yerli para cinsinden borçlarında artış olur. Devalüasyon sonucu ihraç mallarının fiyatının düşmesi, dış ticaret hadlerinin ülke aleyhine dönmesine neden olur. Devalüasyonun önceden bilinmesi, mal ve döviz spekülasyonlarına yol açar ve spekülatörler haksız kazanç sağlar. Kaynak dağılımı üzerinde olumsuz etkileri olur. Üretim kaynakları, ihracat endüstrilerine ve ithalata rakip yurt içi endüstrilere kayar.

Bir ülkenin millî parasının yabancı para birimine karşı değerli olması, o ülkede yaşayan insanlar açısından gurur kaynağı olarak görülmektedir. Basına demeç veren bir Türk iş adamı; TL'nin yabancı paralar karşısında değerli olduğunu fakat acil olarak değerinin düşürülmesi gerektiğini söylemektedir. Hükûmetin bu konuda tedbirler almasını istemektedir. Sizce bu iş adamı, TL'nin değerinin düşürülmesini niçin istemiş olabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Bilgi Notu

Türkiye'de önemli devalüasyon tarihleri:

- 7 Eylül 1946 tarihinde %115,4
- 4 Ağustos 1958 tarihinde %221,4
- 10 Ağustos 1970 tarihinde %66,6
- 21 Eylül 1977 tarihinde %10
- 1 Mart 1978 tarihinde %29,9
- 10 Haziran 1979 tarihinde %77,7
- 24 Ocak 1980 tarihinde %48,6
- 5 Nisan 1994 tarihinde %104
- 23 Şubat 2001 tarihinde %40,6

Kaynak : <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/785>

Görsel 5.9: Devalüasyon, ödemeler dengesi açığını kapatmak için başvurulabilecek en genel uygulamadır.

C) ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

Hazırlık Çalışmaları

● Dünyada para ile ilgili başlıca kuruluşlar hangileridir?
Söyleyiniz.

Görsel 5.10: Uluslararası Para Fonu logosu

Görsel 5.11: IMF'ye üye ülkelerin bayrakları

1. Uluslararası Para Fonu (IMF)

Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund. IMF), 1944 yılında uluslararası para sisteminin esaslarını belirleyen “Bretton Woods Anlaşması” gereğince kurulmuştur. 1 Mart 1947’den itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır. Kuruluşun merkezi Washington’dadır. Amacı, uluslararası para sisteminin düzenli şekilde işlemlerini sağlamak ve üye ülkelerin dış ödeme güçlüklerinin çözümüne katkıda bulunmaktır.

Türkiye, 189 ülkenin üye olduğu IMF’ye 1947 yılında katılmıştır.

IMF’ye üye ülkeler aynı zamanda Dünya Bankasına da üyedir. Üye sayıları 189’a ulaşmıştır. IMF üyesi her ülkeye bir kota tahsis edilir. Kotalar, üye ülkelerin “fon” ile olan mali ve yönetim ilişkilerini belirler. Kotalar, her üyenin “fon” a sağlayacağı kaynak miktarını belirler. Ülkenin uluslararası ticaret potansiyeline, millî gelirine ve döviz rezervlerine göre kotalar belirlenir.

IMF’nin Faaliyetleri

- Ekonomik istikrarsızlık çeken ve dış ödemeler bilançosu açık veren ülkelere bu açıkların finansmanı için kısa süreli kredi sağlamak,
- Uluslararası parasal ilişkilerin düzenli ve uyumlu gelişmesini sağlamak,
- Üye ülkelerin uluslararası ticari bankalara veya resmî kuruluşlara olan ödenemeyen borçlar sorununun çözümü için aracılık yapmak,
- Üye ülkelerin, kambiyo dalgalanmalarını en aza indirerek döviz akışını kolaylaştırmak,
- Üye ülkeler arasında iş birliğini sağlamak ve güçlendirmektir.

2. Dünya Bankası

1944 yılında IMF ile birlikte Bretton Woods Konferanslarında Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development. IBRD) adıyla kurulmuştur. 1946 yılında faaliyete başladığında üye sayısı 38 iken günümüzde üye sayısı 189'dur. Kuruluşunun ilk yıllarında, Batı Avrupa ekonomilerinin onarımı için finansman sağlamıştır.

Daha sonra az gelişmiş ülkelere kalkınma kredisi vermeye başlamıştır. Zaman içinde üye sayısının artmasıyla Dünya Bankası beş organdan oluşan bir grup

hâline dönüşmüştür. Dünya Bankası Grubunu (World Bank Group) oluşturan organlar:

- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development. IBRD)
- Uluslararası Kalkınma Birliği (International Development Association. IDA)
- Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Cooperation. IFC)
- Çok Yanlı Yatırım Garanti Kurumu (Multilateral Investment Guarantee Agency. MIGA)
- Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Center for Settlement of Investment Disputes. ICSID)

Dünya Bankasının Görevi

Dünya Bankası, ülkelerin belirli sektörlerde reform yapmalarına veya belirli projeleri uygulamalarına (okullar ve sağlık merkezleri kurma, su ve elektrik sağlama, hastalıkla savaş ve çevreyi koruma) yardım etmek üzere teknik ve mali destek vererek uzun vadeli ekonomik kalkınmanın sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için gerekli tedbirleri alır. Dünya Bankasının desteği genellikle uzun vadelidir.

IMF ve Dünya Bankası, üye ülkelere destek olmak için çeşitli seviyelerde düzenli olarak iş birliği yapar ve pek çok girişimde birlikte çalışır.

3. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)

14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan “Paris Sözleşmesi”ne dayanılarak kurulan teşkilat, savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın “Marshall Planı” çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan “Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü”nün (OEEC) yerini almıştır. Önceleri “Avrupa İktisadi İş Birliği Örgütü” (OEEC) adı altında “Marshall Planı”nın uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla kurulan bu örgütün adı, 30 Eylül 1961 tarihinde Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) şeklinde değiştirilmiştir.

Merkezi Paris'tedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu 37 üyesi vardır.

Teşkilatın Amaçları

1. Finansal istikrarın eş zamanlı olarak korunduğu üye ülkeler ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standardının iyileştirilmesi, sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikalara destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması,
2. Ekonomik genişleme politikasının uygulanması ve sosyoekonomik eş güdümlü gelişmenin desteklenmesi,
3. Uluslararası yükümlülükler uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesidir.

OECD'ye üye veya bu örgüte üyelik talebinde bulunan ülkeler; sosyopolitik ve ekonomik yaşamda, demokrasi, insan haklarına ve yurttaş özgürlüğüne bağlılık ile açık pazar ekonomisi çerçevesinde istikrarlı gelişimi vazgeçilmez değerler olarak benimsemişlerdir. Bu ilkeler aynı zamanda yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine de hizmet eder. OECD, bir taraftan bu ilkelerin üye ülkelerde güçlendirilmesine katkı sağlarken diğer taraftan da örgüte üye olmayan ülkelerde ilkelerinin tanıtımını yapar.

4. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)

Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde, az gelişmiş ülkelerin dış ticaret hadlerinin giderek bozulması, dış borç ve dış ödemeler dengesi sorunlarının ağırlaşması üzerine ilk kez 1964 yılında Cenevre'de toplanan çözüm önerilerinin geliştirildiği konferanstır.

Görsel 5.12: Birleşmiş Milletler Örgütü binası

Ülkemiz, BM sistemi içinde ve dolayısıyla UNCTAD'da gelişmiş ülkelerden oluşan B grubunda yer almaktadır. Ülkemizin AB adayı ülke statüsünde bulunması konferans sürecinde ülkemiz açısından dikkate alınan bir husus olmuştur.

UNCTAD dünyada ekonomik anlamda, ülkelerin entegrasyonunu ve gelişimini amaçlamaktadır. UNCTAD, mevcut ulusal ve uluslararası ekonomi politikaları geliştirme konusunda bilgi temelli faaliyetler gösteren bir organizasyondur. Bu organizasyon, üç temel fonksiyonu yerine getirmek için çalışmalar yapmaktadır.

- Uzmanlar ve uzmanların değişimi yoluyla karşılıklı yapılandırma amaçlı, hükümetler arası forum çalışmalarını yerine getirir.

- Hükümet temsilcileri ile uzmanlardan yararlanarak araştırma, politika analizi ve veri toplama görevini üstlenir.
- Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinden yararlanarak gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına göre özel teknik yardım sağlar. UNCTAD, gerektiğinde teknik yardımın dağıtımını konusunda diğer organizasyonlarla da iş birliği yapar.

5. Kredi Derecelendirme Kuruluşları (KDK)

Kredi Derecelendirme Kuruluşları (KDK), finans piyasalarının gelişmesiyle yatırımcılar ve kurumlar arasındaki bilgi boşluğunu doldurmak amacıyla kurulmuşlardır. Dünyada üç büyük kredi derecelendirme kuruluşu vardır: Moody's, Fitch ve Standard and Poors (S&P). Belli başlı firmalar, ülkelere o ülkenin ekonomisine dair iyi, orta ya da kötü şeklinde not verirler. Kredi derecelendirmede verilen not, bir ülkenin mali ve ekonomik sorumluluklarını yerine getirme kapasitesidir. Derecelendirme yapılırken ülkenin cari durumu ve geçmişteki mali performansı incelenir. Bu derecelendirmeyi bu konuda uzmanlaşmış ve yıllarca tecrübelenmiş şirketler yapar. KDK'ler derecelendirme konusunda farklı ölçütler ve yöntemler kullanmalarına rağmen temel anlamda kendilerini finansal bilgi üreten kurumlar olarak tanımlamaktadır. Yatırım dünyası için kredi notu finansal performans için en önemli göstergedir. KDK'ler piyasadan kredi ihtiyacı duyan firmaların talepleri üzerine değerlendirmelerini yapmakta ve sonuçları yatırımcılar için duyurmaktadır.

6. Avrupa Birliği (AB)

1957'de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. 1967'de Avrupa Topluluğuna dönüşmüş ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması) ile AB doğmuştur. AB'nin üç ana ayağı; Maastricht Antlaşması'yla birliğin ekonomik örgütlenmesi olarak yeniden tanımlanan AT, ortak dış politika ve güvenlik politikası, iç güvenlik ve hukuk alanlarında iş birliğini içerir.

Görsel 5.13: Avrupa Birliği logosu

Avrupa Ortak Pazarı ve Birleşik Avrupa kavramları, Batı Avrupa ülkeleri arasında II. Dünya Savaşı'ndan sonraki canlanma döneminde tartışılmaya başlanmıştır. Bu ülkeler, Fransa ve Almanya

arasında yakınlaşma sağlamak, katılımcı ülkelerin ekonomilerini bir ortak pazar çatısı altında kalkındırmak, aralarında yeni bir savaş çıkması kaygısını hafifletmek ve zamanla siyasi bir birlik oluşturmak amacıyla 1955'te Sicilya'daki (İtalya) Messina kentinde bir araya gelmişlerdir.

Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg topluluğun ilk üyeleridir. Danimarka, İngiltere ve İrlanda 1973'te, Yunanistan 1981'de, Portekiz ve İspanya 1986'da topluluğa katılmışlardır. Danimarka'ya tam bağımlı bir

Görsel 5.14: Avrupa Birliği binası

devlet konumunda topluluk üyesi olan Grönland, özerk bir devlete dönüştükten sonra 1985'te üyelikten çekilmiştir. Eski Doğu Almanya 1991'de yeniden birleşen Almanya'nın parçası olarak toplulukla bütünleşmiştir. Tümü Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) üyesi olan Avusturya, Finlandiya ve İsveç 1995'te birliğe üye olmuştur.

AB'nin genişlemesi, yeni üyelerin katılımı ile 1995 yılından sonra da devam etmiştir. 1 Ocak 2004 tarihinde Çekya, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya AB'nin üyesi oldu. AB'nin sonraki genişlemesi, 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan ve Romanya'nın katılımı ile gerçekleşti. AB'nin en son genişlemesi, 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın tam üye olarak katılması ile gerçekleşti. Böylece AB'ye üye ülkelerin sayısı 28'e ulaştı. Birleşik Krallık (İngiltere) yönetimi AB'den ayrılmaya karar verdi. Brexit süreci devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nin kuruluş amaçları:

- **Barişin Korunması**

Bilindiği gibi Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Fransız-Alman uzlaşmasını Avrupa'da oluşturulacak yeni bir düzenin temel taşı kabul etmiştir. Bunun nedeni, Avrupa'da savaş olasılığını ortadan kaldırmaktır. Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla bu, bir düşünce olmaktan çıkıp gerçeğe dönüşmüştür.

- **Ekonomik Amaçlar**

Üç topluluk antlaşması ile gerçekleştirilmeye çalışılan Avrupa Birliği düşüncesinin arkasında yatan ekonomik amaçları; daha yüksek yaşam standartları, tam çalışma, ekonomik büyüme, istikrarın artması, topluluk içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesi şeklinde sıralamak mümkündür. Ayrıca AB, üye ülkelerin ulusal piyasalarını mal, insan ve sermaye faktörlerinin aynen bir iç piyasadaki gibi serbestçe dolaşabildiği geniş bir ortak pazar durumuna dönüştürmeyi amaçlamıştır.

- **Siyasi Amaçlar**

Anlaşmalarda yer alan ilkeler ve önlemler, bir ortak pazarın kurulması ve işleyişi ile ilgili olmakla birlikte ekonomik birleşme, başlı başına bir amaç olmayıp siyasi birleşmenin ancak yarı yolu olarak düşünülmüştür. Nitekim siyasi birleşme sürecinin ekonomik birleşmeden geçtiği tarihten bazı örneklerle de destek bulmaktadır.

Görsel 5.15: Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği bayrakları

AB Kurumları

a) Avrupa Parlamentosu (Yasama Organı): Üye ülkeler tarafından seçilip atanmış üyelerden oluşur. Her ülkeye Avrupa Parlamentosunda belirli sayıda üyelik ayrılmıştır. Bu üyeler ilgili ülkelerde halk tarafından tek dereceli seçimle doğrudan seçilir. Avrupa Parlamentosu, AB'nin yürütme organları durumunda olan Bakanlar Konseyi ile Komisyonu denetleme görevlerinde bulunur. Ayrıca bütçe ile ilgili yetkileri vardır.

b) Adalet Divanı (Anayasa Mahkemesi): Üye ülkelerin ortak anlaşmaları ile atanmış yargıçlardan kurulur. Divan, yalnızca Roma Anlaşması'nın hükümlerine uyulup uyulmadığını denetlemekle görevlidir. Adalet Divanı, üye devletleri ve şirketleri ayrıca para cezası ile cezalandırabilme yetkisine de sahiptir.

c) Avrupa Komisyonu (Yürütme Organı): 28 komisyon üyesinden oluşan Avrupa Birliği politikalarının tasarılayıcısı ve koordinatörü, bir başka deyişle Avrupa Birliği'nin yürütme organıdır. Mevzuat önerileri hazırlayıp Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyine sunar. Bu organlarca hazırlanan bütçe ve programları uygulamakla yükümlüdür. Avrupa Birliği'nin yürütme organıdır.

ç) Avrupa Konseyi (Karar Organı): Avrupa Konseyi, AB'nin üst seviye yetkili organıdır. Her üye devletin, devlet veya hükümet başkanları ya da bakanlar düzeyindeki temsilcilerinden oluşur. Gündemin içeriğine göre toplantılara farklı bakanlar katılır. Konseyin merkezi Brüksel'dedir. Ancak bazı toplantılar Lüksemburg'da yapılır.

Görsel 5.16: Avrupa Birliği, uluslararası ekonomik kuruluşlar içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Aşağıda uluslararası ekonomik kuruluşlar verilmiştir. Kuruluşların merkezleri ve üye sayılarıyla ilgili bilgileri noktalı yerlere yazınız.

IMF	AB	DÜNYA BANKASI	OECD	UNCTAD
Merkezi	Merkezi	Merkezi	Merkezi	Merkezi .....
Üye Ülkeler 1. .... 2. .... 3. .... 4. .... 5. .... 6. .... 7. .... 8. .... 9. .... 10. .... 11. .... 12.	Üye Ülkeler 1. .... 2. .... 3. .... 4. .... 5. .... 6. .... 7. .... 8. .... 9. .... 10. .... 11. .... 12.	Üye Ülkeler 1. .... 2. .... 3. .... 4. .... 5. .... 6. .... 7. .... 8. .... 9. .... 10. .... 11. .... 12.	Üye Ülkeler 1. .... 2. .... 3. .... 4. .... 5. .... 6. .... 7. .... 8. .... 9. .... 10. .... 11. .... 12.	Üye Ülkeler 1. .... 2. .... 3. .... 4. .... 5. .... 6. .... 7. .... 8. .... 9. .... 10. .... 11. .... 12. ....

Hazırlık Çalışmaları

1. Ülkemizin, Gümrük Birliğine katılmasının sebepleri nelerdir? Söyleyiniz.
2. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde karşılaştığı güçlükler nelerdir? Söyleyiniz.
3. AB'ye üye olmak bir ülkeye ne gibi faydalar sağlar? Söyleyiniz.

Görsel 5.17: Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci devam etmektedir.

1. Türkiye'de AB ile İlgili Gelişmeler

1957 yılında altı Batı Avrupa ülkesinin ekonomik ve siyasal bütünleşmeyi (entegrasyonu) amaçlayarak kurdukları, Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılma iradesini daha 1960'lı yılların başında ortaya koyan Türkiye henüz bu hedefini gerçekleştirememiştir. 1 Kasım 1993 tarihinde Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden itibaren Avrupa Birliği (AB) adını alan bütünleşme hareketi, bu tarihten sonra yeni bir aşama ve dinamizm kazanmıştır.

1987 yılında üyelik başvurusunda bulunmuş olan Türkiye ise 3 Ekim 2005'te müzakere çerçeve belgesinin kabulü ile resmen müzakere sürecine başlamaya hak kazanmıştır. Türkiye altı Batı Avrupa ülkesinin bütünleşme hareketine, 31.07.1959 tarihinde üye olmak üzere başvurmuştur. Türkiye'nin AET ülkeleri ile ekonomik bütünleşme süreci, 12 Eylül 1963 tarihli "Ankara Ortaklık Anlaşması" ile başlatılmış ve 23 Temmuz 1970 tarihli "Katma Protokol" ile pekiştirilmiştir. 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin AET üyeliği hazırlık süreci başlamıştır. 1 Aralık 1964 tarihinde, tam üyeliği hedefleyen Ortaklık Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden başlayarak Katma Protokol'ün yürürlük tarihine (1 Ocak 1973) kadar geçen süre, topluluk ile Türkiye arasındaki ekonomik farkları azaltmaya

yönelik Hazırlık Dönemi'dir. Hazırlık Dönemi'nde, Türkiye topluluğa karşı bir yükümlülüğe girmemiştir. Türkiye'nin sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük tarifelerindeki indirimi geçiş dönemi olarak adlandırılan 1973-1995 döneminde yapması gerekiyordu. Bu dönemde Türkiye'nin sanayi ürünlerinde gümrük indirimlerine ve ticarete liberalleşmeye gitmesi; ekonomisini, hukuki mevzuatını ve siyasal yapısını AET'ye uyum çalışmaları yaparak geçirmesi gerekiyordu.

Türkiye'nin, hazırlık ve özellikle geçiş dönemlerini çok başarılı geçirdiğini söylemek mümkün değildir. 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren yaşanan ekonomik ve politik istikrarsızlık, büyüyen dış açıklar ve ödeme güçlükleri ekonomik gelişmeyi kesintiye uğratmıştır. 1980 yılı başından itibaren topluluk ile ilişkiler sıklaştırılmıştır. Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde Ankara Antlaşması'ndan bağımsız olarak ve söz konusu antlaşmada öngörülen dönemlerin ve süreçlerin tamamlanmasını beklemeden Avrupa Topluluğuna üyelik için başvurusunu yapmıştır. 2002 yılından günümüze kadar geçen sürede Euro bölgesine 13 ülke daha dâhil olmuştur. Bu ülkeler; Slovenya, Slovakya, Malta, Letonya, Güney Kıbrıs, Estonya, Litvanya, Bulgaristan, Çekya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Hırvatistan'dır.

3 Ekim 2005 tarihinde müzakereler resmen başlatılmıştır. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci hâlâ devam etmektedir. Bu dönemde Türkiye; ekonomisini, idari, sosyal ve siyasal sistemini AB normlarına uyumlu hâle getirmek için gerekli iyileştirmeleri yapma yükümlülüğüne girmiştir.

Görsel 5.18: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği binası

Avrupa Ortak Para Birimi: Euro (Avro)

Avrupa Birliği'nin 12 ülkesi 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren kendi ulusal para birimleri yerine ortak para birimi olan "Euro"yu kullanmaya başlamıştır. 1 Mart 2002 tarihinde ise "Euro" bu ülkelerdeki tek yasal para birimi hâline gelmiştir. 2002 yılından sonra 13 ülke daha Euro bölgesine katılmıştır. Danimarka, İsveç ve Birleşik Krallık (İngiltere), AB üyesi oldukları hâlde Euro bölgesine katılmamış ülkelerdir.

Kaynak: Cihan Dura, Hayriye Atik, Cüneyt Dumrul (2016), Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Beşinci Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde; kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları hazırlık ve çalışmalarda iç koordinasyon ve uyumun plan ve programlara uygun olarak yönlendirilmesini ve yürütülmesini sağlamak üzere 4 Temmuz 2000 tarihinde "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği" kurulmuştur. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 29 Haziran 2011 tarihinde Avrupa Birliği Bakanlığı adını almıştır.

2. Gümrük Birliğinin Getirdiği Yükümlülükler

Türkiye-AB Gümrük Birliği, salt bir ekonomik uyum (entegrasyon) modeli olmanın ötesinde Türkiye'nin AB ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Türkiye ile AB arasında ortaklık ilişkisini kuran ve Gümrük Birliğinin çerçevesini çizen 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinde, ortaklığın nihai hedefi Türkiye'nin üyeliği olarak belirlenmiştir. Gümrük Birliğinin 1 Ocak 1996 tarihinde başlaması, Ankara Anlaşması'nın 5. maddesi uyarınca bu hedefe ulaşmak için belirlenen üç aşamalı entegrasyon modelinin son dönemine geçişi ifade etmektedir. Taraflar arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin gümrük vergisi ve kotaya tabi olmadan serbest dolaşımını kapsayan Gümrük Birliği sürecinde Türkiye, mevzuatını AB'nin gümrük ve ticaret politikalarının yanı sıra rekabet ve fikri, sınai mülkiyet haklarına ilişkin politikalarının da dâhil olduğu kapsamlı bir alanda uyumlaştırma yükümlülüğünü üstlenmiştir.

a) Mevzuatın Uyumlaştırılması

Türkiye'nin AB üyelik sürecinde aşağıdaki konularda mevcut mevzuatını, AB mevzuatına uyumlaştırması gerekmektedir. Uyum sağlanması gereken konulardan bazıları şunlardır:

- Telif hakları ve fikrî hakların korunması,
- Patent haklarının korunması,
- Markaların korunması,
- Tekstil ürünlerine ait tasarımlar dâhil olmak üzere endüstriyel tasarımların korunması,
- Ticari sırların korunmasıdır.

Bu konuların birçoğuna ilişkin kanuni düzenlemeler yapılmış ve uluslararası sözleşmelere imza atılmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliği ile uyumlaştırılması gereken diğer bir husus rekabet kuralları ile ilgili mevzuattır. Türkiye bu konudaki mevzuatı, Avrupa Birliği Mevzuatı'yla uyumlu hâle getirmek

için rekabetin ve tüketicinin korunması hakkında kanunları çıkarmıştır. Yine bu konuda rekabeti bozacak devlet yardımlarına ilişkin mevzuatın da uyumlulaştırılması gerekmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği Mevzuatı'na uyum sağlaması gereken diğer bir konu da tekellerdir. Türkiye Gümrük Birliği ile kamu teşebbüslerine ilişkin olarak Avrupa Birliği Mevzuatı'nda yer alan ilkelere uyumlu düzenlemeler yapmayı taahhüt etmiştir. Bu konularda gerekli kanuni ve benzeri uygulamalarla Gümrük Birliğine üye ülkelerin özellikle ekonomik mevzuatları uyumlu hâle getirilmeye çalışılmaktadır. Üye ülkeler mevzuatlarını birbirlerine göre ya da komisyonun önerilerine uygun olarak düzenlemek zorundadır.

b) Özelleştirmelerin Gerçekleştirilmesi

Kamu iktisadi teşebbüsleri, devletin bir girişimci gibi üretime katılarak ürettiği mal ve hizmetlerden elde ettiği gelirle finansman sağladığı teşebbüslerdir. Gümrük Birliği, üye ülkelere kamu iktisadi teşebbüslerine özelleştirme yükümlülüğü getirir. Bu yükümlülüğün sebepleri:

- Serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmak,
- Devlet bütçesindeki mali yükü en aza indirerek devlete ek finansman imkânları sağlamak,
- Ekonomide verimliliği ve etkinliği yükseltmek,
- Ekonomide yeniden yapılanmayı sağlamak,
- Sermaye piyasasını geliştirmektir.

Ülkemizin benimsediği tam rekabete dayalı piyasa ekonomisi ve üye olduğumuz Gümrük Birliğinin getirdiği yükümlülükler gereği kamu iktisadi teşebbüsleri özelleştirilmektedir.

c) Serbest Rekabetin Sağlanması

Gümrük Birliğinin üye ülkelere getirdiği yükümlülüklerden biri de serbest rekabet koşullarının sağlanmasıdır. Gümrük Birliği piyasayı genişletmektedir. Piyasayı genişletmenin amacı, refahı artırmak ve tüketici ihtiyaçlarını daha kolay ve ucuz karşılama imkânı vermektir. Üreticilere sağlanan uzmanlaşma ve hızlı üretim olanakları bunu kolaylaştırmaktadır.

AB ile Türkiye arasındaki ticareti etkiledikleri ölçüde, Gümrük Birliğinin düzgün işleyişi ile uyumlu olmayan; amaçları ve etkileri rekabetin engellenmesi, kısıtlanması veya bozulması olan tüm kuruluşlar arası anlaşmalar yasaklanmıştır.

ç) Gümrüklerin Kaldırılması ve Ortak Gümrük Politikası

Gümrük Birliği, Türkiye ve Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında gümrüklerin kaldırılmasını ve ortak bir gümrük politikasının oluşturulmasını gerektirmektedir. Gümrük Birliğine katılan ülkeler arasında ticareti kısıtlayıcı bütün engeller (gümrük tarifeleri, teşvikler, kotalar vb.) kaldırılır.

Ayrıca topluluk, üyesi olmayan ülkelere karşı anlaşmalarla belirtilen malların ithalat, ihracat ve tekstil politikasına ilişkin topluluk mevzuatına uygun önlemleri uygulamaya koyacaktır. Diğer bir ifade ile topluluk üyesi olmayan ülkeler için ortak gümrük tarifesi uygulanacaktır.

3. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) Tam Üyeliği

Türkiye ile Avrupa Birliği'nin ilişkileri, 31 Temmuz 1959 tarihinde Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna yaptığı ortaklık başvurusu ile başlamıştır. AET Bakanlar Konseyinin başvuruyu kabul etmesi sonrasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Ankara Anlaşması, ortaklık sağlayan bir anlaşmadır. Bunu 1970 yılında imzalanan Katma Protokol izlemiştir. Türki-

ye'nin, sonradan topluluk üyesi olan birçok ülkeden daha önce, topluluk ile ilişkilerini başlatmış olan bu iki önemli belge, o tarihlerden sonra ve 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi Sonuç Bildirgesi sonrasında hâlen devam etmekte olan süreç de Türkiye-AB ilişkilerinin hukuki dayanaklarındandır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müzakerelere 2005 yılında başlamıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesini olumsuz yönde etkileyen konu başlıkları:

- **Ekonomik Sorunlar**

Türkiye'nin 2000'li yıllarda yakaladığı büyüme hızı; Avrupa Birliği ortalamasının çok üstünde olmasına rağmen bütçe açığı, cari açık, dış borç ve işsizlik oranları açısından Türkiye hâlâ AB ortalamasının çok altında kalmaktadır. Bazı AB üyeleri bu yüzden Türkiye'nin henüz AB'ye katılmaya hazır olmadığı görüşündedir. Ayrıca Türkiye'deki nüfus artışı da bazı AB ülkeleri tarafından sorun olarak görülmektedir.

- **Türkiye'nin Dış İlişkileri**

Türkiye'nin bazı komşu ülkelerle arasındaki ilişkiler sık sık Avrupa Birliği'yle olan ilişkilerinde gündeme gelmektedir. Bu ilişkilerin başında “Kıbrıs Sorunu”, “Türkiye-Yunanistan ilişkileri” ve “Türkiye-Ermenistan ilişkileri” gelmektedir.

- **Türkiye'nin Kültürel ve Tarihsel Kimliği**

Bazı AB üyeleri, Türkiye'nin kültürel ve tarihsel kimliğinin ve coğrafi konumunun Avrupa Birliği'ne uygun düşmediğini öne sürmektedir. Avrupa Birliği'nin şu andaki üyelerinin hepsi nüfuslarının mutlak çoğunluğu Hristiyan olan ülkelerdir. AB'ye katılması hâlinde Türkiye, nüfusu çoğunlukla Müslüman olan AB üyesi olacaktır.

Türkiye'nin coğrafi konum olarak Avrupa'da bulunmadığı görüşü de zaman zaman ortaya atılmıştır. Gerçekten de Türkiye'nin topraklarının büyük bölümü Asya kıtasında yer almaktadır. Türkiye'nin Avrupa'yla yüzyıllardır süregelen tarihsel ilişkilerinin bulunması, bu görüşlere cevap olarak ileri sürülmektedir.

Ülkemiz tam üyelik hâlinde AB'nin birçok yardım ve kredilerinden yararlanacaktır. Sosyal güvenlik, para ve bütçe politikaları istikrar kazanacaktır. Demokrasi daha iyi işler hâle gelecek ve ülkenin batı ülkeleri ile bütünleşmesi sağlanacaktır.

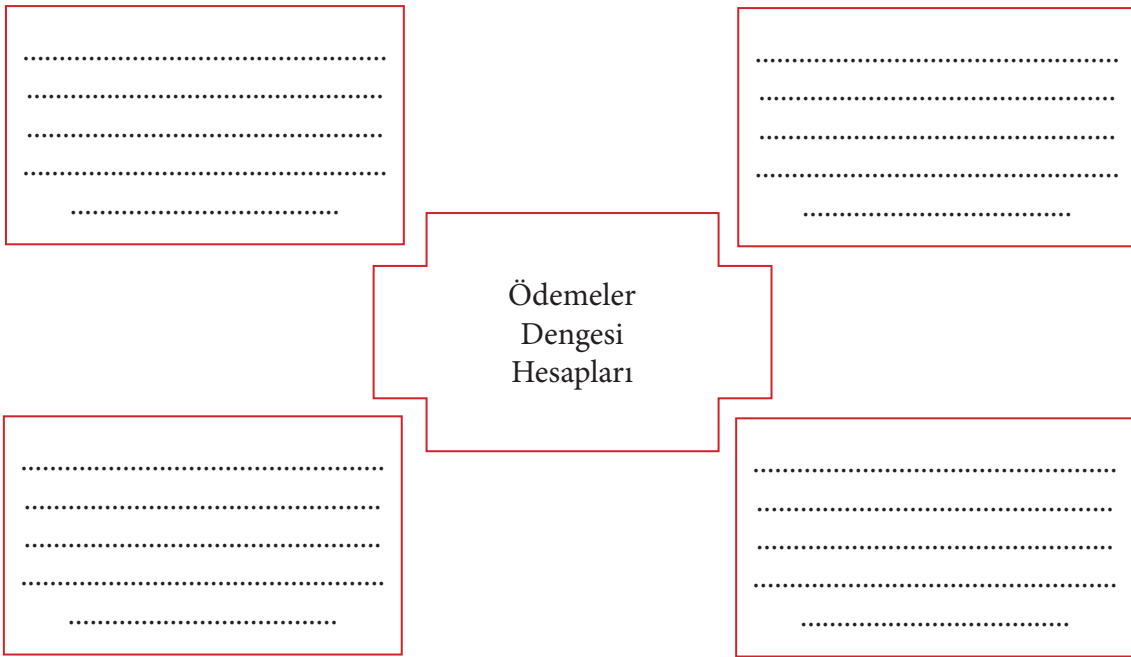

Görsel 5.19: Ayasofya Müzesi

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Gümrük Birliğinin getirdiği yükümlülükler nelerdir?
2. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunun nedenleri nelerdir?
3. Ülkeler dış ticarete neden ihtiyaç duyarlar?
4. Bir ülke kazandığından daha fazlasını harcıyororsa aradaki farkı hangi yolla kapatmaya çalışır?
5. Uluslararası ekonomik kuruluşları yazınız.
6. Ödemeler dengesi hesaplarını aşağıdaki şemada gösteriniz.

B) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doğru ve anlamlı biçimde tamamlayınız.

1. Yabancı ülke paralarına ve bu para ile ifade edilen ödeme araçlarına ..... denir. Yabancı ülke parasının millî para cinsinden fiyatına ..... denir.
2. Bir ülkenin ürettiği mallar ve hizmetlerin dış ülkelerdeki alıcılara satışına ....., başka ülkelerde üretilmiş mal ve hizmetlerin ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasına ..... denir.
3. .... bir ülkenin bir yıl içerisinde diğer ülkelerle yaptığı mal, hizmet ve sermaye alışverişlerinin kaydını gösteren bir tablodur.
4. .... ülkeler arasında yapılan mal ve hizmet alım satım işlemleridir.
5. Bir yabancı paranın diğer bir yabancı para cinsinden değerini belirten kura, ... denir.

C) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

	İfadeler	D	Y
1	Serbest piyasada oluşan döviz kurları, döviz arz ve talebine göre belirlenir.		
2	Bir ülkede döviz, serbestçe alınıp satılabiliyorsa o ülkede dövizin konvertibl olduğu söylenir.		
3	Ödemeler dengesinde rezerv hareketleri, mal ve hizmetler ile ilgili işlemleri kapsar.		
4	Ödemeler dengesi bozuk olan üyelere kısa süreli kredi açmak IMF'nin görevleri arasında yer alır.		
5	Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği yürütme organıdır.		

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki tarım ürünlerinden hangisi ihraç ettiğimiz ürünlerden biri değildir?

- A) Kahve Çekirdeği B) Fındık C) Üzüm D) Pamuk E) Zeytin

2. Aşağıdaki paralardan hangisinin konvertibilitesi diğerlerine göre en düşüktür?

- A) ABD doları B) Japon Yeni C) Euro D) Rupı E) Sterlin

3. Aşağıdakilerden hangisi Gümrük Birliğinin Türkiye'ye getirdiği yükümlülüklerden biri değildir?

- A) Fikrî, sınai ve ticari mülkiyetin korunmasına ilişkin mevzuatın uyumu
B) Özelleştirmenin gerçekleştirilmesi
C) Serbest rekabet ortamının sağlanmasına yönelik uygulamalar
D) Üye ülkelere karşı gümrük vergilerinin artırılması
E) Gümrük vergilerinin kaldırılması

**4. 1. Bir ülkede olmayan bir mal veya hizmet başka ülkelerden sağlanabilmektedir.
2. Ülkeler, kendi ürettiklerinden daha ucuz bir malı dışarıdan sağlayabilmektedirler.
3. Bazı mal çeşitlerinden daha kaliteli olanlarının dışarıdan satın alabilme fırsatı sağlanmaktadır.
Yukarıda uluslararası mal, hizmet ve sermaye mübadelesinin taraflara sağladığı temel faydalar verilmiştir. Bu yargılardan hangisi ya da hangileri aşağıda doğru verilmiştir?**

- A) 1 ve 3 B) 1 ve 2 C) Yalnız 1 D) Yalnız 3 E) 1, 2 ve 3

5. Aşağıdakilerden hangisi IMF'nin faaliyetlerinden biri değildir?

- A) Üye ülkeler arasında iş birliğini sağlamak
- B) Dış ödemeler bilançosu açık veren ülkelere kredi sağlamak
- C) Yoksulluğun azaltılması için gerekli tedbirleri almak
- D) Uluslararası parasal ilişkilerin düzenli ve uyumlu gelişmesini sağlamak
- E) Üye ülkelerin uluslararası ticari bankalara ödenemeyen borçları için aracılık yapmak

6. Aşağıdakilerden hangisi ödemeler bilançosu ana hesaplarından olan cari işlemler başlığı altında gösterilemez?

- A) İhracat ve ithalat
- B) Dış borç faiz ödemeleri
- C) İşçilerin döviz transferi
- D) Uzun veya kısa süreli sermaye ihracatı ve ithalatı
- E) Dış turizm gelirleri

7. “Üye ülkelerin ortak anlaşmaları ile atanmış yargıçlardan oluşur. Divan, yalnızca Roma Antlaşması'nın hükümlerine uyulup uyulmadığını denetlemekle görevlidir. Üye devletleri para cezası ile cezalandırma yetkisine sahiptir”

Yukarıda AB kurumlarından birine ait bilgiler verilmiştir. Bu kurum aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- A) Adalet Divanı
- B) Avrupa Parlamentosu
- C) Avrupa Komisyonu
- D) Avrupa Konseyi
- E) Uluslararası Para Fonu

8. “Millî paranın değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesi” aşağıda verilen ekonomik terimlerin hangisi ile ifade edilir?

- A) Stagflasyon
- B) Devalüasyon
- C) Emisyon
- D) Çapraz Kur
- E) Konvertibile

5. ÜNİTE

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Ödemeler Dengesi, Dış Ticaret ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz. Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	DERECELENDİRME		
	EVET	KISMEN	HAYIR
Ödemeler dengesi kavramını açıklar, ödemeler bilançosu ana hesaplarının sonuçlarını yorumlarım.			
Dış ticaretin ülke ekonomisindeki önemini ve etkilerini açıklarım.			
Dış ticaret açığı ya da fazlası ile dış açığın ya da fazlanın ülke ekonomisine etkilerini değerlendiririm.			
Döviz ve döviz kuru kavramlarını açıklarım.			
Devalüasyon kavramını açıklar, devalüasyonun nedenlerini ortaya koyarım.			
Belli başlı uluslararası ekonomik kuruluşları sıralar, bu kuruluşların Türkiye ekonomisine etkilerini değerlendiririm.			
Türkiye-AB ilişkilerinin tarihi gelişimini özetlerim.			
Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği sürecinde yapılan çalışmaların ilerleme sürecine etkilerini değerlendiririm.			

6. ÜNİTE

TÜRKİYE’NİN GENEL EKONOMİK SORUNLARI

- A) YÜKSEK ENFLASYON
- B) İŞSİZLİK
- C) VERİM DÜŞÜKLÜĞÜ
- Ç) GELİR DAĞILIMI BOZUKLUĞU
- D) UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR
- E) DİĞER NEDENLER
- F) ÇEVRESEL SORUNLAR
- G) SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME

*“Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.”
Mustafa Kemal ATATÜRK*

TÜRKİYE’NİN GENEL EKONOMİK SORUNLARI

Hazırlık Çalışmaları

1. Size Türkiye’nin acil çözüm bekleyen sorunları nelerdir?
2. Türkiye’nin ekonomik sorunları nelerdir? Belirtiniz.
3. Çevrenizdeki insanların ekonomik sorunları nelerdir? Belirtiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Yakın çevrenizde bulunan meslek kuruluşlarını ziyaret ediniz. Bu kuruluşların Türkiye’nin ekonomik sorunları hakkındaki görüşlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Meslek Örgütü	Türkiye’nin Ekonomik Sorunları Hakkındaki Görüşleri
Sanayi Odası	....
Ticaret Odası	....
Sendikalar	....

A) YÜKSEK ENFLASYON

Bütün ekonomilerin ulaşması gereken önemli hedeflerden biri istikrardır. İstikrarın sağlanabilmesi için önemli olan üretim ve fiyat istikrarının sağlanması, var olan enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. Bunun için hükümetlerin, kamu maliyesi giderlerinin fazla olmamasına özen göstermeleri gerekir.

Dördüncü ünite de ayrıntılı olarak anlatılan enflasyon; kredi hacminin genişlemesini, fiyatlar genel seviyesindeki artış sürecini ifade eder ve ekonomiyi olumsuz etkiler. Enflasyon, ekonomide sınırlı kaynakların yanlış yönlendirilmesine neden olur. Kaynakların etkin kullanımı, adil gelir dağılımı ve büyüme gibi temel ekonomik hedeflerin elde edilmesini güçleştirir.

Yukarıda anlatılanlar enflasyonla mücadelede sorunun devam ettiğinin göstergesidir. Ancak son yıllarda enflasyonla mücadelede belirli bir yol katedilmiştir.

Türkiye'deki Yüksek Enflasyonun Temel Nedenleri

2015-2017 Orta Vadeli Programı (OVP), 8 Ekim 2014 tarihinde açıklanmıştır. Program sonrasında hükümet tarafından yapılan açıklamalar, enflasyon üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye ekonomisinin en önemli önceliklerinden birinin enflasyonla mücadele olduğu bildirilmiştir. Enflasyona bu denli vurgu yapılmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan sadece birkaçı şu şekilde sıralanabilir: Enflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlarında yol açtığı suni yükselişlerle gerçek fiyatların tespit edilmesini önler. Tüketimi cazip kılarak tasarrufları yok eder. Gerçek fiyatların tespit edilememesi sonucunda yatırımların yanlış alanlara yönlendirilmesi riskini doğurur. Gelir dağılımını bozucu etkiye sahiptir. Bir diğer olumsuz etkisi ise faiz oranlarında değişime yol açar. İhraç mallarının fiyatlarını artırarak ihraç piyasalarında tıkanıklıklara yol açar. Elbette enflasyonun ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri sadece bunlarla sınırlı değildir. Üretim yapmak cazibesini yitirir. Üreticiler ellerindeki fazla nakiti kolay para kazanmak amacıyla emlak, altın veya dövize yatırır. Bu da finansal piyasalarda dalgalanmaya yol açar. Bütçe açığı daha fazla artacağından bütçe açıklarının kapatılması için dış borçlanmaya gidilir. Refah düzeyi gittikçe düşer. Maaş ve ücretlerde istenilen seviyede artış yapılamaz. Sosyal adaletten uzak, huzursuz bir toplum oluşur. Bu etkilerden çoğu 1980’li ve 1990’lı yıllarda yaşanan yüksek enflasyonlu dönemler sonunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 6.1: 2017’de Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre TÜFE ve ÜFE Oranlarındaki Değişim

2017	TÜFE (%)	ÜFE (%)
Ocak	2,46	3,98
Şubat	0,81	1,26
Mart	1,02	1,04
Nisan	1,31	0,76
Mayıs	0,45	0,52
Haziran	-0,27	0,07
Temmuz	0,15	0,72
Ağustos	0,52	0,85
Eylül	0,65	0,24
Ekim	2,08	1,71
Kasım	1,49	2,02
Aralık	0,69	1,37

Kaynak: TÜİK

Türkiye’ye ait veriler incelendiğinde hem ÜFE hem de TÜFE’yi azaltacak tedbirlere ihtiyaç vardır. Üretim maliyetlerini azaltmak amacıyla bir an önce tarımsal üretimi hava koşullarına bağlı olmaktan kurtaracak tedbirler alınmalıdır. Arazi koşulları tarıma elverişli olmayan ülkelerin tarımsal uygulamaları benimsenebilir. Tarımsal üretim kısmen kapalı alanlarda modern yöntemlerle yapılabilir.

TÜFE’yi azaltmak amacıyla arz ve talep dengesini sağlayacak tedbirlere ihtiyaç vardır. Daha açık bir ifade ile arz ve talep arasında, talebin arzı geçmesinden dolayı ortaya çıkacak dengesizliği gidermek gereklidir. Bu bağlamda sadece talep kısıcı politikalar yeterli değildir. Çünkü talebin kısılması, Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme oranının düşmesine yol açmaktadır. Sadece lüks tüketimin kısılması, talebi azaltma yöntemi olabilir. Arz talep arasında talebin yükselmesinden kaynaklanan dengesizlik, arzı artırarak giderilebilir. Aslında Türkiye ekonomisinin aşması gereken temel sorunu da budur. Arzın artırılması, hem enflasyonu düşürecek hem de ekonomik büyümeyi hızlandıracaktır.

Ders İçi Etkinlik

Enflasyon, Türkiye ekonomisine ne gibi olumsuz sonuçlar getirmektedir? Bu sonuçları aşağıda gruplandırınız.

Enflasyonun Olumsuz Sonuçları

Ekonomik Sonuçları

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kültürel Sonuçları

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Politik Sonuçları

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Enflasyonla Mücadelede Alınması Gereken Önlemler

Kamu maliyesini gözden geçirmek ve yeniden düzenlemek; vergi oranlarını düşürmek, denetim etkinliğini artırarak vergi kaçakçılığını önlemek

Döviz girdilerini artırmak amacıyla üretimi ve ihracatı artırmak, ithalat girdilerini azaltmak

Politik ve ekonomik istikrarı sağlamak

Tasarruf imkânlarını artırarak sermaye birikimi sağlamak

Yatırımları artırmak

Tarım sektörüne gereken önemi vererek tarımsal üretimi artırmak

Kamu kesimindeki israfı azaltmak, bütçe açıklarını makul düzeyde tutmak

Maliyetleri düşürerek ve fiyat istikrarını sağlayarak tüketicinin satın alma gücünü artırmak

Teknolojik gelişmeleri destekleyerek yüksek teknoloji ürünlerinin üretimini ve ihracatını artırmak

Kamu kesimine büyük yük getiren teşvik politikalarından vazgeçerek daha çok verimlilik artışını sağlayan, daha çok üretime yöneltici yatırım ve ihracat bazındaki alanlara teşvik vermek

● Türkiye’de işsizlik önemli bir ekonomik sorundur. Bu sorunun çözüm yolları sizce neler olabilir?

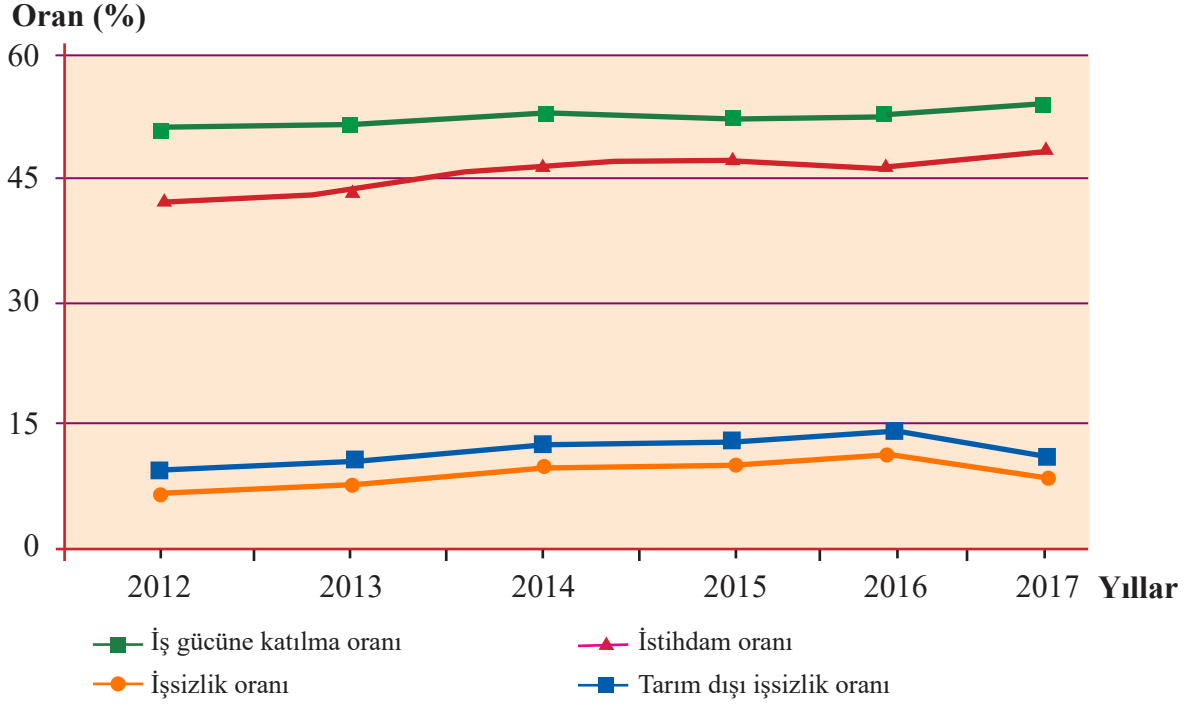
Görsel 6.1: İşsizlik sorunu

Ülkelerin sahip oldukları iş gücünün durumu ve niteliği, ülkenin ekonomik gelişmelerinin temel göstergelerinden biridir. Ülkeler, sahip oldukları insan kaynaklarını en verimli şekilde üretime katabilmelidir. Aksi takdirde önemli derecede sosyal ve ekonomik maliyet yüklenmek zorunda kalırlar. Bu yönden bakıldığında işsizlik sorunu, sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de üstesinden gelmek zorunda olduğu bir sorundur.

Avrupa’da işsizlik sorunu her geçen gün büyümektedir. Gelişen teknoloji ve küreselleşme ülkelerde işsizliği artırmaktadır. İstihdam yaratmak amacıyla bu ülkelerde farklı politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaya çalışılmaktadır. Üçüncü ünite de ayrıntılı olarak anlatılan işsizlik sorunu, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de temel sorunlardan biridir.

İşsizliğin azaltılmasıyla ilgili olarak çeşitli kararlar alınmış ve politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak bu konuda yeterince başarılı olunduğunu söylemek zordur. Özellikle yaşanan son ekonomik krizlerle birlikte işsizlik ve buna bağlı olarak yoksulluk artmıştır.

Türkiye’de 2012-2017 Yıllarında İş Gücüne Katılma, İşsizlik, İstihdam, Tarım Dışı İşsizlik Oranları

Ders İçi Etkinlik

Yukarıdaki grafikten hareketle aşağıdaki cümlelerdeki noktalı yerleri doldurunuz.

1. Türkiye’de tarım dışı işsizliğin en yüksek olduğu yıl ..... dır.
2. İş gücüne katılma oranı ..... yılında en düşük seviyeye düşmüştür.
3. İşsizlik oranı ..... yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır.
4. Türkiye’de istihdam oranı ..... yılında en düşük seviyededir.

Tablo 6.2: İş Gücü, İstihdam ve İşsizlik Oranları (%)

İş Gücü, İstihdam ve İşsizlik Oranları	Aralık 2016	Aralık 2017
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	59.146	60.295
İş gücü (000)	30.540	31.579
İstihdam (000)	26.669	28.288
İşsiz (000)	3.205	3.291
İş gücüne katılma oranı (%)	51,6	52,4
İstihdam oranı (%)	45,1	46,9
İşsizlik oranı (%)	12,7	10,4
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	14,9	12,3
Genç nüfusta işsizlik oranı (1) (%)	24,0	19,2
İş gücüne dâhil olmayanlar (000)	24.8	23.1

Kaynak: TÜİK (1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Tablo 6.2’de de görüldüğü gibi 2017 yılı aralık döneminde istihdam edilenlerin sayısı, 2016 yılının aynı dönemine göre 1 milyon 619 kişi artmış ve 28 milyon 288 bin kişiye yükselmiştir. Aralık 2016 döneminde Türkiye’de çalışma yaşındaki nüfusun iş gücüne katılma oranı %51,6 iken 2017’de bu oran %52,4’e çıkmıştır. Bu dönemlerde işsizlik oranı %12,7’den %10,4’e düşmüştür. Türkiye’de genç nüfusta (15-24 yaş grubu) işsizlik oranının yüksek olduğu görülür.

Türkiye’de kadınların iş gücüne katılma oranı ise erkek nüfusa göre düşüktür. Ülkemizde toplam iş gücünün %30’u kadınlardan oluşur. Bu oranın büyük bir kısmı ücretsiz aile iş gücü statüsündeki tarımda istihdam edilmektedir.

Türkiye’de ilköğretim mezunları, işsiz grubun büyük bölümünü oluşturur. Bunu ortaöğretim mezunları takip eder. Son yıllarda üniversite mezunu olup da işsiz kalan kişi sayısı bir hayli fazladır. Türkiye’de işsizlik sorununun; yanlış istihdam politikaları, eğitim, göç, ekonomik yatırımların yetersizliği vb. konulardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Görsel 6.2: Çeşitli meslek gruplarında istihdam

Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Özellikleri

Türkiye’de, çalışmakta olduğu hâlde Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı olmayan kayıt dışı istihdam sorunu bulunmaktadır.

İstihdamda özel ilgi gerektiren gruplar (kadınlar, çocuklar, özürllüleri, gençler) vardır. Bu grupların her biri için ayrı politikalar geliştirilmektedir.

Türkiye’de nüfus artış hızı düşmüş olmakla birlikte bu artışın devam ettiği görülmektedir. Ülkenin genç nüfusa sahip olması, emek piyasasına yeni girenlerin sayısını artırmakta ve istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunların çözümü için iş arama kurumlarının (kamu ve özel) etkin bir yapıya kavuşturulması, İŞKUR’la ilgili sorunların aşılması gerekmektedir. Mesleki eğitime gerekli önem verilmeli, staj imkânları artırılmalı, eğitim içerisinde yaygın hâle getirilmelidir.

Özelleştirmeler sonucunda kamu sektörü, istihdam oluşturma görevini önemli ölçüde özel sektöre aktarmaktadır. Bu durumun istihdam politikalarında dikkate alınması ve özel yatırımın teşvik edilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de, istihdamı kayıt altına alacak önemli politikalar uygulanmalıdır.

Türkiye’de uzun yıllardır iş gücünün önemli bir bölümü tarım kesiminde çalışmaktadır. Tarım dışı sektörler, iş gücü fazlalığını eritme gibi bir çaba içerisinde olmamıştır. Bu yapı dikkate alınarak tarım sektörü için ayrı bir istihdam politikası uygulanması gereği açık bir şekilde ortadadır.

C) VERİM DÜŞÜKLÜĞÜ

HABER KÖŞESİ

İzmit Körfezi’nde Kirlilik

Kocaeli’nin Darıca ilçesinde bir gemiden sızdığı tahmin edilen sintine ve fuel oili temizleme çalışmaları sürüyor.

Deniz yüzeyindeki kirliliği temizleme çalışmaları, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü ile İzmit Atık ve Artıkları Arıtma Yakma ve Değerlendirme AŞ (İZAYDAŞ) ekipleri tarafından yürütülüyor.

Ekipler, denize bırakılan pet ve sosis bariyerleri toplayarak su yüzeyindeki kirliliği büyük oranda giderdi. Kayalık alanlardaki atıkların ise daha sonra arındırılacağı belirtildi.

Kaynak: https://www.trthaber.com/m/?news=izmit-korfezinde-kirlilik&news_id=392914&category_id=2

Ülkenin sahip olduğu kaynakların miktarı artarken kullanılan kaynaklar daha verimli hâle geliyorsa üretim artışı, kaynak artışından daha fazla olacaktır. Ekonomik büyüme, hem üretim faktörlerinin artışına hem de teknolojik gelişme ile birlikte iş gücü ve sermaye stoklarına bağlıdır. Birinci ünite Türkiye'nin ana sektörleri ve ekonomik kaynakları incelenmiş ve gelişmelere yer verilmiştir. Bu sektörlerdeki faaliyetlerin başarısının en önemli göstergesi verimliliktir.

Üretimde kullanılan her türlü olumlu gelişme, verimliliği artırır. Verimliliği artıran bu gelişmelerin başında; teknolojinin yenileştirilmesi, iş gücü eğitime ve öğretime yönelik programlar ve yeni yönetim usullerinin kullanılması sayılabilir. Gelişmiş ekonomilerde verimlilik, gelişmekte olan ekonomilerden daha yüksektir. Ülkeler arası karşılaştırmalarda en anlamlı verimlilik ölçütü, kişi başına düşen millî gelir tutarıdır.

Türkiye'de emek-yoğun yöntemlerle üretilen mallar, gelişmiş ülkelerde sermaye-yoğun yöntemlerle üretilmektedir. Meselâ demir-çelik endüstrisinde teknolojinin gereği olarak daha fazla sermaye ihtiyacı olmasına rağmen emek verimliliği kullanılır. Hatta bu emek verimliliği, bir emek-yoğun durumda olan dokuma sanayisinden daha yüksektir. Değişik üretim alanlarında veya sektörlerde verimlilik üzerlerinde etkili olan faktörlerin her faaliyet alanındaki etki dereceleri birbirinden farklıdır. Bazı üretim faaliyetlerinde emeğin niteliği ağırlık kazanır. Turizm sektörü gibi. Bazı üretim faaliyetlerinde ise sermaye ve teknoloji, verimliliği daha çok etkiler. Bilgisayar ve otomobil sektörleri gibi.

Verim düşüklüğü, ekonomide önemli bir sorunken sektörlerde farklılık gösterir.

a) Tarım Sektöründeki Verim Düşüklüğünün Nedenleri

- Köyden kente göçün hızlanması, tarım alanlarının boş kalması, dolayısıyla tarımda üretimin azalması,
- Üretici maliyetlerinin her geçen gün artması, üreticilerin ürettikleri mallara yeterli fiyat verilemediğinden tarım alanlarının boş kalması,
- Nüfus artış hızının özellikle kırsal alanlarda yüksek olması nedeniyle tarım alanlarının miras yoluyla parçalanmış olması, çağdaş tarım teknolojisinin uygulamayı imkânsız hâle getirmesi,
- Tarım topraklarının %30'unun meyilli arazide olması, ormansızlaşma, rüzgâr ve erozyon sebebiyle toprağın verimli üst tabakasının kaybolması,
- Üreticilerin eğitimsiz olmaları ve alanlarında yeteri kadar bilgiye sahip olmamaları,
- Verimli toprakların kentleşmeye, yol yapımına, sanayileşmeye ve turizm alanlarına açılmış olması; bu durumun ekilebilir alanları daraltması, köyden kente göçü artırması,
- Tarım alanlarındaki sulama kapasitesinin yetersiz olması,
- Kimyasal sanayi atıklarının toprak, su ve hava kirliliğine neden olması,
- Tohum, fide ve ana hayvan stoklarında dışa bağımlı olunması,
- Araç gereç ve ilaç kullanımında yetersiz olunmasıdır.

Aşağıdaki faktörlerden tarımda verim düşüklüğüne neden olanları yanlarındaki kutucuklara işaretleyiniz.

İklim değişikliği
Toprak ve bakımı
Sulama
Köylerdeki okullaşma oranının yüksek olması
Gübreleme
Tohum ıslahı
Zirai mücadele
Ülkenin çok büyük olması
Toprak analizi
Makineleşme
Çiftçinin eğitimi
Tarım topraklarının fazla oluşu
Tarımı destekleyen kuruluşlar
Şehirlerdeki hayat pahalılığı

Görsel 6.3: Üretimdeki gelişmeler verimliliği artırır.

b) Sanayideki Verim Düşüklüğünün Nedenleri

Bir ülkede sanayileşmeden söz edilebilmesi için sadece toplam üretimde sanayinin payının artmış olması yeterli değildir. Üretimin artırılması, üretilen ürünlerin ihraç edilir duruma gelmesi ve teknoloji düzeyinin yükseltilerek emeğin veriminin artırılması gerekir. Bunun için AR-GE çalışmalarına hız verilmeli, yüksek teknolojik ürünler üretilmeli, verim düşüklüğü giderilmeye çalışılmalıdır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde verimlilik, büyük ölçüde doğru kaynak kullanımı ile artırılabilir. Yani yatırımların daha az verimli sektörlerden daha verimli sektörlerle akmasını sağlayacak politikalar uygulanmalıdır.

Sanayide verimlilik konusu alt sektörler itibarıyla şu şekilde açıklanabilir:

- 1. Madencilik Sektörü:** Ekonomik gelişme için şart olan maden kaynaklarından ileri teknoloji kullanılarak istenilen ölçüde yararlanılamamıştır. Sanayi sektöründe verim düşüklüğünün nedenlerinden biri bazı madenleri çıkarıp işleme teknolojisine sahip olmamamızdır.
- 2. Enerji Sektörü:** Türkiye’de enerji sektöründeki gelişme, sanayileşme ve kalkınmanın ihtiyaç duyduğu miktar ve kalitede değildir. Ticari enerji üretiminin, tüketimi karşılama oranı düşüktür. Maalesef doğal gaz, petrol gibi enerji kaynaklarında dışa bağımlı olmamız, diğer alternatif enerji kaynaklarına yönelmemizi gerekli kılmaktadır. Türkiye, bu enerji açığını ancak nükleer enerjiden yararlanarak kapatma yoluna gidebilir. Bu, ülkemiz açısından kaçınılmaz bir zorunluktur. Ülkemizde diğer alternatif enerji kaynakları olarak güneş, rüzgâr, jeotermal, taş kömürü, linyit enerjilerinden yeterince yararlanmak için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir.
- 3. İmalat Sektörü:** İmalat sektörü, sanayi sektörünün en önemli alt sektörü olarak bilinir. Ülkemizde imalat sektöründeki verim düşüklüğünün altında yatan önemli nedenler:
  - Finansman yetersizliği,
  - Ekonomide dışa bağımlılık,
  - Pahalı enerji girdileri,
  - Altyapı yetersizliği,
  - Kalifiye eleman yetersizliği,
  - Bürokrasinin fazla olması,
  - Düşük kapasite kullanımındır .

Görsel 6.4: Nükleer Santral

c) Hizmet Sektöründeki Verim Düşüklüğü

Tarım, madencilik ve imalat sektörü dışındaki bütün faaliyetler hizmet sektörü olarak tanımlanır. Ülkemizde, uzun süredir ekonominin en büyük sektörü konumunda olan hizmet sektörünün ekonomiye katkısı yüksektir. Türkiye’de iş gücü verimliliğinin gelişmiş ülkelere göre düşük olması, verimlilik ve ücret ilişkisinin daha rasyonel şekilde değerlendirilmesini gerekli kılar. Ayrıca nitelikli iş gücünün yetersizliği hem sanayi hem de hizmet sektörlerinde düşük verimliliğe yol açarak uluslararası piyasalarda rekabet gücümüzü olumsuz etkilemektedir.

Hizmet sektöründe verim düşüklüğü alt sektörler itibarıyla aşağıda açıklanmıştır:

- 1. İnşaat Sektörü:** Konut yatırımları bu sektörün en önemli kısmını meydana getirmektedir. Konut sektöründeki ilerlemelere karşın inşaat malzemelerindeki fiyat artışları sektörde verim kaybına neden olmaktadır.
- 2. Turizm Sektörü:** Ülkemizin turizm potansiyeli oldukça yüksektir. Sahip olduğumuz tarihî ve doğal güzellikler, Türkiye ekonomisi için millî gelire katkı sağlayacak ve dış ödemeler dengesinde oldukça olumlu farklılıklar ortaya çıkaracak bir yapıya sahiptir. Buna rağmen sektör maalesef birtakım olumsuzluklar nedeniyle istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Görsel 6.5: Türkiye'nin turizm potansiyeli yüksektir.

Ülkemizde turizm sektörünün verimini düşüren nedenler:

- Fiyatların özellikle iç piyasaya yönelik kısmının yüksek olması,
- Turizm bilincinin halkta yeterince gelişmemiş olması,
- Kalifiye eleman sayısının yetersizliği,
- Çevre kirliliği,
- Ulaşımın yetersizliği, güvenli ve yeterli konforun sağlanamamasıdır.

3. Ulaşım Sektörü: Bu sektör ülkemiz için politik, kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan oldukça önemli bir yapı taşıdır. Hizmet sektörü içinde ulaşım sektörünün payı büyüktür. Türkiye'nin ekonomik kaynaklarının iyi işletilmesi, verimli hâle getirilmesi, iç ve dış ticaretin daha çok artması için düzenli ve gelişmiş bir ulaşım ağına ihtiyaç vardır.

Görsel 6.6: Ulaşım sektörü

Kara yolu ülkemizde en çok kullanılan ulaşım biçimidir. Yük ve yolcu taşımacılığının büyük bir kısmı kara yolu ile yapılmaktadır. Kara yolu taşımacılığı diğer ulaşım biçimlerinden daha fazla gelişmiştir. Bunun nedeni kara yolunun Türkiye'nin her yerine ulaşabilmesidir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında demir yoluna önem verilmiştir. Ancak 1950'li yıllardan sonra, kara yollarına daha çok önem verildiğinden demir yolu yapımı azalmıştır. Son yıllarda demir yollarının modern hâle getirilmesi için bazı çalışmalar

yapılmaktadır. Hızlı tren seferlerinin başlaması gibi. Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve iki önemli boğaza sahip olması, denizcilik alanının gelişmesi bakımından çok önemlidir. Dünya ticaretinde en fazla kullanılan yol, deniz yoludur. Bu nedenle ülkemizde deniz yolunun ve limanların geliştirilmesi gerekmektedir.

Hava yolu ulaşımı, büyük ölçüde Türk Hava Yolları (THY) işletmesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde hava yolu taşımacılığında son yıllarda özel işletmelerin de sayısı artmıştır. Ülkemizde hava yolu taşımacılığı, iç ve dış hatlar yolcu ve kargo taşımacılığı ile giderek gelişmektedir. İl merkezlerimizin büyük bir bölümünde havalimanı ve havaalanı bulunmaktadır.

4. Diğer Sektörler: Mali kurumlar (finansal piyasalar, bankalar, sigorta şirketleri vb.) ve diğer hizmet sektörleri (bilgi ve iletişim, sigorta faaliyetleri, sosyal hizmet faaliyetleri vb.) ticarete ortaya çıkan bazı sorunları yaşamaktadır. Günümüzde işletmeler, sektörlerinde ve ekonomik hayatlarında ayakta kalabilmek için pek çok faktörü dikkate almak durumundadır. Farklılıklar yaparak veya marka bağlılığı oluşturarak tercih edilen bir firma olmak mümkün iken en düşük fiyatla kaliteli ürünler satabilmek yoluyla tercih edilen bir firma olmak da mümkündür. Rakiplere oranla daha düşük fiyatla mal veya hizmet satabilmenin en önemli yollarından biri de girdi maliyetlerini düşürmektir.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki etkinlikleri sırasıyla yapınız.

a) Ayakkabı imal eden bir işletme düşününüz. Bu işletmenin ayakkabı üretebilmek için kullanacağı başlıca girdilerden üçünü yazınız.

1. ....
2. ....
3. ....

b) Bu girdilerin bir ayakkabı maliyetinin ne kadarını oluşturacağını yüzde olarak belirtiniz.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

c) Ayakkabının birim satış fiyatının 60 TL olduğunu ve 1000 adet üretim yapıldığını varsayınız. Bu işletmenin ayakkabıların tamamını satarak elde edeceği geliri hesaplayınız.

.....
.....
.....

ç) Aynı ayakkabının toplam birim maliyetinin 50 TL olduğunu varsayınız. Bu işletmenin bir ayakkabı satışından elde edeceği kârı hesaplayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

d) Ayakkabının maliyetini düşürmek için neler yapılabilir? Maliyeti oluşturan faktörleri dikkate alarak belirleyebildiğiniz üç faktörü aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.

1. ....
.....
2. ....
.....
3. ....
.....

e) Bu işletmenin 1000 ayakkabı satışı ile elde edeceği gelir ve harcayacağı toplam maliyet miktarı ne kadar olacaktır? Hesaplayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

f) Daha düşük maliyetle aynı kalitede ve miktarda ayakkabı üretip satmanın işletmeye neler kazandıracığını ve bunun verimlilikle ilgisini kısaca değerlendiriniz.

.....
.....
.....
.....
.....

Ders İçi Etkinlik

1. Türkiye'deki gelir dağılımı dengesizliğinin sebepleri nelerdir?
2. Gelir dağılımı dengesizliğinin çözümü için neler yapılabilir?

Gelir dağılımının; bir ülkede belli bir dönemde oluşan gelirin kişilere, sektörler, üretim faktörlerine ve bölgelere göre dağılımı olduğuna üçüncü üniteye yer verilmişti. Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilikten oluşan üretim faktörleri ve dolayısıyla bu faktörlerin sahipleri, üretime katkıları oranında üretimden pay alırlar.

Gelir dağılımı, toplumsal adalet ve huzurun sağlanması bakımından çok önemlidir. Adil gelir dağılımı; gelir dağılımında iyileşme, düşük gelir gruplarının gelirden daha fazla pay almasını sağlama ve yoksulluğu azaltmaktır. Ancak bu dağılım hiçbir toplumda hiçbir zaman eşit olmamıştır.

Gelir Dağılımını Biçimlendiren Etkenler

Üretim araçlarının mülkiyeti ile birlikte kamu hizmetlerinin düzeyi	Maliye politikası	Mal, hizmet ve piyasaların rekabet yapısı
Sosyal kurum ve politikalar	Eğitimde fırsat eşitliği	İş gücünün örgütlenme düzeyi
Toplumsal-geleneksel ilişkiler	Toplumun demokratikleşme düzeyi	Nüfusun yapısal durumu ve sektörel dağılımı

Türkiye'nin en önemli sorunlardan biri de gelir dağılımı adaletsizliğidir. Ülkemizde yıllardır yüksek enflasyondan ve ekonomideki yapısal dengesizlik giderilmediğinden bu adaletsizliğin devam ettiği bilinmektedir. Hane halkı bütçe araştırması sonuçlarına göre 2017 yılında, hane halkının kullanılabilir gelirine göre oluşturulan %20'lik gruplardan birinci gruptaki hane halklarının gelirden aldığı payın %6,3 iken beşinci gruptaki hane halklarının gelirden aldığı payın %47,4 olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 6.3: Türkiye'de Gelir Dağılımı

Nüfus Grupları	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Birinci %20	6,5	5,9	6,1	6,2	6,2	6,2	6,3
İkinci %20	11,0	10,6	10,7	10,9	10,9	10,6	10,7
Üçüncü %20	15,5	15,3	15,2	15,3	15,3	15,0	14,8
Dördüncü %20	21,9	21,7	21,4	21,7	21,7	21,1	20,9
Beşinci %20	45,2	46,2	46,6	45,9	45,9	47,2	47,4

Kaynak: TÜİK

Ders İçi Etkinlik

1. Türkiye'deki gelir dağılımını gösteren Tablo 6.3'ü inceleyiniz. Türkiye'de 1. %20'lik dilim ile 5. %20'lik dilim arasında büyük fark olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri nelerdir? Tartışınız.

Gelir dağılımı dengesizliğinin azaltılması için alınması gerekli önlemler:

- Kamu sektöründeki savurganlığın önlenmesi,
- Girişimcilere bürokratik ve mali kolaylıkların sağlanması,
- Her alandaki savurganlığın önlenmesi,
- İşsizliğin azaltılması,
- KOBİ'lerin teşvik edilmesi,
- Transfer harcamalarının (yaşlılara, fakirlere, kimsesizlere, gazilere) yaygınlaştırılması. Verilecek teşviklerde seçici davranılması,
- Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması,
- Vergi oranlarının adil olması, tabana yayılması,
- Mesleki ve teknik eğitime gerekli önemin verilmesi,
- Ücret ve maaş sisteminin günün şartlarına göre yenilenmesi,
- Tarımda verimliliğin artırılması,
- Sanayileşmenin sağlanması,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarının etkinliğinin artırılmasıdır.

Ders İçi Etkinlik

Gelir dağılımındaki dengesizliğin meydana getirdiği ekonomik ve sosyal sorunlar nelerdir? Aşağıda yer alan sosyal sorunlar bölümünü, numarası tek rakamla biten öğrenciler; ekonomik sorunlar bölümünü ise numarası çift rakamla biten öğrenciler dolduracaktır.

Gelir Dağılımındaki Dengesizliğin Meydana Getirdiği Ekonomik Sorunlar	Gelir Dağılımındaki Dengesizliğin Meydana Getirdiği Sosyal Sorunlar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Aşağıdaki çizelgede A, B, C ülkelerinin millî gelirinin nüfusa göre dağılımı gösterilmiştir. Bu çizelgeden hareketle aşağıda yer alan verilerin yanındaki kutucuklardan doğru olanları “D”, yanlış olanları “Y” ile belirtiniz.

A Ülkesi		B Ülkesi		C Ülkesi	
Nüfus	Millî Gelirden Aldığı Pay	Nüfus	Millî Gelirden Aldığı Pay	Nüfus	Millî Gelirden Aldığı Pay
%10	%70	%10	%50	%10	%30
%50	%20	%50	%30	%50	%45
%40	%10	%40	%20	%40	%25

D	Y	Veriler
		Gelir dağılımındaki adaletsizlik, C ülkesinde çok belirgindir.
		A ülkesinde, açlık sınırında yaşayan insanların sayısı oldukça fazladır.
		Sosyal, ekonomik ve politik sorunlar açısından en riskli ülke B ülkesidir.
		Sosyal, ekonomik ve politik sorunlar açısından en riskli ülke C ülkesidir.
		İşsizlik oranının en yüksek olduğu ülke A ülkesidir.
		A ülkesinde transfer harcamalarına acil olarak gereksinim duyulmaktadır.
		C ülkesinde nüfusun çok az bir bölümü millî gelirden en yüksek payı almaktadır.
		B ülkesi, millî gelir dağılımı açısından C ülkesine göre daha adaletlidir.

D) UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR

Türkiye’de uygulanan iktisat politikalarında temel değişiklikler; 1923-1950 dönemlerinde ve özellikle 1930’larda KİT’lerin (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) kurulması, 1950-1980 ithal ikamesi dönemi, 1980’den itibaren uygulamaya konulan dışa dönük sanayileşme stratejisi ve 1996 yılı başında AB ile Gümrük Birliği (GB) Anlaşması’nın yürürlüğe girmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde uygulanan ekonomi politikasının belirgin özelliği karma ekonomi olmasıdır. Bu sistem ülkemizde yaklaşık yarım yüzyıldır uygulanmaktadır. 1923 İzmir İktisat Kongresi bu konuda kesin kararın alındığı yerdir. Atatürk, bu kongrede yeni Türkiye’nin bir “İktisat Devleti” olacağını söylemiştir.

Ülkemizde Uygulanan Ekonomik Politikaların Temel Amaçları

Doğal ve beşerî kaynakları en iyi şekilde değerlendirebilmek

Ekonomik ilişkileri yürüterek istikrarlı kalkınmayı sağlamak

Dengeli gelir dağılımı oluşturmak

İstihdamı artırmak

1923-1932 Dönemi

17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Cumhuriyetin ilk beş yılında yapılan uygulamalar, bu kararlara göre şekillenmiştir.

- Devletin ekonomiyi özendirici ve düzenleyici olarak etkili olması kararlaştırılmıştır.
- Siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla güçlendirilmesi hedef alınmıştır.
- 1925'te aşar vergisi kaldırılmıştır.
- Tarımda makineleşmenin sağlanması için teşvikler verilmiştir.
- Ziraat Bankası vasıtasıyla çiftçilere kredi sağlanmıştır.
- 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu ve Gümrük Kanunu çıkarılmıştır.

1932-1950 Dönemi

Bu dönemde Karma Ekonomik Sistem uygulanmıştır.

- 1933'te Sümerbank kurulmuştur.
- Özel sermayenin yetersizliği nedeniyle 1933'ten itibaren devletçilik yoluyla sanayileşme politikasına geçilmiştir.
- Planlı sanayileşme için 1933-37 yılları arasında I. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır.
- 1938-1942 yılları arasında ise II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır.
- Millî Ekonomiyi Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

1950-1960 Dönemi

- Ülkemizde ekonomik kalkınmanın en hızlı yaşandığı dönemdir.
- Ekonomide devletin etkisi azaltılmıştır.
- Altyapı çalışmalarına önem verilmiştir. Önemli kara yolları, sulama, liman, enerji projeleri hayata geçirilmiş ve Türkiye âdeta bir şantiye görünümü kazanmıştır.
- Ancak altyapıda yaşanan gelişmeler sanayileşmede görülmemiştir. Sanayileşmeye yeteri kadar önem verilmemiştir.

1960'tan Sonraki Dönem

- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma planlarının uygulanması benimsenmiş buna bağlı olarak 1960'ta Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. 1960 yılında Türkiye'de planlı kalkınma dönemine geçilmiştir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları

- 1962’de bir yıllığına uygulanan planın gerçekleşmesi üzerine beş yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve ilk kalkınma planı 1963-1967 yılları arasında uygulanmıştır.
- Günümüze kadar 10 kez kalkınma planı hazırlanmış, en son plan 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekildedir.
- Beş yıllık kalkınma planının en belirgin özelliği, özel kesim yatırımını teşvik etmesidir.
- Devlet, imalat sanayisi yatırımlarını azaltarak elindekileri özelleştirmeye çalışmış ve altyapı çalışmalarını hızlandırmıştır.
- Günümüzde ekonominin dışa açılımı başlamış, Türkiye ekonomisi bölgesel ve küresel etkilere açık hâle gelmiştir.

Kaynak : <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBDCF6B4EA3F896DFD>

Ders Dışı Etkinlik

1. Bir ülkede kalkınma planı hazırlanmasına neden ihtiyaç duyulur?
2. Ülkemizde kalkınma planlarını hazırlamakla görevli kuruluş hangisidir? Araştırınız. Bu kuruluşun görevlerini araştırma sonuçlarına göre söyleyiniz.

E) DİĞER NEDENLER

1. Özelleştirme

Türkiye’de devletin ekonomik yaşama zorunlu olmadıkça girmemesi, devlette gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin de zaman içinde özel kesime devredilme prensibi, Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Türkiye’de KİT’ler kurulurken kuruluş yasalarında ileride özel sektöre devredileceklerine ilişkin hükümlerin de yer aldığı görülmektedir. Özelleştirme, 1970’li yıllarda dünyada yaşanan ekonomik ve politik olayların yarattığı serbestleşmenin ve küreselleşmenin bir ürünüdür.

Özelleştirmeyi destekleyen tezler:

- Kaynakların etkin kullanımı,
- Devletin asli görevine çekilmesi ve yükünün azaltılması,
- Sermayenin tabana yayılması ve sermaye piyasasının gelişmesi,
- Yabancı sermayenin teşvik edilmesidir.

Özelleştirmenin olumsuz yönleri:

- İşletmeleri satın alan özel sektör; işletmenin ürettiği mal, üretim kapasitesi, satış hacmi yerine menkul ve gayrimenkulleri dikkate alabilir.
- Devletin özelleştirdiği mal ve hizmet üretimlerini devralan özel sektör, ekonomik açıdan kârlı olmayan alanlara yatırım yapmayabilir.

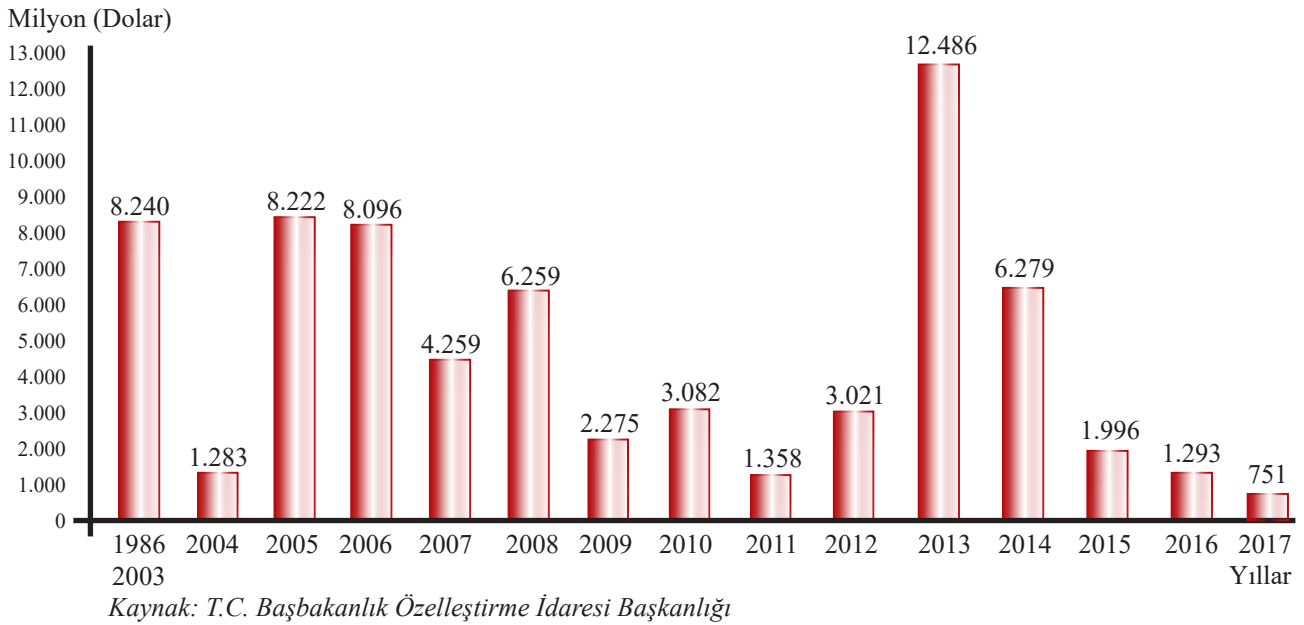
Özel mülkiyetteki bir işletmenin maksimum kârı hedeflemesi nedeniyle tek olma avantajını kötüye kullanma ihtimali çok daha yüksektir.

Kısa dönemde yoğun bir işsizlik ortaya çıkabilir.

Özelleştirme ile yabancı sermaye ve uluslararası kuruluşların ülkeye girmesi, ekonomide etkin olması söz konusu olabilir.

Türkiye’de özelleştirme 1984 yılında başlamıştır. Özelleştirilen kurumlara örnek TÜRK TELEKOM, TÜPRAŞ, PETKİM, SEKA, TÜGSAŞ, SÜMER HOLDİNG’i verebiliriz. Fakat Türkiye’de çok güçlü bir kamu ekonomisi ve devletçi yapının olması, kamuoyunun özelleştirmeye hazır olmaması, özelleştirmenin altyapısında yeterli hazırlığın yapılamamasından dolayı özelleştirme programı hedeflenen seviyeye henüz gelememiştir.

Özelleştirme ile ilgili temel yasa (4046 sayılı yasa), özelleştirme programının uygulamaya konulmasından 10 yıl sonra Kasım 1994’te çıkarılarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.

Grafik 6.1: Yıllar İtibarıyla Özelleştirme Gelirleri

Özelleştirmede elde edilen gelirler, yıllar itibarıyla yukarıdaki Grafik 6.1’de gösterilmiştir. 1986 ile 2003 yılları arasındaki periyotta 8.240 milyon dolar özelleştirme geliri elde edilirken 2005 yılında özelleştirme geliri 8.222 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve 2013 yılına kadar düşen bir seyir izlemiştir. 2013 yılında ise 12.486 milyon dolar özelleştirme geliri ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2017 yılında da 751 bin dolar özelleştirme geliri elde edilmiştir.

Ülkemizde son yıllarda yabancı sermayenin özelleştirmeye ilgisinin arttığı, bu kapsamdaki kuruluşların öngörülen bedeller üzerindeki değerlerden devredildiği görülmektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerindeki çok büyük ve stratejik kuruluşların bir kısmı özel sektöre bir kısmı da yabancı sermayeye devredilmiştir. Bundan sonra devlete düşen görev; bu kuruluşların tekel konumuna gelmelerini önlemek, ekonomide kendilerinden beklenen üretim ve istihdama katkısını uygun maliyetlerle karşılamasını denetlemek olmalıdır.

Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinin sizce olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Sınıfta tartışarak elde ettiğiniz sonuçları yazınız.

Olumlu Yönler

.....

.....

.....

.....

.....

Olumsuz Yönler

.....

.....

.....

.....

.....

2. Dış Borçlar

Bir ülkenin iç ve dış borç yükünün fazla olması; ülkede ne gibi ekonomik, sosyal ve kültürel problemler meydana getirecektir? Araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfta paylaşınız.

Bir devletin iç ve dış borçları arttıkça ekonomik hedeflerin elde edilmesi güçleşir. Ülke, içinden çıkılması zor ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalır. Kamu harcamaları artan, vergi toplayamayan, enflasyonu kontrol altına alamayan ülkelerde devlet; bu borçların faizlerini ve anaparasını ödemekte zorlanır. Dolayısıyla kaynakların etkin kullanılmaması sonucu, hedeflerden ayrılır, sosyal sorunlar ortaya çıkar ve ülke olumsuz etkilenir.

Görsel 6.7: Borçlanma ekonomiyi olumsuz etkiler.

İç borç, devletin ülke sınırları içerisindeki kişi ve kuruluşlara milli para cinsinden borçlanmasıdır.

Dış borç ise yabancı yatırımcı ve kuruluşlardan alınan borçlardır. Dış borçlar yurt dışına net kaynak transferine yol açar. Dış borcun içinde özel kesimin de borcu vardır.

Türkiye Cumhuriyeti dış borçlanmaya ilk kez 1930 yılında başvurmuştur. O yıl 10 milyon dolarlık borç oluşmuştur. Dış borcumuz 1965 yılında 1 milyar doları aşmıştır. İç borçlanmaya ise 1933 yılında başlanmıştır.

Türkiye'nin en büyük problemlerinden biri iç ve dış borçlardır. Tablo 6.4'te de görüldüğü gibi 1970'te Türkiye'nin dış borcu 2.2 milyar dolar iken 1980'de 16.2 milyar dolar olmuştur. 1990 yılında dış borç 44 milyar dolar, iç borç 57 milyon dolar iken 5 Nisan 1994 tarihinde dış borç 65 milyar dolar, iç borç 799 trilyon TL'ye çıkmıştır. 2002-2006 döneminde ülkemizin toplam borç yükü 141 milyar dolar artmıştır. Türkiye son beş yılda, 80 yılda aldığı borcun %61'i kadar daha fazla borçlanmıştır. 2017 yılı itibarıyla Türkiye'nin toplam dış borcu 453.207 milyon ABD dolarıdır. Türkiye son yıllarda uyguladığı politikalarla IMF'ye olan borçlarını kapatmıştır. Bunun sonucu olarak iç ekonomi politikalarında IMF'ye olan bağımlılık kalkmıştır.

Tablo 6.4: Ülkemizin Dış ve İç Borçları

Yıllar	Dış Borç (Milyon Dolar)	İç Borç (Bin TL)
1938	146.0	0.4
1950	277.0	1.8
1960	558.0	4.3
1970	2.297	25.0
1980	16.227	721.0
1990	44.000	57.180
2002	129.719	149.869.691
2006	207.325	251.470.055
2009	238.819	330.005.000
2010	291.665	353.841.000
2011	303.578	368.778.000
2012	338.732	386.542.000
2013	389.273	403.007.000
2014	402.482	443.400.000
2015	397.690	440.124.000
2016	421.434	468.644.000
2017	453.207	535.448.000

Kaynak: TÜİK

3. Ödemeler Dengesi Açıkları

Ders İçi Etkinlik

1. Türkiye'nin ekonomik yapısı içerisinde, yaşanan ekonomik krizlerin seyrini araştırınız. Araştırma sonuçlarını sınıfta tartışınız.
2. Ödemeler dengesindeki olumlu ve olumsuz gelişmeler, ülke ekonomisi üzerinde ne gibi etkiler doğurur?

Beşinci ünite de değinildiği gibi ödemeler dengesi; bir ülkenin bireylerinin, firmalarının ve devlet kurumlarının belirli bir dönem içerisinde diğer ülkelerin bireyleri, firmaları ve devlet kurumlarıyla gerçekleştirdiği uluslararası işlemlerin parasal değerlerini gösteren hesap tablosudur. Ödemeler dengesine kaydedilen her işlem, dış ekonomilere karşı alacak hakkı ya da borç doğurur. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı, önemli ödemeler dengesi açıklarıyla karşı karşıyadır.

Tablo 6.5: Yıllar İtibarıyla Cari Denge (Milyar ABD Doları)

Yıllar	Milyar (Dolar)	Yıllar	Milyar (Dolar)	Yıllar	Milyar (Dolar)	Yıllar	Milyar (Dolar)	Yıllar	Milyar (Dolar)
1993	-6.4	1998	-2.0	2003	-7.5	2008	-41.4	2013	-65.0
1994	2.6	1999	-0.9	2004	-14.4	2009	-14.0	2014	-45.8
1995	-2.6	2000	-9.9	2005	-22.1	2010	-48.4	2015	-32.1
1996	-2.4	2001	3.8	2006	-23.1	2011	-77.2	2016	-33.1
1997	-2.6	2002	-0.6	2007	-38.2	2012	-48.9	2017	-47.1

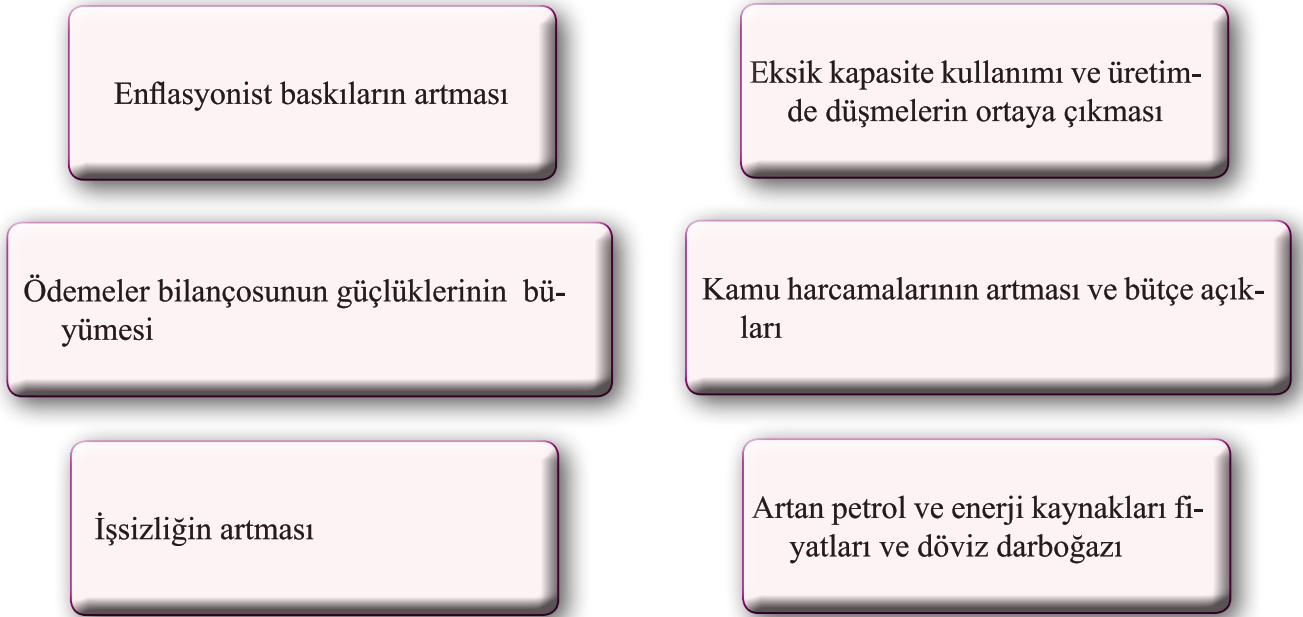
Kaynak: TÜİK

Tablo 6.5'te görüldüğü gibi Türkiye'nin cari işlemler hesabı verileri, 1990 yılından itibaren incelendiğinde ekonominin genellikle cari açık verdiği, cari açık ile ekonominin büyüme oranı arasında doğrudan ve güçlü bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun temel nedeni Türkiye'de yurt içi tasarrufların, yurt içi yatırımları karşılama oranının düşük olmasıdır. Yurt içi yatırımların, yurt içi tasarrufları aşması ile bu fark, yurt dışı tasarrufla karşılanmakta bu durum ise ekonomik göstergelerde cari açık olarak ortaya çıkmaktadır. Ödemeler dengesi açıkları, Türkiye ekonomisinin uzun yıllardır karşı karşıya olduğu önemli bir problemdir.

Ekonomik krizler; makro düzeyde devleti, mikro düzeyde firmaları etkileyen, ciddi sonuçlar ortaya çıkaran, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen gelişmeler bütünüdür. Herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişim sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanabilir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yaklaşık 80 yıllık sürede belirli aralıklarla Türkiye'de ekonomik krizler yaşanmıştır.

Türkiye'de gerçekleşen ekonomik krizlerin kronolojik sıralaması; 1929 krizi, 1946 krizi, 1954 krizi, 1958 krizi, 1974 krizi, 1980 krizi, 1994 krizi, 2001 krizi ve 2008 krizi şeklindedir.

Ekonomik Krizin Başlıca Göstergeleri

F) ÇEVRESEL SORUNLAR

Hazırlık Çalışmaları

● Çevre kirliliğinin ekonomide meydana getirdiği olumsuzluklar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Çevre sorunları; küresel ısınmadan iklim değişikliğine, atık suların arıtılmasından katı atıkların yok edilmesine, hava kirliliğinden görüntü kirliliğine, geri kazanımdan tasarrufa, enerjinin ve suyun israf edilmesinden verimli kullanılmasına, tarım koruma ilaçlarından toprak erozyonuna kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

Çevre sorunlarının sonucunda sadece kendi çevremizdeki insanlar zarar görmeye kalmaz, dünyanın diğer ucundaki insanlar da zarar görebilir. Hatta bu alan, sonraki kuşaklara bile zarar verecek kadar etkin bir alandır. Doğa olaylarının afetlere neden olmasında yeryüzü şekilleri, jeolojik yapı, iklim özellikleri ve insan faktörü etkilidir. Bu nedenle çevre konusundaki bilinçlendirme artırılmalı, olaylara ve sorunlara kayıtsız kalınması önlenmeli, bu sorunlara duyarlılık ve sosyal hayatta işlerlik kazandırılmalıdır. Kişiler arasında, halk ile devlet arasında ve devletler arasında sosyal baskı ve oto-kontrol sistemi yaygınlaştırılmalıdır.

2016 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam karbondioksit salınımı, 496,1 milyon tondur. 2016 yılı verilerine göre günlük kişi başı su miktarı ortalama 217 litredir. Su kaynaklarımız giderek azalmaktadır. Türkiye su yoksulu ülkeler arasına girmiştir. Erozyon sonucunda yılda 500 milyon ton verimli toprak kaybedilmektedir. Her yıl 80-100 bin dönüm orman yanarak 5-7 bin dönüm orman ise tarla açma ve yerleşme sebebiyle yok olmaktadır. Atık sular, altyapı yokluğu, turizm ve kontrolsüz avcılık yüzünden denizler ve karalar kirlenmektedir. Modern teknolojinin kullanılmaması, enerji maliyetlerinin artmasına sebep olurken alternatif enerji (nükleer, rüzgâr, güneş gibi) kaynaklarından henüz tam olarak yararlanılamaması, enerji kaynakları açısından sorun olmaya devam etmektedir

1. Çevre Kirliliğinin Nedenleri ve Çevre Korumanın Anlamı

Çevre kirliliğinin nedenleri:

- Hızlı nüfus artışı,
- Şehirleşme ve kentleşme, köyden kente göç,
- Sanayileşme, tehlikeli ve katı atıklar,
- Turizmin sağladığı ekonomik değerlere karşılık turistik kentleşme, nüfus yoğunluğu, doğal çevrenin tahribi vb.,
- Çevre eğitiminin eksikliği ve çevre konularına duyarsızlık,
- Ormansızlaştırma, yanlış arazi kullanımı,
- Altyapı eksikliği,
- Bilinçsiz yakıt kullanımı, gaz arıtma tesislerinin yetersizliğidir.

Çevre Korumanın Anlamı: Dünyada ve ülkemizde çevre sorunları her geçen gün daha da büyümektedir. İnsanların bilinçsiz davranışları da bu sorunu çözümsüz hâle getirmektedir. Oysaki herkes daha güvenli ve daha temiz bir çevrede yaşam sürmeyi arzu etmektedir. İnsanlar daha önceki dönemlerde doğanın kendi kendisini sürekli yenilediğini düşünmüşlerdir. Daha sonraları ise yenilenmenin de bir sınırının olduğunu farkına varmışlardır. Bu nedenle temiz çevrenin önemi her geçen gün artmıştır. Kişi ya da kuruluşlar buna rağmen çevreyi, toplum yararını dikkate almadan kullanmaktadırlar. Yaşayan insanların ve gelecek kuşakların bu durumdan zarar görmesi olasıdır. Oysaki insanlığın sahip olduğu kaynakların en uygun şekilde kullanılması gerekir. Bu kaynakların yok edilmesi ve üretimi artırmak için kullanılması gerekir.

Çevre ile ekonominin ilişkisi iki noktada ortaya çıkar. Birincisi; çevre değerlerinin korunması ve iyileştirilmesi için yapılması gereken harcamaların etkisidir. İkincisi ise çevreye verilmiş olan zararların giderilmesi için ekonomide katlanılması gereken harcamalardır. Bu harcamalar; kirlenmenin maliyeti, çevre düzenlemesinin maliyeti (atık ücreti, atık katı maddelerin yeniden değerlendirilmesi, kirlenme cezası vb.), fayda ve maliyetlerin dengelenmesidir.

Çevre Kirliliğinin Sonuçları ve Çözüm Önerileri

Problemler	Kaynaklar	Çözümler
 <p>Görsel 6.8: Hava kirliliği</p>	<p>Kentleşme, arazi kullanımı, ormansızlaştırma, ulaşım, endüstri</p>	<p>Kamuoyunu bilinçlendirme, toplu taşıma, emisyon kontrolü</p>
 <p>Görsel 6.9: Su kirliliği</p>	<p>Kentleşme, iklim değişimi, arazi kullanımı, ormansızlaştırma, ulaşım, endüstri</p>	<p>Kamuoyunu bilinçlendirme, tasarruf, havzaların temizlenmesi, havza yönetimi, yeşil dokunun artması</p>
 <p>Görsel 6.10: Toprak kirliliği</p>	<p>Endüstri, asit yağmurları, atıklar</p>	<p>Atık kontrolü, kamuoyunu bilinçlendirme</p>

1. Aşağıdaki görselleri çevre kirliliği açısından değerlendiriniz. Bu görsellerle ilgili düşüncelerinizi görsellerin alt kısımlarına yazınız.

Görsel 6.11

.....
.....
.....

Görsel 6.12

.....
.....
.....

Görsel 6.13

.....
.....
.....

Görsel 6.14

.....
.....
.....

2. Bu görsellerden hareketle çevreye verilen zararları azaltmak için neler yapılabileceğini yazınız.

.....
.....
.....

Beyin Fırtınası

Yaşam kalitemizi bozmadan alacağımız önlemlerle çevremizi nasıl koruyabiliriz? Yaşadığımız mekânlarda nasıl daha mutlu olabiliriz? Tartışınız.

6. ÜNİTE: PROJE ÇALIŞMASI

1. Türkiye’de çevre kirliliğinin ekonomide meydana getirdiği olumsuzluklar ve çözüm yolları
2. ÇEVKO’nun yaptığı çalışmalar
3. İnsanların doğaya zarar vermeden doğadan en iyi şekilde yararlanma yolları

Süre: Bir ay

*“Havayı, suyu, doğal hayatı koruma çabalarımız aslında kendimizi koruma çabalarımızdır.”
Stewart UDALL (Stevirt Yudil)*

2. Küresel Isınma

İnsanlar tarafından atmosfere salınan gazların sera etkisi meydana getirmesi sonucunda dünya yüzeyindeki sıcaklığın artmasına **küresel ısınma** denir. Dünya’nın yüzeyi, güneş ışınları tarafından ısıtılır. Dünya bu ışınları tekrar atmosfere yansıtmakta ama bazı ışınlar (su buharı, karbondioksit ve metan gazı) Dünya’nın üzerinde oluşturduğu doğal örtü tarafından tutulmaktadır. Bu da yeryüzünün yeterince sıcak kalmasını sağlamaktadır.

Son dönemlerde fosil yakıtların yakılması, ormansızlaştırma, hızlı nüfus artışı, toplumlardaki tüketim çılgınlığı, sanayi (enerji ilişkili; kimyasallar, çimento üretimi), ulaştırma, arazi kullanımı değişikliği, katı atık yönetimi ve tarımsal (enerji ilişkili; anız yakma, çeltik üretimi, hayvan gübreleme vb.) enerji dışı etkinliklere dayalı olarak karbondioksit, metan ve diazotmonoksit gazlarının atmosferdeki yığılması artış göstermiştir.

Bilim insanlarına göre bu artış küresel ısınmaya neden olmaktadır. 1860’tan günümüze kadar tutulan kayıtlar, ortalama küresel sıcaklığın 0,5 ila 0,8 °C derece arttığını göstermektedir. Bilim insanları, son 50 yıldaki sıcaklık artışlarının insan hayatı üzerinde fark edilir etkileri olduğu görüşündedir.

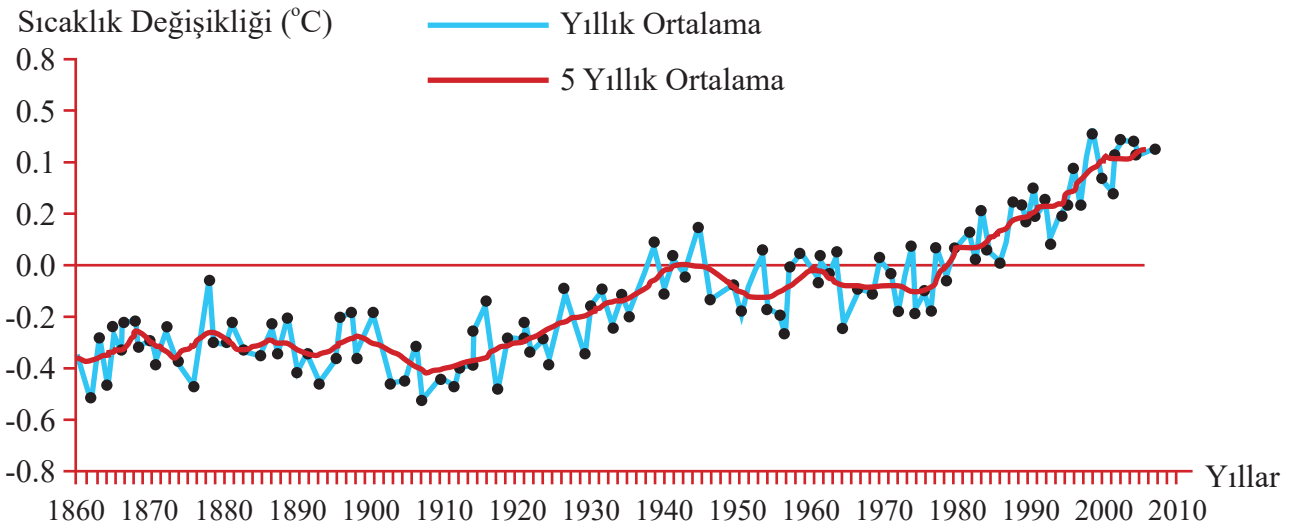
Görsel 6.15: Küresel ısınma, dünyada iklim değişikliklerine neden olmaktadır.

Küresel ısınmanın yıllara göre seyrini gösteren aşağıdaki grafiğe göre küresel ısınmanın 1860'tan günümüze kadar geçirdiği değişimi inceleyiniz. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Küresel ısınma sürekli aynı oranda mı artmıştır? Neden?
2. En yüksek sıcaklık değişikliği hangi yıllar arasında gerçekleşmiştir?
3. En düşük sıcaklık değişikliği hangi yıllar arasında gerçekleşmiştir?

Kaynak: <https://gultekinebru.wordpress.com/2014/12/24/genel-bilgi/12.12.2016>

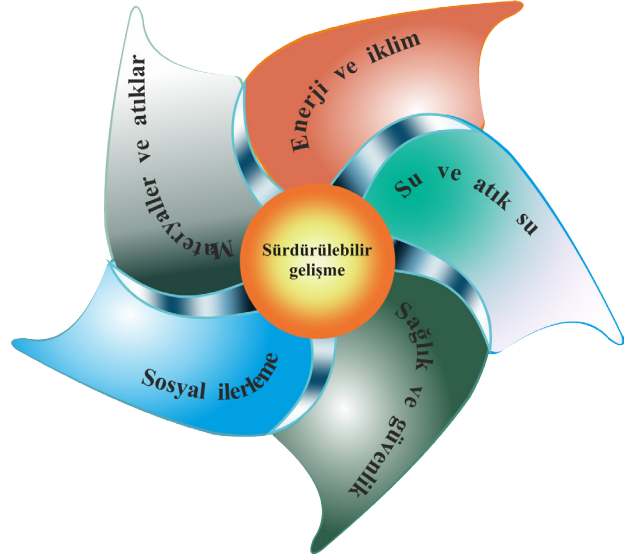
Grafik 6.2: 1961-1990 Dönemi Ortalamalarından Farklara Göre Hesaplanan Küresel Yıllık Ortalama Yüze Sıcaklığı Anomalilerininin 1860-2010 Dönemindeki Değişimleri

Dünya iklim sisteminde değişikliklere neden olan küresel ısınmanın etkileri; en yüksek zirvelerden okyanus derinliklerine, ekvatoradan kutuplara kadar Dünya'nın her yerinde hissedilir hâle gelmiştir.

Kutuplardaki buzullar erimekte, deniz suyu seviyesi yükselmekte ve kıyı kesimlerde toprak kayıpları artmaktadır. Örneğin 1960'ların sonundan günümüze kuzey yarım kürede kar örtüsünde %10'luk bir azalma olmuştur. 20. yüzyıl boyunca deniz suyu seviyelerinde de 10-25 cm arasında bir artış olduğu belirlenmiştir. Küresel ısınmaya bağlı olarak Dünya'nın bazı bölgelerinde kasırgalar, seller ve su taşkınlarının şiddeti ve sıklığı artarken bazı bölgelerde uzun süreli şiddetli kuraklıklar ve çölleşme görülmektedir. Kışın sıcaklıklar artmakta, ilkbahar erken gelmekte, sonbahar gecikmekte, hayvanların göç dönemi değişmektedir. Yani iklimler değişmektedir, bununla beraber bu değişikliğe dayanamayan bitki ve hayvan türleri ya azalmakta ya da tamamen yok olmaktadır. Küresel ısınma, insan sağlığını doğrudan etkilemektedir. İklim değişikliklerinin; kalp, solunum yolu, alerji, bulaşıcı hastalıklar ve diğer bazı hastalıkları tetiklediği görüşü bilim insanları tarafından ifade edilmektedir.

Ders İçi Etkinlik

Gelecek nesillere daha yaşanılır bir dünya bırakmak için neler yapılmalıdır? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 6.16: Sürdürülebilir gelişme

Sürdürülebilir gelişme; kökeni çok eskilere dayanmakla birlikte 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sıkça kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Sürdürülebilir gelişme kavramı; “Kentbilim Terimleri Sözlüğü”nde, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden taviz vermeksizin, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” biçiminde açıklanmaktadır.

Sürdürülebilir Gelişme ile İlgili Bugüne Kadar Yapılan Çalışmalar

Sürdürülebilirliğin belirli bir kavram olarak ortaya çıkışında ilk alanların tarım, ormanlar ve balıkçılık gibi yenilenebilir kaynaklar olduğu görülmektedir. 1974 yılında Roma Kulübüne sunulan raporda ve 1980’de Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Dünya Koruma Stratejisi içinde alınan kararlarda 1987’de ortak geleceğimiz (Bruntland) Raporu’nda sürdürülebilir gelişme ile ilgili kararlar alınmıştır. 1992’de AB Beşinci Eylem Programı içerisinde yine bu konu gündeme alınmıştır. 1933’te Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuştur. 1995’te Mısır’ın Kahire kentinde bu konuyla ilgili “Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı” düzenlenmiştir. 1996 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde İstanbul’da “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı” (HABİTAT II) düzenlenmiş, sürdürülebilir gelişme kavramı insan yerleşimleri alanına uyarlanmıştır.

1992 yılında Rio+5 Forumu, Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan beş yıl sonra, 13-19 Mart 1997 tarihinde yine New York'ta düzenlenmiştir. Forumda sürdürülebilir gelişmeyi yerel, ulusal ve küresel düzeylerde hayata geçirecek strateji ve yönetim sistemleri üzerinde durulmuştur. 2002'de "Sürdürülebilir Gelişme Konferansı", Güney Afrika Cumhuriyeti'nin en büyük kenti Johannesburg'ta gerçekleştirilmiştir.

Johannesburg Konferansı'nda alınan kararlar şu biçimde özetlenebilir:

- Ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejisinin en kısa sürede oluşturulması ve bu konuda uygulamanın 2005 yılından itibaren başlatılması,
- Kamu, sivil toplum ve özel sektörde kurumsal sorumluluk ve duyarlılığın geliştirilmesi,
- Uluslararası anlaşmaların hükümlerinin uygulanmasının sağlanması,
- Yoksulluğun önlenmesi için Dünya Dayanışma Fonunun kurulması ve açlık sınırında yaşayan nüfusun yarı yarıya azaltılması,
- Enerji sunumunda fosil kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin sağlanması,
- Enerji kullanımının, küresel ölçekte daha adil ve dengeli bir biçimde dağılımının sağlanması,
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanması ve biyolojik çeşitlilikteki azalmanın eşit düzeylere çekilmesidir.

Doğa olaylarının yeryüzünde her zaman meydana geldiği bunun da can ve mal kaybına neden olduğu bir gerçektir. Doğal afetlerin, insanların doğal dengeyi bozması sonucunda artarak devam ettiği görülmekte; depremler, sel ve taşkınlar, heyelanlar, iklim değişiklikleri ve hava kirliliği insan yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye için sürdürülebilir kalkınma programları, ülkenin ihtiyaçları dikkate alındığında sürdürülebilirlikle ilgili kalkınma programlarının hazırlanması, uygulama zemininin diğer uluslarda olması gerektiği gibi kriterlerin baz alınması, küreselleşme psikolojisine entegre olması, dış politikasını buna göre şekillendirmiş olması gerekir. Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmesi için öncelikle eğitim, sağlık, savunma ve adalet konularına ağırlık vermesi gerekir. Bununla birlikte insan gücü yönetimi, nüfus politikaları, kültür, sanayileşme, bilişim, uzay projeleri, tarım, enerji, ulaşım, turizm, çevre ve sivil toplum kuruluşları bu süreç içerisinde yer almalıdır.

Türkiye'de sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için;

- Bütün ülke ekonomisinin gelişiminin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması, tarım ve tarım dışı faaliyetlerde bulunan işletmelerin ekonomik sürekliliğinin sağlanması,
- Ormansızlaştırma, bilinçsiz yapılaşma, aşırı otlama, suyun, toprağın ve havanın kirlenmesine neden olan problemlerin çözümü ile birlikte ekolojik dengenin kurulması,
- İşsizlik sorununun meydana getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal olumsuzlukların en aza indirilmesi, gelir çeşitlemelerinin yapılması,

Görsel 6.17: Sürdürülebilir gelişmenin merkezi insandır.

- Zamanla hantal ve verimsiz hâle gelen kalitesiz ve pahalı hizmet üreten kamu yönetiminin iyileştirilmesi, çağa ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun hâle getirilmesi,
- Sosyal ve kültürel hayatın zenginleştirilmesi,
- Kamu yatırımlarının ve kamu hizmetlerinin sunumunda sürekliliğin olması,
- Ülkenin yabancı sermaye açısından cazip hâle getirilerek yatırım çeken ülkelerden biri olması, güvensizlik ortamının ortadan kaldırılması,
- Enerji kaynaklarının ülkemiz şartlarına göre çoğaltılması ve ucuz enerji kullanımının sağlanması,
- Yeni üretim alanlarının oluşturulması; turizm, ihracat, müteahhitlik hizmetlerinin, yer altı ve yer üstü kaynaklarının verimli kullanılması gerekir.

Sonuç olarak sürdürülebilir gelişme; çevreci dünya görüşünün, kalkınmacı görüş ile bir uzlaşım temeline dayanmaktadır. Kavramın günümüzde çevre ve kalkınma hareketlerinin başlıca söylemi hâline geldiği söylenebilir.

HABER KÖŞESİ

Adana'da Orman Yangını

Adana ilinin Kozan ilçesi, Sıralif mevkisinde belirlenemeyen bir nedenle orman yangını çıktı.

Alevleri görenlerin ihbarı üzerine itfaiye ve Adana Orman Bölge Müdürlüğü ekipleri yangına müdahale etti.

Kozan Orman İşletme Müdürü, Sıralif mevkisinde çıkan yangının kısmen kontrol altına alındığını söyledi. "Kısa sürede yangını tamamen kontrol altına alacağız.

Soğutma işlemlerimiz devam edecek. 32 arazöz, su tankımız, üç adet dozerimiz, iki adet greyderimiz yangına müdahale ediyor." dedi.

Yangının çıktığı ormanlık alanda 150 arı kovanı bulunan bir kişi ise arılarının alevden etkilenmemeleri için tek tek uzaklaştırmaya çalıştı. Kovanlarının yangından zarar görmediğini ancak arılarının dumandan etkilenmiş olabileceğini kaydetti.

Kaynak: https://www.trthaber.com/m/?news=adanada-orman-yangini&news_id=385373&category_id=2

İklim Değişikliği Canlı Türlerini Tehdit Ediyor

Bilim insanları, küresel iklim değişikliğinin gezegendeki en hayati tehditlerden biri olduğu uyarılarına devam ediyor. Ayrıca iklim değişikliğiyle gerektiği gibi mücadele edilmemesi durumunda, biyoçeşitlilik açısından dünyanın en zengin bölgelerindeki canlı türlerinin yarısının bu yüzyıl sonuna kadar yok olabileceğini açıklıyor.

İklim değişikliği tehdidiyle mücadelede "isteksiz" görünen sanayileşmiş ülkelere, iklim değişikliği etkilerinin en aza indirilmesi konusunda çaba harcamaları çağırısı yapılıyor.

Kaynak: https://www.trthaber.com/m/?news=iklim-degisikligi-canli-turlerini-tehdit-ediyor&news_id=384323&category_id=10

1. Haber köşesindeki görselleri inceleyiniz. Çevre sorunlarının insan yaşamına etkilerini araştırınız. Bunların önlenmesi konusunda neler yapılabileceğini sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Bölgenizde ve Türkiye’de yaşanan çevre sorunları ile ilgili yazılı ve görsel basında çıkan haberleri bulunuz, sınıf panosuna asınız.

Görsel 6.18: Çevre sorunları

OKUMA METNİ

KÜRESEL ISINMANIN TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

Türkiye konumu nedeniyle küresel ısınmanın ana etkilerinden olan tropikal kasırgalar, el-nino ve muson yağışları gibi küresel etkisi çok büyük olan meteorolojik olayların etki sahalarından uzaktadır. Türkiye, su kaynaklarının azalması ve artan orman yangınları nedeniyle küresel ısınmanın potansiyel etkileri açısından risk grubu ülkeler arasında yer alıyor.

Deniz sularındaki sıcaklık ve akıntı yönlerinde oluşacak değişimlerle balıkçılığın etkilenmesi uzmanlarca öngörülmüyor. Ayrıca deniz sularının yükselmesi sonucu kıyı bölgelerimizin sular altında kalma olasılığı da bulunuyor.

Yükseltisi fazla olan bölgeler için öngörülen durumsa dağ zirvelerindeki buzulların kar tutma seviyesi ve süresinin düşeceği ve sıkça çığ meydana geleceği yönündedir.

Küresel ısınmada etkili sera gazlarının salınımının yönetilememesi ve azalan su kaynaklarının yanlış kullanımı nedeniyle küresel ısınmanın etkileri normal seyrinden daha hızlı yaşanıyor. Küresel ısınma ve yanlış su yatırımları, Türkiye'nin "su bütçesini" yok edebilir. Suyun aşırı tüketimine yönelik yatırımların devam etmesi hâlinde ülkemizin küresel ısınmanın etkilerinden olumsuz etkilenmesinden endişe ediyoruz. Türkiye, sanılanın aksine su kaynakları açısından son derece fakir olup kişi başına düşen su miktarı dünya ortalamasının yaklaşık beşte birine karşılık geliyor. Küresel ısınmanın etkisiyle Türkiye'nin su kaynakları daha da kısıtlı hâle geleceği için su bütçemizin son derece dikkatli kullanılması gerekiyor. Ülkemizin 2030 yılı su kullanım hedefleri ve yatırımları, suyun daha çok israf edilmesine neden olabilir. Suyumuzu nasıl kullanıyoruz?

Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü verilerine göre 2003 yılı itibarıyla kullanılan suyun miktarı toplam 40,1 milyar metreküptür. Bu miktarın 6,2 milyar metreküpü (%15,5) içme suyu, 4,3 milyar metreküpü (%10,7) sanayi, 29,6 milyar metreküpü (%73,8) ise tarımsal amaçlı olarak kullanılıyor. Bu dağılım içinde en büyük paya sahip (toplam su kullanımının dörtte üçü) tarımsal su kullanımının, DSİ 2030 planına göre 72 milyar metreküpe çıkarılarak yüzde 143 oranında artırılması öngörülüyor. Öte yandan, yine DSİ Genel Müdürlüğü verilerine göre sulanabilir alanların 2030 yılına kadar 4,9 milyon hektardan 8,5 milyon hektara çıkarılarak yüzde 73 oranında büyütülmesi planlanıyor.

Tarımda İsrâf Edilen Su

Ne var ki Türkiye'nin kısıtlı su kaynaklarının dörtte üçünü tüketen sulama yatırımları hızla yapılırken suyun tasarruflu kullanımı ve ürün deseni üzerinde yeterince durulmuyor. Ülkemizde sulanan alanların %94'ü, suyu israf eden yüzey sulama metotları (karık, tava ve salma) ile yapılırken geriye kalan sadece %6'lık bir alanda basınçlı sulama sistemleri (yağmurlama, damlama) kullanılıyor. Oysa yüzey sulama yöntemi yerine basınçlı sulama sistemlerinin oluşturulmasıyla tarımsal sulama için kullanılan sudan tüm ürünlerde en az yüzde 50 oranında tasarruf sağlanabilir. Bugüne kadar sulamanın yüzeyden yapılması nedeniyle Türkiye'nin su kaynaklarının en azından üçte birinin israf edildiği tahmin ediliyor. Yüzey sulaması yapılarak suyun israf edilmesi sebebiyle Konya Havzası'ndaki sazlıklar başta olmak üzere dünyaca ünlü pek çok sulak alanımızı kaybettik.

DSİ, tarım sektörü dışındaki sektörlerde de suyun tüketiminde büyük bir artış öngörüyor ve toplam kullanılan su miktarını 40,1 milyar metreküpten 112 milyar metreküpe çıkarmayı (yüzde 179'luk artış) hedefliyor. Bu artışın Türkiye'nin doğal su rezervleri olan sulak alanları nasıl etkileyeceğiyle ilgili bir hesaplama bulunmuyor. Ancak hâlihazırdaki 40,1 milyar metreküplük su kullanımını nedeniyle Marmara Denizi'nden daha büyük bir yüz ölçümüne karşılık gelen 1 milyon 400 bin hektarlık doğal sulak alanın (Türkiye'deki sulak alanların yaklaşık yarısı) kaybedildiği dikkate alındığında 2030 yılında doğal sulak alanların neredeyse tamamının yok olması bekleniyor.

Küresel Isınmaya Hazır Değiliz

Küresel ısınma tüm dünyanın ve Türkiye'nin su kaynaklarını tehlikeye sokarken Türkiye, suyun aşırı kullanımına neden olan tarımsal yatırımları gerçekleştirmeye devam ediyor. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının "İsrail modeli" olarak tanımlanan basınçlı sulamaya geçiş konusundaki prensip kararları son derece sevindirici ancak yeterli değil. Küresel ısınmanın olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için DSİ'nin 2030 yılında tarımsal su kullanımını %143 oranında artırarak yeni sulu tarım alanları açma hedefinin gözden geçirilmesi ve çevresel açıdan risk taşıyan projelerin iptal edilmesi şart.

Konu hakkında açıklama yapan Doğa Derneği, Türkiye'nin küresel ısınmaya karşı mücadelelerinde daha etkili olabilmesi için acil olarak harekete geçmesi gerektiğini belirtti.

Tarıma Giden Su Daha da Artacak

Türkiye, kısıtlı su bütçesine rağmen tarımsal su kullanımını 2030 yılına kadar 29,6 milyar m³'ten 72 milyar m³'e çıkarmayı, bir diğer deyişle tarımsal su tüketimini %143 oranında artırmayı hedefliyor (Kaynak: Devlet Su İşleri genel ağ sitesi). Bu artışın, küresel ısınmanın olumsuz etkileri dikkate alınarak yeniden değerlendirmesi ve 2030 su yatırımlarının bu değerlendirme sonucunda kısıtlanması gerekiyor.

<https://sites.google.com/site/ercagaygun/kuresel-isinma/d-isinmanin-turkiye-ye-etkileri/20.12.2016>

Görsel 6.19: Küresel ısınma su kaynaklarını olumsuz etkiler.

A) Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Türkiye’de enflasyona yol açan faktörler nelerdir? Açıklayınız.
2. Gelir dağılımı eşitsizliği Türkiye’de toplumsal ve sosyal açıdan hangi problemleri doğurur?
3. Dış borçların bir ülkede yüksek seviyelere çıkması hangi sonuçları doğurur?
4. Özelleştirmenin ekonomiye sağladığı faydalar nelerdir?
5. Çevre kirliliğinin nedenlerini sıralayınız.

B) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri, doğru ve anlamlı biçimde tamamlayınız.

1. Türkiye’de emek-yoğun yöntemlerle üretilen mallar, gelişmiş ülkelerde ..... yöntemlerle üretilmektedir.
2. Ülkelerin sahip oldukları ..... durumu ve niteliği, ülkelerin ekonomik gelişmelerinin temel göstergelerinden biridir.
3. Emek, sermaye ve toprak gibi üretimde kullanılan bir birim girdi başına üretilen mal ve hizmet miktarı ..... ifade eder.
4. Türkiye’de çalışmakta olduğu hâlde ..... kayıtlı olmayan kayıt dışı istihdamdakilerin payı yükselmektedir.
5. Devletin; ülke sınırları içerisindeki kişi ve kuruluşlara millî para cinsinden borçlanmasına ..... borç, yabancı yatırımcı ve kuruluşlardan alınan borçlara ..... borç denir.

C) Aşağıdaki ifadelerin karşısına ifadeler doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

İFADELER		D	Y
1	Aşırı fiyat artışları turizmi olumsuz yönde etkiler.		
2	Sermayenin ana kaynağı faizdir.		
3	Enflasyon yüksekliği faiz oranlarını düşürür.		
4	Küresel ısınma, çağımızın en büyük sorunlarından biridir.		

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi çevre kirliliğinin nedenlerinden biri değildir?

- A) Bilinçsizlik B) Savurganlık C) Geri dönüşüm D) Tahribat E) Atık sular

2. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi çevre sorunlarından biri değildir?

- A) Hava kirliliği
B) Arıtma tesislerinin yetersizliği
C) Toprak kirliliği
D) Çevre konularına duyarlılık
E) Gürültü

3. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi gelir dağılımı bozukluğunu azaltabilecek önlemlerden biri değildir?

- A) İşsizliğin azaltılması
B) Küçük işletmelerin teşvik edilmesi
C) Vergi oranlarının yükseltilmesi
D) Ücret ve maaş sisteminin günün şartlarına göre yenilenmesi
E) Her türlü savurganlığın önlenmesi

4. 1. Sosyal ve kültürel hayatın zenginleştirilmesi

2. Kamu yatırımlarının ve kamu hizmetlerinin sunumunda sürekliliğin sağlanması

3. İşsizlik sorununun meydana getirmiş olduğu ekonomik ve sosyal olumsuzlukların en aza indirilmesi

4. Enerji politikalarının, ülkemiz şartlarına göre oluşturulması ve ucuz enerji kullanımının sağlanması

Yukarıda ülkemizdeki sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için yapılması gerekenlerle ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangisi ya da hangileri aşağıdaki seçeneklerde doğru verilmiştir?

- A) 1, 2, 3 ve 4 B) 1, 2 ve 3 C) Yalnız 1 D) Yalnız 3 E) 1, 2 ve 4

5. 1. Ormanların azalması

2. Karbondioksit gazının atmosferde artış göstermesi

3. Toplumlardaki tüketim çılgınlığı

4. Hızlı nüfus artışı

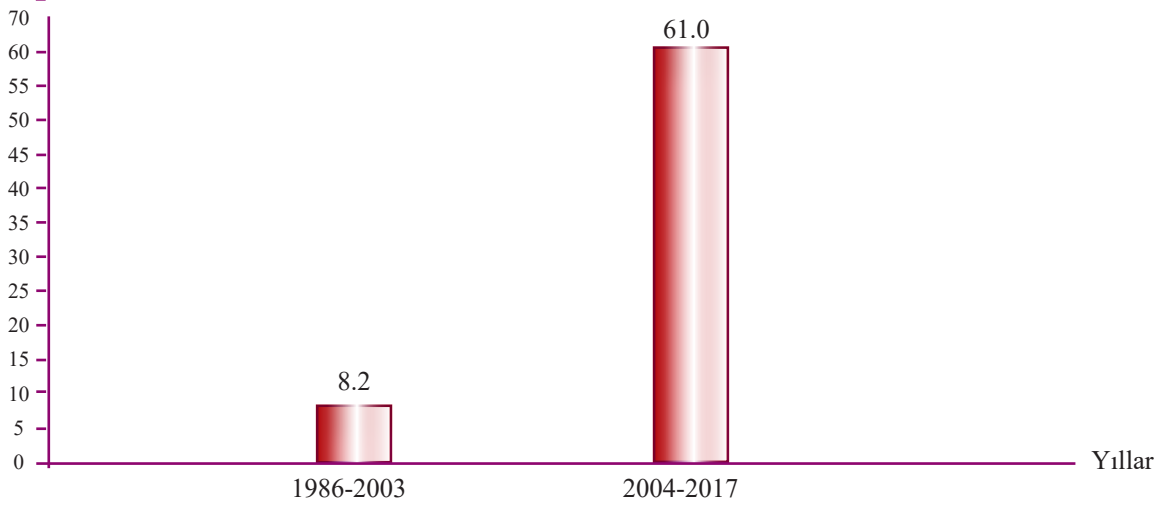
5. Tasarruf eğiliminin artış göstermesi

Yukarıda küresel ısınmanın nedenleri ile ilgili ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hangisi ya da hangileri aşağıdaki seçeneklerde doğru verilmiştir?

- A) 1, 2 ve 3 B) 3, 4 ve 5 C) 1, 2, 3, 4 ve 5 D) 1, 2, 3 ve 4 E) 1 ve 2

Özelleştirme Uygulamaları (Milyar Dolar)

Kaynak: TÜİK

D) Yukarıdaki sütun grafiğine göre özelleştirme gelirlerinde 1986-2003 yılları ile 2004-2017 yılları arasındaki artışın sebeplerini yazınız.

.....

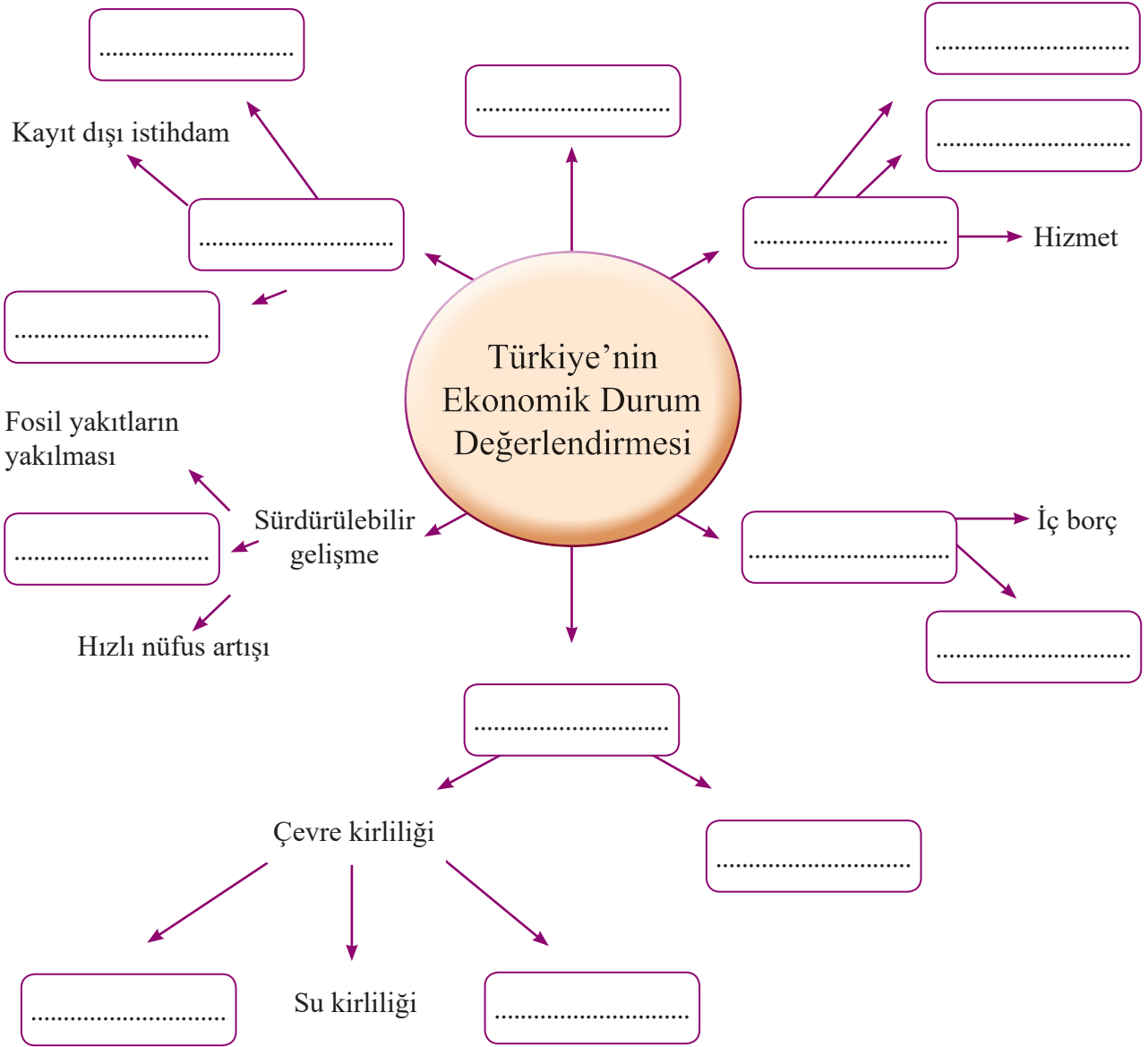
.....

.....

.....

E) Aşağıdaki bulmacadan yatay ve dikey olarak verilmiş kavramları bulunuz. Bulduğunuz bu kavramları sayfa 203'te bulunan kavram haritasındaki ilgili kutucuklara yazınız.

A	Y	Ü	K	S	E	K	E	N	F	L	A	S	Y	O	N	R
N	A	Ç	Ö	T	R	E	B	F	F	A	T	H	Y	A	P	T
Ü	F	E	Z	O	T	D	T	D	U	T	Ü	Ğ	C	U	A	T
F	S	V	E	R	İ	M	D	Ü	Ş	Ü	K	L	Ü	Ğ	Ü	O
U	A	R	L	R	Z	V	I	H	P	Ş	U	E	Z	S	K	P
S	N	E	L	T	F	J	Ş	A	T	F	R	P	H	Ö	B	R
F	A	S	E	T	E	F	B	E	İ	Ç	F	I	D	K	O	A
A	Y	E	Ş	A	E	G	O	Z	Ş	U	B	F	A	S	R	K
Z	İ	L	T	R	I	Ğ	R	G	S	T	D	Ç	Ö	T	Ç	K
L	A	S	İ	I	Y	O	Ç	V	İ	A	I	A	K	K	L	İ
A	M	O	R	M	A	N	S	I	Z	L	A	Ş	M	A	A	R
L	J	R	M	E	T	K	A	B	L	D	S	B	F	Z	R	L
I	Ü	U	E	B	Z	V	S	V	İ	İ	B	S	B	S	İ	İ
Ğ	E	N	G	Z	I	P	H	B	K	Ü	Z	T	M	H	A	L
I	V	L	Z	S	M	O	L	U	G	T	Ö	A	B	S	Ç	İ
H	H	A	V	A	K	İ	R	L	İ	L	İ	Ğ	İ	A	E	Ğ
K	Ü	R	E	S	E	L	I	S	I	N	M	A	D	A	T	İ

6. ÜNİTE ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

“Türkiye’nin Genel Ekonomik Sorunları” ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” olarak derecelendirilen ölçütlerden size uygun olanını işaretleyiniz.

Değerlendirme sonucunda “Kısmen” veya “Hayır” cevaplarınız çoğunluktaysa üniteyi tekrar gözden geçirmelisiniz.

ÖLÇÜTLER	DERECELENDİRME		
	EVET	KISMEN	HAYIR
Türkiye’nin genel ekonomik sorunlarını sıralarım.			
Türkiye’de enflasyonun ekonomiye etkilerini örneklerle açıklarım.			
Türkiye’de verim düşüklüğü ile millî gelir arasındaki ilişkiyi belirtirim.			
Türkiye’de verim düşüklüğünün ekonomik faaliyetlere etkilerini açıklarım.			
Türkiye’de gelir dağılımı bozukluğunun nedenlerini sıralar, çözüm önerileri geliştirebilirim.			
Türkiye’de ödemeler dengesi sorunlarının yıllara göre seyirini karşılaştırırım.			
Türkiye ekonomisinde yaşanan belli başlı ekonomik krizleri kronolojik olarak sıralarım.			
Çevre kirliliği ve küresel ısınma sorunlarını bilirim ve bu konuda duyarlı olurum.			
Sürdürülebilir gelişme kavramını örneklerle açıklarım.			

Çalışma İçeriğinde Yer Alması Gereken Konu Başlıkları

1. Projenin adı (1-15 sözcük) olmalıdır.
2. Projenin konusu (Açık ve net ifade edilmiş) olmalıdır.
3. Proje çalışması içinde belirlenen durumun ya da sorunun ayrıntılı biçimde tanımlanması (projenin amacı belirtilmekle birlikte, durum ya da sorun net biçimde) açıklanmalıdır.
4. Geliştirme süreci açıklanmalıdır. (Bu aşamada toplam bilgilerden yola çıkarak bir ürün ortaya koymaya ya da öneriler geliştirmeye dönük yapılanlar 7-15 sayfa arasında anlatılmalıdır.)
5. Sonuç ve öneriler
6. Kaynakça

Proje Hazırlanırken İzlenecek Basamaklar

1. **Basamak:** Bu aşamada seçmeyi düşündüğünüz konuyu araştırıp araştırmayacağınıza, konu ile ilgili kaynaklara ne düzeyde ulaşacağınıza ilişkin inceleme yaparak konu seçimine hazırlık yapınız. Bu aşamada öğretmeniniz ile araştırmayı düşündüğünüz konuyu paylaşıp ondan konu belirlemede yardım alınız.
2. **Basamak:** Bir önceki basamakta yaptığınız işlemler sonucunda belirlediğiniz konunun “önemi, neden bu konuyu seçtiğinizi, hazırlayacağınız proje sonucunda neye ulaşmak istediğinizi” belirleyiniz.
3. **Basamak:** Seçtiğiniz konu ile ilgili yeterli bilgiye ulaşmak amacıyla gerekli kaynaklara ulaşınız. Bu kaynaklar; kütüphane, genel ağ, TV, radyo ve konu ile ilgili kaynak kişilerdir.
4. **Basamak:** Bir önceki basamakta ulaştığınız tüm kaynaklardan elde ettiğiniz bilgilerden faydalanarak oluşturduğunuz bilgileri metne dönüştürünüz (7-15 sayfa olacak biçimde).
5. **Basamak:** Ulaştığınız kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri değerlendirerek çözüm önerileri üretiniz. Bu çözüm önerilerini belirleme nedenlerinizi ortaya koyunuz.
6. **Basamak:** Çalışmalarınızı rapor hâline dönüştürünüz.
7. **Basamak:** Raporu; resimler, gazete haberleri, kendi çizimleriniz, tablo, grafik ve istatistiklerle destekleyerek poster hâline dönüştürünüz.
8. **Basamak:** Çalışmalarınızın sunumunu yapınız.

PROJE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Projenin Adı :
Öğrencinin
Adı ve Soyadı :
Sınıfı :
Numarası :

GÖZLENECEK ÖĞRENCİ KAZANIMLARI	DERECELER				
	Zayıf	Kabul Edilebilir	Orta	İyi	Çok İyi
	1	2	3	4	5
1. PROJE HAZIRLAMA SÜRECİ					
Proje amacını belirleme					
Projeye uygun çalışma planı yapma					
Grup içinde görev dağılımı yapma					
Belirlenen konunun önemini ortaya koyma					
Hazırlanan proje sonunda ne tür sonuçlara ulaşılmak istendiğini ortaya koyma					
TOPLAM					
2. PROJENİN İÇERİĞİ					
Proje konusunda bilimsel açıdan doğru bilgiler aktarma					
Toplanan bilgileri analiz etme					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Yapılan çalışmanın orijinal olmasına özen gösterme					
Yapılan çıkarımların nedenlerini ortaya koyma					
Yapılan çalışmada eleştirel düşünme becerisini gösterme					
Hazırlanan raporu; görseller, gazete haberleri, çizimler, tablo, grafik ve istatistiklerle destekleme					
Metne aktarılan tüm bilgilerde Türkçeyi doğru biçimde kullanma					
Yararlanılan kaynakları rapora yansıtma					
TOPLAM					
3. SUNUM YAPMA					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunumu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sunumda akıcı bir dil ve beden dili kullanma					
Sorulara cevap verme					
Verilen sürede sunumu yapma					
Sunum sırasında Türkçeyi doğru biçimde kullanma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BDDK	: Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
ÇEVKO	: Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EUR	: Euro (Avro)
GB	: Gümrük Birliği
GBP	: Büyük Britanya Paundu
GSMH	: Gayrisafi Millî Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HABİTAT	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı
IBRD	: Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
JPY	: Yen
KDK	: Kredi Derecelendirme Kuruluşu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MB	: Merkez Bankası
MG	: Millî Gelir
MK	: Menkul Kıymetler

MÖ	: Milattan Önce
OECD	: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SMH	: Safi Millî Hasıla
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TVF	: Türkiye Varlık Fonu Yönetimi AŞ
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
USD	: Amerikan Doları
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

- akreditif** : Bir bankanın, kendi şubelerinden birinde ya da bir başka bankada, bir kimse için kendi yükümlülüğü altında açtığı miktarı belirli kredi hesabı.
- amortisman** : İşletmelerde bir yıldan fazla kullanılan makine, donatım, bina gibi yatırım araçlarının yıllık aşınma ve eskime payları.
- ara mal** : Doğrudan tüketilmeyen fakat diğer malların üretiminde kullanılan mal.
- arz** : Satıcıların bir mal veya hizmetten belli bir fiyatla satmak istedikleri miktar.
- arz kanunu** : Fiyatı yükselen malın piyasaya arzının artması.
- asgari ücret** : İşçinin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını minimum düzeyde karşılamaya yönelik ücret.
- aşırı istihdam** : Bir ekonominin gereksinim duyduğu iş gücünden daha fazla iş gücü istihdam edilmesi.
- atıl** : Kullanılmayan, boş duran.
- avans** : Ön ödeme.

B

- banka parası (kaydi para)** : Bankalar tarafından kredi işlemleri sonucunda vadesiz mevduat şeklinde yaratılan para.
- banknot** : Yetkili banka tarafından çıkartılan kâğıt para.
- beşerî sermaye** : Çalışanların eğitim ve yetiştirilme aracılığı ile elde ettikleri bilgi ve yetenekleri.
- bilanço** : Bir ticari işletmenin belirli bir tarihteki mali durumunu gösteren tablo.
- borsa** : Alıcı ve satıcıların, ekonomik varlıkların alım ve satımını yapmak üzere toplandıkları yer, piyasa.
- bütçe** : Bir sonraki yıl elde edilecek gelirleri ve yapılması planlanan harcamaları gösteren tablo.
- bütçe açığı** : Bütçe giderlerinin bütçe gelirlerinden fazla olması.
- büyüme hızı** : Ülkenin toplam millî gelirinde sağlanan yıllık artış oranı.

C-Ç

- canlanma** : Ekonomide toplam üretimin arttığı dönem.

cari fiyat	: Piyasada geçerli olan fiyat.
cari işlem	: Bir ülkenin dış ödemeler bilançosunda, o ülke tarafından gerçekleştirilen mal ve hizmet ithalat ve ihracatına ilişkin tüm işlemler.
çapraz kur	: Ulusal paraların dolar dışındaki paralar cinsinden olan fiyatları.

D

daralma	: Ekonomide toplam üretimin azaldığı dönem.
değer	: Bir mal ve hizmete verilen ekonomik önem.
demografik	: Nüfus bilimi.
denge fiyatı	: Arz ve talebin eşitlendiği noktada ortaya çıkan fiyat.
denk bütçe	: Genel olarak bir bütçenin gelir ve harcama toplamalarının birbirine eşit olma durumu.
devalüasyon	: Ulusal para değerinin yabancı para birimleri karşısında düşürülmesi.
devletçilik	: Bir milletin yönetimle ve ekonomiyle ilgili işlevlerinin devletçe birleşik bir yönetim altında bütünleştirilmesi.
dış açık	: Ülke ihracatının ithalatından az olması durumu.
dış borç	: Bir ülkede kamu ya da özel kesime ait kuruluşların, uluslararası mali çevrelerden almış oldukları borç.
dış ticaret dengesi	: Bir ülkenin mal alım satımlarının dengesi.
diferansiyel rant	: Toprağın farklı verimlilikte olmasından kaynaklanan kazanç. Daha verimli toprağa sahip olanların aynı çaba sonucunda daha az verimli toprağa sahip olanlara göre elde ettikleri gelir.
doğal kaynak	: Üretim faktörü olarak kullanılacak, tabiattaki yer altı ve yer üstü kaynakları.
direkt kotasyon	: 1 doların karşılığındaki ulusal para miktarı ve bir ulusal para biriminin değiştirildiği dolar miktarı.
doktrin	: 1. Ekonomi dilinde ekonomik bilgilerin bilimsel ifadesi. 2. Öğreti.
döviz	: Yabancı ülke paralarına verilen genel ad.
döviz kuru	: Dövizin ulusal para cinsinden fiyatı.
Dünya Bankası	: Hükûmetlere proje, program ve uyum kredileri sağlayan uluslararası imar ve kalkınma bankası.
düopol	: Aynı malı veya hizmeti üreten sadece iki satıcının bulunduğu piyasa.
düopson	: Aynı malı veya hizmeti satın almak için yalnızca iki alıcının bulunduğu piyasa.

E

efektif	: Kambiyo işlemlerinde yabancı paraların nakit olarak ifade edilmesi.
eft	: Elektronik Fon Aktarımı.
ekonomik büyüme	: Ekonominin mal ve hizmet üretme kapasitesindeki artış.
ekonomik insan	: Tercihleri sonucunda kendilerine en yüksek kâr ve faydayı sağlamaya çalışan, çoğu aza tercih eden ve tercihlerinde tutarlı olan birey tipi.
ekonomik kalkınma	: Toplumun yaşam standardında, üretilen malların kalitesinde veya üretimin organizasyonunda iyileşmeler yaşanan ekonomik ortam.
ekonomik mal	: Elde edebilmek için mutlaka belli bir çaba harcanması veya bir bedel ödenmesi gereken mal.
eksik istihdam	: Cari ücret düzeyinden iş arandığı hâlde iş bulunamaması.
eksik rekabet piyasası	: Çok sayıda üreticinin yer aldığı ancak bunlardan her birinin kendi ürününü, piyasada bulunan diğer ürünlerden farklılaştırdığı piyasa türü.
emek (iş gücü)	: İnsanın üretim sürecine kattığı fiziksel ve zihinsel yetenekleri.
emisyon	: Merkez Bankasının piyasaya para sürmesi.
endeks	: Bir gelişimi gösteren nicelikler ve değerler arasındaki ilişki.
enflasyon	: Ülkedeki fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artış sonucu, paranın alım gücünde görülen azalma.
entegrasyon	: Birleşme, bütünleşme.

F

faiz	: Paranın belli bir sürede getirdiği pay tutarı. Paraya karşılık alınan kâr.
faktoring	: firmaların mal ve hizmet satışlarından doğan yurt içi ve yurt dışı vadeli alacaklarının faktoring şirketi tarafından temlik alınarak garanti, alacak ve tahsilat yönetimi, finansman hizmetlerinin bir arada sunulduğu komple bir finansman yöntemidir.
fayda (yarar)	: Mal ve hizmetlerin ihtiyaçları giderme özelliği.
finansman	: Bir işin yapılabilmesi için gerekli mali, parasal kaynakların genel adı.
firma	: Ekonomide karar birimlerinden olan teşebbüs veya işletme.
fiyat	: Mal ve hizmetlerin değerinin para miktarı ile ölçülmesi.
fiyat endeksi	: Cari fiyatlarla ifade edilen bir grup mal ve hizmetin değerinin aynı mal grubunun sabit fiyatlarla ifade edilen değerine oranı.
fiyat mekanizması	: “Hangi mal, hangi yöntemle, kimin için üretilecektir?” sorularına yanıt veren sistem.

foreks : Bir ülkenin para birimi ile başka bir ülkenin para birimi arasındaki değişim oranından faydalanılarak döviz ticaretinin yapıldığı uluslararası piyasaların tamamı.

friksiyonel işsizlik : İş gücü piyasasındaki hareketlilikten kaynaklanan olası işsizlik oranı.

G

gelir : Bir ekonomik birimin emek, tabiat, sermaye ve teşebbüs karşılığı sağladığı para.

gelir dağılımı : Bir ülke gelirinin o ülkenin bireyleri arasındaki dağılımı.

gider : Belli bir zaman aralığında bir kişi, firma veya ekonominin yapmış olduğu harcamalar.

girdi : Üretim faktörlerinin genel adı.

girişimci (müteşebbis) : Mal ve hizmet üretiminde üretim faktörlerini bir araya getiren, üretim sonucunda üretimden doğan riskleri üstlenen ve neticede kâr elde eden kişi veya kişiler.

gizli işsizlik : Aynı teknik vasıtalarla daha az sayıda işçi çalıştırılarak elde edilebilecek mal üretiminde boş yere iş gücü fazlalığının bağlı tutulması.

H

havale : Postane, banka vb. aracılığıyla para gönderildiğinde gönderenle alacak olanın adları ve para miktarı yazılı kâğıt, havale kâğıdı.

hazine : Devlet gelirlerinin toplandığı ve harcamaların yapıldığı birim.

hazine bonusu : Bütçe gelirinin yetersizliği durumunda devlet tarafından çıkarılan kısa vadeli borç senedi.

hiyerarşi : Görev ve yetkilere göre sınıflandıran sistem.

hizmet : Maddî bir mahiyet taşıyan ve elle tutulabilen mal ve eşyadan farklı olarak elle tutulamayan fakat satımı ve alımı mümkün olan iktisadi çaba.

homojen : Benzer karakterlere ya da yapıya sahip olan.

I-İ

iç borç : Hükûmetlerin ülke sınırları içinde kişi ve kurumlara ulusal para cinsinden borçlanması.

ihracat : Bir malın yabancı ülkelere döviz karşılığı yapılan satışı, dış satım.

ihtiyaç : Herhangi bir mala bir maddeye karşı duyulan arzu.

ikame mal : Birbirinin yerine kullanılabilen mallar.

informel sektör : Devlet denetimine tabi olmayan, vergilendirilmemiş üretim alanı.

iskonto	: İndirim.
istihdam	: Bir ülkenin fiilen çalışan insan sayısı.
ithalat	: Yurt dışında üretilmiş malların ülkedeki alıcılar tarafından satın alınması, dış alım.

K

kâğıt para	: Bir ülkede para basmaya yetkili kuruluşlar tarafından çıkartılan, altın karşılığı bulunmayan ve değeri, üzerinde yazılı miktara eşit olan para.
kambiyo	: Yabancı ülke paraları ve bunları temsil eden belgeler ile ödeme yapılması.
kâr	: Bir malın satış fiyatıyla maliyet fiyatı arasındaki olumlu fark.
kara para	: Ülke mevzuatı ve vergi sistemi dışında, ağırlıklı olarak yasadışı yollarla ülkeye gelen para.
karma ekonomi	: Özel sektörün ve kamu sektörünün ekonomik faaliyette bulunması.
kayıt dışı	: Devletten gizlenen, kayda geçirilmeyen/geçirilemeyen ve bu sebeple denetlenemeyen faaliyetler.
kıtlık	: İnsan ihtiyaçlarını karşılamak bakımından faydalı kaynakların tükenebilir olması.
kıymet	: Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı.
konjonktür	: Ekonomide canlanma, yükseliş ve durgunluk gibi birbirini izleyen dönemlerin genel adı.
konvertibilite	: Bir paranın diğer ülke paralarına çevrilebilme imkânı.
konvertibl	: Bir ülke parasının resmî döviz piyasasında diğer ülke paralarıyla serbestçe değiştirilebilmesi.
kota	: Sınırlandırmalar, belirlenen kontenjanlar.
kotasyon	: Belirli bir tarihte döviz veya menkul kıymetler borsalarında aracılardan belirleyerek ilan ettikleri döviz ya da menkul değer alış ve satış fiyatları.
kredi	: Yatırım veya tüketim amaçlı borç.

L-M-N

liberalizm	: Bireysel çıkarların serbest bırakılmasıyla toplumsal çıkarların sağlanabileceğini öngören ekonomik görüş.
mal	: İhtiyaçları gideren, alınıp satılabilen, kullanılıp tüketilebilen maddeler.
maliyet	: Bir malın üretiminde kullanılan giderlerin toplamı.
maliyet enflasyonu	: Maliyetlerdeki yükselmelerin fiyatlar üzerine yansımalarıyla başlayıp genişleyen enflasyon türü.

muadil	: Eşit, denk, eş değer.
mevduat	: Süreli ya da süresiz, karşılıklı ya da karşılıksız bankaya yatırılan para, döviz ya da kıymetli madenlere verilen isim.
mevduat karşılığı	: Bankaların toplamış oldukları mevduatın belirli bir oranının Merkez Bankası nezdindeki bir hesapta tutulması.
mevki rantı	: Toprakların ve arsaların, piyasalara ya da şehir merkezlerine yakınlıklarına göre ortaya çıkan rant.
mevsimlik işsizlik	: Belli üretim dallarındaki faaliyetlerin, mevsimlere bağlı olarak yürütülmesi nedeniyle mevsim sonunda görülen işsizlik.
monopol	: Çok sayıda alıcı ve bunların karşısında tek bir satıcının olduğu piyasa.
mübadele	: Değişirme, değiş tokuş.
müdahalecilik	: Devletin ekonomik yaşama el koymasını öngören ekonomi politikası.
navlun	: Gemi taşımacılığındaki taşıma ücreti.
nihai tüketici	: Son tüketen kişi.
nispi	: Oranlı.
nominal	: İsim belirtilerek yapılan. Bir hisse senedinin üzerinde yazılı olan değer.

O-Ö

oligopol	: Farklılaştırılmış malları satan birkaç firmaya karşılık çok sayıda alıcının olduğu piyasa.
ödemeler dengesi	: Bir ülkenin bir yıl içinde diğer ülkelere çeşitli nedenlerle yaptığı ödemelerle, dış ülkelere sağladığı dövizleri (ya da döviz karşılığı ulusal parayı) gösteren bir tür bilanço.
ödenek	: Bir iş için ayrılan para.
özelleştirme	: Mal ve hizmet üreten birimlerin mülkiyetinin ve yönetiminin, kamu sektöründen özel sektöre devredilmesi.

P

para	: Kullanılmaya hazır satın alma gücü.
para arzı	: Tüm para çeşitlerinin piyasadaki toplam tutarı.
para piyasası	: Tüm para arz ve talebinin karşılaştığı piyasa.
para politikası	: Bir ülkede hükümetin ya da Merkez Bankasının, ekonominin seyriyle ilgili aldıkları ve uyguladıkları kararların tümü.
parasal ücret	: Üretim faktörüne katılan emek faktörünün, para cinsinden ödenmesi.
parite	: Bir ülke parasının yabancı bir ülke parası karşısındaki değeri.
prim	: Asıl ücretin yanında zamana veya verime göre verilen ek para.

piyasa : Mal ve hizmetlerin alınıp satıldığı ortam.
piyasa denge fiyatı : Arz edilen miktarın, talep edilen miktara eşit olduğu fiyat seviyesi.

R

rant : Toprak faktörünün üretime katılması karşılığında aldığı pay.
rasyonel : Ölçülü, hesaplı, akla uygun.
reel : Gerçek, sahi.
reel ücret : Ülkede o anda geçerli olan fiyatların seviyesi dikkate alınarak hesaplanan satın alma gücü.
reeskont : Bir bankanın elinde bulundurduğu, vadesi gelmemiş senetleri bir başka bankaya iskonto ettirmesi.
rezerv : 1. İşletilmemiş maden yatağı.
risk : 1. Zarara uğrama tehlikesi. 2. Riziko.

S-Ş

sabit sermaye : Üretim olayına en az bir yıl veya daha uzun süre katılan ve karşılığında amortisman ayrılan varlıklar.
satın alma gücü : Paranın satın aldığı mal ve hizmet miktarı.
seans : Belirli bir konuda görevli kurul ya da meclisin yaptığı toplantı.
sermaye : Diğer malları üretmek için kullanılan makineler, araçlar ve fabrikalar.
stagflasyon : Enflasyon ve işsizliğin bir arada yaşandığı durum, enflasyon ortamında durgunluk.
stand by : IMF'nin ihtiyaç duyan üyelerine finansal destek vermek amacıyla yaptığı anlaşmalar.
sübvansiyon : Devletçe yapılan para yardımı, destekleme.
şehir rantı : Kentle ilgili, kentte yaşamaktan kaynaklanan veya şehir ekonomisinin oluşturduğu kazanç.

T

tabiat : Üzerinde üretim yapılan arazi ve toprak ile orman, yer altı zenginlikleri, akarsular, göller, denizler ve güneş enerjisi.
tahvil : Devlet ya da şirketler tarafından ödünç para sağlamak üzere çıkartılan belli süreli ve faizli borç senedi.
takas : Bir mal ve hizmetin para aracılığı olmaksızın başka bir mal ve hizmetle değiştirilmesi.

talep	: Belli bir dönemde belli miktardaki mallara yönelik parayla desteklenmiş satın alma gücü.
talep enflasyonu	: Toplam talep artışının neden olduğu enflasyon türü.
talep kanunu	: Fiyatı yükselen malın talebinin azalması, fiyatı düşen bir malın talebinin artması.
tamamlayıcı mal	: Belirli ihtiyacı karşılamak için bir arada tüketilmesi gereken mallar.
tedavül	: Paranın dolaşımı, elden ele dolaşma.
teşebbüs	: Ekonomik amaç güden her türlü kuruluş.
teşvik	: Özendirme, isteklendirme.
trampa	: Takas.
transfer harcamaları	: Doğrudan üretim faaliyetinde bulunmayan kişilere sosyal amaçlı yapılan harcamalar.
transit ticaret	: Bir ülke üzerinden gerçekleştirilen uluslararası ticaret.
turba	: Ölmüş bitkilerden meydana gelmiş sulak alanların genel adı.
tüketim	: Mal ve hizmetlerin ihtiyacı gidermek amacıyla alınması ve kullanılması.
tüzel kişi	: Birçok kişiden oluştuğu hâlde hukuk açısından tek kişi sayılma durumu.

Ü

ücret	: İş gücünün üretime katılmasıyla elde ettiği gelir.
üretim	: Mal ve hizmet meydana getiren veya mevcut malların faydasını artıran bütün faaliyetler.
üretim faktörleri	: Bir mal veya hizmetin üretimi için gerekli olan doğal kaynak, sermaye, emek ve girişimci.
ürün	: Üretim faktörlerinin (emek, sermaye, toprak) üretim sürecine katılmasıyla elde edilen çıktı.

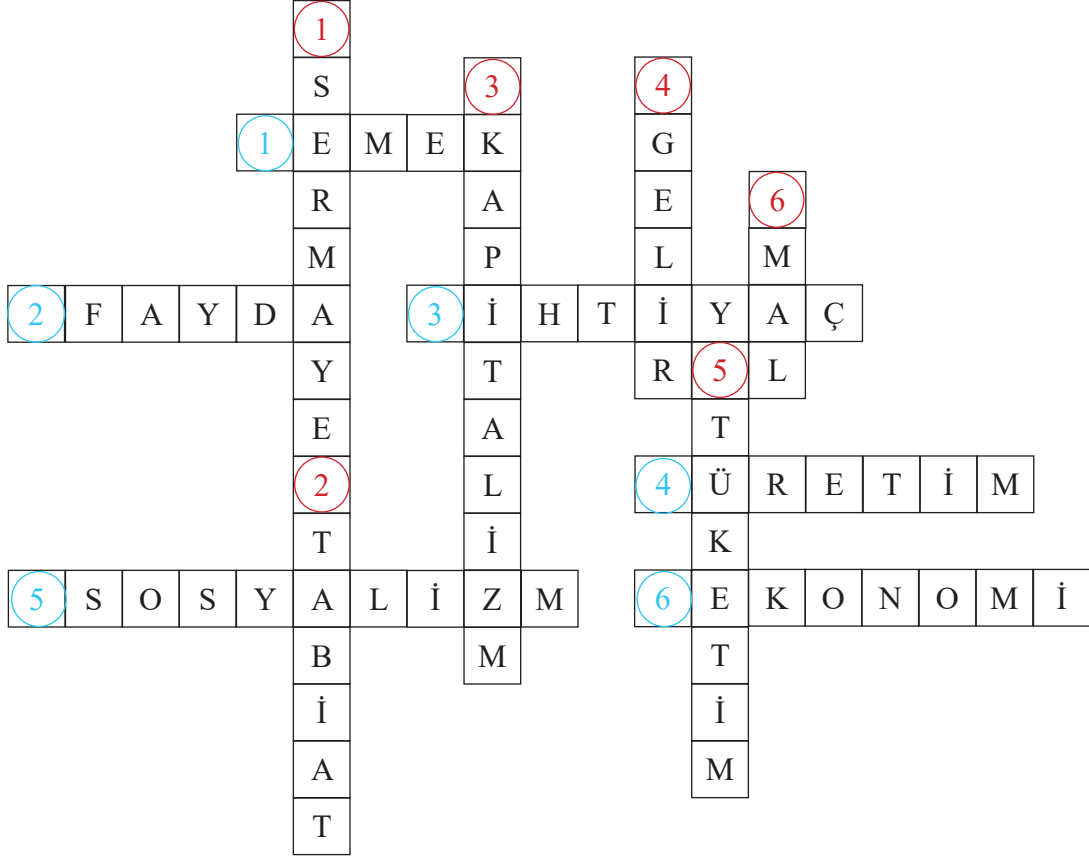
V-Y-Z

vasıtalı vergi	: Satılan bir malın fiyatına eklenerek alınan vergi, KDV benzeri vergi.
verimlilik	: Üretimin kullanılan girdi miktarına oranı.
yabancı sermaye	: Başka ülkelerden kişi veya kuruluşların ülkeye getirdikleri kaynaklar.
yatırım	: Üretim araçları için yapılan harcamalar.
zorunlu ihtiyaç	: İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan ve karşılanması mecburi olan ihtiyaç.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE BULMACA

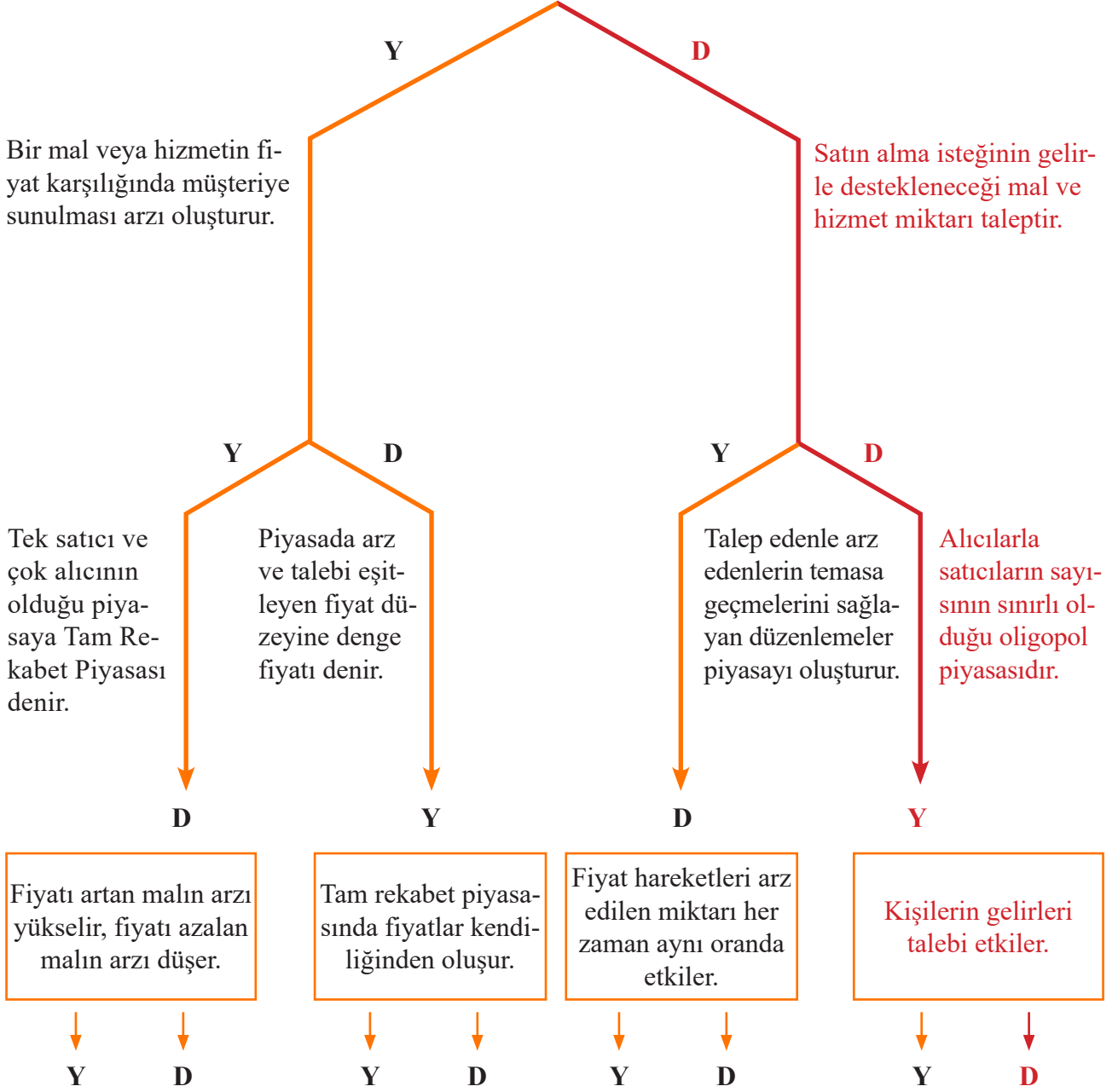
1. ÜNİTE

- A) a) kaynak
b) üretim
c) girişimcilik
ç) ekonomi bilimi
d) sermaye
e) doktrin
f) ihtiyaç
g) tüketim
C) 1. hizmet
2. serbest mal
3. gelir
4. fayda
- Ç) 1. D
2. Y
3. D
4. D
5. D
D) 1. A
2. D
3. C
4. E

2. ÜNİTE

- B) 1. denge fiyatı
2. fiyat
3. satıcı-alıcı
C) 1. D
2. Y
3. D
Ç) 1. A
2. A
3. C

Bir mal veya hizmetin bir biriminin
değişim değeri fiyattır.

3. ÜNİTE

A) 7. EKONOMİK BÜYÜME

B) 1. millî gelir

2. işsizlik

C) 1. D

2. D

3. Y

4. D

Ç) 1. D

2. B

3. B

4. A

4. ÜNİTE

B) 1. mübadele

2. değişim aracı

3. BİST

4. Merkez Bankası

5. talep enflasyonu-maliyet enflasyonu

6. TÜFE

7. devletin

8. Merkez Bankası, Darphane

C) 1. D

2. D

3. Y

4. D

Ç) 1. D

2. C

3. B

4. D

5. D

6. D

7. B

8. E

9. A

D) 1. D

2. D

3. Y

4. D

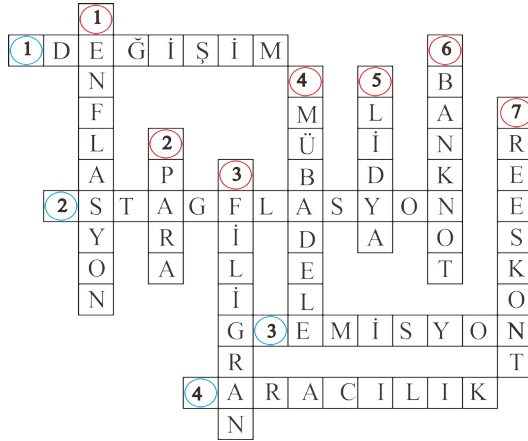
5. Y

6. Y

7. Y

8. D

4. ÜNİTE BULMACA

5. ÜNİTE

B) 1. döviz-döviz kuru

2. ihracat-ithalat

3. ödemeler dengesi

4. dış ticaret

5. çapraz kur (parite)

C) 1. D

2. D

3. Y

4. D

5. D

Ç) 1. A

2. D

3. D

4. E

5. C

6. D

7. A

8. B

6. ÜNİTE

B) 1. sermaye-yoğun

2. iş gücü

3. verimliliği

4. Sosyal Güvenlik Kurumu

5. iç-dış

Ç) 1. C

2. D

3. C

4. A

5. D

C) 1. D

2. Y

3. Y

4. D

6. ÜNİTE BULMACA

A	Y	Ü	K	S	E	K	E	N	F	L	A	S	Y	O	N	R
N	A	Ç	Ö	T	R	E	B	F	F	A	T	H	Y	A	P	T
Ü	F	E	Z	O	T	D	T	D	U	T	Ü	Ğ	C	U	A	T
F	S	V	E	R	İ	M	D	Ü	Ş	Ü	K	L	Ü	Ğ	Ü	O
U	A	R	L	R	Z	V	I	H	P	Ş	U	E	Z	S	K	P
S	N	E	L	T	F	J	Ş	A	T	F	R	P	H	Ö	B	R
F	A	S	E	T	E	F	B	E	İ	Ç	F	I	D	K	O	A
A	Y	E	Ş	A	E	G	O	Z	Ş	U	B	F	A	S	R	K
Z	İ	L	T	R	I	Ğ	R	G	S	T	D	Ç	Ö	T	Ç	K
L	A	S	İ	I	Y	O	Ç	V	İ	A	I	A	K	K	L	İ
A	M	O	R	M	A	N	S	I	Z	L	A	Ş	M	A	A	R
L	J	R	M	E	T	K	A	B	L	D	S	B	F	Z	R	L
I	Ü	U	E	B	Z	V	S	V	İ	İ	B	S	B	S	İ	İ
Ğ	E	N	G	Z	I	P	H	B	K	Ü	Z	T	M	H	A	L
I	V	L	Z	S	M	O	L	U	G	T	Ö	A	B	S	Ç	İ
H	H	A	V	A	K	İ	R	L	İ	L	İ	Ğ	İ	A	E	Ğ
K	Ü	R	E	S	E	L	I	S	I	N	M	A	D	A	T	İ

KAYNAKÇA

- Açıköz, Kamile Ün, **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, 2002.
- Alkin, E, **İktisat**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Alkin, E, K. Yıldırım, M. Özer, **İktisada Giriş**, T.C. Anadolu Ü. Yayını No. 1472, Açıköğretim Fakültesi Yayını No. 785, 4. Baskı, Eskişehir, 2006.
- Arıkan, R, **Ekonomi**, Saray Matbaacılık, 1. Baskı, Ankara, 1999.
- Baykul, Y, S. Gelbal ve H. Kelecioğlu, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, MEB Yayınları, Ankara, 2001.
- Bilen, Mürüvvet, **Plandan Uygulamaya Öğretim**, 6. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Demirel, Özcan, **Genel Öğretim Yöntemleri**, Usem Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996.
- Demirel, Özcan, **Eğitimde Program Geliştirme**, 9. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Ertek, T, **Temel Ekonomi**, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, 1. Basım, İstanbul, 2006.
- Ertürk, E, **İktisada Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
- Eyüboğlu, Dilek, **İşsizlik Çözüm Yolları**, MPM Yayınları, No. 674, 2007.
- Hızıroğlu, G, **Ekonomi Ansiklopedisi**, Paymaş Video ve Dizgi Tesisleri, İstanbul, 1984.
- İnal, H, **Ticaret ve Turizm Okulları İçin Girişimcilik**, Sistem Ofset Basım Yayın Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti, İstanbul, 2008.
- Kazgan, G, **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Bilgi Ü Yayınları 22, 2. Baskı İstanbul, 2004.
- Koç-Yalkın, Y, **Yönetim Aracı Olarak İşletme Bütçeleri**, TODAİ Enstitüsü Yayınları, No. 166, Ankara, 1977.
- Komisyon, **Ortaöğretim Ekonomi Dersi Programı**, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2009.
- Lobley, D, **Ekonomi**, Özgün Matbaacılık AŞ, Ankara, 1995.
- Manısalı, E, **İktisada Giriş**, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1978.
- Oğuz, O, **İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler**, Marmara Ü Yayın No. 513, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No. 390, İstanbul, 1992.
- Öney, A, **İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü**, Bimaş Matbaacılık Ltd. Şti., 3. Baskı, Ankara, 1978.
- Özçelik, D. A, **Ölçme ve Değerlendirme**, ÖSYM Yayınları, 3. Basım, Ankara, 1998.
- Özer, Bekir, **Öğrenmeyi Öğretme**, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi, Eskişehir.
- Özgüven, İ. Ethem, **Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerini Kavrayabilme**, Pdrem Yayıncılık, Ankara, 1999.
- Özügergin, Şevket, **İşsizlik Sorunu ve Diğer Sorunlar**, Dünya Gazetesi.
- Parasız, İ, **İktisada Giriş**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003.
- Paya, M, **Para ve Teorisi, Para Politikası**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.
- Senemoğlu, Nuray, **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**, Spot Matbaacılık, Ankara, 1997.

- Sevindirici, İ, **Az gelişmiş Ülkelerde Sermayenin Birikimi** (Kalkınmanın Finansmanı), Ayyıldız Yayınları, Ankara, 2000.
- Seyidođlu, H, **Ekonomik Terimler**, Güzem Yayınları, Ankara, 1992.
- Seyidođlu, H, **Uluslararası İktisat**, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2007.
- Seyidođlu, H., **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, Güzem Can Yayınları, 18. Baskı, İstanbul, 2013.
- Sönmez, V, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, 8. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.
- Süar, T, **Temel Ekonomi Bilimleri**, Sancak Matbaası, İzmir, 1998.
- Şahin, H, **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi, Bugünkü Durumu**, Ezgi Kitabevi Yayınları, 8. Baskı, Bursa, 2006.
- Şimşek, S, M. K. Aydın, **İktisat Bilimine Giriş**, Değişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2002.
- Taşdemir, M, **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme**, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.
- Yazım Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 27. Baskı, Ankara, 2012.
- Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- Turgut, F, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Saydam Matbaacılık, 5. Baskı, Ankara, 1987.
- TÜİK, **Ekonomik Göstergeler**, TÜİK Matbaası, Ankara, 2017.
- TÜİK, **Türkiye İstatistik Yıllığı**, TÜİK Matbaası, Ankara, 2017.
- Uzunoglu, S, **Temel Ekonomi**, Literatür Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, 2006.
- Üstünel, B, **Ekonominin Temelleri**, Ofset 5. Basım, Ankara, 1988.
- Vural, B, **Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Yıldırım, C, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, ÖSYM Yayınları, 4. Basım, Ankara, 1999.
- Yiğitbaş, Ş, **İktisada Giriş**, Afyon Kocatepe Ü Yayın No. 24, Afyon, 1999.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

- <https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/der62m1.pdf/11.10.2018>
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yazimkilavuzu&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bbfa-9301bc395.17262072/11.10.2018
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts/11.10.2018
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts/11.10.2018
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat/11.10.2018
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&id=198:Kisaltmalar-Dizini/11.10.2018

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel No	Erişim Adresi	Erişim Tarihi
-----------	---------------	---------------

1. ÜNİTE

Görsel 1.1	https://www.shutterstock.com/tr ID: 318260210	01.08.2018
Görsel 1.2	http://www.teachparkakademi.com/hizmetler/aile-danismanligi	13.12.2016
Görsel 1.3	https://www.shutterstock.com/tr ID: 779667478	09.08.2018
Görsel 1.4	https://www.shutterstock.com/tr ID: 8239540	09.08.2018
Görsel 1.5	https://www.shutterstock.com/tr ID: 52517260	05.08.2018
Görsel 1.6	http://www.awaken.com/tag/abraham-maslow	13.12.2016
Görsel 1.7	https://www.shutterstock.com/tr ID: 572500789	09.08.2018
Görsel 1.8	https://www.shutterstock.com/tr ID: 41190025	31.07.2018
Görsel 1.9	https://www.shutterstock.com/tr ID: 146471507	31.07.2018
Görsel 1.10	https://www.shutterstock.com/tr ID: 283303844	01.08.2018
Görsel 1.11	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1068932507	01.08.2018
Görsel 1.12	https://www.shutterstock.com/tr ID: 682543198	01.08.2018
Görsel 1.13	https://www.shutterstock.com/tr ID: 775955374	01.08.2018
Görsel 1.14	http://www.iprocess.co.za/?project=bmw-south-africa-line-buffer-station	10.07.2018
Görsel 1.15	https://www.shutterstock.com/tr ID: 373787407	09.08.2018
Görsel 1.16	https://www.shutterstock.com/tr ID: 513296566	01.08.2018
Görsel 1.17	http://highdefinitionwallpapers.com/hd-wallpapers/robot-wallpapers/robot-hand-butterfly-wallpaper	13.12.2016
Görsel 1.18	https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda/icerik-logolar	13.12.2016
Görsel 1.19	https://www.shutterstock.com/tr ID: 113259820	09.08.2018
Görsel 1.20	https://www.shutterstock.com/tr ID: 149749874	09.08.2018
Görsel 1.21	https://www.shutterstock.com/tr ID: 756483076	01.08.2018
Görsel 1.22	https://www.shutterstock.com/tr ID: 625740062	05.08.2018
Görsel 1.23	https://www.shutterstock.com/tr ID: 671491306	30.07.2018
Görsel 1.28	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1032550843	09.08.2018
Görsel 1.25	https://www.shutterstock.com/tr ID: 105158150	30.07.2018
Görsel 1.26	https://www.shutterstock.com/tr ID: 213303355	04.09.2016
Görsel 1.27	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1116362726	30.07.2018
Görsel 1.28	http://www.aljazeera.com.tr/haber/issizlik-yuzde-9a-geriledi	23.05.2019
Görsel 1.29	https://www.shutterstock.com/tr ID: 83569213	01.08.2018

Görsel 1.30	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 1.31	http://timbro.se/artiklar/reading-group-on-classical-liberal-literature	13.12.2016
Görsel 1.32	http://tusiak.org/ataturkun-ekonomik-gorusleri-ve-1923-1938-donemi-ekonomi-politikalarina-genel-bir-bakis	05.08.2018

2. ÜNİTE

Görsel 2.1	https://www.shutterstock.com/tr ID: 737218618	01.08.2018
Görsel 2.2	https://www.shutterstock.com/tr ID: 88762690	31.07.2018
	https://www.shutterstock.com/tr ID: 122874586	31.07.2018
Görsel 2.3	http://www.konyaalti.bel.tr/projedetay/32/liman-mahallesi-pazar-yeri.html#group-4	05.08.2018
Görsel 2.4	https://www.shutterstock.com/tr ID: 126762221	01.08.2018
Görsel 2.5	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1400840903	05.08.2018
Görsel 2.6	https://www.shutterstock.com/tr ID: 104870483	01.08.2018
Görsel 2.7	https://www.shutterstock.com/tr ID: 56902006	30.07.2018
Görsel 2.8	https://www.shutterstock.com/tr ID: 265894676	30.07.2018
Görsel 2.9	https://www.shutterstock.com/tr ID: 309927746	01.08.2018

3. ÜNİTE

Görsel 3.1	https://www.shutterstock.com/tr ID: 546169405	01.08.2018
Görsel 3.2	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 3.3	https://www.shutterstock.com/tr ID: 28743145	01.08.2018
Görsel 3.4	https://www.shutterstock.com/tr ID: 47242078	08.08.2018
Görsel 3.5	https://www.shutterstock.com/tr ID: 572805157	31.07.2018
Görsel 3.6	https://www.shutterstock.com/tr ID: 305905700	09.08.2018

4. ÜNİTE

Görsel 4.1	https://www.shutterstock.com/tr/image-illustration/3d-people-men-person-shaking-hands-132909905	01.08.2018
Görsel 4.2	http://www.coinlink.com/News/ancients/first-money-in-human-history-worth-200000-euros	10.12.2016
Görsel 4.3	http://www.enbilgin.com/2015/08/lidyalilar-kimdir-lidyalilar-hakkinda-bilgi.html	10.12.2016
Görsel 4.4	http://www.shutterstock.com/tr ID: 28743145	31.07.2018
Görsel 4.5	http://sanalmuze.tcmb.gov.tr/sanalmuze/tr/koleksiyon/s/10/Altinlar	10.12.2016
Görsel 4.5	http://www.denemehesabi.com/2016/03/yurtdisindan-para-getirme-siniri-limiti-ne-kadar/	12.12.2016
Görsel 4.5	http://sanalmuze.tcmb.gov.tr/sanalmuze/tr/koleksiyon/s/10/Altinlar	12.12.2016

Görsel 4.5	http://colnect.com/tr/coins/coin/31901-50_Kuru%-C5%9F-1923_-_1934_Cumhuriyet_eski_para_sistemi-T%C3%BC-rkiye	12.12.2016
Görsel 4.6	http://www.spk.gov.tr/resimler/Logolar/logo_JPG_1.jpg?submenuheader=nul1	12.12.2016
Görsel 4.7	http://www.bik.gov.tr/bddkdan-2-yonetmelik-degisikligi	09.08.2018
Görsel 4.8	https://www.ziraatbank.com.tr/tr	30.04.2019
Görsel 4.9	https://mediaservice.halkbank.com.tr/media/image/Halkbank/Biz/Logolarimiz/hblogoerkek.jpg	30.04.2019
Görsel 4.10	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1040476981	08.09.2018
Görsel 4.11	https://www.shutterstock.com/tr ID: 20180607141543	09.08.2018
Görsel 4.12	http://money.howstuffworks.com/craziest-currency-quiz.htm	28.12.2016
Görsel 4.13	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 4.14	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 4.15	https://www.shutterstock.com/tr ID: 279327539	09.08.2018
Görsel 4.16	http://www.tuik.gov.tr/Web2013/iletisim/iletisim.html	13.12.2016
Görsel 4.17	https://www.shutterstock.com/tr ID: 323427383	01.08.2018
Görsel 4.18	https://www.shutterstock.com/tr ID:114354313	09.08.2018

5. ÜNİTE

Görsel 5.1	https://www.shutterstock.com/tr ID: 757129945	02.08.2018
Görsel 5.2	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 5.3	https://www.multistation.com/en/services/international-jobs/	12.12.2016
Görsel 5.4	https://www.shutterstock.com/tr ID: 328322084	02.08.2018
Görsel 5.5	https://www.shutterstock.com/tr ID: 457738732	02.08.2018
Görsel 5.6	http://www.toplumsal.org/cigdem-toker-yazdi-erdoganin-damadinin-ihalari-butceye-maliyeti-nedir/	08.09.2018
Görsel 5.7	https://www.shutterstock.com/tr ID: 585541982	02.08.2018
Görsel 5.8	https://www.shutterstock.com/tr ID: 465332999	09.08.2018
Görsel 5.9	https://www.shutterstock.com/tr ID: 514838845	02.08.2018
Görsel 5.10	https://www.tresor.economie.gouv.fr/Evenements/2018/04/19/reunions-de-printemps-du-fmi-et-de-la-banque-mondiale	02.08.2018
Görsel 5.11	https://www.economicshelp.org/wp-content/uploads/2012/11/IMF.jpg	02.08.2018
Görsel 5.12	https://www.shutterstock.com/tr ID: 612980177	02.08.2018
Görsel 5.13	https://www.shutterstock.com/tr ID: 153635801	02.08.2018
Görsel 5.14	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1062063329	02.08.2018
Görsel 5.15	https://www.shutterstock.com/tr ID: 409527337	02.08.2018

Görsel 5.16	https://www.shutterstock.com/tr ID: 116392195	02.08.2018
Görsel 5.17	https://www.shutterstock.com/tr ID: 206268973	02.08.2018
Görsel 5.18	http://www.ua.gov.tr/i-leti-%C5%9Fi-m/ileti%C5%9Fim-bilgileri	02.08.2018
Görsel 5.19	https://www.shutterstock.com/tr ID: 2776510255	02.08.2018

6. ÜNİTE

Görsel 6.1	http://civilhirugynokseg.hu/programme-assistant/	02.08.2018
Görsel 6.2	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 6.3	Komisyon tarafından tasarlanmıştır.	
Görsel 6.4	https://www.shutterstock.com/tr ID:1007906431	09.08.2018
Görsel 6.5	https://www.shutterstock.com/tr ID: 457738732	02.08.2018
Görsel 6.6	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1127213828	02.08.2018
Görsel 6.7	https://www.shutterstock.com/tr ID: 644298727	02.08.2018
Görsel 6.8	https://www.shutterstock.com/tr ID: 18343513	02.08.2018
Görsel 6.9	https://www.shutterstock.com/tr ID: 539398255	02.08.2018
Görsel 6.10	https://www.shutterstock.com/tr ID: 522204679	02.08.2018
Görsel 6.11	https://www.shutterstock.com/tr ID: 516231499	02.08.2018
Görsel 6.12	https://www.shutterstock.com/tr ID: 298327598	02.08.2018
Görsel 6.13	https://www.shutterstock.com/tr ID: 186121226	02.08.2018
Görsel 6.14	https://www.shutterstock.com/tr ID: 523980847	02/08.2018
Görsel 6.15	https://www.shutterstock.com/tr ID: 88550854	02.08.2018
Görsel 6.16	https://www.shutterstock.com/tr ID: 211183849	02.08.2018
Görsel 6.17	https://www.shutterstock.com/tr ID: 159411446	02.08.2018
Görsel 6.18	https://www.shutterstock.com/tr ID: 1411689316	02.08./2018
Görsel 6.19	https://www.shutterstock.com/tr ID: 697204996	02.08.2018

ÜNİTE KAPAĞI GÖRSELLERİ

1. Ünite	Komisyon tarafından hazırlanmıştır.	
2. Ünite	www.shutterstock.com/tr ID: 1141202039	02.08.2018
3. Ünite	www.shutterstock.com/tr ID: 163209839	02.08.2018
4. Ünite	www.shutterstock.com/tr ID: 321447866	02.08.2018
5. Ünite	www.shutterstock.com/tr ID: 769253206	02.08.2018
6. Ünite	www.shutterstock.com/tr ID: 778516687	02.08.2018